

REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

IZVJEŠĆE
O RADU
ZA 2005. GODINU

Zagreb, ožujak 2006.

SADRŽAJ

<u>DIO PRVI</u>	1
UVOD	1
<u>DIO DRUGI</u>	2
POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2005. GODINI	2
2.1. OPĆI POKAZATELJI	2
2.2. STRUKTURA PRITUŽBI.....	4
<u>DIO TREĆI</u>	7
PODRUČJE ZAPOSŁJAVANJA I RADA	7
3.1. DISKRIMINACIJA NA PODRUČJU ZAPOSŁJAVANJA I RADA – PRITUŽBE.....	7
3.2. REZULTAT ANALIZE PRAVILNIKA O RADU U DIJELU ZAŠTITE DOSTOJANSTVA RADNIKA..	17
3.3. ISTRAŽIVANJE: ZAŠTITA ŽENA OD NEŽELJENOG PONAŠANJA NA RADNOM MJESTU.....	20
3.4. NACIONALNI AKCIJSKI PLAN (NAP) ZAPOSŁJAVANJA REPUBLIKE HRVATSKE – REZULTATI MJERA ZA POTICANJE ZAPOSŁJAVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ U 2005. GODINI	25
<u>DIO ČETVRTI</u>	35
4.1. NASILJE U OBITELJI – PRITUŽBE.....	35
4.2. RODITELJSKA SKRB – PRITUŽBE	50
<u>DIO PETI</u>	56
5.1. DISKRIMINACIJA OSTALE PRITUŽBE	56
5.2. ANALIZA KARAKTERISTIČNIH OBRAĆANJA GRAĐANKI I GRAĐANA	57
PUTEM TELEFONA	57
<u>DIO ŠESTI</u>	60
DONOŠENJE PLANOVA DJELOVANJA ZA PROMICANJE I USPOSTAVLJANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, ZAŠTITA DOSTOJANSTVA RADNIKA/CA	60
UVOD	60
6.1. DRŽAVNA TIJELA	60
6.2. PRAVNE OSOBE U PRETEŽITOM VLASNIŠTVU DRŽAVE I PRAVNE OSOBE U PRETEŽITOM VLASNIŠTVU JEDINICA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE	61
<u>DIO SEDMI</u>	62
JEDINICE LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE - OSNIVANJE RADNIH TIJELA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA	62
<u>DIO OSMI</u>	64
SURADNJA SA ŽUPANIJSKIM POVJERENSTVIMA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA	64
<u>DIO DEVETI</u>	67
PODRUČJE OBRAZOVANJA	67
UVODNE NAPOMENE	67
9.1. ANALIZA POJEDINAČNIH SLUČAJEVA.....	70
9.2. ROMI/ROMKINJE I OBRAZOVANJE	79
<u>DIO DESETI</u>	81
PROJEKT: RODNA PERSPEKTIVA U JAVNOJ I SLUŽBENOJ KOMUNIKACIJI	81
OKRUGLI STOL „RODNA PERSPEKTIVA U JAVNOJ I SLUŽBENOJ KOMUNIKACIJI“	81
<u>DIO JEDANAESTI</u>	87
IZBORI ZA ČLANOVE PREDSTAVNIČKIH TIJELA JEDINICA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE (15. SVIBNJA 2005.)	87
11.1. KANDIDIRANJE	88

11.2.	IZBORNI REZULTATI.....	93
11.4.	GRAD ZAPREŠIĆ - STANOVNIŠTVO PREMA SPOLU	104
<u>DIO DVANAESTI</u>.....		108
POLITIČKE STRANKE.....		108
<u>DIO TRINAESTI</u>.....		109
MEDIJI		109
13.1.	MEDIJSKI KONCEPTI.....	109
13.2.	MEDIJSKI SADRŽAJI.....	111
13.3.	PLAKATI/OGLASI.....	114
<u>DIO ČETRNAESTI</u>.....		116
POLOŽAJ ŽENA U SEOSKIM PODRUČJIMA HRVATSKE.....		116
UVODNE PRIPOMENE.....		116
14.1.	SEOSKO STANOVNIŠTVO I RURALNI RAZVITAK	118
14.2.	SEOSKE ŽENE, OBITELJSKA POLJOPRIVREDNA GOSPODARSTVA I RURALNI RAZVITAK....	118
14.3.	NEDOSTATAK STATISTIČKIH PODATAKA O SEOSKIM ŽENAMA.....	119
<u>DIO PETNAESTI</u>		121
OSTALE AKTIVNOSTI.....		121
<u>DIO ŠESNAESTI</u>.....		122
MEĐUNARODNA SURADNJA.....		122
<u>DIO SEDAMNAESTI</u>.....		124
MATERIJALNO-FINANCIJSKO POSLOVANJE		124
FINANCIJSKO POSLOVANJE		124
17.1.	PRIHODI	124
17.2.	RASHODI.....	125
<u>DIO OSAMNAESTI</u>.....		126
ZAKLJUČNO RAZMATRANJE.....		126
<u>PRILOZI</u>.....		128
VAŽNIJI DOKUMENTI ZA PRAĆENJE PROVOĐENJA PROPISA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA ..		129

DIO PRVI

UVOD

Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova prati provođenje Zakona o ravnopravnosti spolova, koji je stupio na snagu 30. srpnja 2003. godine (NN 116/03.), kao i svih drugih propisa koji se odnose na ravnopravnost spolova.

Ravnopravnost spolova temeljna je vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske.

Zakon o ravnopravnosti spolova (u daljnjem tekstu: ZORS) definira i uređuje način zaštite od diskriminacije na temelju spola i mehanizme stvaranja jednakih mogućnosti za žene i muškarce.

Izvješće o radu pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova je redovito godišnje izvješće koje se sukladno čl. 21. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova, kao i čl. 18. Poslovnika o radu pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova (NN 29/04.), podnosi Hrvatskom saboru do 31. ožujka tekuće godine. U njemu su opisane, predložene i analizirane sve aktivnosti koje je Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova poduzimao tijekom izvještajne godine, kao i rezultati tih aktivnosti.

Ovo je treće izvješće koje u svom mandatu podnosi pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, koja temeljem ZORS-a djeluje neovisno i samostalno.

DIO DRUGI

POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2005. GODINI

2.1. OPĆI POKAZATELJI

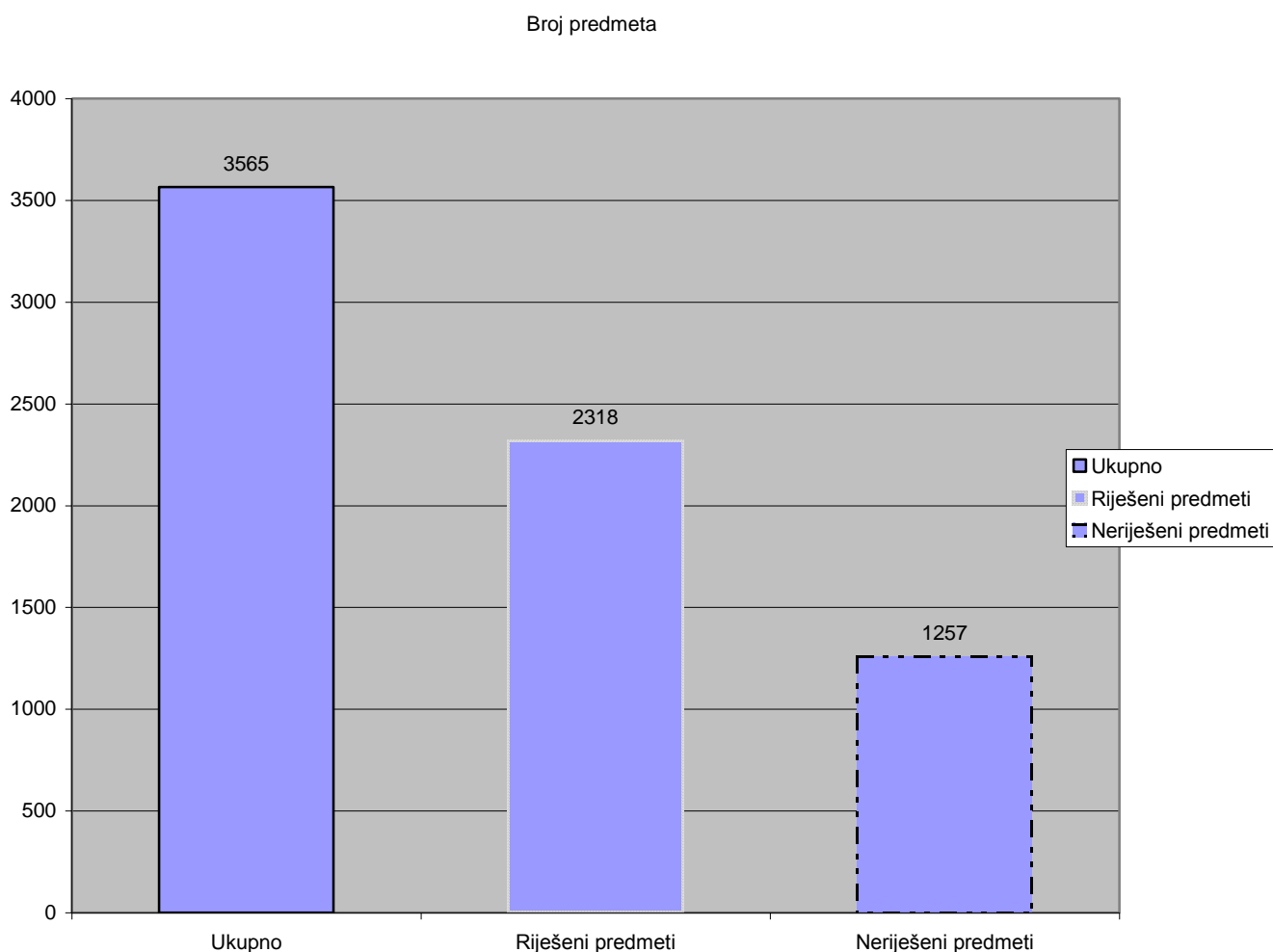
U 2005. godini pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je postupala u ukupno 3.565 predmeta, što je po područjima djelovanja vidljivo iz priložene tablice

Tablica 1.

Područje djelovanja PRS	Preneseni predmeti iz 2004. rješavani u 2005.	Riješeni predmeti iz 2004. u 2005.	Neriješeni predmeti iz 2004. u 2005.	Zaprimljeni - otvoreni predmeti u 2005.	Riješeni predmeti iz 2005.	Neriješeni predmeti iz 2005.	Ukupno neriješeni - prijenos u 2006.
1	2	3	4	5	6	7	8
01 - Diskriminacija na području zapošljavanja i rada	8	6	2	67	55	12	14
02 - Diskriminacija na području obrazovanja	24	23	1	10	9	1	2
03 - Diskriminacija i nasilje u obitelji i roditeljska skrb	10	10	0	77	72	5	5
04 - Političke stranke - ZORS	0	0	0	105	0	105	105
05 - Mediji sadržaji, plaćeni oglasi – ostalo	95	95	0	115	78	37	37
06 - Praćenje primjene ZORS-a u državnim i tijelima s javnim ovlastima	107	31	86	13	9	4	90
07 - Praćenje primjene ZORS-a na području lokalne (regionalne) Samouprave	1.839	1.127	712	721	487	234	946
08 - Praćenje primjene ZORS-a kod drugih pravnih i fizičkih osoba	6	6	0	1	1	0	0
09 - Praćenje primjene ZORS-a kod udruga i asocijacija civilnog društva	1	1	0	14	12	2	2
10 - Diskriminacija ostalo	2	2	0	30	25	5	5
11 - 14 Rad Ureda – opći poslovi i financijsko poslovanje	21	16	5	299	253	46	51
UKUPNO	2.113	1.317	806	1.452	1.001	451	1.257

Dakle, od ukupno 3.565 predmeta po kojima je postupala tijekom 2005. godine (preneseni iz 2004. g. te zaprimljeni i otvoreni u 2005. g.), u Uredu pravobraniteljice riješeno je 2.318 predmeta ili 65,0 %, a 1.257 predmeta ili 35,0 % se prenose u 2006. godinu na daljnji postupak i rješavanje. Potrebno je naglasiti da se najveći dio prenesenih predmeta u 2006. godinu (1.178) odnosi na donošenje planova djelovanja pravnih osoba u vlasništvu jedinica lokalne samouprave i države, te državnim tijelima, na koje do 31. prosinca 2005. godine nismo dobili odgovore pa se vode kao neriješeni. Nadalje, 51 predmet je iz područja općeg i financijskog poslovanja Ureda te je jednim dijelom takvog karaktera da ih nije moguće zatvoriti dok su na snazi (na primjer ugovori i slično) i nemaju gotovo nikakvog utjecaja na osnovnu djelatnost pravobraniteljice glede primjene odredbi ZORS-a. Stoga se kao važan podatak o radu Ureda pravobraniteljice ističe činjenica da se samo 20 predmeta individualnih pritužbi prenosi u rješavanje na rješavanje u 2006. godinu. Naime, od ukupno 216 individualnih pritužbi prenesenih iz 2004. godine i zaprimljenih ili otvorenih u 2005. godini, u 2005. godini riješeno ih je 196 ili 91%.

Grafikon 1

I prema strukturi predmeta razvidno je da je jedan od prioriteta pravobraniteljice bio određen i uvjetovan rokovima propisanim ZORS-om (čl. 11. i čl. 30. – donošenje planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova) bez čije primjene je gotovo nemoguće očekivati da će se ispuniti svrha donošenja samog Zakona, a na koje postupke jedan značajan broj subjekata nije adekvatno reagirao.

Postupanje po tim predmetima značilo je, s druge strane, upoznavanje s konceptom ravnopravnosti spolova, kao i s primjenom ZORS-a i drugih propisa, što više pravnih i fizičkih osoba, napose državnih tijela, pravnih osoba s javnim ovlastima, pravnih osoba u pretežitom vlasništvu države i tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, koje u svim fazama djelovanja moraju vrednovati učinke svog postupanja na položaj žena ili muškaraca. Stoga je pravobraniteljica brojnim upozorenjima i preporukama, ne samo nadgledala primjenu ZORS-a, već i poticala njegovu primjenu.

U usporedbi s 2004. godinom zaprimljeno je i otvoreno 2.287 predmeta manje, i to ponajprije zbog djelovanja pravobraniteljice, nakon kojeg su tijela lokalne i područne samouprave, pravne osobe u pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i regionalne samouprave i drugi subjekti obveznici primjene ZORS-a, izradili planove djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova pa se u 2005. godini isto tražilo samo od onih obveznika koji nisu i izradili planove u 2004. godini. Inače, ostali predmeti u svezi primjene ZORS-a iz djelokruga pravobraniteljice bilježe u odnosu na 2004. godinu porast, što je vidljivo iz sljedećih pokazatelja:

Tablica 2.

Područje djelovanja PRS	2004.	2005.	indeks
zapošljavanje i rad	31	67	216
obrazovanje	46	10	32
nasilje u obitelji i roditeljska skrb	47	77	164
političke stranke	0	105	100
Mediji	100	115	115
diskriminacija ostalo	9	30	333

Postupanje pravobraniteljice bilo je inicirano na različite načine: pisanim podnescima, usmeno na zapisnik, telefonom, e-mailom ili inicijativom iz Ureda pravobraniteljice.

Prosječno je bilo 15 telefonskih poziva tjedno, prvenstveno usmjerenih dobivanju savjeta i informacija, ali i iznošenju pritužbi iz djelokruga pravobraniteljice. U slučajevima osobnog i telefonskog obraćanja stranaka najčešće se nisu formirali spisi – predmeti, već su se isti evidentirali i shodno procjeni sastavljale bilješke, a spis se formirao u slučajevima dobivanja odgovarajuće dokumentacije.

Podaci koji se navode u daljnjem dijelu Izvješća odnose se samo na spise otvorene po pritužbama stranaka (pojedinaца/poјedinki, grupa ili udruga) i imaju status „individualnih predmeta“.

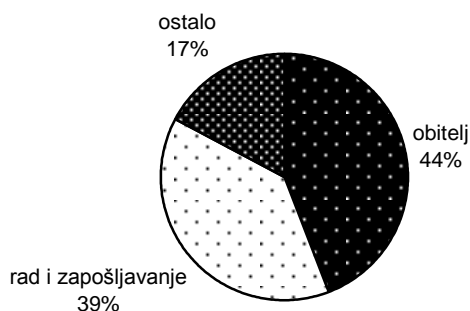
2.2. STRUKTURA PRITUŽBI

Tijekom 2005. g. zaprimljene su 174 nove pritužbe (poјedinaca, grupa i institucija), što je u odnosu na 2004. godinu 96,6% više. Pritužbe su se odnosile na područje:

- obitelji i roditeljske skrbi u 77 slučajeva ili 44,2 %;
- rada i zapošljavanja u 67 slučajeva ili 38,5 %;
- ostalo u 30 slučajeva ili 17,2 %.

Grafikon 2.

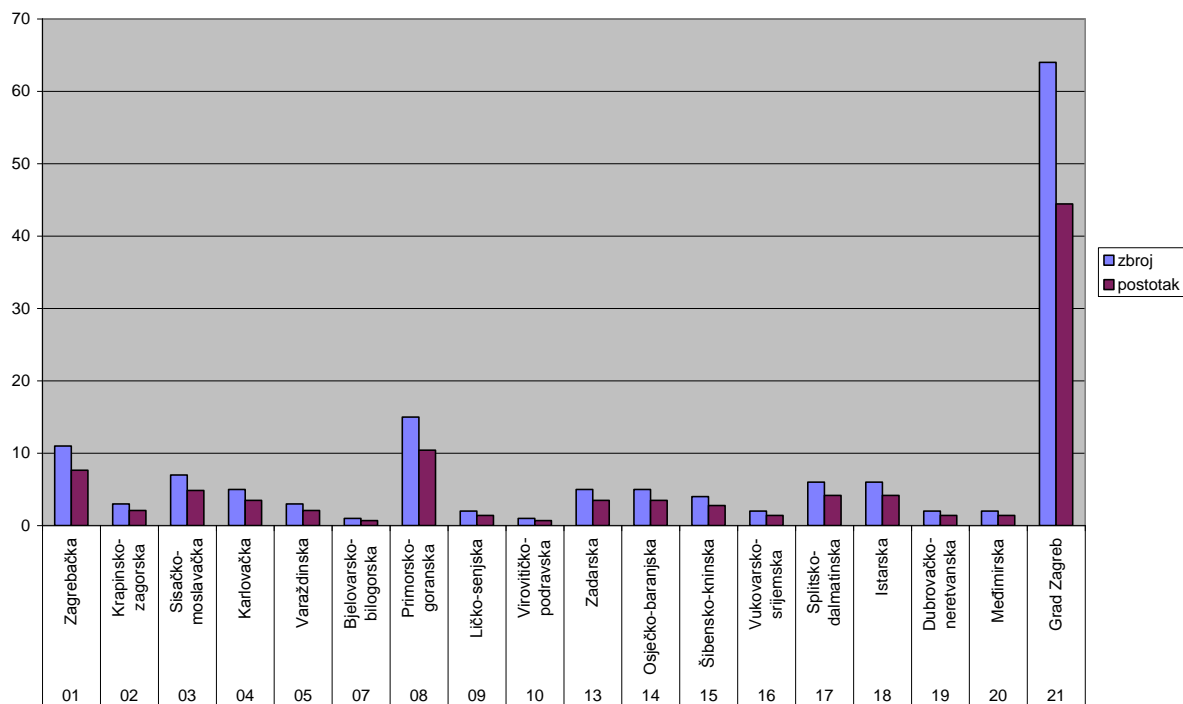
Pritužbe po području djelovanja PRS broj slučajeva

Pristigle pritužbe stranaka bile su s područja cijele Republike Hrvatske, što se osobito može reći ukoliko se pristiglim pisanim pritužbama pridruže one evidentirane kroz telefonske razgovore.

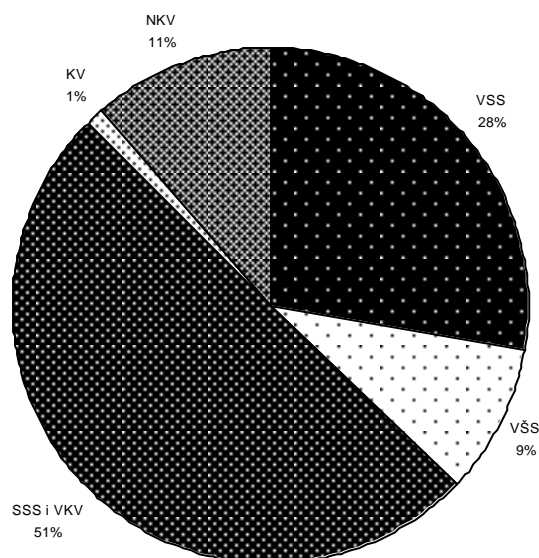
Struktura pritužbi za koje je otvoren spis **po županijama odnosno Gradu Zagrebu** u 2005. godini vidi se na grafikonu 3.

Grafikon 3.

Pritužitelji/ce po stručnoj spremi: 27,83 % slučajeva VSS, 9,28 % slučajeva VŠS, 50,51 % slučajeva SSS i VKV, 1,03 % slučajeva KV i 11,34 % slučajeva NKV.

Pritužitelji/ce po stručnoj spremi

Kad se pritužitelji/ce promatraju kroz **radni status**, proizlazi da je:

- 51,72 % zaposleno i to njih 97,3% na neodređeno vrijeme, a 2,7% na određeno vrijeme;
- 22,76 % nezaposleno;
- 5,52 % su umirovljenici/ce, a za
- 20,00 % ovi podaci su nepoznati.

U velikoj većini slučajeva pritužiteljice su žene.

Temelj diskriminacije u predmetima iz 2005. godine bio je:

- po spolu ----- 94,59 %
- po obiteljskom statusu ----- 0,68 %
- po spolnoj orijentaciji ----- 4,05 %
- po bračnom statusu ----- 0,68 %.

Radi utvrđivanja diskriminacije, pravobraniteljica je tražila odgovarajuću **dokumentaciju i izvješća** te u 94,12 % slučajeva istu dobila u cijelosti nakon relativno malog broja požurnica, što ukazuje na povećanu spremnost na suradnju s Uredom pravobraniteljice kod utvrđivanja diskriminacije. U 5,88 % slučajeva tražena dokumentacija je dobivena djelomično.

U predmetima u kojima je utvrđivana diskriminacija, pravobraniteljica je uputila **32 upozorenja, 52 preporuke i 9 prijedloga te u 4 predmeta zatražila provođenje nadzora.**

Isto tako, **provođenje nadzora** zatraženo je u **26 slučaja** vezano za donošenje planova djelovanja.

Nakon provedenih postupaka i utvrđivanja diskriminacije, dakle nakon poduzetih mjera pravobraniteljice, protiv nekih počinitelja pokrenuti su **prekršajni ili kazneni postupci**. U 4 slučaja podnesena je kaznena prijava, a u 4 slučaja prekršajna prijava nakon intervencije i poduzetih mjera pravobraniteljice, dok je u 19 slučajeva pokrenut prekršajni postupak, odnosno u 11 slučajeva kaznena prijava, prije intervencije i poduzetih mjera pravobraniteljice.

U 92,5 % slučajeva prekršajni i kazneni postupak pokrenula je policija, a u 7,5 % slučajeva centri za socijalnu skrb.

DIO TREĆI

PODRUČJE ZAPOŠLJAVANJA I RADA

3.1. DISKRIMINACIJA NA PODRUČJU ZAPOŠLJAVANJA I RADA – PRITUŽBE

U 2005. godini znatno je povećan broj pritužbi koje se odnose na diskriminaciju na području zapošljavanja i rada u odnosu na 2004. godinu (indeks praćenja broja pritužbi za 2005/2004 iznosi 216 %). Kao podnositeljice pritužbi u najvećem dijelu pojavljuju se žene. Prema zaprimljenim i razmotrenim pritužbama, najčešći oblici diskriminacije na području zapošljavanja i rada su: uznemiravanje na radu temeljem spola, spolno uznemiravanje na radu, povreda prava na zaštitu majčinstva, diskriminacija u odnosu na uvjete zapošljavanja, uključujući i kriterije i uvjete za izbor kandidata/kandidatkinja za radno mjesto, diskriminacija u odnosu na pristup svim vrstama stručnog usavršavanja, diskriminacija u odnosu na uvjete zaposlenja i rada, sva prava iz rada i na temelju rada, diskriminacija u odnosu na jednakost plaća itd.

Unatoč znatnom porastu ukupnog broja pritužbi koje se odnose na ovo područje, za većinu zaposlenika/ca i tražitelja/ica zaposlenja diskriminacija na području zapošljavanja i rada još uvijek je nedovoljno poznat pojam. Na temelju pritužbi koje su tijekom 2005. godine podnesene pravobraniteljici zbog diskriminacije na području zapošljavanja i rada, može se zaključiti da je stanje u ovom području vrlo zabrinjavajuće i da je diskriminacija na području zapošljavanja i rada prisutna i u javnom i u privatnom sektoru.

Pritužbe koje se odnose na uznemiravanje i spolno uznemiravanje na radu

Od poslodavaca koji su uredili postupak i mjere zaštite dostojanstva radnika/ca, jedan dio nije uredio taj postupak na zadovoljavajući način i/ili nisu na odgovarajući način omogućili radniku/ci da se upozna s tim postupkom. U velikom broju slučajeva, iako postoji osoba koja je osim poslodavca ovlaštena primati i rješavati pritužbe vezane za zaštitu dostojanstva radnika/ca, zaposlenici/ce vrlo često ne znaju za tu osobu, niti su im poznate njezine ovlasti.

U najvećem broju slučajeva poslodavci ili čelnici državnih tijela uopće nisu razmatrali pritužbe svojih zaposlenika/ca za zaštitu njihovog dostojanstva ili su razmatrane samo one podnesene u pisanom obliku. U nekim slučajevima, iako su provedene radnje u smislu vođenja postupka (uzimanje izjava ili očitovanja), nije donesena odluka o tome je li utvrđeno uznemiravanje ili spolno uznemiravanje.

Uznemiravanje na radu ili spolno uznemiravanje na radu, kao oblici diskriminacije, vrlo često se pojavljuju u kombinaciji s onemogućavanjem napredovanja i stručnog usavršavanja, ukidanjem radnog mjesta na kojem je pritužitelj/ica radio/la i/ili premještanjem na lošije plaćen posao, pa i različitom plaćom za isti posao za muškarca i ženu, na štetu žene.

Pritužbe koje se odnose na povredu prava na zaštitu majčinstva

U ovom području uočava se prikrivena diskriminacija. Naime, poslodavci formalno postupaju zakonito, ali analizom svih okolnosti, uključujući namjeru ili cilj takvog postupanja, nije teško zaključiti da se radi o postupanju kojim se trudnice i majke s djecom privremeno ili trajno eliminiraju s tržišta rada.

Analizom slučajeva pravobraniteljica je zaključila da se, protivno usvojenim politikama, na neki način onemogućava zapošljavanje ili nastavak rada majkama s malom djecom. Jednako tako onemogućava se zapošljavanje ili nastavak rada trudnicama ili radnicama koje koriste bolovanje vezano za trudnoću, koje radi toga gube mogućnost zasnivanja radnog odnosa na neodređeno vrijeme ili im radni odnos im prestaje istekom ugovora o radu na određeno vrijeme, čime se trudnice stavljaju u nepovoljniji položaj od drugih osoba u odnosu zapošljavanje.

Uočeni su, i u ovom izvještajnom razdoblju, slučajevi diskriminacije na području zapošljavanja i rada u kojima poslodavac žene nakon povratka s rodiljnog dopusta premjesti na slabije plaćeno radno mjesto, ili ih u okviru važećeg ugovora o radu, premjesti na radna mjesta koja su daleko od njihovog mjesta stanovanja ili udaljenija od mjesta rada na kojima su radile prije odlaska na rodiljni dopust. Poslodavci takvim postupcima postupaju suprotno odredbama Zakonu o radu koje se odnose na zaštitu majčinstva i roditeljstva, kao i ciljevima i mjerama populacijske politike.

Problem sklapanja ugovora na određeno vrijeme i u 2005. godini ostaje isti kao i u 2004. godini. Poslodavci produžavaju ugovore dok žena ne ostane trudna, a tada im, istekom zadnjeg ugovora na određeno vrijeme, prestaje radni odnos. Osim toga, ponavlja se praksa da se ugovori o radu na određeno vrijeme često sklapaju i za obavljanje onih poslova za koje bi se, po prirodi posla, trebali sklapati ugovori o radu na neodređeno vrijeme. Time se krši zakonska odredba da se ugovor na određeno vrijeme sklapa samo za one poslove čiji je prestanak unaprijed utvrđen objektivnim razlozima, koji su opravdani rokom, izvršenjem određenog posla ili nastupanjem određenog događaja. Uočeno je da Državni inspektorat u obavljanju nadzora ne ulazi u sadržaj tih ugovora.

Pritužbe koje se odnose na diskriminaciju kod zapošljavanja

Poslodavci i dalje, u razgovoru pri zapošljavanju, pa čak i u posebnim upitnicima postavljaju diskriminirajuća pitanja ženama u odnosu na trudnoću, obiteljski i bračni status, ili ih u uopće ne pozivaju na testiranje za određeni posao.

U ovom izvještajnom razdoblju pored diskriminacije žena u postupku zapošljavanja zabilježeni su i slučajevi diskriminacije muškaraca (farmaceuti, odgajatelji itd.).

3.1.2. ANALIZA POJEDINAČNIH SLUČAJEVA

U svim opisanim slučajevima pravobraniteljica je, sukladno svojim zakonskim ovlastima, pribavila izvješća i dokumentaciju od poslodavaca i od svih institucija i tijela nadležnih za svaki pojedini slučaj, te prije razmatranja izvršila uvid u postojeću dokumentaciju.

3.1.2.1. OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/04-12): Predsjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, gospođa Gordana Sobol, dopisom je izvijestila pravobraniteljicu da su zaposlenici/e tvrtke R. iz R. prilikom potpisivanja ugovora o radu dužni/e ispunjavati poseban upitnik, koji čini sastavni dio ugovora o radu, a neprimjerenim pitanjima zadire u osobni život zaposlenika/ca i njihovo pravo na privatnost. O svojim saznanjima u vezi s istim upitnikom pravobraniteljicu je izvijestio i član Odbora za ravnopravnost spolova Primorsko–goranske županije, gospodin Branimir Dešković.

PODUZETE MJERE: Uvidom u sporni upitnik utvrđeno je da mnoga pitanja u upitniku nisu u vezi s radnim odnosom, osobito izjava koja glasi: „Ovim putem, a sukladno čl. 26. Zakona o radu, obavještavam poslodavca o svom zdravstvenom stanju – bolestima (od kojih sam bolovao ili sada bolujem) i svojim zdravstvenim tegobama (npr. trudnoća, problemi s kralješnicom i sl. ...Smatram da me navedene bolesti-tegobe hoće/neće ometati u izvršavanju radnih obveza za koje tražim zaposlenje...“

Nadalje, sastavni dio upitnika čini izjava koja glasi: „Izjavljujem da sam upoznat s činjenicom da naprijed navedeni podaci čine sastavni dio ugovora o radu i da će mi radni odnos prestati ukoliko sam u ovom upitniku dao neistinite podatke ili prešutio podatke bitne za traženo zaposlenje i kojom se ujedno obvezujem da ću kadrovskoj službi R. odmah prijaviti svaku promjenu podataka do koje dođe tijekom trajanja radnog odnosa.“

Dakle, prema upitniku radnice moraju prijaviti trudnoću kod traženja zaposlenja (ili će se to smatrati neistinitim podatkom zbog kojega prestaje radni odnos), kao i svaku promjenu podataka do koje dođe tijekom trajanja radnog odnosa, pa tako i svaku trudnoću.

U očitovanju dostavljenom na traženje pravobraniteljice, poslodavac je naveo da je podatke prikupljao u skladu sa Zakonom o radu, da se radilo o prikupljanju podataka „neophodnih za ažuriranje kadrovske evidencije“ kako bi svi radnici/e mogli u potpunosti ostvariti sva svoja prava. Poslodavac je pozvao pravobraniteljicu na radni sastanak da bi u razgovoru s Upravom i radnicama dobila potpuniji uvid u stanje.

Pravobraniteljica je pribavila i izvješće o obavljenim nadzorima kod poslodavca iz kojeg proizlazi je i viši inspektor rada za radne odnose utvrdio da upitnik sadrži pitanja koja nisu u svezi s radnim odnosom pa i da je „poslodavac tražio podatke o ženinoj trudnoći“, te podnio zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv poslodavca radi, između ostaloga, počinjenih prekršaja iz čl. 27. st. 1. Zakona o radu (Prilikom sklapanja ugovora o radu poslodavac ne smije tražiti od radnika podatke koji nisu u neposrednoj svezi s radnim odnosom.), čl. 64. st. 2. (Poslodavac ne smije tražiti bilo kakve podatke o ženinoj trudnoći niti smije uputiti drugu osobu da traži takve podatke, osim ako radnica osobno zahtijeva određeno pravo predviđeno zakonom ili drugim propisom radi zaštite trudnica.).

Pravobraniteljica je dana 12. svibnja 2005. godine održala radni sastanak u R. s predstavnicima Uprave i radnika/ca, te poslodavca upozorila na diskriminativni sadržaj upitnika.

ISHOD SLUČAJA: Poslodavac je upitnik povukao.

3.1.2.2. OPIS SLUČAJA (PRS-01-01/05-01): V. M. iz P., službenica u zatvoru u P., podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je uznemiravana na radu od strane nadređene muške osobe. Opisuje kako je nadređeni u prisutnosti drugih kolega i osuđenika te ustanove javno prepričavao i iznosio detalje iz njezinog privatnog života te nazivao službenog psa njezinim imenom u prisutnosti drugih osoba. Dalje navodi da je diskriminirana od strane nadležnog državnog tijela pod čijom ingerencijom djeluje ustanova u kojoj radi, i to onemogućavanjem stručnog osposobljavanja i napredovanja na radu (nije joj odobreno polaganje stručnog ispita i postavljanje u više zvanje).

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je nakon razmatranja zaključila da je u konkretnom slučaju pritužiteljica bila uznemiravana na radu temeljem spola od strane nadređene osobe, kao i da je diskriminirana temeljem spola jer joj se nije omogućilo polaganje stručnog ispita za višu školsku spremu, što predstavlja preduvjet za njezino napredovanje u službi. Osim toga, utvrđeno je da nadležno državno tijelo nije razmatralo pritužbe pritužiteljice čak ni nakon intervencije sindikata djelatnika njezine struke. Stoga je pravobraniteljica nadležnom državnom tijelu uputila upozorenje zbog počinjene diskriminacije na temelju spola i zbog nerazmatranja pritužbe pritužiteljice na diskriminaciju temeljem spola. Također je nadležnom državnom tijelu uputila preporuku da u svom budućem djelovanju razmatra pritužbe svojih službenika/ca i sa stajališta eventualnog kršenja načela ravnopravnosti spolova, kao i da obrati pozornost na pojave koje bi mogle ukazivati na takva neželjena ponašanja kako bi se spriječio njihov nastanak ili onemogućilo njihovo nastavljanje.

3.1.2.3. OPIS SLUČAJA (PRS-01-01/05-02): B. P. iz O. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je uznemiravana na radu temeljem spola od strane nadređenog, odnosno pročelnika ureda općine u kojoj je radila dok nije doneseno rješenje o njezinom prestanku rada. Navodi da je od strane nadređenog pročelnika svakodnevno bila izložena pritiscima, vrijeđanju, šikaniranju i prijetnjama, prisiljavanju da radi poslove koje nije dužna obavljati, uslijed čega nije smjela sjediti sama u radnoj sobi. Prema njezinim navodima, na inicijativu nadređenog pročelnika, koji je navodno bio nezadovoljan njezinim radom, ukinuto je njezino radno mjesto, a za obavljanje njezinih ranijih poslova općina je angažirala privatnu tvrtku.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica u konkretnom slučaju nije utvrdila postojanje uznemiravanja na radu temeljem spola kao oblika diskriminacije, ali je zaključila da niti jedna od dvije tužiteljčine pritužbe zbog uznemiravanja, upućene načelniku općine i općinskom poglavarstvu, nije uopće razmatrana. Stoga je nadležnom općinskom poglavarstvu uputila upozorenje zbog nerazmatranja pritužbi na uznemiravanje na radu temeljem spola i preporuku da u svom budućem radu razmatra pritužbe svojih službenika/ca sa stajališta eventualnog počinjenja diskriminacije na temelju spola, odnosno kršenja načela ravnopravnosti spolova, kako bi se spriječio nastanak ili nastavljanje takvih neželjenih ponašanja. Također je preporučila istom poglavarstvu da u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe svojih odluka ili akcija ocjenjuje učinke tih odluka ili akcija na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca.

3.1.2.4. OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/05-02): A. H. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je u tvrtki u kojoj je bila zaposlena bila izložena fizičkom napadu i ozljeđivanju na radnom mjestu od strane nadređenog radnika (poslovođe), uslijed čega je, prema njezinim riječima, pretrpjela teške psihičke traume i narušena njezina zdravstvena i radna sposobnost.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je zaključila da ne može dalje postupati u konkretnom slučaju iz razloga što je tvrtka u kojoj je pritužiteljica navodno bila žrtva uznemiravanja, u međuvremenu pala u stečaj i prestala postojati, kao i zbog činjenice da se između pritužiteljice i navodnog počinitelja uznemiravanja vode sudski postupci pred nadležnim općinskim i županijskim sudom.

3.1.2.5. OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/05-09): B. F. iz K. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je diskriminirana na temelju spola prigodom pokušaja zapošljavanja kao medicinska sestra u KBC u R. U prilog svojoj tvrdnji ističe da su od nje (kao i od ostalih kandidatkinja pozvanih na testiranje radi zapošljavanja na određeno vrijeme) u KBC-u zahtijevali ispunjavanje upitnika koji je, između ostalog, sadržavao i podatke o bračnom i obiteljskom statusu, te da joj je u razgovoru stavljeno do znanja da neće moći biti primljena na posao jer ima malo dijete.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je zaključila da je pritužiteljica bila diskriminirana na temelju spola, odnosno da je potencijalni poslodavac istu diskriminirao na temelju njezinog obiteljskog statusa (jer je majka jednogodišnjeg djeteta) i da je ta činjenica utjecala na to da je ne primi na posao. Stoga je pravobraniteljica KBC-u uputila upozorenje da je prema pritužiteljici počinjena diskriminacija na temelju obiteljskog statusa i time prekršena odredba čl. 6. st. 2. Zakona o ravnopravnosti spolova, kao i da je zbog traženja podataka koji se odnose na obiteljski status pritužiteljice i koji nisu u neposrednoj vezi s poslom, prekršena odredba čl. 27. Zakona o radu (NN, 137/04.). Pravobraniteljica je poslodavcu uputila i preporuku da preispita svoje postupanje u odnosu na pritužiteljicu, te da ubuduće obrati pozornost na postupanja koja bi ukazivala na eventualne slučajeve diskriminacije na temelju spola prema osobama koje traže zaposlenje, odnosno na slučajeve kršenja ravnopravnosti spolova, te da se pridržava odredbe čl. 27. Zakona o radu.

3.1.2.6. OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/05-04): Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti uputilo je pravobraniteljici zamolbu s pritužbom I. P. iz S. upućenu istom Ministarstvu, u kojoj pritužiteljica navodi da je kao novinarka - vanjska suradnica na Radio S. diskriminirana u odnosu na druge kolege/ice novinar/k/e - vanjske suradnike/ce pri pokušaju zapošljavanja na istom Radiju, bilo na određeno ili na neodređeno vrijeme. Kao glavni razlog odbijanja poslodavca da je zaposli ističe činjenicu da je zatrudnjela, a kad je poslodavca molila da je primi u radni odnos na određeno vrijeme radi veće socijalne sigurnosti za sebe i obitelj, poslodavac joj, prema njezinim navodima, nije htio izaći u susret.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja, pravobraniteljica nije zaključila da se u konkretnom slučaju radi o diskriminaciji na temelju spola.

3.1.2.7. OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/05-35): G. D. iz V. podnijela je Pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je, kao zaposlenica u privatnoj tvrtki koja se bavi sportskim kladenjem i majka dvoje maloljetne djece, od strane poslodavca stavljena u vrlo težak položaj jer ju je nakon povratka s roditeljnog dopusta rasporedio na rad u poslovnicu tvrtke koja se nalazi u mjestu udaljenijem od njezinog mjesta stanovanja. Također navodi da zbog udaljenosti poslovnice u koju je premještena teško organizira čuvanje maloljetne djece, da im se ne može dovoljno posvetiti, kao i da zbog dugačke vožnje do radnog mjesta i natrag ne može koristiti 12 sati odmora između dva radna dana. Prema njezinim navodima, poslodavac nije razmotrio prigovor pritužiteljice zbog izvršenog premještanja.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj, pravobraniteljica nije utvrdila da je u konkretnom slučaju prema pritužiteljici počinjena diskriminacija na temelju spola, odnosno diskriminacija na temelju obiteljskog statusa. Naime, utvrđeno je da je aneksom ugovora o radu (kojeg je pritužiteljica zaključila s poslodavcem) predviđeno da će pritužiteljica prema potrebi raditi i u drugim poslovnicama tvrtke u granicama iste županije, a koju potrebu je poslodavac i dokumentirao. Pravobraniteljica je poslodavcu pritužiteljice uputila preporuku u kojoj je zaključila da je poslodavac premještanjem pritužiteljice na rad u udaljeniju poslovnicu po njezinom povratku s roditeljnog dopusta izrazio stav koji nedovoljno poklanja pozornost primjeni odgovarajućih odredaba Zakona o radu koje se odnose na zaštitu majčinstva i roditeljstva, kao i ciljevima i mjerama populacijske politike Republike Hrvatske, bez obzira na činjenicu što je raspoređivanje pritužiteljice izvršeno u skladu s ugovorom o radu. Budući da poslodavac nije razmatrao prigovor pritužiteljice, pravobraniteljica mu je uputila preporuku da to ubuduće čini radi sagledavanja istih i sa stajališta eventualnog počinjenja diskriminacije na temelju spola, kao i da u konkretnom slučaju preispita svoje postupanje prema pritužiteljici, vodeći pritom računa o njezinim povećanim obvezama vezanim za majčinstvo i skrb o dvoje ml. djece.

3.1.2.8. OPIS SLUČAJA (PRS-01-03/05-03): Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti prosljedilo je pravobraniteljici predstavku upućenu tom Ministarstvu, u kojoj anonimna osoba (navodno rođakinja jedne ženske osobe zaposlene u privatnoj tekstilnoj tvrtki) navodi da u istoj tvrtki, koja zapošljava 90% žena, već mjesecima ne primaju plaću, kao i da su zaposlenici/ce tvrtke izloženi prijetnjama poslodavca otkazom ugovora o radu i zatvaranjem tvrtke.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je zaključila da se u konkretnom slučaju ne radi o diskriminaciji na temelju spola, odnosno o povredi načela ravnopravnosti spolova, te da nema osnove za njezinim daljnjim postupanjem u istom predmetu. Takav zaključak temelji na činjenici da se u konkretnom slučaju radi o tvrtki koja ima poteškoća u poslovanju zbog nelikvidnosti, zbog čega se dva mjeseca kasnilo s isplatom plaće zaposlenima, te da u tom smislu postoji sporazum između sindikata i poslodavca o načinu isplate zaostalih plaća i obveza sindikata da u narednih 6 mjeseci neće poduzimati sindikalne akcije u slučaju izvršenja sporazuma od strane poslodavca. Državni inspektorat izvijestio je pravobraniteljicu da je zbog neuplaćivanja doprinosa na ime

zdravstvenog i mirovinskog osiguranja za zaposlene u istoj tvrtki, podnio odgovarajuću prijavu Poreznoj upravi.

3.1.2.9. OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/05-01): M. Ž. iz Z. podnio je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je kao muškarac diskriminiran pri zapošljavanju u tvrtki koja se bavi pripremanjem i izdavanjem lijekova. Prema njegovim navodima, iako se tijekom 2004. godine u dva navrata javio na raspisani oglas iste tvrtke za prijam na radno mjesto magistra farmacije, nikad nije, za razliku od ostalih kandidatkinja, bio pozivan na razgovor, nego je u oba slučaja samo obaviješten da je u radni odnos primljena jedna od prijavljenih kandidatkinja.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je zaključila da je u konkretnom slučaju poslodavac počinio diskriminaciju na temelju spola prema pritužitelju prigodom njegovih pokušaja zapošljavanja kod njega. Naime, poslodavac je u svom izvješću naveo da pritužitelj nije bio pozivan na razgovor po raspisanom oglasu od 17. travnja 2004. godine zbog toga što uz svoju ponudu na raspisani oglas nije priložio licencu za samostalan rad (koju, prema navodu poslodavca, treba imati svaki magistar farmacije za rad u ljekarni), dokaz o znanju jednog stranog jezika i znanju rada na računalu, te da na razgovor po raspisanom oglasu od 7. kolovoza 2004. godine nije bio pozvan jer uz ponudu nije priložio presliku radne knjižice.

Uvidom u dokumentaciju pravobraniteljica je utvrdila, da u prvom natječaju nije ni bila naznačena obveza kandidata/kandidatkinja da prilože licencu za samostalan rad, te da za drugi natječaj nitko od 15 prijavljenih kandidata/kandidatkinja nije podnio sve dokaze o ispunjavanju traženih uvjeta.

Stoga je pravobraniteljica poslodavcu uputila upozorenje da je prema pritužitelju počinio diskriminaciju na temelju spola, jer je u jednakim ili sličnim okolnostima (nepodnošenje potrebnih dokaza o ispunjavanju uvjeta iz raspisanih oglasa, kako od pritužitelja tako i od strane svih 5 drugih kandidatkinja koje su primljene u radni odnos po navedenim oglasima) prema pritužitelju postupio nepovoljnije u odnosu na osobe suprotnog spola, odnosno da je takvim postupanjem, koje predstavlja razlikovanje, isključivanje i ograničavanje temeljeno na spolu, otežao i negirao ravnopravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava pritužitelja u području zapošljavanja. Pravobraniteljica je poslodavcu uputila i preporuku da ubuduće poštuje čl. 3. Zakona o ravnopravnosti spolova, te da u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe neke odluke ili akcije ocjenjuje i vrednuje učinke tih odluka ili akcija na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca.

3.1.2.10. OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/05-11): B. Š. iz Š. dostavila je pravobraniteljici presliku svoje pritužbe upućene Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa u kojoj navodi da je, u uvjetima narušenosti radne atmosfere i međuljudskih odnosa izazvanih postupcima dekana ustanove u kojoj radi, s njegove strane bila izložena radnoj i osobnoj izolaciji. U pritužbi stoji da je dekan zabranio ostalim zaposlenicima/ama da kontaktiraju s njom, da joj je nezakonito otkazao ugovor o radu, te da zaposlenice te ustanove naziva "kokošima", kao i da prijetnjama provodi nasilje prema zaposlenicima/ama.

PODUZETE MJERE: Nakon što je pribavila izričitu pisanu suglasnost B. Š. za svoje postupanje, pravobraniteljica je zatražila dokumentaciju od ustanove u kojoj je B. Š. zaposlena, kao i od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Po pisanom traženju pravobraniteljice samo je ustanova iz Š. dostavila traženo izvješće i dokumentaciju, ali ne i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, iako su mu do sada poslane dvije požurnice.

Razmatranje slučaja još je u tijeku pa se njegovo rješavanje prebacuje u sljedeće izvještajno razdoblje.

3.1.2.11. OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/05-23): M. U. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je kao zaposlenica u poštanskoj tvrtki, prigodom razgovora s članom uprave te tvrtke o raskidu ugovora o radu s ponudom izmijenjenog ugovora o radu, doživjela povredu

osobnog dostojanstva zbog toga što ju je isti vrijeđao i verbalno napadao unoseći joj se u lice i govoreći: "Vi ne radite već dva mjeseca ništa, režete si žile, padate u nesvijest, lupate si glavom u zid"; te "Vaš muž je patnik". Dalje navodi da je dijelu tog događaja, uz ostale, prisustvovao i predsjednik uprave tvrtke koji ništa nije poduzeo u cilju njezine zaštite od uznemiravanja na radu. **PODUZETE MJERE:** Pravobraniteljica je poslodavcu uputila upozorenje da bi u pritužbi navedene izjave i postupci člana uprave tvrtke, ukoliko bi stvarno bili upućeni pritužiteljici (a što poslodavac poriče), predstavljali uznemiravanje kao oblik diskriminacije temeljen na spolu iz čl. 8. st. 2. Zakona o ravnopravnosti spolova pa je poslodavac dužan putem osobe ovlaštene za primanje i rješavanje pritužbi vezanih za zaštitu dostojanstva radnika razmotriti nastali slučaj i sa stajališta eventualne diskriminacije na temelju spola, tim prije što je, prema navodima iz izvješća, ta ovlaštena osoba bila upoznata sa slučajem.

3.1.2.12. **OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/05-31):** J. H. iz L. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je radeći u privatnoj tvrtki u L. kao stolarska radnica, diskriminirana kao žena u odnosu na kolege - muškarce u istoj tvrtki koji rade na istim ili sličnim poslovima. Navodi da je za jednak rad i rad jednake vrijednosti manje plaćena od svojih muških kolega, kao i da njezini muške kolege, za razliku od nje, napreduju na poslu, iako imaju manje radnog staža i iskustva od nje. **PODUZETE MJERE:** Pravobraniteljica je zaključila da se u konkretnom slučaju radi o diskriminaciji prema spolu, jer je uvidom u ugovore o radu, u preglede isplaćenih plaća za 2004. godine pritužiteljice i radnika - muškaraca koji rade na istim ili sličnim poslovima, te u Pravilnik o radu, utvrdila da je pritužiteljica bila slabije plaćena za isti rad i rad jednake vrijednosti u odnosu na njezine kolege - muškarce zaposlene u istoj tvrtki. Stoga je poslodavcu uputila upozorenje da je takvim svojim postupanjem prekršio odredbu čl. 13. Zakona o ravnopravnosti spolova, kao i odredbu čl. 89. Zakona o radu (NN, 137/04.) koji propisuje da je poslodavac dužan isplatiti jednake plaće ženama i muškarcima za jednak rad i rad jednake vrijednosti. Osim toga, pravobraniteljica je uputila poslodavcu i preporuku da u svom budućem radu i poslovanju poštuje oba spomenuta zakona.

3.1.2.13. **OPIS SLUČAJA (PRS- 01-02/05-16):** Pritužiteljica K. B. iz Z. obratila se pravobraniteljici pritužbom na diskriminaciju na radnom mjestu i u nadležnom ministarstvu te zamolbom za intervenciju u zaštiti njenih prava. U pritužbi navodi da je kao majka djeteta s težim smetnjama u razvoju godinama šikanirana, diskriminirana, te da se manipuliralo s njezinim pravima. Tvrdi da joj se onemogućuje povratak na radno mjesto i uskraćuje pravo na rad, uslijed čega se s obitelji našla u teškoj socijalno-ekonomskoj situaciji. Nadalje navodi da se obraćala za pomoć nadležnom ministarstvu, svom poslodavcu, centrima za socijalnu skrb u V. i Z., ali da nije uspjela realizirati premještanje na radno mjesto u Z., niti povratak na radno mjesto nakon povratka s korištenja dopusta do 7. godine života djeteta. **PODUZETE MJERE:** Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da je pritužiteljica zaposlena temeljem ugovora o radu na neodređeno vrijeme u centru za socijalnu skrb u V., ali da koristi dopust zbog njege djeteta s težim smetnjama u razvoju koje joj je priznato 2000. godine. Ustanovila je da je nadležno ministarstvo ustanovama socijalne skrbi na području Z. uputilo preporuku oko pomoći pri zapošljavanju, te da je centar za socijalnu skrb iz V. uputio preporuku regionalnom uredu za prognanike, povratnike i izbjeglice u V. za stambeno zbrinjavanje pritužiteljice. Nadležno ministarstvo je pritužiteljici uputilo odgovor, nakon čega se pritužiteljica pravobraniteljici obratila dopisom u kojem navodi da su se napokon stvorili uvjeti za njezin povratak na radno mjesto.

3.1.2.14. **OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/05-25):** Pritužiteljica T. F. iz Z., radnica zaposlena u privatnom kućanstvu, majka petero mlt. djece, podnijela je pritužbu pravobraniteljici zbog diskriminacije na temelju spola i diskriminacije temeljem obiteljskog statusa. Navodi da se 1.

listopada 2002. godine zaposlila u privatnom kućanstvu, te da je temeljem toga u dva navrata koristila bolovanje zbog komplikacija u trudnoći i rođiljni dopust za dvoje ml. djece. U pritužbi dalje navodi da joj je dana 31. prosinca 2004. godine od strane područnog ureda HZZO-a u Z. bez obrazloženja ukinuto pravo na rođiljni dopust i pravo na novčanu naknadu za rođiljni dopust za najmlađu kći, rođenu 31. listopada 2004. godine, kao i zdravstveno osiguranje za nju i njezinu ml. djecu. Dalje navodi da joj također nije omogućeno da iskoristi pravo na opremu za novorođenčad za najmlađe dijete. Na njezine usmene upite upućene istom uredu odgovoreno je da će joj biti dostavljeno rješenje. Budući da rješenje još nije dostavljeno, trenutno ne ostvaruje pravo na rođiljni dopust do navršene treće godine djetetova života, niti pravo na zdravstvenu zaštitu.

PODUZETE MJERE: Na temelju dokumentacije HZZO-a pravobraniteljica je ustanovila da je pritužiteljici privremeno obustavljena isplata rođiljne naknade od dana 31. prosinca 2004. godine, pa sve do okončanja upravnog postupka, te da će područni ured HZZO-a nakon obnove postupka donijeti rješenje u upravnom postupku. Međutim, kako područni ured nije u promatranom razdoblju od tri mjeseca donio rješenje, pravobraniteljica se ponovno pismeno obratila direkciji HZZO-a i zatražila izvješće. Direkcija je od područnog ureda zatražila dostavu predmetnog rješenja, odnosno očitovanje o razlozima nedonošenja rješenja. Područni ured je dostavio pravobraniteljici rješenje od 21. listopada 2005. godine, prema kojemu se pritužiteljici priznaje pravo na naknadu plaće za vrijeme korištenja obveznog rođiljnog dopusta u vremenu od 24. rujna 2004. godine do 30. travnja 2005. godine i pravo korištenja rođiljnog dopusta do treće godine života djeteta u vremenu od 1. svibnja 2005. godine do 30. listopada 2007. godine.

3.1.2.15. OPIS SLUČAJA (PRS- 01-02/05-27): Pritužitelj V. Č. iz R. podnio je pravobraniteljici pritužbu u ime svoje kćeri, L. F. iz K., u kojoj navodi da je njegova kći bila zaposlena u trgovačkom društvu V. d.o.o. na radnom mjestu trgovkinje, i to temeljem više ugovora o radu na određeno vrijeme. Navodi da je radni odnos ukupno trajao 2 godine i 11 mjeseci, temeljem više ugovora o radu na određeno vrijeme, u pravilu sklopljenih na 1, a najviše na 3 mjeseca. Nakon što je radnica tijekom trajanja zadnjeg ugovora koristila bolovanje zbog komplikacija u 7. mjesecu trudnoće, istekom tog ugovora prestao joj je radni odnos jer joj poslodavac nije ponudio novi ugovor o radu. Oštećena osoba je dala pravobraniteljici pristanak za postupanje te je naglasila da joj je radni odnos prestao isključivo radi njezine trudnoće.

PODUZETE MJERE: Tijekom razmatranja slučaja pravobraniteljica je utvrdila da je radnica L. F. zbog trudnoće i bolovanja, koje je morala koristiti zbog komplikacija u 7. mjesecu trudnoće, izgubila mogućnost dobivanja radnog odnosa na neodređeno vrijeme, te je upozorila poslodavca da se u konkretnom slučaju radi o diskriminaciji na temelju spola, kojim je radnica L. F. kao žena - trudnica stavljena u nepovoljniji položaj od drugih osoba u odnosu na mogućnost daljnjeg rada. Pravobraniteljica je još utvrdila: da ju u razdoblju od 1. siječnja 2002. godine do 31. svibnja 2005. godine radni odnos radnice L. F. produživan 20 puta, odnosno s 20 ugovora o radu (što s prvim ugovorom čini 21 ugovor), u pravilu sklopljenih na 1 mjesec, a najviše na 3 mjeseca, te da ni u jednom ugovoru o radu na određeno vrijeme nije naveden razlog zbog kojeg je sklopljen na određeno vrijeme; da je pri isteku roka na koji je bio zaključen zadnji ugovor radnica L. F. bila na bolovanju zbog komplikacija u trudnoći, što je poslodavcu bilo poznato, da nakon toga ugovor više nije produžen, niti je istoj nakon isteka rođiljnog dopusta dana mogućnost ponovnog zapošljavanja kod istog poslodavca; da je radnici L. F. nedostajao još oko mjesec dana rada da bi se po zakonu smatralo da je sklopila ugovor o radu na neodređeno vrijeme, te da je takva mogućnost pružena zaključivanjem ugovora o radu na neodređeno vrijeme trima radnicama, kojima je zajedno s oštećenom radnicom uzastopno produžavan ugovor o radu na određeno vrijeme. Pravobraniteljica je poslodavcu preporučila da analizira stanje u odnosu na postupanje i politiku prema ženama, a posebno ženama – trudnicama i majkama, zatim način, opseg i opravdanost razloga sklapanja ugovora na određeno vrijeme za navedene kategorije radnica, a posebno broj neproduženih ugovora

nakon nastupa okolnosti trudnoće i poroda, te da ju o tome izvijesti. Do kraja izvještajnog razdoblja poslodavac nije izvijestio pravobraniteljicu.

3.1.2.16. OPIS SLUČAJA (PRS-01-03/05-12): Pritužiteljice N. G. i A. G. iz Z. podnijele su pravobraniteljici pritužbu u kojoj navode da su se dana 31. svibnja 2005. godine odazvale na oglas HZZ-a u Z., objavljen na internetskoj stranici HZZ-a, u kojem trgovačko društvo K. d.d. traži dipl. ing. prehrambene tehnologije za radno mjesto Tehnolog proizvodno-tehničkih poslova - pripravnik. Dalje u pritužbi navode da se na navedeni oglas odazvalo oko 20 osoba, od toga 5 muškaraca, a ostale su bile žene, te da je djelatnica koja je trebala provesti testiranje izjavila kako je došlo do zabune, jer da ona ima popis koji je dobila od poslodavca, a na kojemu se nalazi 5 osoba muškog spola na kojima će se provesti testiranje, a da su svi ostali došli zabunom. Podnositeljice pritužbe su tom prilikom navele da su došle na zakazano testiranje budući da im je od strane poslodavca putem telefona poručeno da ne šalju životopis, nego da se samo odazovu zakazanom testiranju. U pritužbi dalje navode da im je objašnjeno da je taj postupak predselektivan, no muškarci s popisa su ostali na testiranju, a žene su zamoljene da napuste prostoriju.

PODUZETE MJERE: Tijekom razmatranja slučaja pravobraniteljica je zaključila da se u konkretnom slučaju radi o diskriminaciji na temelju spola na području zapošljavanja i rada. Naime, poslodavac je u postupku zapošljavanja pripravnika/ca počinio diskriminaciju na temelju spola prema pritužiteljicama - kandidatkinjama za zapošljavanje, budući da ih je traženjem da na testiranje pristupe samo muškarci, dakle pri prvoj selekciji kandidata/kandidatkinja, isključio iz mogućnosti ravnopravnog ostvarivanja prava na zapošljavanje i rad. Pravobraniteljica je poslodavcu uputila upozorenje i preporuku, a poslodavac je obavijestio pravobraniteljicu da će postupiti u skladu s preporukom.

3.1.2.17. OPIS SLUČAJA (PRS 01-01/05-05): Pritužiteljica R. J. iz V., državna službenica zaposlena u uredu državne uprave u V. županiji, podnijela je pritužbu pravobraniteljici u kojoj navodi da je diskriminirana i uznemiravana na temelju spola. U pritužbi navodi da je šikanirana i zlostavljana od strane predstojnika ureda, s ciljem da se nju eliminira s radnog mjesta kako bi predstojnik na njezino radno mjesto mogao postaviti svog prijatelja. Tvrdi da je spomenuti državni službenik fizički nasrnuo na nju na radnom mjestu i da joj je uz nazočnost svjedoka prijetio. Dalje navodi da je promijenjen Pravilnik o unutarnjem redu na temelju kojega je premještena sa svog radnog mjesta na Odjel statistike, a na njezino je mjesto raspoređen već spomenuti državni službenik.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj, pravobraniteljica nije mogla zaključiti da je prema pritužiteljici počinjena diskriminacija na temelju spola niti uznemiravanje na radu temeljem spola. U odnosu na fizički nasrtaj na pritužiteljicu i upućene joj prijetnje utvrđeno je uvidom u dokumentaciju da je još 20. veljače 2003. godine nadležni službenički sud oslobodio odgovornosti za opisani događaj državnog službenika kojeg je teretila.

3.1.2.18. OPIS SLUČAJA (PRS 01-02/05-06): Pritužiteljica Z. M. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu zbog uznemiravanja na radu i nepodužimanja mjera radi zaštite dostojanstva radnice. U pritužbi navodi da je bila zaposlena kod poslodavca J. S. A. d.o.o., na radnom mjestu administratorica – ekonominja, te da je za vrijeme obavljanja rada bila od strane direktora izložena svakodnevnim uvredama, verbalnim napadima, vrijeđanju, nazivanju pogrdnim nazivima i fizičkim nasrtajima, a posebno navodi da joj je otvoreno bolovanje zbog fizičkog nasrtaja od strane istog direktora, te da je za vrijeme korištenja bolovanja saznala da je odjavljena s mirovinskog osiguranja i to bez odluke o otkazu ugovora o radu, kao i da joj nije isplaćena plaća za siječanj i veljaču 2005. godine. Podnositeljica pritužbe navodi i da se pritužbom u pisanom obliku obratila poslodavcu i zatražila zaštitu svog dostojanstva, ali nije u zakonskom roku od poslodavca dobila odgovor.

PODUZETE MJERE: Iako je poslodavac dva puta uredno zaprimio zahtjeve pravobraniteljice za dokumentaciju o slučaju, nije dostavio traženo premda je bio upozoren na posljedice. Stoga je pravobraniteljica od nadzornog tijela zatražila provođenje inspekcijskog nadzora nad poslodavcem, a nakon provedenog nadzora nadzorno tijelo je dostavilo pravobraniteljici obavijest o nadzoru. Provedenim nadzorom utvrđena su nezakonita postupanja poslodavca prema pritužiteljici, kao i prema drugim radnicima/ama, te su slijedom izvršenog nadzora podnesena četiri zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka protiv odgovornih osoba.

3.1.2.19. **OPIS SLUČAJA (PRS- 01-03/05-01):** Pritužiteljica N. Š. U. iz G. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da se kao doktorica veterinarske medicine prijavila na raspisani natječaj od strane zatvora u G. za prijam u državnu službu za radno mjesto veterinar. Navodi da je na istom natječaju u državnu službu bio primljen kandidat - muškarac, iako je isti kandidat bio zaposlen, te da je ona, kao kći poginulog hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata i nezaposlena osoba, imala prednost kod zapošljavanja. Po njezinom uloženom prigovoru rješenje o prijemu u državnu službu izabranog kandidata je od strane zatvora u G. poništeno iz razloga osnovanosti prigovora, a pritužiteljica nije bila obaviještena o mogućnosti njezinog zapošljavanja po istom natječaju. Stoga je pritužiteljica, kako navodi, nekoliko dana nakon dobivanja rješenja o usvajanju prigovora, telefonom razgovarala s upraviteljem koji joj je priopćio da je neće primiti na posao zato što je žena, i da je to jedini razlog, objašnjavajući tu odluku navodnim opasnostima zatvorskog okružja farme, gdje je sigurnost žene među muškarcima prekršiteljima zakona upitna.

PODUZETE MJERE: Tijekom razmatranja slučaja pravobraniteljica je zaključila da se prema pritužiteljici prigodom zapošljavanja postupalo na način koji ukazuje na diskriminaciju na temelju spola, pa je putem nadležnog ministarstva upravi zatvora u G. uputila odgovarajuća upozorenja i preporuke. Naime, stajalište zatvora u G. po kojemu se unaprijed polazi od pretpostavke da je obavljanje veterinarskih poslova u zatvoru od strane žena problematično, kao i tvrdnja pritužiteljice da joj je upravitelj zatvora u G. priopćio da je neće primiti na posao zato što je žena, predstavlja stereotip i predrasudu glede uloge žena u socijalnom i svakom drugom području života te utječe na isključivanje ili ograničenje temeljeno na spolu kojim se otežava ili negira ravnopravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava žena.

3.1.2.20. **OPIS SLUČAJA (PRS 01-02/05-07):** Pritužiteljica M. T. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu zbog uznemiravanja na radu i nepoduzimanja mjera radi zaštite dostojanstva radnice, odnosno zbog diskriminacije na područjima zapošljavanja i rada. Navodi da je bila zaposlena kod poslodavca J. S. A. d.o.o. na radnom mjestu kuharice, te da je za vrijeme obavljanja rada gotovo svaki dan tijekom šest mjeseci bila uznemiravana i zlostavljana od strane direktora na način da je bila pozivana u njegov ured, gdje je od strane istog bila izložena verbalnim napadima, vrijeđanju, nazivanju pogrđnim nazivima, pa čak i fizičkim nasrtajima. Tvrdi da se zbog opisanog zlostavljanja od dana 24. prosinca 2004. godine nalazi na bolovanju, gdje se liječi kod psihijatra od posljedica zlostavljanja na radu. Podnositeljica pritužbe navodi da se pritužbom obratila direktoru i zatražila zaštitu svog dostojanstva, no nije u zakonskom roku dobila nikakav odgovor.

PODUZETE MJERE: Iako je poslodavac dva puta uredno zaprimio zahtjeve pravobraniteljice za dokumentaciju o slučaju, poslodavac nije dostavio traženo premda je bio upozoren na posljedice. Stoga je pravobraniteljica od nadzornog tijela zatražila provođenje inspekcijskog nadzora nad poslodavcem, a nakon provedenog nadzora nadzorno tijelo je dostavilo pravobraniteljici obavijest o nadzoru. Provedenim nadzorom utvrđena su nezakonita postupanja poslodavca prema pritužiteljici, kao i prema drugim radnicima/ama, te su slijedom izvršenog nadzora podnesena četiri zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka protiv odgovornih osoba.

3.1.2.21. OPIS SLUČAJA (PRS- 01-02/05-12): Od Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti pravobraniteljici je prosljeđena anonimna pritužba zaposlenice u Općoj bolnici u Š. U pritužbi se opisuju problemi ženskog osoblja u toj medicinskoj ustanovi. Osobito se naglašava položaj radnica koje rade na lokaciji u K., i to na ugovor o radu na određeno vrijeme, na radnim mjestima pomoćnog ili nemedicinskog osoblja, a kojima se nakon isteka tog ugovora nudi novi ugovor na tri i šest mjeseci. U pritužbi stoji da iste radnice zapravo rade na poslovima njegovateljica, ali ugovore sklapaju za poslove pomoćnog ili nemedicinskog osoblja, te da se na taj način krše njihova prava iz rada i na temelju rada, uključujući i jednakost plaća. U prilog tome navodi da se za 66 većinom nepokretnih pacijenata u jednoj smjeni brinu 2 medicinske sestre i 2 njegovateljice (koje službeno nemaju taj status), te da je to premalo osoblja za toliko pacijenata. Podnositeljice pritužbe smatraju da su diskriminirane time što im se, protivno propisima, ne priznaje status radnica na neodređeno vrijeme te status njegovateljica. U predstavci se posebno obrazlaže potreba za anonimnošću zbog straha od gubitka radnog odnosa.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila od poslodavca izvješće i dokumentaciju, kao i dvije nadopune izvješća i dokumentacije. Razmatranje slučaja još je u tijeku pa se njegovo rješavanje prebacuje u sljedeće izvještajno razdoblje.

3.2. REZULTAT ANALIZE PRAVILNIKA O RADU U DIJELU ZAŠTITE DOSTOJANSTVA RADNIKA¹

3.2.1. ZAKONSKA REGULATIVA

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o radu² je novim člankom 22.a (čl. 30. Zakona o radu – pročišćeni tekst³) uredio pitanje zaštite dostojanstva radnika/ca za vrijeme obavljanja rada u kojem radnici ne smiju biti izloženi uznemiravanju ili spolnom uznemiravanju⁴.

U odnosu na mjere koje se poduzimaju u slučaju pojava povrede dostojanstva rada, Zakon o radu ustanovljuje zaštitu na sljedeći način:

- Obveza je poslodavca da zaštiti dostojanstvo radnika/ca za vrijeme rada. U tom cilju je obvezan osigurati im uvjete rada u kojima neće biti izloženi uznemiravanju ili spolnom uznemiravanju, što kako se u Zakonu navodi podrazumijeva i poduzimanje preventivnih mjera;
- Radnik/ca uživa zaštitu ne samo od poslodavca, nego i drugih nadređenih, suradnica/ka i osoba s kojima redovito dolazi u doticaj u obavljanju poslova. Uznemiravanje od strane tih osoba predstavlja povredu radne obveze.

¹ Analiza napravljena u suradnji sa SSSH, Dušanka Marinković Drača, voditeljica sektora za industrijsku demokraciju

² U Zakonu o radu imenica „radnik“, kao i druge imenice koje označavaju osobe obaju spolova, koristi se samo u muškom rodu. U ovom će se tekstu, sukladno promicanju ravnopravnosti kod imenovanja osoba obaju spolova, i u citiranim dijelovima Zakona koristiti i ženski i muški rod takvih imenica.

³ Zakon o radu – pročišćeni tekst, Narodne novine br. 137/04., u tekstu se uz članke izvornih odredbi Zakona o radu u zagradi navode odgovarajući članci pročišćenog teksta

⁴ Člankom 2.b (čl. 4.) Zakona o radu propisuje se kako uznemiravanje i spolno uznemiravanje predstavljaju diskriminaciju u smislu članka 2. Zakona o radu. Pojam uznemiravanja kao definira se kao «svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od temelja iz članka 2. stavak 1. ovog Zakona koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe koja traži zaposlenje i radnika/ca, a koje uzrokuje strah ili neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje». Spolno uznemiravanje određuje se kao svako verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje spolne naravi predstavlja povredu dostojanstva osobe koja traži zaposlenje ili radnika/ca, ili je to cilj, čija je posljedica strah ili neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

- Postupak i mjere zaštite dostojanstva radnika/ca, te rok u kojem poslodavac treba ispitati pritužbu i poduzeti odgovarajuće mjere (koji ne može biti duži od osam dana), uređuju kolektivnim ugovorom, sporazumom sklopljenim između radničkog vijeća i poslodavca ili pravilnikom o radu.
- Poslodavac koji zapošljava više od 20 radnika/ka dužan je imenovati osobu koja je u njegovo ime dužna primati i rješavati pritužbe radnika/ka.
- U slučaju kad poslodavac ne poduzme mjere u određenom roku, radnik/ca ima pravo prekinuti rad dok mu se ne osigura zaštita. U tom slučaju, kao i u slučaju kad postoje okolnosti zbog kojih nije za očekivati da će poslodavac poduzeti odgovarajuće mjere (primjerice, pritužba se odnosi na njega ili od njega ovlaštenu osobu), kad radnik/ca ne mora ulagati pritužbu, radnik/ca u roku od osam dana ima pravo zatražiti sudsku zaštitu. Tada, kao i u slučaju naknade štete zbog diskriminacije - članak 2.c (članak 6.) ZOR-a na poslodavcu je teret dokazivanja da nije povrijeđeno dostojanstvo radnika/ca, odnosno da nije bilo uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja;
- Za vrijeme prekida rada, koji može trajati dok poslodavac ne poduzme odgovarajuće mjere u cilju otklanjanja pritužbi radnika/ca, ili do okončanja sudskog spora, radnik/ca ostvaruje plaću kao da je radio/la. Pritužba radnika/ca, odnosno njihovo protivljenje takvom ponašanju ne smije biti razlog za daljnju diskriminaciju.

Zakon o radu u članku 22.a (članak 30.) stavak 2. propisuje obvezu poslodavaca koji zapošljavaju više od 20 radnika/ca da propišu pravilnikom o radu postupak i mjere zaštite dostojanstva radnika/ca, ako ta pitanja nisu uređena kolektivnim ugovorom ili sporazumom sklopljenim između radničkog vijeća i poslodavca.

3.2.2. REZULTATI ANALIZE

3.2.2.1. Obuhvat

Radi analize provedbe navedene zakonske odredbe – je li poslodavac propisao pravilnikom postupak i mjere zaštite dostojanstva radnika/ka, analizirano je ukupno 112 pravilnika društava i ustanova koji zapošljavaju 60134 radnika/ca (bez Hrvatskih šuma koje nisu dostavile broj), od čega 40.086 muškaraca i 19.829 žena..

Od navedenog broja u Kim, d.d. Naf d.d., Srednja gospodarska škola Križevci županijske ceste Zagrebačke županije d.o.o, Zagorski vodovod Zabok, d.o.o. u pravilnicima o radu nije uređeno pitanje zaštite dostojanstva radnika/ca.

Analizom sadržaja pravilnika u dijelu koji se odnosi na zaštitu dostojanstva radnika/ca može se uočiti da gotovo u pravilu isti slijede neke obrasce, tako da možemo uočiti tri modela: jedan koji je u pravilu ugrađen u pravilnike društava iz gospodarstva, drugi model je prihvaćen u školama, a treći je gotovo istovjetan za predškolske ustanove.

3.2.2.2. Osoba ovlaštena za primanje i rješavanje pritužbi:

Prema članku 22.a (članak 30.) stavak 5. Zakona o radu poslodavac koji zapošljava više od 20 radnika/ca dužan je imenovati osobu koja je osim njega ovlaštena primati i rješavati pritužbe vezane za zaštitu dostojanstva radnika/ca.

Protivno toj obvezi, od 112 pravilnika, u 11 slučajeva propisano je da poslodavac sam ispituje pritužbe radnika/ca. U 13 slučajeva to pravo je određeno na način da poslodavac ili druga osoba koju on ovlasti prima i rješava pritužbe radnika/ca. U navedenim slučajevima pravilnikom nije utvrđena izričita obveza poslodavca, nego je riječ o odredbama koje omogućuju dispoziciju na način da će poslodavac to učiniti prema vlastitoj odluci i volji. U pravilu je riječ o ustanovama u školstvu, koje gotovo na istovjetan način razrađuju tijela, postupak i mjere u slučaju pokretanja postupka zaštite dostojanstva.

U tri slučaja (Nova modna konfekcija, Tehnički muzej Zagreb i Ceste Šibenik d.o.o.) propisano je da poslodavac obvezno imenuje jednu mušku i jednu žensku osobu koji će primati pritužbe, ovisno o tome za kojeg od njih se radnik opredijeli. U tri slučaja (Grafička škola u Zagrebu, Plinacro i INA) predviđeno je povjerenstvo kojeg čini više osoba koje prima i rješava pritužbe zaposlenih.

Mali je broj slučajeva – svega dva (HNK i Vodičanka d.d.), gdje se pravilnikom predviđa prethodno savjetovanja poslodavca s radničkim vijećem o imenovanju osobe koja će primati pritužbe, a u jednom slučaju (Velepromet, Vukovar) uz poslodavca je predviđeno da te poslove obavlja i sindikalni povjerenik

3.2.2.3. Postupak

U pravilu postupak ispitivanja pritužbe nije detaljno razrađen, nego se svodi na odredbe o «ispitivanje pritužbe i poduzimanje svih potrebnih mjera radi sprečavanja nastavka uznemirivanja ili spolnog uznemirivanja, ako utvrdi da ono postoji». U 25 pravilnika se utvrđuje kako davanju izjave mogu biti prisutni sindikalni povjerenik/ca, predstavnic/a/k radničkog vijeća ili odvjetnic/a/k.

3.2.2.4. Mjere

U četiri slučaja predviđene su i privremene mjere, koje se mogu poduzeti do okončanja postupka rješavanja pritužbe (oslobađanje od obveze rada radnika koji je podnio pritužbu, udaljenje s rada radnika protiv kojeg je podnesena pritužba, oslobađanje radnika od obveze obavljanja poslova kod kojih dolazi u doticaj s osobom protiv koje je podnio pritužbu).

U 61 pravilniku propisano je da će se prema radniku za kojeg se utvrdi da je uznemiravao osobu koja je podnijela pritužbu primijeniti i najoštija sankcija – otkaz ugovora o radu. U ostalima se u pravilu utvrđuje kako će se «poduzeti sve potrebne mjere primjerene pojedinom slučaju radi sprječavanja nastavka uznemirivanja ili spolnog uznemirivanja», bez ikakva navođenja bilo koje mjere.

U četiri slučaja (HEP d.d., Nova modna konfekcija d.d., Tehnički muzej Zagreb i Ceste Šibenik d.o.o.) u pravilnicima se navodi kako se između ostalog, može utvrditi obveza naobrazbe i savjetovanja u trajanju do najduže 3 mjeseca za radnika koji je postupao na nedopušteni način.

U pravilnicima 10 škola (Gimnazija P. Preradovića- Virovitica, Gimnazija Dr. Ivana Kranječva – Đurđevac, I Gimnazija – Zagreb, IV Gimnazija – UNESCO ASP – Zagreb, Srednja škola August Šenoa - Garešnica, 1. Srednja škola Vukovar, Srednja škola Jastrebarsko, Škola za cestovni promet Zagreb, Osnovna škola M. Getaldić – Dubrovnik i Osnovna škola Garešnica), te jednog dječjeg vrtića (Dječji vrtić Solin) određeno je, za slučaj ako radnik/ca nastavi sa skrivljenim ponašanjem ravnatelj/ica dužan/a ga je udaljiti ga s radnog mjesta, odnosno mjesta skrivljenog ponašanja, a prema potrebi i iz prostora škole, a ako radnik/ica odbije postupiti prema nalogu, ravnatelj/ica treba pozvati redarstvenu ili zaštitarsku službu da osigura provođenje naloga o udaljenju.

Samo u jednom pravilniku (Javna vatrogasna postrojba Pazin) predviđeno je obrazovanje radnika kroz stručne seminare, predavanja, usavršavanja. U ostalim nema nikakvih preventivnih mjera kojim bi se utjecalo na sprječavanje uznemiravanja, edukaciju rukovodnog i drugog osoblja kako djelovati u takvim slučajevima, odnosno sveukupno zaposlenih radnika/ca u odnosu na upućivanje u prava koja im po toj osnovi pripadaju.

ZAKLJUČNO Svoj interes u sprječavanju svih pojava uznemiravanja nužno moraju prepoznati ne samo poslodavci, nego i izabrani radnički predstavnici. Kao podloga djelovanja u tom smjeru može poslužiti Preporuka Komisije EZ 92/131/EZ o zaštiti dostojanstva žena i muškaraca na radu.

3.3. ISTRAŽIVANJE: ZAŠTITA ŽENA OD NEŽELJENOG PONAŠANJA NA RADNOM MJESTU

Istraživanje pravobraniteljice za ravnopravnost spolova RH i Ženske sekcije Saveza samostalnih sindikata Hrvatske (SSSH) „Zaštita žena od neželjenog ponašanja na radnom mjestu“ provedeno je u razdoblju od srpnja do prosinca 2005. godine na uzorku od 1.598 žena iz svih dijelova Hrvatske. Tiskani upitnik s letkom (presavijenog formata A3) distribuiran je posredstvom sindikalnih aktivistica te sindikalnih povjerenika/ca SSSH, a u prilogu je dostavljeno službeno pismo SSSH koje su supotpisale predsjednica sindikata te predsjednica Ženske sekcije. Prikupljanje je obavljeno manjim dijelom dostavom od strane povjerenika/ca i aktivista/ica, a većim dijelom redovnom poštom (svaki je upitnik bio adresiran na Pravobraniteljstvo te frankiran).

Iako je distribuirano gotovo 20.000 primjeraka ankete, dio profesionalnih sindikalnih povjerenika/ca temu o uznemiravanju žena na radnom mjestu nije doživio ozbiljnom ili prioritetnom, pa su nerijetko upitnici ostali neraspakirani i nepodijeljeni do razine neposrednih zaposlenica. Procjenjuje se da je polovica upitnika, odnosno oko 10.000 primjeraka, distribuirano ženama na radnim mjestima. Unatoč tome, pristigao je tek relativno mali broj odgovora. Razlozi tome mogu se samo pretpostaviti temeljem pojedinih povratnih komentara sindikalnih povjerenika/ca u slučajevima kad su oni pokušali prikupiti popunjene upitnike (zaposlenice su izjavljivale da je riječ o privatnim stvarima o kojima ne žele govoriti, da im je neugodno, da se boje da će to pročitati šefovi ili netko drugi tko će ih prepoznati, da ih ne zanima itd.).

Anketa je podijeljena na tri dijela. Prvi dio „Ja mislim...“ sadrži devet pitanja kojima se željelo mjeriti razinu osviještenosti te osjetljivosti na različite oblike (seksualnog) uznemiravanja na radnom mjestu, a ispitanice su ih rangirale na sljedeći način (u zagradi je zbirni postotak odgovora „snažno sam protiv“ i „protiv sam“):

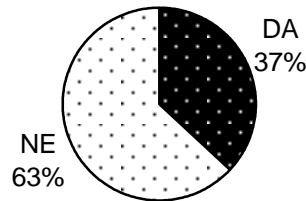
1. Kolega ogovara kolegicu da je lezbijka, kurvica ili frigidna (85.2%)
2. Kolega stavlja ruke na ramena ili oko struka kolegicama te ih i na druge načine „prijateljski“ dodiruje. (70.3%)
3. Kolega fućka za kolegicama. (70.1%)
4. Kolega komentira o zaposlenici da je lijepo odjevena, ima lijep dekolte, duge noge; ili da je debela, ružna, stara, troma, prljava itd. (67.9%)
5. Kolege drže fotografije golih modela ili eksplicitnog seksa na zidu radnog mjesta ili na monitoru računala. (64.5%)
6. Kolega stalno bulji u neke suradnice, točnije u neke njihove dijelove tijela. (63.3%)
7. Kolega kolegici daje sugestije u vezi mogućeg seksa. (63.6%)
8. Kolega priča seksualno obojene šale pred drugima. (50.9%)
9. Kolega poziva suradnicu s posla da s njime ide na piće nakon posla, ili je poziva na večeru. (36%).

Razina osjetljivosti na različite oblike uznemiravanja na radnom mjestu, kako je vidljivo iz rang liste, varira od 36,0% u slučaju pozivanja kolegice/suradnice na piće ili večeru nakon radnog vremena, do 85,2% za ogovaranje kolegice s osnova njezine spolne orijentacije ili „sposobnosti“. Riječ je o relativno visokoj razini osviještenosti koja je uvjetovana značajkama anketiranih, ali i činjenicom da su anketu popunile i poslale one zaposlenice koje su već i sam čin popunjavanja ankete doživjele kao „prosvjedni“ čin, naglašavajući to i dodatnim „porukama“.

Ovaj dio upitnika imao je za sekundarni cilj osvješćivanje zaposlenih radnica/anketiranih o oblicima seksualnog uznemiravanja.

Drugi dio ankete „Svjedočim...“ sadrži sedam pitanja. Nakon što je u prethodnom dijelu ankete kroz pitanja prezentirano više oblika seksualnog uznemiravanja, drugi dio započinje pitanjem o tome je li ispitanica i osobno bila svjedokom bilo kojeg, i najblažeg, oblika neželjenog ponašanja, uznemiravanja ili zlostavljanja na radnom mjestu temeljem spola. **Čak 36,6% žena odgovorilo je da je svjedočilo nekom od oblika neželjenog ponašanja na radnom mjestu.**

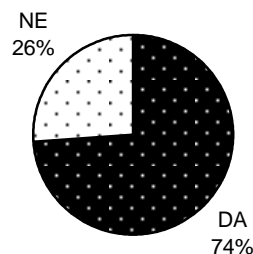
5. Grafikon 1: Svjedočenje uznemiravanju na radnom mjestu

Sljedeće ide korak dalje i predmnijeva osobno svjedočenje o tome je li ispitanica i osobno ikad bila izložena uznemiravanju ili spolnom uznemiravanju, ili doživjela ikakva slična iskustva neželjenog ponašanja od strane kolega ili nadređenih na radnom mjestu, a koja je doživjela kao povredu osobnog dostojanstva i stvaranje neugodnog, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja na poslu. **Čak 37,5% žena odgovara afirmativno, svjedočeći o osobnom iskustvu seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu.**

Ako zbrojimo iskustvo svjedočenja slučaju uznemiravanja, te osobno iskustvo izloženosti uznemiravanju, iako ne nužno, taj podatak govori o čak **74,1% žena koje su izravno ili neizravno bile izložene seksualnom uznemiravanju na radnom mjestu.** Riječ je o šokantnom rezultatu.

6. Grafikon 2: Osobno iskustvo uznemiravanja na radnom mjestu

Na upit kojim su od oblika ponašanja i uznemiravanja na radnom mjestu, na službenom putu itd. – ispitanice bile izložene ili su im svjedočile (*broj odgovora prema izboru*), dobivamo sljedeću rang listu:

1. *Neželjeni fizički dodiri ili geste (413) – 13,4%*
2. *Nepoželjna pitanja i ponude u vezi vašeg spola (309) – 10,0%*
3. *Seksualni komentari, dobacivanja, šale, insinucije (474) – 15,5%*
4. *Uznemiravajuća pitanja ili komentari u vezi privatnog života, izgleda, podrijetla ili navika (319) – 10,4%*
5. *Izlaganje nametljivih ili pornografskih materijala, plakata, crtića, grafita, kalendara (129) – 4,2%*
6. *Uvrede seksualne naravi ili tračevi (284) – 9,2%*
7. *Neželjeni pozivi na susrete, piće, večere (253) – 8,2%*
8. *Nametljivo komuniciranje pismima, telefonskim pozivima, e-mailom, SMS porukama itd. (169) – 5,5%*
9. *Prinudne ili nedobrovoljne seksualne radnje (iznuđeni poljupci, pipanje, tapšanje, seksualni odnosi, silovanje itd.) (94) – 3,0%*
10. *Ucjenjivanje od strane nadređenog s ciljem traženja seksualnog zblizavanja kako biste dobile unapređenje na poslu ili višu plaću (138) – 4,5%*
11. *Ucjenjivanje od strane nadređenog s ciljem traženja seksualnog zblizavanja kako biste zadržale radno mjesto (98) – 3,2%*
12. *Razni oblici neželjenog ponašanja od strane mušterija, gostiju, kupaca, dobavljača, poslovnih partnera (226) – 7,3%*
13. *Ponižavanje i unazađivanje na radnom mjestu zbog neprihvatanja „bližih odnosa“ (170) – 5,6%*

Zaključno, rang lista najčešćih oblika uznemiravanja jest:

- 1. Seksualni komentari, dobacivanja, šale, insinucije (15,5%)**
- 2. Neželjeni fizički dodiri ili geste (13,4%)**
- 3. Uznemiravajuća pitanja ili komentari u vezi privatnog života, izgleda, podrijetla ili navika (10,4%).**

Četvrtim pitanjem drugog dijela ankete željelo se potaknuti ispitanice da ukažu koje se strukture/organizacije trebaju intenzivno posvetiti zaštiti zaposlenih žena od uznemiravanja, diskriminacije i narušavanja privatnosti na radnom mjestu (*moćnost zaokruživanja više odgovora*). **Žene su najodgovornijima percipirale na prvom mjestu poslodavce (dakle, neposrednu upravu poduzeća/ustanove u kojoj su zaposlene) (25,2%), a na drugom mjestu sindikat (22,7%).** Dok su poslodavci i zakonom obvezani skrbiti o zaštiti zaposlenika/ca od uznemiravanja, sindikati svojim aktima i samopercepcijom ne prepoznaju tu svoju obvezu.

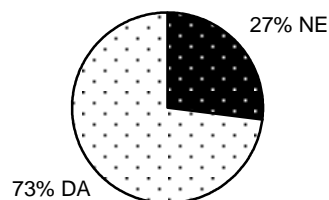
Preostali „odgovorni“ su radničko vijeće, stručne službe itd. Međutim, uznemiravajući je rezultat da čak 13,9% žena rezignirano odgovara da je „to stvar pojedinca“.

Zanimljivo je da su ispitanice osjetile potrebu dopisati obrazloženja koje instance drže krivima, odnosno tko bi im sve mogao pomoći:

- *Krivi su nedovršeni zakoni i pogotovo nikakvo provođenje zakona.*
- *Sva psihička zlostavljanja daleko su bolnija i učestalija od seksualnih.*
- *Mene je seksualno uznemirivao direktor.*
- *To je odgovornost pravobraniteljice i udruga žena.*
- *Žene same trebaju zauzeti stav – «odlučno ne», ali za to nam je nužna edukacija.*
- *Nažalost, to ostaje stvar pojedinca.*
- *Ali ako si sami ne pomognemo – ne znam tko će nam!*
- *Razgovor s bračnim drugom – mi žene se sramimo i bojimo razgovarati s bračnim drugom.*
- *Žena se treba izboriti, tj. postaviti protiv onoga što ne želi.*
- *Gdje ste sindikalne udruge žena – jer zajedno smo jače!!!*
- *Zašto sindikati ignoriraju svoju obvezu iz Zakona o radu?*
- *Ne vidim tko bi me zaštitio, još nisam srela šefa koji se zauzeo za mene – grebao se samo za sebe.*
- *Treba formirati poseban «aktiv» za zaštitu žena u poduzeću.*
- *Mediji, svi zakoni, tj. vlada, kultura stanovništva.*
- *Osobe bi trebale same progovoriti javno o tome.*
- *Podizati svijest, postići razumijevanje pojedinca pa time i čitavog društva.*
- *Ukoliko se o tom pitanju brine poslodavac, ostali su nebitni.*
- *Školstvo, tamo sve započinje.*

Žene su, nadalje, upitane drže li da je u Hrvatskoj žena zaštićena od uznemiravanja, neželjenog ponašanja i neugodnosti na radnom mjestu. Samo mali postotak od 27% anketiranih drži da su zaštićene, dok čak 73% žena smatra da u Hrvatskoj žene nisu zaštićene od uznemiravanja na radnom mjestu. Zanimljivo je uočiti da je taj udio gotovo sukladan udjelu žena koje su osobno bile uznemiravane ili svjedočile uznemiravanju na radnom mjestu (74.1%).

7. Grafikon: Jesu li žene u Hrvatskoj zaštićene od uznemiravanja na radnom mjestu

Sljedećim pitanjima željelo se „izmjeriti“ stupanj informiranosti i upućenosti žena u njihova prava.

Na pitanje je li im poznato da je Zakonom o ravnopravnosti spolova iz 2003. zabranjeno uznemiravanje i spolno uznemiravanje žena na radnom mjestu, čak 46,6% žena odgovara negativno.

Na sljedeća dva pitanja – je li im poznato da Zakon o radu obvezuje poslodavca da štiti radnice i od spolnog uznemiravanja te da spriječi svako uznemiravanje; te znaju li da je poslodavac dužan imenovati osobu za primanje pritužbi i uopće za zaštitu dostojanstva radnika (za poduzeća s više od 20 zaposlenih) – čak 54,5% žena odgovara niječno.

Može se uočiti da su zaposlene žene više upućene u svoja prava s osnova Zakona o ravnopravnosti spolova negoli s osnova Zakona o radu.

Završni dio ankete prikazuje profil ispitanica, koje su **prosječne dobi od 38.2 godine**, uglavnom su **srednje stručne spreme** na više (70.5%) ili niže od srednje stručne spreme (19.5%). Riječ je o stručnosti ispitanica višoj od prosjeka na tržištu rada, stoga što su obrazovanije žene radije prihvatile ispuniti anketu i osobno je poslati poštom, dok su niže obrazovane u kategoriji onih koje su zbog straha od reakcije poslodavca, ili radi zaštite privatnosti, pročitale ali i odbile ispuniti anketu.

Čak 34.5% anketiranih žena zaposleno je u javnom sektoru ili državnom poduzeću, dok je daljnjih 44.9% zaposleno kod srednjeg ili velikog privatnog poslodavca. Nažalost, tek je 5.8% iz kategorije žena zaposlenih kod malog privatnog poslodavca, gdje se pretpostavlja da postoji učestalija izloženost uznemiravanju na radnom mjestu. Obuhvaćeno je i 4.5% radnica koje rade na crno, te 4.1% trenutno nezaposlenih.

Ostaje otvorenim odgovor na pitanje kakvi bi bili rezultati ankete da se uspjelo postići sukladnost stvarnom stanju na tržištu rada, odnosno stvarni udio žena na crnom tržištu, u sivoj ekonomiji, te zaposlenih kod malih poslodavaca.

3.4. NACIONALNI AKCIJSKI PLAN (NAP) ZAPOŠLJAVANJA REPUBLIKE HRVATSKE – REZULTATI MJERA ZA POTICANJE ZAPOŠLJAVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ U 2005. GODINI

Nacionalni akcijski plan zapošljavanja za razdoblje od 2005. do 2008. godine (od 2. prosinca 2004. godine) počiva na razradi 10 smjernica za zapošljavanje postavljenih od Europske unije za 2003. godinu za zemlje članice. Jedna od smjernica odnosi se na jednakost spolova (EU Smjernica 6.).

Vlada Republike Hrvatske je u kolovozu 2005. godine donijela Odluku o prestanku provedbe programa poticanja zapošljavanja iz 2002. godine te istom odlukom zadužila:

- nositelje mjera realizacije Nacionalnog akcijskog plana zapošljavanja za razdoblje od 2005. do 2008. godine da do kraja 2005. godine provode svoje planirane redovne programe i aktivnosti usmjerene poticanju zapošljavanja,
- međuresorsku radnu skupinu za izradu Programa realizacije provedbenih mjera Nacionalnog akcijskog plana zapošljavanja za 2006. godinu.

3.4.1. REZULTATI DOSADAŠNJIH MJERA ZA POTICANJE ZAPOŠLJAVANJA HRVATSKOG ZAVODA ZA ZAPOŠLJAVANJE I MINISTARSTVA GOSPODARSTVA, RADA I PODUZETNIŠTVA

Na tragu spomenutih smjernica i donesenog Nacionalnog akcijskog plana zapošljavanja, korisno je sagledati rezultate mjera za poticanje zapošljavanja dviju najpozvanijih institucija, a to su Hrvatski zavod za zapošljavanje i Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva.

Hrvatski zavod za zapošljavanje

Program poticanja zapošljavanja donijela je Vlada Republike Hrvatske na svojoj sjednici 10. siječnja 2002. godine, provodio ga je Hrvatski zavod za zapošljavanje od 1. ožujka 2002. godine do 30. rujna 2005. godine, a zahtjevi poslodavaca zaprimani su do 5. kolovoza 2005. godine. Njegova je provedba započela u okolnostima vrlo visoke registrirane nezaposlenosti te brojnih i razmjerno značajnih izmjena institucionalnog, poreznog i regulatornog okvira tržišta rada.

Prema podacima Ankete o radnoj snazi, u drugom polugodištu 2004. od ukupno 1.543.000 zaposlenih, bilo je 6.890.000 žena. Aktivnih je stanovnika bilo 1.789.000, a struktura im je bila slijedeća: 66,4% zaposlenih, 13,8% nezaposlenih i 1,9 % takozvanih pomažućih članova/članica, što su u stvari kućanice. (Rezultati ankete o radnoj snazi Hrvatska 2004. – Europa 2004.)

Istovremeno, posljednji službeni podaci Državnog zavoda za statistiku koji se odnose na 2004. godinu pokazuju da je prosječna mjesečna neto plaća u Republici Hrvatskoj iznosila 4.143,00 kune, s tim da je za muškarce iznosila 4.341,00 kuna a za žene 3.885,00 kuna. Kad se ovi podaci usporede s istim podacima za 2003. godinu, proizlazi da je ukupna prosječna neto plaća u 2004. godini porasla za 4,9 % i da je taj rast kod muškaraca iznosio 5,0 % a kod žena 4,7 %.

U tom programu nije bilo mjera za isključivo zapošljavanje žena, već je samo jedan od njih *program D – Iskustvom do profita* poticao zapošljavanje žena iznad 45 i muškaraca iznad 50 godina koji su nezaposleni 6 i više mjeseci.

Ukupno je kroz ove programe zaposleno 80.371 osoba, i to najviše :

- Programom C – *Učenjem do posla za sve* – 57.044, ili 71%
- Programom F – *Posao za branitelje* – 9.153 ili 11,4%
- Programom D – *Iskustvom do profita* – 6.216 ili 7,7%.

Najmanje osoba se zaposlilo po Programu E – *Šansa i za nas* – 339 ili 0,4%.

U ukupnom broju zaposlenih po ovim programima do 30. rujna 2005. godine udio žena je bio 37.950 ili 47,2%.

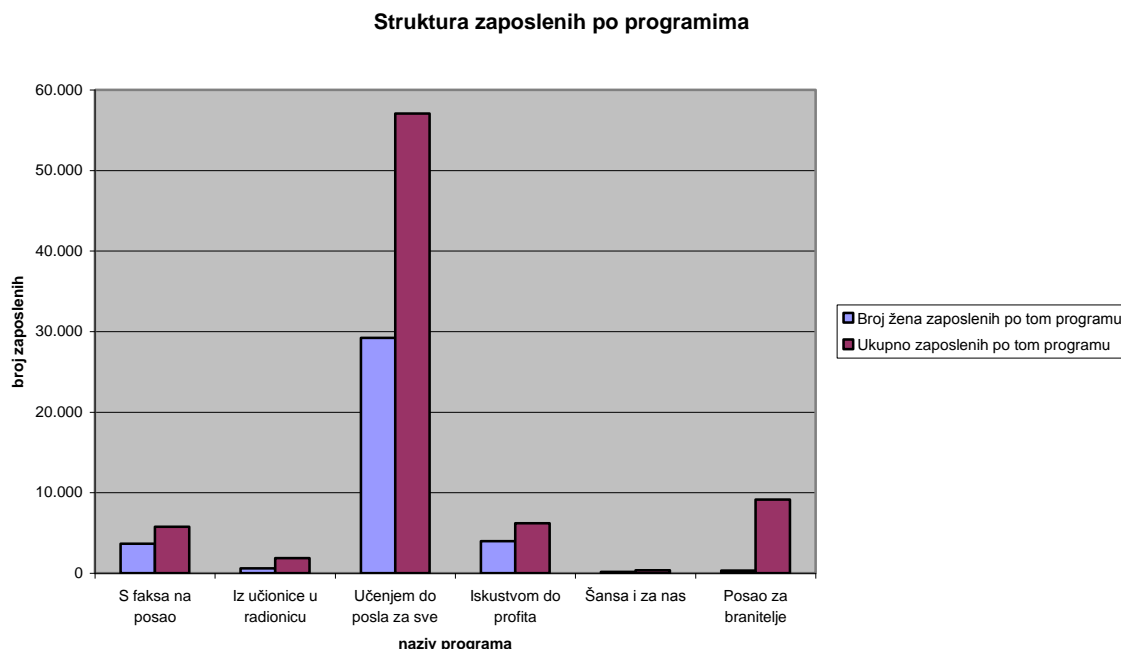
Udio žena zaposlenih po pojedinom programu bio je:

Tablica 3.

Oznaka programa	Naziv programa	Broj žena zaposlenih po tom programu	Postotak žena zaposlenih po tom programu	Ukupno zaposlenih po tom programu
Program A	<i>S faksa na posao</i>	3.667	63,8%	5.745
Program B	<i>Iz učionice u radionicu</i>	611	32,6%	1.874
Program C	<i>Učenjem do posla za sve</i>	29.211	51,2%	57.044
Program D	<i>Iskustvom do profita</i>	3.980	64 %	6.216
Program E	<i>Šansa i za nas</i>	153	45%	339
Program F	<i>Posao za branitelje</i>	328	3,6%	9.153

Usporedbom udjela žena u ukupnom broju zaposlenih po programima poticajnog zapošljavanja u razdoblju od 1. ožujka 2002. godine do 31. listopada 2004. godine i od 1. ožujka 2002. godine do 30. rujna 2005. godine, uočava se porast udjela žena u ukupnoj strukturi zaposlenih osoba s 46,6% na 47,2%.

Prikaz broja zaposlenih po programima poticanja zapošljavanja od 1. ožujka 2002. do 30. rujna 2005. godine po spolu prikazuje grafikon br. 8.

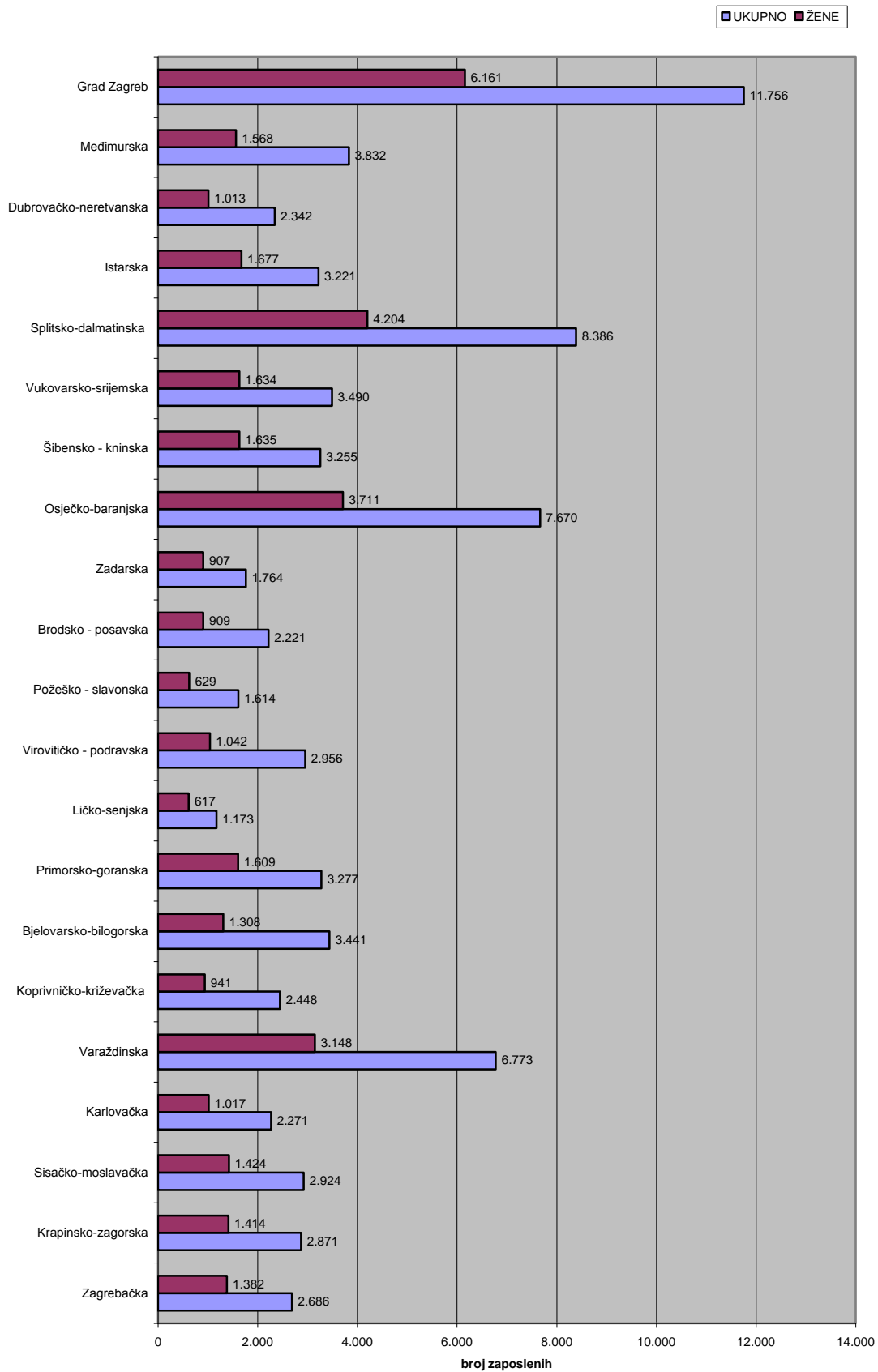
Prikaz broja osoba prema razini obrazovanja i spolu po Programima poticanja zapošljavanja od 1. ožujka do 30. rujna 2005. godine (klasifikacija NSKO) nalazi se na tablici broj 4.

Stupanj obrazovanja	Nepoznato	Predškolsko obrazovanje	Osnovno obrazovanje - niži razredi	Osnovno obrazovanje - viši razredi	Srednje obrazovanje	Obrazovanje nakon srednjeg koje nije ni više ni visoko	Više i visoko obrazovanje, magisterij	Doktorat	Ukupno
Naziv programa									
Program A S faksa na posao									
Muškarci							2.077	1	2.078
Žene							3.662	5	3.667
Program B Iz učionice u radionicu									
Muškarci				18	1.240	5	-		1.263
Žene				6	598	16	1		621
Program C Učenjem do posla za sve									
Muškarci	32	54	303	3.070	21.146	344	2.883	1	27.833
Žene	23	27	110	3.076	21.910	250	3.813	2	29.211
Program D Iskustvom do profita									
Muškarci	3	13	70	259	1.386	75	430		2.236
Žene	7	17	86	632	2.641	74	523		3.980
Program E Šansa za nas									
Muškarci			1	16	159	1	9		186
Žene			1	5	135	3	9		153
Program F Posao za branitelje									
Muškarci		16	150	1.709	6.073	226	644		8.825
Žene	7	2	5	34	235	6	46		328
UKUPNO	72	129	726	8.825	55.523	1.000	14.097	9	80.381
Muškarci	42	83	524	5.072	30.004	651	6.043	2	42.421
Žene	30	46	202	3.753	25.519	349	8.054	7	37.960

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, odgovor na upit

Prema razini obrazovanja kroz programe poticanja zapošljavanja u razdoblju od 1. ožujka 2002. do 30. rujna 2005. godine, najviše je žena zaposleno sa: 1. Srednjim obrazovanjem (25.519), odnosno 45,9%, što je blagi porast u odnosu na prethodno promatrano razdoblje od 1. ožujka 2002. godine do 30. rujna 2004. godine, kad je taj postotak bio 44,8%. Sa srednjim obrazovanjem najviše se žena zaposlilo u programima: C – Učenjem do posla za sve – 21.910 osoba ili 50,9%, D – Iskustvom do profita – 2.641 osoba ili 65,6%, B – Iz učionice u radionicu – 598 osoba ili 32,5%.

2. Višim i visokim obrazovanjem te magisterijem i doktoratom (8.061), odnosno 57,1%, što je za 0,2% boda više u odnosu na prethodno promatrano razdoblje. U ovoj grupi obrazovanosti najviše se žena, što je bilo i za očekivati, zaposlilo u programima: C – Učenjem do posla za sve – 3.815 osoba ili 56,9%, A – S faksa na posao – 3.667 osoba ili 63,8%, D – Iskustvom do profita – 523 osobe ili 54,8%. Žene bez osnovne škole te s nižim i višim razredima osnovne škole znatnije negoli u razdoblju od 1. ožujka do 31. listopada 2004. godine participiraju u posebnim programima poticajnog zapošljavanja. Naime, ova skupina je do listopada 2004. godine ukupno brojila 248 žena, dok je taj broj do 30. rujna 2005. godine narastao na 4.001 ženu, što se podudara s podacima o prosječnom broju nezaposlenih osoba prema stručnoj spremi u 2005. godini u odnosu na 2003. godinu, gdje je broj nezaposlenih nekvalificiranih osoba s 60.707 u 2003. godini pao na 19.679 u 2005. godini. Prikaz broja zaposlenih osoba po programima poticanja zapošljavanja po županijama u razdoblju od 1. ožujka 2002. do 30. rujna 2005. godine vidi se na grafikonu:

Prikaz broja zaposlenih ženskih osoba iz Programa poticanja zapošljavanja po županijama u razdoblju od 1. ožujka do 30. rujna 2005. godine vidi se na tablici broj 5. Tablica 5

Županija	Ukupno žene i muškarci	Žene	A	B	C	D	E	F
Zagrebačka	2.686	1.382	142	41	1.033	155	1	10
Krapinsko-zagorska	2.871	1.414	45	19	1.279	65	3	3
Sisačko-moslavačka	2.924	1.424	49	30	1.155	167	1	22
Karlovačka	2.271	1.017	71	26	765	132	5	18
Varaždinska	6.773	3.148	158	39	2.787	143	14	7
Koprivničko-križevačka	2.448	941	31	20	828	47	7	8
Bjelovarsko-bilogorska	3.441	1.308	48	20	1.121	109	0	10
Primorsko-goranska	3.277	1.609	443	23	905	221	2	15
Ličko-senjska	1.173	617	22	3	515	71	0	6
Virovitičko-podravska	2.956	1.042	42	9	922	57	0	12
Požeško-slavonska	1.614	629	42	6	548	22	2	9
Brodsko-posavska	2.221	909	47	14	714	114	0	20
Zadarska	1.764	907	115	27	658	90	0	17
Osječko-baranjska	7.670	3.711	177	40	2.944	510	7	33
Šibensko - kninska	3.255	1.635	75	14	1.353	172	3	18
Vukovarsko-srijemska	3.490	1.634	32	1	1.348	228	0	25
Splitsko-dalmatinska	8.386	4.204	389	62	3.203	493	16	41
Istarska	3.221	1.677	173	18	1.342	132	8	4
Dubrovačko-neretvanska	2.342	1.013	143	10	718	128	1	13
Međimurska	3.832	1.568	56	10	1.393	89	14	6
Grad Zagreb	11.756	6.161	1.367	179	3.680	835	69	31
UKUPNO	80.371	37.950	3.667	611	29.211	3.980	153	328

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje

Učinci primjene zapošljavanja žena po programima poticanja zapošljavanja u razdoblju od 1. ožujka 2002. do 30. rujna 2005. godine identični su onima iz razdoblja od 1. ožujka do 31. listopada 2004. godine (11 mjeseci duže). Naime, najviše se žena zaposlilo po programima C, D i A, a po županijama to izgleda ovako:

- U Programu C – *Učenjem do posla* – najviše je žena zaposleno u Gradu Zagrebu (3.680), Splitsko-dalmatinskoj županiji (3.203) i Osječko-baranjskoj županiji (2.944). Najznačajniji porast obzirom na prethodno promatrano razdoblje (od 1. ožujka 2002. do 31. listopada 2004.) bilježi se u Gradu Zagrebu (48%) te u Splitsko-dalmatinskoj županiji (32%).
- U Programu D – *Iskustvom do profita* – najviše se žena zaposlilo također u Gradu Zagrebu (835), zatim u Osječko-baranjskoj županiji (510) te Splitsko-dalmatinskoj županiji (493), što odgovara redosljedu i za prethodno razdoblje (od 1. ožujka 2002. do 31. listopada 2004.). Međutim, u ovom programu s obzirom na prethodno promatrano razdoblje (od 1. ožujka 2002. do 31. listopada 2004.), najveći se porast bilježi u Splitsko-dalmatinskoj županiji (35%), zatim u Osječko-baranjskoj županiji (30%) i u Gradu Zagrebu (13,5%).
- U Programu A – *S faksa na posao* – najviše se žena zaposlilo u Gradu Zagrebu (1.367), zatim u Primorsko-goranskoj županiji (443) te Splitsko-dalmatinskoj županiji (389). Međutim, u ovom programu s obzirom na prethodno promatrano razdoblje (od 1. ožujka 2002. do 31. listopada 2004.), najveći se porast bilježi u Splitsko-dalmatinskoj županiji (43%), zatim u Primorsko-goranskoj županiji (35,8%) te u Gradu Zagrebu (27,3%).

Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva

Tablica 6.

Naziv projekta	Broj zahtjeva	Odobreno poticaja ženama
<i>Poticanje marketinških aktivnosti</i>	593	63
<i>Dokvalifikacije i prekvalifikacije u obrtništvu</i>	478	177
<i>Dodjele poticaja obrtnicima za primanje učenika na posao</i>	276	69
<i>Tradicionalni obrti</i>	241	63
<i>Poduzetništvo ciljnih skupina</i>	771	256
<i>Nova zadruža</i>	72	0
<i>Poticanje uvođenja novih tehnologija</i>	403	47
<i>Zajednički proizvod (CLUSTERI)</i>	13	0
<i>Razvoj zadrugarstva</i>	58	1
<i>Umjetnički obrti</i>	101	22
<i>Inovacije i novi proizvodi</i>	353	19
<i>Sustav kvalitete i tehnička regulativa</i>	323	25
UKUPNO	3682	742

Izvor: Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, odgovor na upit

Iz priloženog je vidljivo da su za žene bila najproduktivnija dva projekta, i to *Poduzetništvo ciljnih skupina* i *Dokvalifikacije i prekvalifikacije u obrtništvu*. Inače, u okviru ovih aktivnosti Ministarstva rada, gospodarstva i poduzetništva u 2005. godini došlo je do povećanja broja projekata s 11 na 12 u odnosu na 2004. godinu, ali je izuzetno povećan broj zahtjeva (s 1.166 u 2004. godini na 3.682 u 2005. godini). Broj odobrenih poticaja ženama je s 518 u 2004. godini povećan na 742 u 2005. godini, odnosno za 43,2 %.

3.4.2. NEKA OBILJEŽJA NEZAPOSLENOSTI ŽENSKE RADNE SNAGE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Početak devedesetih godina, točnije do 1995. godine, prosječan broj nezaposlenih žena stalno je rastao i kretao se u rasponu od 51,6% do 56,8% u ukupnom broju nezaposlenih. Zatim dolazi razdoblje od dvije godine (1996. i 1997.) kad udio nezaposlenih žena u ukupnom broju nezaposlenih pada ispod 50% točnije 49,6 odnosno 49,4%. Od 1997. godine udio žena u ukupnoj nezaposlenosti ponovno se povećava iznad 50%.

Kretanje nezaposlenosti od 2003. do 2005. godine - prosječan broj:

Tablica 7

Godina	Ukupno	Verižni indeks	Žene	Verižni indeks
2002.	389.741	102,5	212.987	104,7
2003.	329.799	84,6	189.721	89,1
2004.	309.875	93,9	180.847	95,3
2005.	308.738	99,6	180.796	99,9

Izvor: Mjesečni statistički bilten HZZ 12/05.

U 2002. godini zabilježen je najveći broj nezaposlenih od 389.741 osobe, kad je udio žena u ukupnom broju nezaposlenih bio 54,6%. Nakon 2002. godine dolazi do stalnog pada broja nezaposlenih osoba, međutim taj pad nije proporcionalan padu nezaposlenosti žena. Naime, verižni indeks ukupnog broj nezaposlenih bio je 2003. godine 84,1 a verižni indeks broja nezaposlenih žena 89,1, da bi u 2004. godini ukupan bio 93,9, a kod žena 95,3 te u 2005. godini 99,6, a kod žena 99,9.

3.4.3. STRUKTURA NEZAPOSLENIH ŽENA PO DOBI I REGIJAMA

Što se dobne strukture nezaposlenih osoba tiče, stanje od 31. prosinca 2005. godine (Izvor: Mjesečni statistički bilten HZZ br. 12) ukazuje da je najveći udio nezaposlenosti kod osoba od 20. do 24. godine starosti, a najmanji, ukoliko se isključe osobe starije od 60 godina, kod osoba u dobi od 15 do 19 godina.

U ovim pokazateljima, a i u pokazateljima koji se nalaze između navedenih krajnosti, krije se veliki broj žena tablica broj 8 na stranici 40.

Analiza po županijama ukazuje na sljedeće karakteristike:

- Ukupno gledajući, najveći udio žena u broju nezaposlenih po županijama ima Istarska županija (65,9%), dok je u Varaždinskoj županiji najmanji udio žena u broju nezaposlenih (55,2%);
- U grupi nezaposlenih od 20. do 24. godine, udio žena u ukupnom broju nezaposlenih najveći je u Krapinsko-zagorskoj (73,2%), a najmanji u Šibensko kninskoj županiji (53,06%);
- U grupi nezaposlenih od 25. do 29. godine, najveći udio žena u ukupnom broju nezaposlenih ima Krapinsko-zagorska županija (74.5%), a najmanji također Šibensko-kninska (59,1%);
- U grupi nezaposlenih od 45 do 49 godina, najviše žena u ukupnom broju nezaposlenih ima u Istarskoj županiji (73,3%), a najmanje u Bjelovarsko-bilogorskoj (51,0 %),
- U grupi nezaposlenih od 50. do 54. godine uočava se da najveći udio žena u ukupnom broju nezaposlenih u Istarskoj županiji (72,4%), a najmanji u Virovitičko-podravskoj (48,1%).

U drugom polugodištu 2004. godine stopa nezaposlenosti, koja je iznosila 13,8%, smanjena je u odnosu na stopu nezaposlenosti iz 2003. godine, kad je iznosila 18,2 %. Stopa nezaposlenosti žena u drugom polugodištu 2004. godine bila je 16,0 % a muškaraca 11,9 %.

Nezaposlene osobe prema dobi i po županijama u Republici Hrvatskoj (stanje 31. prosinca 2005. g.)

Tablica 8.

Županija	Ukupno Žene%	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60 i više
Zagrebačka	13.432 61,4	836 63,4	1.836 70,3	1.516 71,4	1.247 71,6	1.183 68,5	1.210 65,1	1.753 66,5	2.203 60,2	1.389 24,5	259 8,5
Krapinsko- zagorska	6.058 59,5	410 60,7	872 73,2	556 74,5	471 67,7	501 66,1	588 58,3	900 63,7	1.096 57,2	560 18,2	104 9,6
Sisačko- moslavačka	21.871 57,8	1.353 50,9	3.178 58,5	2.560 65,8	2.339 68,6	2.408 65,3	2.472 62,5	2.670 58,2	2.678 53,9	1.777 34,4	420 20,2
Karlovačka	13.546 59,5	599 50,9	1.571 60,6	1.471 67,0	1.354 69,0	1.422 68,5	1.645 64,1	2.031 61,5	2.140 56,9	1.099 33,5	214 7,0
Varaždinska	10.099 55,2	728 48,3	1.585 58,2	1.125 67,0	862 64,1	837 59,6	1.019 56,6	1.422 61,9	1.538 55,7	794 21,5	189 7,4
Koprivničko- križevačka	7.870 56,3	634 48,9	1.392 59,6	1.029 61,9	815 64,5	749 61,9	740 59,8	917 59,3	961 56,7	548 22,4	85 8,2
Bjelovarsko- bilogorska	12.302 53,3	986 52,5	2.038 60,1	1.574 60,7	1.325 61,6	1.274 59,7	1.240 54,8	1.474 51,0	1.305 48,2	867 22,7	219 10,5
Primorsko- goranska	17.832 64,9	828 51,7	2.231 59,6	2.411 67,1	1.834 72,0	1.680 71,8	1.812 74,4	2.163 72,8	2.846 70,2	1.759 39,8	268 20,1
Ličko-senjska	3.730 56,1	201 52,2	494 54,4	447 62,8	356 68,2	403 66,2	431 65,7	534 54,5	499 52,7	292 30,1	73 5,5
Virovitičko- podravska	9.771 55,4	692 57,5	1.706 57,5	1.377 59,8	1.025 65,6	1.013 62,1	1.072 57,1	1.114 53,0	1.018 48,1	606 30,8	148 17,6
Požeško- slavonska	5.470 56,8	415 52,8	991 65,3	708 61,4	564 63,1	554 63,7	564 51,1	625 56,3	675 55,1	306 26,5	68 10,3
Brodsko- posavska	15.788 58,6	1.101 53,7	2.365 62,5	1.964 67,8	1.743 69,2	1.757 63,4	1.829 62,3	1.883 57,5	1.745 53,9	1.026 30,4	375 15,5
Zadarska	11.361 60,7	446 47,1	1.143 59,0	1.180 69,1	1.219 74,6	1.345 70,8	1.423 65,9	1.468 62,1	1.759 58,9	1.146 36,2	232 14,2
Osječko- baranjska	31.288 57,6	1.905 52,6	5.031 57,3	4.094 64,0	3.225 67,6	3.384 67,1	3.481 60,6	3.622 59,0	3.819 55,0	2.221 29,1	506 12,8
Šibensko- kninska	9.850 57,3	425 41,4	1.223 53,6	1.138 59,1	1.064 66,9	1.261 67,1	1.343 62,5	1.351 56,7	1.353 54,7	607 37,4	85 15,2
Vukovarsko- srijemska	31.672 55,9	2.183 51,2	5.202 56,9	4.257 62,6	3.822 63,8	3.722 61,9	3.640 57,2	3.394 55,4	3.145 52,9	1.824 30,5	483 8,3
Splitsko- dalmatinska	39.653 62,2	2.055 49,8	5.554 57,3	5.624 64,1	5.109 68,3	4.991 71,2	4.787 68,2	4.526 64,6	4.234 61,9	2.366 39,1	407 21,6
Istarska	7.076 65,9	247 55,5	816 64,3	791 68,0	643 70,1	664 76,9	752 70,9	1.054 73,3	1.314 72,4	688 33,0	107 17,7
Dubrovačko- neretvanska	8.314 60,4	318 49,0	973 55,2	1.175 62,2	932 64,6	966 71,2	944 66,0	1.071 64,7	1.163 65,3	640 34,5	132 11,4
Medimurska	7.020 61,6	670 59,8	1.272 65,2	898 67,5	655 65,5	601 65,9	627 63,5	886 68,4	907 62,1	393 24,2	111 1,8
Grad Zagreb	39.841 60,3	2.039 58,2	5.898 62,2	5.293 66,8	3.714 67,2	3.551 68,2	3.831 63,5	4.632 65,2	5.984 62,1	3.917 36,9	982 19,3
Ukupno	323844 191574 59,2	19071 10105 53,0	47371 28338 59,8	41194 26790 65,0	34318 23154 67,5	34266 22924 69,9	35450 22324 63,0	39500 24319 61,6	42382 24866 58,7	24825 7964 32,1	5467 790 14,4

Izvor: Mjesečni statistički bilten HZZO 12/05.

ZAKLJUČAK

Kako bi se potaknuli procesi smanjivanja nezaposlenosti, Vlada je predložila posebne programe poticanja zapošljavanja. Preko Hrvatskog zavoda za zapošljavanje kroz provedbu lepeze mjera za poticanje zapošljavanja od 1. ožujka 2002. do 30. rujna 2005. zaposleno 37.950 žena. Najviše je žena zaposleno sa srednjim obrazovanjem, a potom slijede akademski obrazovane žene. Žene su se najviše zapošljavale u Gradu Zagrebu, Splitsko-dalmatinskoj i Osječko-baranjskoj županiji, a najslabije u Ličko-senjskoj, Požeško-slavonskoj, Zadarskoj i Brodsko-posavskoj. Poseban program poticanja poduzetništva tijekom 2005. provodilo je Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva. Njihovi su rezultati pokazali da su u 2005. godini podnesena ukupno 3.682 zahtjeva za financiranje poduzetničkih projekata, te da ih je odobreno 2.356, od čega 1.614 muškarcima kao podnositeljima zahtjeva i 742 ženama kao podnositeljicama zahtjeva.

Pravobraniteljica predlaže:

- 1. Uvođenje ciljanih programa za samohrane majke kojima prijeti veća opasnost, ne samo od nezaposlenosti, nego i od socijalne isključenosti.**
- 2. Subvencioniranje zapošljavanja žena starijih od 45 i više godina koje su tijekom tranzicijskih procesa ostale bez posla kao tehnološki višak i smatraju se najteže zaposlivom skupinom.**

DIO ČETVRTI

4.1. NASILJE U OBITELJI – PRITUŽBE

Nakon donošenja Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (Narodne novine, 116/03), kao i Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji od 2005. do 2007. godine (Narodne novine, 182/04. (u daljnjem tekstu: Nacionalna strategija) 2005. godine donesen je još jedan važan dokument, predviđen Nacionalnom strategijom, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (u daljnjem tekstu: Protokol).

Protokol je prihvatila Vlada Republike Hrvatske dana 15. rujna 2005. godine, a osnovna mu je svrha i cilj osigurati uvjete za djelotvoran i cjelovit rad nadležnih tijela radi unaprjeđenja zaštite i pomoći žrtvi nasilja u obitelji te pomoći počiniteljima u promjeni njihovog ponašanja odnosno promjeni vrijednosnog sustava u cilju nenasilnog rješavanja sukoba i uvažavanja ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudjelovala je u radu na izradi Protokola koji je koordiniralo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Protokol sadrži:

- **obveze nadležnih državnih tijela i drugih čimbenika** koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja te pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim nasilju u obitelji;
- **oblike, način i sadržaj suradnje između nadležnih državnih tijela i drugih čimbenika** koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja te pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim nasilju u obitelji;

U odnosu na dio Protokola koji se odnosi na postupanje policije, pravobraniteljica smatra važnim naglasiti da su policijski službenici/ce dužni su na primjeren i jasan način upoznati žrtvu nasilja s njenim zakonskim pravima, posebno zaštitnim mjerama i uvjetima njihovog izricanja i primjene, te mjerama i radnjama koje će u daljnjem postupanju policija poduzeti protiv počinitelja nasilja, a koje su osobito važne za zaštitu njene sigurnosti (npr. o privođenju počinitelja u prostor policije, određivanju i trajanju mjere zadržavanja, preprati prekršajnom ili istražnom sucu s prijedlogom za zadržavanje, odnosno određivanju pritvora, o puštanju počinitelja odmah nakon poduzetog ispitivanja od strane prekršajnog ili istražnog suca, o važnosti samozaštitnog ponašanja i suradnog odnosa žrtve na način kojim će pridonijeti postizanju svoje sigurnosti, o adresaru ustanova, organizacija i ostalih institucija koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji, o mogućnostima sklanjanja žrtve u odgovarajuće sklonište za žrtve obiteljskog nasilja ili Dom za djecu i odrasle osobe žrtve nasilja u obitelji);

Ukoliko žrtva nasilja traži smještaj u sklonište ili Dom za djecu i odrasle osobe žrtve nasilja u obitelji, od nadležnog centra za socijalnu skrb zatražit će se poduzimanje mjera potrebnih da se žrtvu odmah smjesti u odgovarajuće sklonište, a u slučaju da to centar zbog opravdanih okolnosti nije u mogućnosti izvršiti, prijevoz žrtve do skloništa obavit će policijski službenici, čuvajući pri tome tajnost i sigurnost adrese smještaja;

U odnosu na centre za socijalnu skrb važno je naglasiti da u slučajevima kada je potrebno žurno zbrinuti žrtvu obiteljskog nasilja, posebno vezano za smještaj žrtve i djeteta u sklonište ili dom za žrtve obiteljskog nasilja da će centar u suradnji s odgovarajućim nevladinim organizacijama te zajedno sa ženom žrtvom nasilja izraditi plan njene sigurnosti, posredovati i pomoći žrtvi nasilja kod ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć i zastupanje kod Hrvatske odvjetničke komore, pomoći i posredovati kod ostvarivanja prava na besplatnu zdravstvenu pomoć ili je uputiti u odgovarajuće savjetovalište.

Kako je Protokol donijet u drugoj polovini 2005. godine, još nije moguće ocijeniti njegove rezultate, ali je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti koje intenzivno i cjelovito brine o donošenju i primjeni propisa vezanih za nasilje u obitelji, poduzelo i mjere upoznavanja nadležnih državnih tijela s Protokolom, prije svega tiskanjem Protokola u velikom broju primjeraka i njegovom distribucijom tim tijelima.

Kada su u pitanju skloništa za žene žrtve nasilja ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova sudjeluje u izradi Pravilnika kojem je definiranje kriterija za otvaranje i vođenje skloništa za žene koje su preživjele obiteljsko nasilje, a u skladu sa europskim standardima rada. Cilj je ovoga pravilnika, između ostalog, omogućiti trajno i redovno financiranje skloništa za žene koja zadovoljavaju kriterije, od strane države i lokalne samouprave.

Radi se o radnoj grupi osnovanoj od strane Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

4.1.2. Nasilje u obitelji -statistika

4.1.2.1. Policija

Prema opće poznatim podacima, žrtve nasilja u obitelji su u najvećem broju žene, a broj policijskih intervencija zbog nasilja u obitelji u odnosu na ranije godine je u stalnom porastu.

Prema podacima Ravnateljstva policije, Uprave kriminalističke policije za 2005., dobivenim na upit pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, nasilje u obitelji je krajnje zabrinjavajuća pojava, a rad policije vrlo intenzivan.

Prema tim podacima stanje i kretanje slučajeva nasilja u obitelji u Republici Hrvatskoj, za razdoblje od 1. siječnja do 30. prosinca 2005. godine, u kojima je policija poduzimala nadležne mjere, je sljedeće:

- u navedenom razdoblju zaprimljeno je 15696 zahtjeva građana za pružanjem policijske intervencije radi zaštite od nasilja u obitelji, što je za 6,2% više nego u 2004. godini, kada je zatraženo 14785 intervencija;
- tražena intervencija policije pružena je u 15696 slučajeva (odnosno u svim traženim intervencijama);
- u poduzimanju nadležnih mjera u prostor policijske postaje privedeno je 5998 osoba, što je 36,2% više nego u 2004. godini kada su privedene 4404 osobe;
- u cilju zaštite žrtve zbog postojanja bojazni od nastavljanja nasilja protiv 4454 osobe izrečena je i provedena mjera zadržavanja u prostoru policije, što je za 30,6% slučajeva više nego u 2004. godini kada je izrečeno 2840 mjera zadržavanja;
- zbog prekršaja počinjenih nasiljem u obitelji ili u vezi s počinjenim nasiljem(kršenja javnog reda i mira, kršenja propisa o oružju, itd.) prekršajno je prijavljeno 14795 osoba, što je za 20,0% više nego u 2004. godini, kada su prekršajno prijavljene 12333 osobe;
- zbog nekog kaznenog djela počinjenog nasiljem u obitelji kazneno su prijavljene 3324 osobe, što je za 16,1% više nego u 2004. godini kada su kazneno prijavljene 2864 osobe;
- nasiljem u obitelji oštećeno je 22207 osoba, što je za 14,0% više nego u 2004.god., kada je nasiljem u obitelji oštećeno 19475 osoba.

Raščlambom podataka koji se odnose isključivo na prekršaj Nasilničkog ponašanja u obitelji iz članka 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, razvidno je da je policija u Republici Hrvatskoj, u razdoblju od 01.01.2005. godine do 31.12.2005. godine, zbog prekršaja Nasilničko ponašanje u obitelji prijavila sveukupno 14246 počinitelja, od kojih je 4052 ili 28,44% privedeno

prekršajnom sucu, dok je sukladno članku 145. i Zakona o prekršajima, 3485 ili 24,46% osoba zadržano u prostorima redarstvenih vlasti.

Od strane prekršajnog suca donijeto je 2941 ili 20,64% izvršno rješenje, dok su od strane redarstvenih vlasti podnesene 53 žalbe na rješenja prekršajnih sudaca.

Počinjnim nasilničkim prekršajem u obitelji zbog kojeg je počinitelj prekršajno prijavljen, oštećeno je ukupno 17991 osoba (unutar ukupnog broja oštećenih -3155 ili 17,53% su maloljetne osobe, od čega je 2237 djece, 918 maloljetnika i 14836 punoljetnih osoba) od čega su 55,16% odrasle žene (9924).

Prema spolu oštećenih, 11606 je osoba ženskog spola 64,51% od ukupnog broja oštećenih osoba (22207) nasilničkim ponašanjem u obitelji.

Ukoliko promatramo odnos počinitelj-žrtva, u 2005. godini najčešći počinitelji nasilničkog ponašanja u obitelji bili su: u 5023 ili 28,13% slučajeva suprug nad suprugom, u 3521 ili 19,57% slučajeva otac, u 3053 ili 16,96% slučajeva sin nad roditeljem, u 954 ili 5,30% izvanbračni muž nad izvanbračnom ženom itd.

Nad žrtvama ženama, najčešći počinitelji nasilničkog ponašanja u obitelji su: u 5023 ili 43,27% slučajeva suprug nad suprugom, u 1657 ili 14,27% slučajeva otac nad kćerkom, u 1634 ili 14,07% slučajeva sin nad majkom itd.

U razdoblju 2005. godine povodom nasilja u obitelji policija je predložila Prekršajnim sudovima izricanje 4916 zaštitnih mjera (u daljnjem tekstu ZM) i to:

- 1806 ZM obveznog psihosocijalnog tretmana,
- 372 ZM zabrane približavanja žrtvi nasilja,
- 52 ZM zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju,
- 253 ZM udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora,
- 53 ZM osiguranja zaštite osobe izložene nasilju,
- 2097 ZM obveznog liječenja od ovisnosti,
- 283 ZM oduzimanja predmeta koji je namijenjen ili je uporabljen u počinjenju prekršaja.

Od 4916 predloženih zaštitnih mjera policija je provela 97 zaštitnih mjera koje su joj sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u djelokrug rada i to:

- 47 ZM zabrane približavanja žrtvi nasilja,
- 15 ZM zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju,
- 35 ZM udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora.

Raščlambom podataka koji se isključivo odnose na nasiljem u obitelji počinjeno kazneno djelo Nasilničko ponašanje u obitelji, opisano u članku 215.a Kaznenog zakona, razvidno je da je u Republici Hrvatskoj, u razdoblju od 01.01. do 31.12.2005. godine policija otkrila i kazneno prijavila 657 osoba zbog počinjenja 1857 kaznenih djela Nasilničko ponašanje u obitelji. Navedenim kaznenim djelima ukupno je oštećeno 1994 osoba od čega je, obzirom na spol oštećenih, 1503 ili 75,37% osoba ženskog spola. Obzirom na dob oštećenih, 132 ili 6,61% svih oštećenih ovim kaznenim djelom su maloljetne osobe.

4.1.2.2. Pritužbe upućene pravobraniteljici:

U 2005. godini povećan je broj pritužbi koje se odnose na područje nasilja u obitelji u odnosu na 2004. godinu za 7,9 %. Kao žrtve nasilja u obitelji isključivo se pojavljuju osobe ženskog spola različite životne dobi i različitog obiteljskog statusa. Ne generalizirajući, već sudeći na temelju pritužbi koji su se tijekom 2005. godine podnesene pravobraniteljici s tog osnova može se

zaključiti da se stanje nije bitno izmijenilo u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje. Pri tome nikako ne treba zanemariti ogromnu aktivnost policije na tom polju, kao ni činjenicu da je policija na upozorenja pravobraniteljice i sama uočila neke od niže navedenih propusta i promptno ih ispravila što se vidi iz analize pojedinačnih slučajeva.

Osnovni prigovori na rad policije uočeni od pravobraniteljice za ravnopravnost spolova

- na intervencije izlaze uglavnom muškarci, ponekad nedovoljno educirani i senzibilizirani za obiteljsko nasilje jer žena u policiji nema dovoljno
- pri prikupljanju obavijesti od strane policijskih službenika ne uzimaju sve okolnosti vezane za trajanje, učestalost i intenzitet, te povijest obiteljskog nasilja.
- i nadalje postoje problemi u prepoznavanju svih oblika, a ne samo fizičkog, nasilja u obitelji, ili se ponašanje prepoznaje kao bračna ili izvanbračna razmirica i neslaganje
- kod pružanja intervencija uočeno je, naknadno i od Ravnateljstvo policije, u nekoliko slučajeva odstupanje od uobičajene prakse policijskih postupanja kod nasilničkog ponašanja u obitelji
- i nadalje se prema stanju u razmatranim predmetima, kao i prema dostupnim statističkim podacima, policija vrlo rijetko odlučuje na kaznenu prijavu. Čini se da su kao kriteriji za podnošenje kaznene prijave u praksi prihvaćeni učestalo nasilje u obitelji ili ono velikog intenziteta
- propusti koji se odnose na pogrešnu kvalifikaciju prekršaja, npr. umjesto zbog nasilja u obitelji prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji podnosi se zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka prema Zakonu o prekršajima protiv javnog reda i mira
- uz zahtjeve za pokretanje prekršajnog postupka još uvijek se ne predlažu u dovoljnoj mjeri zaštitne mjere i mjere opreza.
- kada podnesu prekršajnom sudu zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, ne prate do kraja postupak na sudu (svjedočenje) rijetko ulažu žalbe na rješenja (posebice u slučajevima obustave postupka), čemu je očiti razlog premali broj policijskih službenika/ca
- tijekom postupanja policijski službenici/ce ne upoznaju žrtvu nasilja s njezinim zakonskim pravima, zaštitnim mjerama i uvjetima njihovog izricanja i primjene, te mjerama i radnjama koje će u daljnjem postupanju policija poduzeti protiv počinitelja nasilja u obitelji, te o mogućnosti sklanjanja žrtve nasilja u odgovarajuća skloništa za žrtve obiteljskog nasilja.
- u nekim slučajevima, o svojim intervencijama u obitelji, policija je propustila pravodobno obavijestiti u pisanom obliku centre za socijalnu skrb ili nadležnog specijaliziranog službenika/ca za maloljetničku delikvenciju.

4.1.2.3. Osnovni prigovori na rad centra za socijalnu skrb i stručnih radnika, a koji su uočeni od pravobraniteljice su:

- stručni radnici/ce centra za socijalnu skrb po saznanju ili zaprimanju dojave o nasilju u obitelji vrlo rijetko prijavljuju (ili uopće ne prijavljuju) policiji ili državnom odvjetništvu nasilje u obitelji. U najvećem broju slučajeva stručni radnici/ce izravno imaju saznanje o nasilju u obitelji tijekom

vođenja raznih postupaka, najčešće posredovanja prije razvoda braka. U slučaju kada žrtva nasilja izravno svjedoči o raznim oblicima nasilja u obitelji, izuzev možda fizičkog nasilja, stručni radnici najčešće smatraju, što je vidljivo iz njihovih izvješća, da se radi uobičajenom međusobnom optuživanju bračnih drugova, uobičajenim bračnim razmiricama, da nema dokaza za nasilje u obitelji (samu izjavu ili prijavu žrtve nasilja ne vrednuju dovoljno ozbiljno, ukoliko sam počinitelj nasilja ne potvrdi navode žrtve), ili da bi samim prijavljivanjem nasilja u obitelji pogoršala i onako složena situacija u obitelji. I nadalje, nasilje između odraslih članova obitelji, najčešće među roditeljima, u nekim centrima za socijalnu skrb ne dovode u nikakvu vezu s nasiljem prema djeci. Na izravno pitanje pravobraniteljice o saznanju o nasilju u obitelji, najčešće se odgovara da nemaju ili nisu imali saznanje o nasilju u obitelji ili izostaje bilo kakav odgovor na pitanje, a u nekim slučajevima centri pravobraniteljica za ravnopravnost spolova dobila je tek nakon požurnice

- stručni radnici/ce centra za socijalnu skrb po saznanju ili zaprimanju dojave o nasilju u obitelji propuštaju poduzeti u okviru svoje nadležnosti druge aktivnosti radi pomoći žrtvi nasilja u obitelji. Naime, ako su žrtve nasilja u obitelji mlt. djeca u pravilu centri poduzimaju mjere za zaštitu prava djece. No, ako su žrtve nasilja u obitelji odrasle osobe centri za socijalnu skrb u pravilu ne poduzimaju mjere za zaštitu žrtava nasilja u obitelji.

- stručni radnici/ce centra za socijalnu skrb ne omogućavaju uvijek(primjerice u postupku posredovanja) žrtvi nasilja u obitelji da neometano i bez straha iskaže sve činjenice važne za utvrđivanje počinjenog nasilja

- o poduzetim radnjama u slučaju nasilja u obitelji stručni radnici/ce centra za socijalnu skrb propuštaju izraditi službenu bilješku, izvješće ili zapisnik, iako je iz cjelokupne pribavljene dokumentacije u pisu proizlazi da je nasilja bilo

- nekim slučajevima, prema žrtvi nasilja i počinitelju poduzimaju iste mjere i pokreću iste postupke. Primjerice, pojedini centri za socijalnu skrb izriču obiteljsko-pravne mjere (upozorenje, nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi) prema oba roditelja, prijavljujući ih za zanemarivanje i zlostavljanje djece, ne razmatrajući činjenicu, za koju su znali i nisu ništa poduzeli, da je jedan roditelj žrtva nasilja

- ne koriste u dovoljnoj mjeri svoje stručnjake/inje, prije svega psihologe/inje, koji/e mogu prepoznati i potvrditi postojanje nasilja u obitelji, odnosno posljedicu tog nasilja, kao što se u dovoljnoj mjeri ne koriste vještačenja u tu svrhu.

- izostanak učinkovitog rada s počiniteljima nasilja u obitelji, kako bi se pomoglo počiniteljima nasilja u obitelji u promjeni njihovog ponašanja odnosno u promjeni vrijednosnog sustava u cilju nenasilnog rješavanja sukoba i uvažavanja ravnopravnosti spolova.

ZAKLJUČNO:

Unatoč gore navedenim propustima u radu policije i centara za socijalnu skrb, vidljivi su pozitivni učinci i pomaci, koji će biti još značajniji primjenom Protokola.

Svakako je potrebno istaknuti ulogu Ravnateljstva policije, koje usklađuje, usmjerava i nadzire rad policijskih uprava. Naime, postupajući po pritužbama pravobraniteljica se obraća Ravnateljstvu policije koje nakon ispitivanja predmetnog slučaja u pisanom obliku izvještava pravobraniteljicu o

poduzetom. U velikoj većini slučajeva Ravnateljstvo policije u suradnji s nadležnim policijskim upravama poduzimaju određene mjere prema policijskim postajama i policijskim službenicima/službenicama, ako uvidom u sva prethodna policijska postupanja utvrde propuste u postupanju (nepružanje zakonom propisanih mjera i radnji, nepoduzimanje svih mjera i radnji sukladno zakonskim ovlastima, odstupanje od uobičajene prakse policijskih postupanja kod nasilničkog ponašanja u obitelji itd.).

U takvim slučajevima Ravnateljstvo policije poduzimalo je sljedeće mjere: policijskim upravama nalagali su nadzor nad radom policijskih postaja i temeljiti uvid u sva prethodna postupanja, te u svezi uočenih propusta predlagali utvrđenje odgovornosti, za sve događaje sa elementima prekršajne i kaznene odgovornosti u obitelji za koje nije nastupila zastara progona naloženo je retroaktivnim postupanjem podnošenje prekršajnih i kaznenih prijava, davanje upozorenja policijskim službenicima da dosljedno i zakonito provode policijske ovlasti, da ponovno izvrše edukaciju policijskih službenika/ca temeljne policije koji postupaju u slučajevima obiteljskog nasilja, te da policijske službenike/ce za maloljetničku delinkvenciju pravovremeno izvješćuju o svim saznanjima i postupanjima vezanim uz nasilje u obitelji.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova u 2005. godini vrlo je dobro surađivala sa Upravom kriminalističke policije, uključujući i radne sastanke održane u cilju osnaživanja suradnje, a posebice želi istaknuti suradnju s gospodinom Josipom Strmotićem.

4.1.2. ANALIZA POJEDINAČNIH SLUČAJEVA

U svim opisanim slučajevima pravobraniteljica je prije razmatranja pribavila izvješća nadležne policijske postaje i nadležnog centra za socijalnu skrb te izvršila uvid u njihovu cjelokupnu dokumentaciju vezanu za slučaj.

4.1.2.1. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-29): Pritužiteljica S. B. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija nije pružila zaštitu tijekom dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Navodi razne oblike nasilja: nanošenje ozljeda, prijetnje, vrijeđanje, povredu dostojanstva i ekonomsko nasilje. Kao počinitelja nasilja imenuje bivšeg supruga od kojega se razvela 2001. godine, ali s kojim i nakon razvoda braka živi u istoj kući. Dalje navodi da se nadležnoj policijskoj postaji radi zaštite od nasilja u obitelji prvi put obratila 16. siječnja 2003. godine, te da je od tada 20-ak puta dojavljivala i prijavljivala policiji nasilje u obitelji, a zadnji put 6. srpnja 2005. godine. Od svih policijskih intervencija samo u jednom slučaju policija je podnijela zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, a prekršajni sud je tom prigodom bivšem suprugu izrekao samo novčanu kaznu. Izrazila je nezadovoljstvo policijskim intervencijama jer smatra da joj nisu pružile nikakvu zaštitu, što je ohrabrilo bivšeg supruga da i dalje provodi nasilje.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da policijski službenici/e nadležne policijske postaje nisu poduzeli mjere sukladno svojim ovlastima radi zaštite od nasilja u obitelji, te je uputila nadležnoj policijskoj postaji upozorenje i preporuke. Iz izvješća Ravnateljstva policije proizlazi da je, postupajući po zahtjevu pravobraniteljice, od strane Policijske uprave proveden sveobuhvatni nadzor rada navedene policijske postaje. Utvrđena je odgovornost policijskih službenika/ca te su poduzete preventivno-edukacijske mjere s ciljem otklanjanja nepravilnosti u postupanju. Retroaktivnim postupanjem naknadno su podnesena četiri Zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka zbog nasilja u ovoj obitelji.

4.1.2.2. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-01): Pritužiteljica J. B. iz I. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi joj policija nije pružila zaštitu tijekom dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Navodi razne oblike nasilja: fizičke napade, prijetnje, vrijeđanje itd., a kao počinitelja nasilja imenuje supruga i njegovu majku. Posebice navodi događaj od 21. svibnja 2004. godine, kad ju je suprug fizički napao, ali joj radi pristranosti policijskih službenika nije pružena odgovarajuća zaštita. Naime, za pružanje intervencija tome području nadležna je policijska postaja u kojoj je njezin suprug ranije bio zaposlen pa su policijsku intervenciju izvršili njegovi bivši kolege.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da policijski službenici/e nadležne policijske postaje nisu poduzeli mjere sukladno svojim ovlastima radi zaštite od nasilja u obitelji, te je nadležnoj policijskoj postaji uputila upozorenje i preporuku. Naime, analizirajući izvješće može se zaključiti da su policijski službenici/e PP I. mogli utvrditi elemente djela koje upućuje da se radi o mogućem nasilju u obitelji. To se osobito odnosi na događaj od 24. svibnja 2004. godine, kad je pritužiteljica pristupila u prostorije PP I. i izjavila da želi prijaviti svoga supruga za kazneno djelo prijetnje. Navela je da joj je 21. svibnja 2004. godine, nakon pružene policijske intervencije, suprug rekao da će je „smrviti, zdrobiti, i odslužiti“, te da „neće uživati u njegovom novcu i imovini“. Na temelju tako opisanog događaja u policijskom je izvješću zaključeno da za sada nema elemenata kaznenog djela prijetnje. Iz svega navedenog može se zaključiti da policijski službenici/e nisu razmatrali prijavu sa stanovišta Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji i shodno tome poduzeli određene mjere.

4.1.2.3. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-32): Pritužiteljica N. B. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija i centar za socijalnu skrb nisu pružili zaštitu tijekom dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Navodi razne oblike nasilja: fizičke napade i nanošenje ozljeda, prijetnje, izazivanje osjećaja straha i osobne ugroženosti, vrijeđanje, povredu dostojanstva te ekonomsko nasilje. Kao počinitelje nasilja navodi svog supruga i njegovu majku. Dalje navodi da je 1996. godine doživjela tešku prometnu nesreću s vrlo teškim posljedicama, s utvrđenom invalidnošću od 95 %, da je više puta prijavljivala policiji i nadležnom centru za socijalnu skrb nasilje u obitelji, te da je prijave često i povlačila. Iako 5 prijava nije povukla, nije joj pružena odgovarajuća zaštita – suprug je do sada bio kažnjen samo jedanput uvjetno. Osjeća se nezaštićenom i živi u velikom strahu.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da policijski službenici/e nadležne policijske postaje nisu poduzeli mjere sukladno svojim ovlastima radi zaštite od nasilja u obitelji, te je nadležnoj policijskoj postaji uputila upozorenje i preporuke. Iz izvješća Ravnateljstva policije proizlazi da je, postupajući po zahtjevu pravobraniteljice, Ravnateljstvo policije utvrdilo da od strane policijskih službenika/ca nadležne policijske postaje nisu bile poduzete sve mjere i radnje sukladno zakonskim ovlastima, kako bi se pritužiteljici pružila odgovarajuća pomoć i zaštita od nasilja u obitelji. Sukladno utvrđenom nadležna policijska uprava dala je upozorenje nadležnoj policijskoj postaji: da dosljedno i zakonito provode policijske ovlasti, da ponovno izvrše edukaciju policijskih službenika/ca temeljne policije koji postupaju u slučajevima obiteljskog nasilja, te da policijske službenike/ce za maloljetničku delinkvenciju pravovremeno izvješćuju o svim saznanjima i postupanjima vezanima uz nasilje u obitelji. Iz dodatnog izvješća Ravnateljstva policije proizlazi da su policijski službenici/e iste policijske postaje naknadno podnijeli Općinskom državnom odvjetniku za mladež kaznenu prijavu protiv supruga za kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji opisano u članku 215.a Kaznenog zakona, a na štetu pritužiteljice, te za kazneno djelo zpuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe opisano u članku 213. st. 3. Kaznenog zakona. Osim navedenog, razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da ni nadležni centar za socijalnu skrb, iako je imao saznanje o nasilju u obitelji, nije poduzeo mjere zaštite, stoga je uputila odgovarajuću preporuku centru za socijalnu skrb. Zaključila je da je izostala pravovremena nužna suradnja i usklađeno djelovanje nadležnih tijela u zaštiti žrtve obiteljskog

nasilja. Na to osobito ukazuju podaci iz izvješća prema kojima je policijska postaja obavijestila centar za socijalnu skrb o nasilju u obitelji tek nakon intervencije povodom događaja od 23. srpnja 2005. godine, iako je pružala intervencije u istoj obitelji od 1999. godine.

NAPOMENA: Ravnateljstvo policije je obavijestilo pravobraniteljicu da su njezino upozorenje i preporuke dostavili načelniku nadležne policijske uprave, kao i načelnicima/ama drugih policijskih uprava, kako bi se o istome primjereno upoznale sve ustrojstvene jedinice policijskih uprava u svrhu podizanja osposobljenosti policijskih službenika/ca, te otklanjanja mogućnosti ponavljanja istih ili sličnih propusta u budućim postupanjima. O poduzetim mjerama pravobraniteljicu je, sukladno preporuci, obavijestio i nadležni centar za socijalnu skrb. Prema tom izvješću počinitelj nasilja uključen je u psihosocijalni tretman nakon što je postigao sporazum s nadležnim državnim odvjetništvom da se odgodi početak kaznenog progona.

4.1.2.4. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-04): Pritužiteljica J. B. iz Č. pravobraniteljici je podnijela pritužbu u kojoj navodi da je već dugi niz godina izložena zlostavljanju od strane svoga supruga s kojim živi više od 30 godina. Dalje navodi da živi u strahu i da nadležni centar za socijalnu skrb, iako je upoznat s obiteljskom situacijom zbog dugogodišnjeg tretmana, nije poduzeo mjere zaštite od nasilja u obitelji.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da nadležni centar za socijalnu skrb, iako je imao saznanja o dugogodišnjem nasilju u obitelji, osim savjetodavnog rada nije poduzeo mjere zaštite. Primjerice, stručni djelatnici/ce Centra nisu prijavili policiji ili nadležnom općinskom državnom odvjetništvu nasilje u obitelji iz članka 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji za koje su saznali u obavljanju svoje dužnosti. Na takav zaključak ukazuju navodi iz izvješća centra za socijalnu skrb, koji nedvojbeno potvrđuju saznanje o nasilju u obitelji, cit.: "... da je prema supruzi J. suprug F. često iskazivao verbalnu i fizičku agresivnost - povremeno je J. i ošamario... te F. navodi da je znao biti tako ljut na J. da joj je govorio i ružne riječi te da ju je u više navrata, do unazad 4-5 godina, znao i udariti i ošamariti...". Sama činjenica da je ravnatelj Centra pritužiteljicu upoznao s pravima iz Obiteljskog zakona, Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji i Zakona o socijalnoj skrbi, ukazuje da isti centar nije izvršio svoju zakonsku obvezu, prema kojoj je dužan prijaviti policiji ili nadležnom državnom odvjetništvu svoje saznanje o počinjenom nasilju u obitelji. Sukladno upozorenju i preporuci, centar za socijalnu skrb je dostavio pravobraniteljici podatke i dokumentaciju, iz čega se može zaključiti da je centar za socijalnu skrb postupio po preporuci pravobraniteljice i prijavio policiji nasilje u obitelji.

4.1.2.5. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-03): Pritužiteljica B. S. iz L., u ime svoje sestre, I. M. iz S., podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj moli za pomoć u zaštiti prava i interesa svoje sestre. Smatra da su njezina prava znatno ugrožena, te navodi da je njezina sestra zbog nasilja u obitelji od strane svoga supruga završila u psihijatrijskoj klinici u P., te nije u stanju sama štititi svoja prava. Dalje navodi da je suprug pri nadležnom centru za socijalnu skrb pokrenuo postupak posredovanja prije razvoda braka, te ne dopušta da se I. M. vrati iz bolnice u njihovu zajedničku kuću.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da su stručni djelatnici/e centra za socijalnu skrb i policijski službenici/e poduzeli sve radnje i mjere sukladno propisima. Ali, imajući u vidu složenost obiteljske situacije uvjetovanu lošim zdravstvenim stanjem I. M., nesuglasicama bračnih partnera i propustima roditelja u vršenju roditeljske skrbi, pravobraniteljica je predložila nadležnom centru za socijalnu skrb da i nadalje prati situaciju i poduzima mjere zaštite obitelji, te da intervenira sukladno potrebama, nastalom stanju i mogućnostima koje su predviđene u sustavu socijalne skrbi.

4.1.2.6. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-35): Pritužiteljica B. S. D. iz Lj., nezaposlena majka s dvoje mlt. djece, od koje je jedno teže bolesno, podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj

navodi da je u tijeku postupak posredovanja prije razvoda braka od supruga koji je emocionalno zlostavlja. Osim navedenog, u pritužbi navodi da se usmeno obraćala nadležnom centru za socijalnu skrb za novčanu pomoć, ali su joj rekli da na nju nema pravo zbog prihoda supruga.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da su stručni djelatnici/e centra za socijalnu skrb i policijski službenici/e poduzeli sve radnje i mjere sukladno propisima.

4.1.2.7. **OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-30):** Slučaj je otvoren na temelju informacija objavljenih u više medija o nasilju u obitelji J. iz Z. i ubojstvu supruge S. J. Prema tim informacijama pokojna S. J. bila je prije ubojstva izložena višegodišnjem nasilju u obitelji (vrijeđanje, omalovažavanje, fizički napadi, premlaćivanje, prijetnja ubojstvom i dr.) od strane supruga D. J., kojega je policija prethodno zbog počinjenog nasilja u obitelji privela u policijsku postaju, a zatim prekršajnom sucu, gdje je istog dana bio pušten na slobodu, te ubio S.J.

PODUZETE MJERE: Budući da je iz informacija objavljenih u medijima proizlazilo da pokojnoj S. J., kao ženi i žrtvi višegodišnjeg nasilja u obitelji, nije pružena odgovarajuća zaštita, pravobraniteljica je pribavila izvješća i dokumentaciju nadležnih institucija. Razmatrajući slučaj zaključila je da su policijski službenici/e nadležne policijske postaje poduzeli sve mjere sukladno svojim ovlastima radi zaštite od nasilja u obitelji, ali da nadležni centar za socijalnu skrb, iako je imao saznanja o nasilju u obitelji, nije poduzeo mjere zaštite sukladno važećim propisima. Pravobraniteljica je utvrdila da su pokojna S. J. i njezin suprug imali zajedničko boravište na području mjesne nadležnosti centra za socijalnu skrb kojemu se pokojna S. J. prije smrti izravno obraćala za pomoć, između ostalog i zbog obiteljskog nasilja. Pomoć joj nije pružena iz razloga što je isti centar za socijalnu skrb smatrao da nije nadležan za postupanje. Naime, iz izvješća Ravnateljstva policije proizlazi da je pokojnica prigodom prijavljivanja nasilja u obitelji priopćila policijskim službenicima/ama da se prije dolaska u policiju istog dana za pomoć izravno obratila i djelatnicima/ama centra za socijalnu skrb, koji su je uputili da se za pomoć obrati drugom centru za socijalnu skrb smatrajući da je za nju nadležan centar za socijalnu skrb u S. B., gdje ima prijavljeno prebivalište. Unatoč takvom mišljenju centra za socijalnu skrb o nadležnosti, policija je uputila pokojnicu da odmah po prijavljivanju predmetnih okolnosti ponovno zatraži pomoć istog centra za socijalnu skrb, bez obzira na mišljenje o nadležnosti, napomenuvši joj da će o okolnostima obiteljske problematike navedeni centar biti odmah obaviješten službenim putem. Osim toga, okolnost da se pokojnica obraćala centru za socijalnu skrb tražeći zaštitu od nasilja u obitelji, potvrdile su i sestra i poslodavka pokojnice. Stoga je pravobraniteljica centru za socijalnu skrb uputila upozorenje i preporuke.

4.1.2.8. **OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-18):** Pritužiteljica I. K. iz V. G. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija i nadležni centar za socijalnu skrb nisu pružili zaštitu tijekom dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Navodi razne oblike fizičkog i psihičkog nasilja, a kao počinitelja imenuje bivšeg izvanbračnog supruga. Navodi da je u više navrata prijavljivala nasilje u obitelji policiji i nadležnom centru za socijalnu skrb, ali joj nije pružena odgovarajuća zaštita. Policija joj odbija dati zapisnike i ostalu dokumentaciju koja može poslužiti kao dokaz o fizičkom nasilju koje prema njoj i mlt. djeci provodi bivši izvanbračni drug. Napominje da postoji potvrda koju je izdala nadležna služba hitne medicinske pomoći, prema kojoj je pritužiteljica zadobila potres mozga, te da je bivši izvanbračni suprug zbog težeg oblika nasilja u obitelji osuđen na samo 17 dana zatvora, i to bez izricanja zaštitne mjere.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj zaključila je da su policijski službenici/e poduzeli sve radnje i mjere sukladno propisima, ali ne i nadležni centar za socijalnu skrb, koji je imao saznanja o nasilju u obitelji pritužiteljice. Stoga je pravobraniteljica nadležnom centru za socijalnu skrb uputila preporuku.

4.1.2.9. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-13): Pritužiteljica I. K. iz S. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija nije pružila zaštitu od dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Navodi razne oblike nasilja: nanošenje ozljeda, prijetnje, vrijeđanje, povredu dostojanstva i dr., a kao počinitelja nasilja navodi bivšeg supruga, koji živi u njihovom zajedničkom stanu. Za pomoć se obraćala i nadležnom centru za socijalnu skrb i drugim institucijama. Navodi da se u 2004. godini u tri navrata obraćala policiji za pomoć od nasilja u obitelji, a 2005. godine prijavila je prijetnje bivšeg supruga. Do sada nije saznala za konkretne rezultate svog prijavljivanja, te smatra da je policija pristrana u svom postupanju.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da policijski službenici/e nadležne policijske postaje nisu poduzeli mjere zaštite od nasilja u obitelji sukladno svojim ovlastima, te je stoga nadležnoj policijskoj postaji uputila upozorenje i preporuke. Ravnateljstvo policije je, postupajući po zahtjevu pravobraniteljice, a nakon temeljitog uvida u sva prethodna policijska postupanja, zaključilo da policijski službenici/e povodom prijave pritužiteljice i pružene intervencije nisu poduzeli sve zakonom raspoložive mjere unatoč postojanju elemenata prekršaja i kaznenog djela. Stoga je Ravnateljstvo policije od rukovoditelja nadležne Policijske uprave zatražilo poduzimanje mjera i radnji radi utvrđivanja odgovornosti policijskih službenika/ca koji su postupali u predmetnom slučaju, te provođenje izvidnih mjera i radnji radi utvrđivanja prekršajne i kaznene odgovornosti supruga.

4.1.2.10. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-31): Pritužiteljica S. K. iz V. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija i nadležni centar za socijalnu skrb nisu pružili zaštitu tijekom dugogodišnjeg nasilja u obitelji kojemu je bila izložena tijekom trajanja braka i nakon razvoda. Navodi razne oblike fizičkog i psihičkog nasilja i prijetnji, a kao počinitelja nasilja imenuje bivšeg supruga. Navodi da je bivši suprug prije 3-4 godine zbog nasilja u obitelji prema njoj bio uvjetno kažnjen, nakon čega se neko vrijeme primirio, ali je nasilničko ponašanje pojačano ove godine kad je ona s ml. djetetom trebala otputovati na godišnji odmor. Dalje navodi kako je 21. i 22. srpnja 2005. godine nasilje u obitelji i prijetnje koje su joj izrečene prijavila policiji, no unatoč prijavljivanju, zbog izrečenih prijetnji ne usuđuje se vratiti u mjesto stanovanja.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da su policijski službenici/e poduzeli sve radnje i mjere sukladno propisima. S druge strane, iako je imao saznanja o dugogodišnjem nasilju u obitelji, centar za socijalnu skrb nije poduzeo mjere zaštite od nasilja u obitelji, te je stoga centru za socijalnu skrb uputila upozorenje i preporuke. Naime, u izvješću centra za socijalnu skrb ne navode se poduzete mjere radi zaštite od nasilja u obitelji, posebice prijavljivanje nasilja u obitelji policiji i/ili nadležnom državnom odvjetništvu, niti druge aktivnosti usmjerene prema pritužiteljici kao žrtvi nasilja u obitelji. Iz izvješća, kao iz priložene dokumentacije, vidljivo je da je centar za socijalnu skrb imao saznanja o nasilju u obitelji. Na to posebice ukazuje zamolba pritužiteljice zaprimljena u centru za socijalnu skrb 1. kolovoza 2005. godine, kao i zamolba za hitnu pomoć zaprimljena u centra za socijalnu skrb 8. kolovoza 2005. godine. U obje zamolbe pritužiteljica izravno obavještava centar za socijalnu skrb o nasilju u obitelji i traži pomoć.

4.1.2.11. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-19): Pritužiteljica M. L. iz M. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da policija njoj i djeci nije pružila zaštitu tijekom dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Navodi razne oblike nasilja: fizičko, psihičko, prijetnje, vrijeđanje, povredu dostojanstva i ekonomsko nasilje. Kao počinitelja nasilja imenuje supruga, odnosno oca djece. Posebice navodi događaj od 28. prosinca 2004. godine, kad je izravno zatražila pomoć policije u P. radi fizičkog i verbalnog napada od strane supruga, te kako je radi prijetnje od strane supruga izrečene istog dana bila prisiljena napustiti njihovu zajedničku kuću. Navodi da je sljedećeg dana došla u Z. kod svoga sina kojega je suprug (njegov otac) u srpnju 2004. godine

istjerao iz kuće. Istaknula je da do sada nije primila nikakvu obavijest o tome što je policija poduzela u vezi njezinih prijava nasilja u obitelji.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj na temelju izvješća Ravnateljstva policije, pravobraniteljica je zaključila da policijski službenici/e nadležne policijske uprave, iako su utvrdili nasilničko ponašanje u obitelji, nisu poduzeli sve mjere zaštite od nasilja u obitelji sukladno svojim ovlastima, odnosno nisu nadležnom prekršajnom sudu podnijeli zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv supruga zbog nasilničkog ponašanja u obitelji, uz prijedlog za izricanje zaštitnih mjera. Nakon što je pravobraniteljica uputila upozorenje i preporuku nadležnoj policijskoj upravi, Ravnateljstvo policije izvijestilo je da su policijski službenici/e nadležne policijske postaje podnijeli Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv supruga, uz prijedlog za izricanje zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana.

4.1.2.12. **OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-09):** Pritužiteljica F. M. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je njezina obitelj već duže vrijeme izložena nasilju i zlostavljanju od strane supruga i oca djece, kojemu je dijagnosticiran PTSP i trajna promjena osobnosti. Dalje navodi da se njezin suprug ne želi dobrovoljno liječiti, a nadležne zdravstvene institucije ne poduzimaju dovoljno kako bi svojim mjerama prisilno smjestile supruga na liječenje. Smatra da nije dovoljno zaštićena od nasilja u obitelji i da nije provedena prisilna hospitalizacija supruga, koji je opasan za obitelj. Dalje navodi da su ona i njezina ml. djeca, kao žrtve obiteljskog nasilja, odlukom nadležnog centra za socijalnu skrb smješteni u ustanovu, umjesto da se na liječenje uputi osoba koja se nasilnički ponaša u obitelji.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj na temelju izvješća i dokumentacije nadležnog centra za socijalnu skrb, pravobraniteljica je zaključila da su stručni djelatnici/e centra za socijalnu skrb poduzeli sve radnje i mjere sukladno propisima. Pred nadležnim sudom pokrenut je postupak lišavanja poslovne sposobnosti supruga, od nadležnog ministarstva zatraženo je zbrinjavanje i osiguranje adekvatnog liječenja za supruga, a budući da smještaj supruga na liječenje nije uspio, žrtve nasilja privremeno su radi sigurnosti smještene u ustanovu. Imajući u vidu složenost obiteljske situacije (suprug još uvijek nije lišen poslovne sposobnosti, odnosi u braku još uvijek su poremećeni, nisu okončani postupci pred sudovima zbog nasilja u obitelji i dr.), pravobraniteljica je predložila nadležnom centru za socijalnu skrb da i nadalje prati obitelj i poduzima mjere za zaštitu obitelji, te da intervenira sukladno potrebama, nastalom stanju i mogućnostima koje su predviđene u sustavu socijalne skrbi.

4.1.2.13. **OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-21):** Pritužiteljica V. J. iz O. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija nije pružila odgovarajuću zaštitu tijekom dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Kao počinitelja stalnog zlostavljanja imenuje očuha za kojeg kaže da je odležao dva mjeseca u psihijatrijskoj ustanovi. Navodi da isti dolazi pred kuću njezine bake s kojom živi, prijeti joj nožem i ubojstvom, te da ga pritužiteljčina majka u tom ponašanju podržava zbog straha da će ostati bez jedinih prihoda ako je on napusti. Dalje navodi da se protiv očuha vodi sudski postupak, ali da je njezina kaznena prijava protiv njega odbačena. Tvrdi da policija stalno izlazi na teren, ali da ništa ne poduzima. Uvjerena je da njezinog očuha štiti i policija i „socijalni rad“ jer se obraćala na sve strane, ali svi su joj odgovarali da nemaju ovlasti i upućivali je njegovom liječniku. Dodatno je uznemirena činjenicom da je očuh s prisilnog liječenja pušten na slobodu.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj na temelju dokumentacije u dva navrata pribavljene od nadležnih institucija, pravobraniteljica je zaključila da su policijski službenici/e poduzeli sve radnje i mjere sukladno propisima. Nadležni centar za socijalnu skrb u svom izvješću navodi da su iscrpljene sve mogućnosti savjetovanja i pomoći pritužiteljici i njezinoj baki. Međutim, izvješće je pokazalo da je pritužiteljica psihički oštećena osoba, žrtva dugogodišnje teške i složene obiteljske situacije i nasilja u obitelji, da je kao dijete bila bez odgovarajuće roditeljske skrbi, zanemarivana i

zlostavljana u obitelji, i da ju je kao takvu trebalo izdvojiti iz obitelji jer ni njezina baka nije bila primjerena odgajateljica. Budući da pritužiteljica i nadalje živi u izrazito nepovoljnim životnim okolnostima, pravobraniteljica je istom centru za socijalnu skrb dala preporuku da u slučaju nasilja u obitelji, osim prijavljivanja, započnu s drugim aktivnostima usmjerenima prema zaštiti žrtve nasilja u obitelji, da nakon prikupljanja svih potrebnih činjenica provedu postupak, odnosno poduzmu mjere radi ostvarivanja prava žrtve nasilja propisanih Zakonom o socijalnoj skrbi, te da nadalje prate obitelj i žurno izvijeste pravobraniteljicu o poduzetim mjerama.

4.1.2.14. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-43): Pritužiteljica V. P. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija i nadležni centar za socijalnu skrb nisu pružili zaštitu od dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Kao počinitelja nasilja imenuje bivšeg supruga. Navodi da je ni policija ni centar za socijalnu skrb, iako su imali saznanja o njezinom zlostavljanju i problemima koje zbog toga imaju ona i djeca (suprug ima sindrom PTSP, redovito konzumira alkohol, kontinuirano je nasilan), nisu zaštitili od nasilja u obitelji. Jedino što je policija tijekom svih tih godina prijavljivanja nasilja učinila, jest oduzimanje oružja suprugu, te zadržavanje supruga nekoliko sati u pritvoru svaki put nakon što bi je teško pretukao. Dalje navodi da su se i sve institucije okrenule protiv nje, pretpostavlja zbog straha od supruga, te da su u centru za socijalnu skrb B. donijeli privremeno rješenje da će djeca živjeti s ocem, što je i sud u postupku razvoda braka potvrdio, uz obrazloženje suca da je struka tako odredila. Navodi da kontakte s djecom ima u pratnji policije, za koju kaže da je skriva od supruga, “da je ne vidi i ne napravi čuda“, te da ih sada više i ne dovodi u centar na kontakte, tako da najmlađeg sina nije vidjela 2 godine. Kaže da je istjerana iz kuće, da živi u Z. kod prijateljice, nezaposlena, potpuno obespravljena, iako centar za socijalnu skrb i sud imaju saznanja i gomilu pisanih dokaza o agresivnosti supruga, zlostavljanju i namjeri da djecu odvoji od nje. Dalje navodi da nitko ništa ne poduzima da joj omogući njezina prava da djeca žive kod nje, ili barem da ih vidi, te da i nju i njih zaštititi od njege i pošalje ga na liječenje dok nije prekasno i dok “nju ne ubije a djecu uništi“.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da su policijski službenici/e poduzeli sve radnje i mjere sukladno propisima. S druge strane, zaključila je da je centar za socijalnu skrb imao saznanja o postojanju nasilja u obitelji P., ali nije poduzeo sve mjere zaštite i sprječavanja nasilja u obitelji predviđene zakonom, zbog čega je centru uputila upozorenje i preporuku. Naime, centar je imao saznanja o postojanju nasilja u obitelji barem od 23. listopada 2002. godine, kad je na zapisnik u centru pritužiteljica prijavila nasilje u obitelji. Ista prijava proslijeđena je policijskoj postaji B., ali nadalje centar nije poduzimao odgovarajuće mjere za zaštitu žene, žrtve nasilja, i djece koja su nasilju svjedočila. Unatoč saznanjima centra o nasilju, zbog kojih je, primjerice, unaprijed zatražena asistencija policije u postupku posredovanja prije razvoda braka, kao i unatoč postojanju nalaza Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba u kojem je nedvojbeno utvrđena izloženost i svjedočenje djece nasilju, centar nije poduzeo nikakve mjere protiv oca, posebice kad otac neovlašteno i protivno mišljenju centra odvođi djecu koja su do toga trenutka živjela s pritužiteljicom. Propuštanjem poduzimanja odgovarajućih mjera protiv oca, stvorio se temelj za buduće odluke o skrbi za djecu, koje su bile nepovoljne za pritužiteljicu.

4.1.2.15. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-20): Pritužiteljica M. P. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija i nadležni centar za socijalnu skrb nisu pružili zaštitu tijekom dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Navodi razne oblike nasilja: zlostavljanje, psihičku prisilu, prijetnje, izazivanje osjećaja straha i ugroženosti. Kao počinitelja nasilja navodi bivšeg supruga. Dalje navodi da je u više navrata policiji prijavljivala nasilje u obitelji, da su policijski službenici/e u nekoliko navrata izvršili intervenciju, da je protiv počinitelja nasilja podnesena prekršajna prijava zbog nasilja u obitelji, da je prekršajni sud izrekao zaštitnu mjeru zabrane približavanja žrtvi nasilja na udaljenost od 20 metara i kaznu zatvora u trajanju od

15 dana s rokom kušnje od jedne godine. Smatra da unatoč poduzetim mjerama od strane policije, počinitelj nasilja nije spriječen u počinjenju novog nasilja u obitelji.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila je da su policijski službenici/e, nakon intervencije pravobraniteljice i saznanja o daljnjem obiteljskom nasilju, poduzeli sve radnje i mjere sukladno propisima te podnijeli novu prekršajnu prijavu. Nadležni centar za socijalnu skrb izvijestio je pravobraniteljicu da o predmetnom slučaju nasilja u obitelji, kao ni o postupcima koji su vođeni, nije imao nikakvih saznanja, što upućuje na izostanak minimuma suradnje nadležnih tijela u zaštiti od nasilja u obitelji. Stoga je pravobraniteljica istom centru za socijalnu skrb uputila preporuku da u svim slučajevima odmah po saznanju ili zaprimanju dojave o obiteljskom nasilju žurno i bez odgode izvrši prijavu policiji ili državnom odvjetništvu, bez obzira je li to već učinilo drugo tijelo, te da u slučaju nasilja u obitelji, osim prijavljivanja, započne s drugim zaštitnim aktivnostima usmjerenima prema zaštiti žrtve nasilja u obitelji.

4.1.2.16. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-02): Pritužiteljica V. S. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da živi u strahu od supruga, da se osjeća nesigurno, da bez zaštite institucija neće moći zaštititi sebe i dijete od supruga koji je zlostavlja i prijeti da će je baciti s 5. kata ili ubosti nožem.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj na temelju izvješća i dokumentacije nadležnog centra za socijalnu skrb, pravobraniteljica je zaključila da je taj centar imao ili trebao imati saznanja o postojanju nasilja u obitelji, ali nije dovoljno učinio i /ili nije poduzeo odgovarajuće mjere, odnosno nije postupao po postojećim propisima, imajući pri tome osobito u vidu činjenicu teškog zdravstvenog stanja pritužiteljice (boluje od multiple skleroze). Pravobraniteljica je centru za socijalnu skrb uputila upozorenje i preporuku.

4.1.2.17. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-44): Pritužiteljica S. Š. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija i nadležni centar za socijalnu skrb nisu pružili zaštitu tijekom dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Kao počinitelja nasilja imenuje bivšeg supruga. Navodi da je nasilje u obitelji prijavljivala barem od 1997. godine, te da su i nadležni centar za socijalnu skrb i policija, a kasnije i sudovi, bili upoznati s njezinom obiteljskom situacijom, odnosno s različitim oblicima nasilja u obitelji. Tvrdi da se u svim postupcima u pravilu vjeruje samo bivšem suprugu, te da se ne predlažu i ne izriču odgovarajuće zaštitne mjere. Također navodi da se ne spajaju postupci na sudu, zbog čega je slučaj prečesto na prekršajnom sudu u raznim postupcima, kod raznih sudaca. Prema njezinom mišljenju prekasno se određuje nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi – i to u dijelu koji se odnosi na kontakte, i nadzor se zapravo vrši nad njom. Navodi da joj se prenose poruke bivšeg supruga, da joj se oduzima sve njezino vrijeme i energija, da je zbog svega diskriminirana kao žena žrtva nasilja te da je postala žrtva institucija.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da su policijski službenici/e poduzeli sve radnje i mjere sukladno propisima (policija je podnijela pet zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka zbog nasilja u obitelji). S druge strane, pravobraniteljica je zaključila da centar za socijalnu skrb, iako je imao saznanja o postojanju nasilja u obitelji Š., nije poduzeo mjere zaštite i sprječavanja nasilja u obitelji predviđene zakonom. Iz dostavljene dokumentacije (u više dokumenata navode se sukobi među roditeljima, nerazjašnjeni partnerski odnosi i sl.: cit.: „S obzirom na navode majke da je dugogodišnja žrtva nasilja bivšeg supruga I. Š....“), proizlazi da je centar za socijalnu skrb imao saznanje o nasilju u obitelji, što dokazuju i brojni podnesci (predstavke i druge zamolbe za pomoć) pritužiteljice koji su upućivani centru tijekom 2005. godine, a koje centar u svom izvješću niti ne spominje. U izvješću centra ne navode se nikakve poduzete mjere radi zaštite od nasilja u obitelji, niti se spominje prijavljivanje nasilja u obitelji policiji i/ili nadležnom državnom odvjetništvu ili druge aktivnosti usmjerene prema pritužiteljici kao žrtvi nasilja u obitelji. Stoga je pravobraniteljica centru za socijalnu skrb uputila upozorenje i preporuku.

4.1.2.18. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-07): Pritužiteljica S. Š. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija nije pružila zaštitu od dugogodišnjeg nasilja u obitelji te da nisu poduzete odgovarajuće mjere za sprječavanje nasilja u obitelji. Navodi razne oblike nasilja: vrijeđanje, uznemiravanje, uhođenje, izazivanje osjećaja straha i dr., a kao počinitelja nasilja imenuje bivšeg supruga. Osobito se potužila na tretman koji je imala pred nadležnim prekršajnim sudom, gdje je, kaže, tretirana kao svjedokinja umjesto kao žrtva nasilja, te ističe da je u njezinom slučaju policija propustila predložiti sudu izricanje zaštitnih mjera koje bi spriječile daljnje nasilje u obitelji.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj na temelju izvješća Ravnateljstva policije, pravobraniteljica je zaključila da je zaštita od nasilja u obitelji izostala iz razloga što nadležni policijski službenici/e nisu poduzeli sve mjere za zaštitu od nasilja u obitelji. Policijski službenici/e nisu na vrijeme reagirali i procesuirali prijavu pritužiteljice od 12. siječnja 2005. godine, kao nasilje u obitelji, već je, po navodima iz izvješća, njezin predmet privremeno odložen u arhivu, i to iz razloga što pritužiteljica nije željela staviti prijedlog za pokretanje kaznenog postupka. Pravobraniteljica je nadležnoj policijskoj postaji uputila upozorenje i preporuku.

4.1.2.19. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-41): Pritužiteljica N. T. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija i centar za socijalnu skrb nisu pružili zaštitu tijekom dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Navodi razne oblike nasilja: psihičko nasilje, verbalne napade, vrijeđanje, psovanje, prijetnje, zastrašivanje, ekonomsko nasilje, a kao počinitelja nasilja imenuje supruga. Navodi da se niz puta obraćala nadležnoj policijskoj postaji i tražila zaštitu, te kako je prije tri godine, prigodom jedne intervencije, policijski službenik izjavio da oni ne mogu ništa poduzeti sve dok suprug ne napravi nešto konkretno, iako je tom prigodom pritužiteljici suprug prijetio nožem. Od tog događaja više se nije obraćala policiji, ali kako je stanje zbog stalnog vrijeđanja i prijetnji postajalo nepodnošljivo, ponovno se obratila istoj policijskoj postaji 14. lipnja 2005. Tada je prijavila nasilje u obitelji i zatražila zaštitu te informaciju o tome što je policija poduzela u vezi s ranijim prijavama i intervencijama. Kad je zatražila zapisnik ili potvrdu o podnošenju prijave, policijski službenik joj je na to odgovorio, cit.: „da joj ne može dati traženo, ali da ne brine jer će cijela Hrvatska znati da je ona bila u postaji“.

PODUZETE MJERE: Nakon što je pravobraniteljica zatražila izvješće policije, Ravnateljstvo policije je u predmetnom slučaju od nadležne policijske uprave zatražilo temeljitu provjeru, te naložilo sveobuhvatno policijsko postupanje, a po dovršenoj kriminalističkoj obradi sve prikupljene obavijesti su dana 16. rujna 2005. godine dostavljene Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu na odluku.

4.1.2.20. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-016): Pritužiteljica M. V. iz V. podnijela je pritužbu pravobraniteljici u kojoj navodi da joj policija i nadležni centar za socijalnu skrb nisu pružili zaštitu tijekom dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Navodi razne oblike nasilja: fizičko, psihičko i ekonomsko nasilje, a kao počinitelja nasilja imenuje svog sina i njegovu suprugu. Pritužiteljica navodi da se u više navrata obratila policiji i centru za socijalnu skrb i zatražila zaštitu, no za sada nije joj pružena odgovarajuća zaštita.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da su stručni djelatnici/e centra za socijalnu skrb i policijski službenici/e poduzeli sve radnje i mjere sukladno propisima. Budući da je u izvješću Ravnateljstva policije navedeno da je od strane nadležne policijske uprave zatraženo poduzimanje mjera i radnji radi utvrđivanja kaznene odgovornosti sina i njegove žene za kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji, pravobraniteljica je dala preporuku Ravnateljstvu policije da je izvijeste o poduzetim mjerama. Ravnateljstvo policije izvijestilo je pravobraniteljicu da se daljnjim poduzimanjem mjera, uključujući i konzultaciju s nadležnim državnim odvjetništvom, ne može pronaći dovoljno elemenata bitnih za opstojnost kaznenog djela

nasilničkog ponašanja u obitelji, nakon čega je cjelokupan spis dostavljen, po uputi Ravnateljstva policije, nadležnom državnom odvjetništvu.

4.1.2.21. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-34): Pritužiteljica M. Ž. iz J. podnijela je pravobraniteljici pritužbu na rad institucija, a prije svega policije i centra za socijalnu skrb, zbog neodgovarajuće zaštite od dugogodišnjeg nasilja. Navodi da je nasilju izložena od strane izvanbračnog supruga, s kojim od 1988. godine živi u izvanbračnoj zajednici. Napominje da je više puta prijavljivala policiji i centru za socijalnu skrb nasilje u obitelji, ali da joj nije pružena odgovarajuća zaštita, te da je počinitelj nasilja u obitelji bio kažnjavao novčanom kaznom od strane Prekršajnog suda u J. Dalje navodi da je nasilje postalo intenzivnije nakon preseljenja u J., gdje je nasilje zadnji put dana 26. travnja 2005. prijavila policiji, te da se osjeća nezaštićenom i da živi u velikom strahu.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da su stručni djelatnici/e centara i policijski službenici/e poduzeli sve radnje i mjere sukladno propisima. Naime, kako iz izvješća nadležnih centara za socijalnu skrb proizlazi da pritužiteljica nije prijavljivala nasilje u obitelji, odnosno da je jedan od centara za socijalnu skrb izvješće o nasilju u obitelji zaprimio od nadležne policijske postaje tek 3. svibnja 2005. godine, pravobraniteljica je zatražila od pritužiteljice da je obavijesti ako je prijavljivala nasilje u obitelji centru za socijalnu skrb, odnosno da joj u tom slučaju dostavi presliku nekog dokumenta kojim je od centra zatražila pomoć i zaštitu od nasilja u obitelji. Pritužiteljica nije odgovorila na upit pravobraniteljice.

4.2. RODITELJSKA SKRB – PRITUŽBE

Ravnopravnost roditelja u roditeljskoj skrbi temeljno je načelo u hrvatskom obiteljskom zakonodavstvu, te o svim sadržajima roditeljske skrbi odlučuju roditelji sporazumno.

Centar za socijalnu skrb ili sud nastupaju kad se roditelji ne mogu dogovoriti o izvršavanju sadržaja roditeljske skrbi ili kad je potrebno regulirati prava i obveze zbog razdvojenog života roditelja i djece. Tijekom vođenja postupaka i odlučivanja osobito se mora se voditi računa o ravnopravnosti roditelja i ravnopravnosti spolova.

U 2005. godini znatno je povećan broj pritužbi pravobraniteljici koje se odnose na područje roditeljske skrbi u odnosu na 2004. godinu za 155,5 %. Kao pritužitelji/ce ili oštećena strana pojavljuju se žene u 69,6 % slučajeva i muškarci čak u 30,4 %. Najveći dio pritužbi odnosio se na rad centara za socijalnu skrb općenito, a jedan manji dio se odnosio na rad sudova (odluke sudova vezane za roditeljsku skrb i određivanje uzdržavanja za mlt. djecu te ovrhe tih odluka) za koje pravobraniteljica nije nadležna. U slučajevima diskriminacije ili povrede načela ravnopravnosti spolova pravobraniteljica intervenira upozorenjima, preporukama i prijedlozima nadležnim centrima za socijalnu skrb. U slučajevima vrlo složenih obiteljskih situacija pravobraniteljica je centrima za socijalnu skrb davala određene preporuke i prijedloge i onda kad nije zaključila da se radi o povredi načela ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljica ističe zadovoljavajuću suradnju s centrima za socijalnu skrb u svezi pravodobnosti u dostavi izvješća i dokumentacije.

4.2.1. Prigovori na rad centara za socijalnu skrb i stručnih djelatnika/ca, a koji su uočeni od strane pravobraniteljice:

- Centri za socijalnu skrb kod donošenja svojih odluka (najčešće se radi o odlukama o skrbi o mlt. djeci i odlukama o susretima i druženju s mlt. djecom) ne utvrđuju niti uzimaju u obzir povijest obiteljskog nasilja, a niti posljedice za osobe, uglavnom žene, kojima nije pružena zaštita od nasilja u obitelji. Naime, unatoč saznanjima o dugogodišnjem nasilju u obitelji i propuštanju poduzimanja mjera za zaštitu žrtve nasilja u obitelji, centri za socijalnu skrb za žrtve nasilja u obitelji donose nepovoljne odluke, a u nekim se slučajevima čak ne pruža ni stručna pomoć u realizaciji susreta i druženja s djecom. Sve to dovodi do diskriminacije, najčešće žena, majki, u ostvarivanju prava na roditeljsku skrb.

- Centri za socijalnu skrb zbog sporosti u rješavanju slučajeva ili neodgovarajućeg rješavanja uskraćuju jednom od roditelja pravo na susrete i druženje s mlt. djecom, čime se tom istom roditelju onemogućava ostvarivanje i izvršavanje sadržaja roditeljske skrbi, odnosno stavlja se u neravnopravan položaj u odnosu na drugog roditelja.

- Centri za socijalnu skrb svojim postupcima i odlukama neopravdano i neutemeljeno dovode do razlikovanja i isključivanja jednog roditelja u ostvarivanju roditeljskih prava. Npr. u postupanjima od strane stručnih djelatnika/ca centra za socijalnu skrb jedan roditelj (otac) nije tretiran na jednak način kao drugi roditelj (majka), već mu je stavljeno na znanje da bi majka trebala imati prednost kod odlučivanja o skrbi za dijete.

- Stručni djelatnici/ce centra za socijalnu skrb ili osobe koje su imenovane od centra za socijalnu skrb (voditelji/ce nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi) tijekom postupanja i rada iznose stereotipne izjave i diskriminirajuće izjave o ženama, muškarcima, braku, obitelji itd.
- Centri za socijalnu skrb kod donošenja odluka često ne razlučuju žrtve nasilja od počinitelja nasilja pa se prema oba roditelja poduzimaju iste mjere i pokreću isti postupci. Tako, primjerice, pojedini centri za socijalnu skrb izriču obiteljsko-pravne mjere (upozorenje, nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi) prema oba roditelja, te oba roditelja prijavljuju za zanemarivanje i zlostavljanje djece, ne vodeći računa o utvrđenom nasilju jednog roditelja.

4.2.2. OSTALE PRITUŽBE

Jedan dio pritužbi odnosi se na rad sudova, koji ne ulaze u djelokrug pravobraniteljice, već se odnose na trajanje sudskih postupaka. Osim toga, stranke (pritužitelji/ce) izražavaju svoje nezadovoljstvo pojedinim sudskim odlukama i nepravilnostima u postupcima (npr. odluka o skrbi o mlt. djeci, odluka o visini uzdržavanja za mlt. djecu i dr.), kao i po mišljenju stranaka diskriminacijskom postupanju i odnosu prema njima. U slučajevima dugotrajnosti postupka predmeti se prosljeđuju Ministarstvu pravosuđa. U pojedinim slučajevima stranke dobivaju pravne savjete, a sve su stranke upućene zatražiti stručnu pomoć odvjetnika, te upozorene na mogućnost da im Hrvatska odvjetnička komora osigura besplatnu pravnu pomoć.

U ostalim predmetima stranke se obraćaju pravobraniteljici pisanim podneskom ili usmeno na zapisnik ukazujući na povrede njihovih prava (povreda i ugrožavanja prava iz bračnih i obiteljskih odnosa i sl.), pritužuju se da im nadležna tijela nisu pružila zaštitu od nasilja izvan obitelji kojemu su bili izloženi ili da su nadležna tijela vršila nasilje nad njima, ili traže pravne savjete i pravnu pomoć (podjela bračne stečevine, uzdržavanje i sl.).

4.2.3. ANALIZA POJEDINAČNIH SLUČAJEVA

U svim opisanim slučajevima pravobraniteljica je prije razmatranja, često uz požurivanje, pribavila izvješće i dokumentaciju nadležnog centra za socijalnu skrb vezanu za slučaj.

4.2.3.1. OPIS SLUČAJA (PRS-03-01/05-02): M. K. iz Z. podnio je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je diskriminiran na temelju spola od strane nadležnog Centra za socijalnu skrb u odnosu na svoju suprugu u postupku donošenja privremene odluke o skrbi za njihovo mlt. dijete. Navodi da ga se u postupku nije tretiralo na jednak način kao njegovu suprugu i da su mu djelatnici/e centra svojim ponašanjem davali/e do znanja da bi u konkretnom slučaju majka trebala imati prednost kod dodjele djeteta na skrb do donošenja konačne sudske odluke u istom pitanju.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da u konkretnom slučaju prema pritužitelju nije počinjena diskriminacija na temelju spola. Stoga je, sukladno svojim ovlastima iz čl. 22. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova, uputila nadležnom Centru za socijalnu skrb preporuku da i nadalje, sukladno donesenoj mjeri nadzora nad izvršenjem obiteljske skrbi, aktivno prati stanje u istoj obitelji, kao i da u svojim budućim postupanjima i kod poduzimanja odgovarajućih mjera, a u cilju ostvarivanja načela ravnopravnosti spolova, omogući provođenje ravnopravne roditeljske skrbi.

4.2.3.2. OPIS SLUČAJA (PRS-03-01/05-03): T. B. iz Z. podnio je pritužbu Pravobraniteljici u kojoj navodi da je diskriminiran na temelju spola od strane nadležnog centra za socijalnu skrb. Navodi da spomenuti centar nije na odgovarajući način postupao glede njegovih pritužbi zbog neispunjavanja obveza njegove bivše supruge iz odluke centra o njegovim susretima i druženjima s mlt. djetetom.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je zaključila da u konkretnom slučaju od strane centra za socijalnu skrb nije počinjena diskriminacija na temelju spola prema pritužitelju. Stoga je centru uputila preporuku da u konkretnom slučaju, prigodom poduzimanja odgovarajućih postupaka i radnji vezanih za skrb i obiteljsko-pravnu zaštitu, vodi računa o ravnopravnom sudjelovanju oba roditelja u skrbi za njihovo mlt. dijete, odnosno o poštivanju načela ravnopravnosti spolova i izbjegavanju mogućnosti nastanka diskriminacije na temelju spola.

4.2.3.3. **OPIS SLUČAJA (PRS-03-01/05-13):** L. K. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da se njezino dijete nije moglo upisati u jedan dječji vrtić jer kriteriji za upis u isti dopuštaju mogućnost upisa na osnovi diskrecionog odlučivanja zaposlenika/ica, a ne jasno definiranih kriterija o prednosti kod upisa. Osim toga, navodi da prigodom upisa djece u vrtić dolazi do diskriminacije žena jer grad ne osigurava dovoljan broj mjesta u vrtićima uslijed čega su žene često prisiljene napuštati posao kako bi mogle skrbiti o svojoj djeci. Tvrdi da su kriteriji za upis u vrtić diskriminirajući u odnosu na nezaposlene roditelje, najčešće majke, kao i u odnosu na žene pripadnice romske nacionalnosti.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pored uobičajene dokumentacije zatražila i izvješća i dokumentaciju od dječjeg vrtića i nadležne gradske službe, ali za razliku od dječjeg vrtića, koji je postupio po zahtjevu pravobraniteljice, nadležna gradska služba ni do završetka ovog izvješća nije dostavila pravobraniteljici tražene Kriterije za upis djece u programe predškolskog odgoja i naobrazbe, a što je neophodno za daljnje postupanje.

4.2.3.4. **OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/05-04):** Pritužitelj D. Č. iz Z. podnio je pravobraniteljici pritužbu na rad nadležnog centra za socijalnu skrb u kojoj navodi da mu je zbog sporosti djelovanja centra i neodgovarajućeg rješavanja slučaja uskraćeno pravo na kontakte s djetetom, te da se radi o pritiscima i teškom manipuliranju djetetom. Navodi da ta manipulacija ugrožava pravilan razvoj djeteta, a njemu onemogućuje ostvarivanje roditeljskih prava i prava na vlastito dostojanstvo.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da je nadležni centar za socijalnu skrb poduzeo sve radnje i mjere sukladno propisima u cilju ostvarivanja prava oba roditelja na ravnopravnu roditeljsku skrb, a prvenstveno u interesu djeteta – od donošenja privremene odluke o skrbi za dijete, sklapanja izvansudske nagodbe o uzdržavanju djeteta, upućivanja na savjetovanje na partnersku terapiju, davanja usmenog i pisanog upozorenja roditeljima, do pokretanja postupka za određivanje nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. Međutim, imajući u vidu navode pritužitelja o reakcijama djeteta koje po njegovom mišljenju upućuju na manipuliranje djetetom protiv oca, prvenstveno od bake s majčine strane, pravobraniteljica je predložila centru za socijalnu skrb da se navodi pritužitelja dodatno ispituju i poduzmu odgovarajuće mjere. Centar za socijalnu skrb dodatno je izvijestio pravobraniteljicu da je odredio roditeljima nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi.

4.2.3.5. **OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/05-14):** Pritužiteljica R. G. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da se kao samohrana majka, s prijavljenim boravištem u Z., nezaposlena i bez prihoda, obratila centru za socijalnu skrb u Z. i zatražila pomoć za uzdržavanje obitelji, te privremeno uzdržavanje za mlt. djecu. Pritužiteljica navodi da su stručni djelatnici/e istog centra uvodno istaknuli da po Zakonu o socijalnoj skrbi istovremeno nije moguće primati pomoć za uzdržavanje i novčana sredstva za privremeno uzdržavanje mlt. djece, te su joj stoga predložili da najprije prikupi svu dokumentaciju, a da onda podnese zahtjev za pomoć za uzdržavanje jer je ta pomoć u njezinom slučaju veća od sredstava za privremeno uzdržavanje mlt. djece. Pritužiteljica navodi da joj je u istom centru, nakon što je prikupila traženu dokumentaciju, rečeno da oni nisu mjesno nadležni za nju, već da je mjesno nadležan centar za socijalnu skrb u V. G., gdje ona ima prijavljeno prebivalište.

PODUZETE MJERE: U izvješću centra za socijalnu skrb iz Z. navodi se da isti centar, iako je utvrdio da je boravište pritužiteljice na području njihove mjesne nadležnosti, nije mjesno nadležan u ostvarivanju prava pritužiteljice, već je za pritužiteljicu mjesno nadležan centar za socijalnu skrb iz V. G. Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da takva praksa centara za socijalnu skrb dovodi do neizravne diskriminacije stranaka. Naime, neizravna diskriminacija postoji kad određena naizgled neutralna odredba (odredba o mjesnoj nadležnosti) stavlja jedne osobe (boravište i prijavljeno prebivalište nije na istoj adresi) u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe (koje imaju isto boravište i prebivalište). Centri za socijalnu skrb vrlo često smatraju da je prebivalište stranke ono prebivalište koje je prijavljeno, ne utvrđujući živi li stranka doista u mjestu tog prebivališta. Umjesto da centri za socijalnu skrb za potrebe svog postupka utvrde stvarno prebivalište stranke, kao dokaz o prebivalištu uglavnom služi službeno prijavljeno prebivalište, i onda kad stranka iz određenih razloga nije u mogućnosti prijaviti pravo prebivalište. Prema članku 139. Zakona o socijalnoj skrbi (NN, 73/97., 27/00., 51/00., 82/01. i 103/03.), za odlučivanje o ostvarivanju prava iz socijalne skrbi mjesno je nadležan centar za socijalnu skrb osnovan na području na kojem stranka ima prebivalište. Prema članku 2. Zakona o prebivalištu i boravištu građana (NN, 53/91, 26/93, 29/94 i 11/00.) prebivalište je mjesto u kojem se građanin naselio s namjerom da u njemu stalno živi i u kojem ima osigurano stalno stanovanje. U smislu tog zakona smatra se da građanin ima osigurano stalno stanovanje ako ima useljiv stan po osnovi vlasništva, ugovora o najmu, podnajmu, ili drugoj valjanoj pravnoj osnovi. Pravobraniteljica je o svemu upoznala Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, te predložila poduzimanje mjera iz njihove nadležnosti. Preporučila je Ministarstvu da utječe na izmjenu pogrešne prakse centara za socijalnu skrb u primjeni propisa o mjesnoj nadležnosti i prebivalištu budući da ta praksa može dovesti do diskriminacije na temelju spola jer se najčešće radi o samohranim majkama i povredi njihovih prava.

4.2.3.6. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/05-05): Pritužitelj I. M. iz T. podnio je pravobraniteljici pritužbu na rad nadležnog centra za socijalnu skrb u kojoj navodi da je isti centar svojim nezakonitim postupanjem u postupku donošenja odluke o susretima i druženju s mlt. djetetom doveo pritužitelja u neravnopravan položaj kao muškarca – oca djeteta u odnosu na ženu – majku djeteta.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da je nadležni centar za socijalnu skrb već od donošenja svog privremenog rješenja od 9. prosinca 2000. godine doveo oca u neravnopravan položaj u odnosu na majku djeteta jer je bez navođenja razloga odredio da će majka djeteta održavati s djetetom susrete i druženja najmanje dva puta mjesečno, a otac najmanje jedan put mjesečno. Nadalje, isti centar za socijalnu skrb je nedonošenjem odluke (rješenja) o zahtjevu oca tijekom gotovo dvije godine, neovisno o brojnim zahtjevima, požurnicama i saznanju o problemima u održavanju osobnih odnosa djeteta s ocem, doveo pritužitelja u nepovoljniji položaj u odnosu na majku djeteta u izvršavanju roditeljske skrbi, pa je pravobraniteljica izrekla centru za socijalnu skrb upozorenje da je svojim postupcima doveo do otežanog ostvarivanja roditeljskih prava pritužitelja.

4.2.3.7. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/05-17): Pritužiteljica D. R. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu na rad institucija, a prije svega centra za socijalnu skrb, u kojoj navodi da spomenuti centar, iako je imao saznanja o njezinom zlostavljanju od strane supruga i problemima koje zbog toga imaju ona i djeca (suprugovo psihijatrijsko liječenje, strah djece od oca, ponašanje prema prvoj supruzi i djetetu iz prvog braka, ponašanje prema njoj i djeci u ovom braku), nije to uzeo u obzir kod donošenja odluke o roditeljskoj skrbi, te da je zbog toga diskriminirana kao žena i kao majka u ostvarivanju roditeljske skrbi. Osim toga, u nadopunjenoj pritužbi ukazuje na postupke i nestručan rad voditeljice nadzora, te posebno njezine diskriminirajuće izjave o ženama, braku i obitelji koje citira u pritužbi.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je dala preporuku centru za socijalnu skrb da u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe neke odluke ili akcije ocjenjuje i vrednuje učinke te odluke ili akcije na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca, te da tijekom postojećeg nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, kao i drugih nadzora, osobito obrati pozornost na moguće diskriminirajuće izjave djelatnika/ca i stručnih suradnika/ca centra o ženama, braku i obitelji vodeći računa o odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova koje se odnose na zabranu diskriminacije na temelju spola.

4.2.3.8. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/05-01): Pritužiteljica J. S. iz D. R. podnijela je pritužbu pravobraniteljici u kojoj traži pomoć u postupku donošenja odluke o roditeljskoj skrbi koji se vodi kod nadležnog centra za socijalnu skrb. Izrazila je bojazan da bez odgovarajuće odluke o skrbi za mlt. dijete neće moći zaštititi svoje dijete od manipulacije i lošeg utjecaja njegovog oca koji se trenutno nalazi u pritvoru.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da je nadležni centar za socijalnu skrb poduzeo sve radnje i mjere sukladno propisima, odnosno proveo postupak i donio odluku sukladno Obiteljskom zakonu (postupak posredovanja i privremena odluka o skrbi za dijete), te da je isti centar poduzeo mjere radi zaštite od nasilja u obitelji (obavijestio policiju o mogućem nasilju u obitelji). No, imajući u vidu složenost obiteljske situacije (za supruga još nije napravljena obrada, a trenutno se nalazi na izdržavanju zatvorske kazne), pravobraniteljica je predložila centru za socijalnu skrb da i nadalje prati obitelj i da poduzima mjere za zaštitu obitelji, te da intervenira sukladno potrebama, nastalom stanju i mogućnostima koje su predviđene u sustavu socijalne skrbi.

4.2.3.9. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/05-06): Pritužitelj V. S. iz Z. podnio je pravobraniteljici pritužbu na rad nadležnog centra za socijalnu skrb u kojoj navodi da mu je zbog sporosti i neodgovarajućeg rješavanja predmeta uskraćeno pravo na susrete i druženje s djetetom. Navodi da isti centar zakašnjelo ili neodgovarajuće reagira na postupke njegove bivše supruge kojima ona nastoji spriječiti njegove kontakte s djetetom, da je zbog svog spola doveden u neravnan položaj, te da isti centar svojim nepostupanjem očigledno vrši diskriminaciju temeljem spola.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da je nadležni centar za socijalnu skrb u konkretnom slučaju doveo pritužitelja u neravnan položaj svojim nereagiranjem i neodgovarajućim reagiranjem na njegove zahtjeve, kao i na saznanja o postojanju teškoća u ostvarivanju susreta i druženja s djetetom. Pravobraniteljica je upozorila isti centar za socijalnu skrb da je svojim postupcima doveo u neravnan položaj pritužitelja kao oca.

4.2.3.10. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/05-12): Pritužiteljica N. Š. iz Z. podnijela je pravobraniteljici više pritužbi koje se odnose na diskriminaciju i isključivanje ili ograničenje prava na roditeljsku skrb. U pritužbama navodi da su joj odlukama, postupcima i radnjama centra za socijalnu skrb i drugih institucija kršena ženska, majčinska i druga prava. Tvrdi da joj je centar za socijalnu skrb, kao ženi – žrtvi obiteljskog nasilja, u postupku koji traje od 1999. godine, oduzeo pravo da živi sa svojom djecom, da su djeca povjerena ocu koji radi u inozemstvu, da je isključena iz obitelji zabranjivanjem susreta i druženja s djecom, iako je općinski sud u N. M. donio odluku o susretima i druženju. Navodi da su provođenje odluke o susretima i druženju spriječili bivši suprug i njegova partnerica.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je preporučila centru za socijalnu skrb da omogući provođenje načela ravnopravne roditeljske skrbi, odnosno da pritužiteljici omogući susrete i druženje s mlt. djetetom sukladno odredbama Obiteljskog zakona. Naime, pravobraniteljica je zaključila da se u konkretnom slučaju radi o diskriminaciji žene, majke, jer je centar za socijalnu skrb svojim postupcima i odlukama neopravdano i neutemeljeno doveo do razlikovanja i isključivanja pritužiteljice u ostvarivanju njezinih roditeljskih prava. Pritužiteljici

nadalje nisu kroz vremensko razdoblje od više od 5 godina određeni susreti i druženja od strane centra, niti joj je pružena stručna pomoć u realizaciji susreta i druženja određenih od strane suda. U svakom slučaju, izostao je rad s pritužiteljicom i mlt. djetetom u pripremi i realizaciji susreta i druženja, pa čak i onda kad je sud odlučio da se pritužiteljica može družiti i susretati s mlt. djetetom. Umjesto da je centar poradio s majkom na otklanjanju uzroka koji su doveli do zabrane susreta i druženja, donosio je odluke koje su bile štetne za majku i njezino mlt. dijete. Nakon toga centar za socijalnu skrb obavijestio je pravobraniteljicu da je pritužiteljici novom odlukom zabranio susrete i druženje s mlt. djetetom, a pritužiteljica se novom pritužbom obratila pravobraniteljici. Pravobraniteljica je o predmetnom slučaju podrobnije informirala Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i preporučila im da slučaj ispitaju i postupe u okviru svoje nadležnosti, te je zatražila da izvješće o poduzetim mjerama prema nadležnom centru za socijalnu skrb. U svom odgovoru Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi navodi da je isto Ministarstvo postupalo u različitim postupcima koji se odnose na pritužiteljicu, kako u upravnim postupcima po podnesenim žalbama tako i u odnosu na prigovore i predstavke, te da su prava pritužiteljice u određenim razdobljima života njezine djece bila ograničena u skladu s propisima.

DIO PETI

5.1. DISKRIMINACIJA OSTALE PRITUŽBE

Na temelju prispjelih i razmotrenih pritužbi tijekom 2005. godine, a koje se odnose na diskriminaciju u ostalim područjima života, može se zaključiti da je diskriminacija prisutna u svim područjima života pa je i velika raznovrsnost u obraćanju pravobraniteljici povodom takvih oblika diskriminacije. Raznovrsnost obraćanja odnosi se na: osobe koje se obraćaju pravobraniteljici (pojedinci/pojedinke i grupe); oštećenu stranu (žene i muškarci kao pojedinci/pojedinke i grupe, osobe istospolne orijentacije); razloge obraćanja (pritužbe, traženje savjeta i odgovora, ukazivanje na diskriminaciju, davanje na znanje i dr.); počinitelje diskriminacije (tijela državne uprave, jedinice tijela lokalne i područne/regionalne samouprave i druga tijela s javnim ovlastima, zaposleni/e u tim tijelima i druge pravne i fizičke osobe); te područja života na kojima je prijavljena diskriminacija.

Više pritužbi se odnosilo na diskriminaciju na temelju spolne orijentacije, a kao podnositelji pritužbe pojavljuju se oštećeni pripadnici istospolne orijentacije, kao i udruge koje promiču prava seksualnih i rodnih manjina. U tim slučajevima najčešće se ukazuje ili pritužuje na diskriminaciju prema osobama istospolne orijentacije, a kao karakteristični slučajevi mogu se izdvojiti: povreda prava na mirno uživanje vlasništva i drugih prava; povreda prava prigodom unajmljivanja hotelskih soba; povreda dostojanstva i čuvanja osobnih podataka osoba istospolne orijentacije prilikom poduzimanja potrebnih mjera od strane policije da se pronađu počinitelji kaznenih djela; uznemiravanje i nasilje prema osobama istospolne orijentacije i dr. U nekim slučajevima pravobraniteljica je dala preporuku nadležnim državnim tijelima da tijekom svojega postupanja u cilju pronalaženja počinitelja kaznenih djela prema navedenim osobama vode računa o nediskriminacijskom postupanju prema oštećenima i o zaštiti njihovih osobnih prava, a sve sukladno čl. 21. st. 1. Zakona o istospolnim zajednicama. U većini slučajeva su udruge koje se bave zaštitom prava istospolno usmjerenih osoba samo dostavljale pravobraniteljici na znanje što su same poduzele u slučajevima diskriminacije na temelju istospolne orijentacije.

Jedan dio pritužbi se odnosio na slučajeve u kojima se osobe na izdržavanju kazne zatvora (zatvorenici/ce) ili pritvorenici/ce pritužuju na uvjete pod kojima izvršavaju kaznu zatvora, odnosno na povredu njihovih prava (npr. smještaj neprimjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima, obroci hrane koji nisu u skladu sa zdravstvenim standardima, nehuman postupak i tretman, nepružanje stručne pravne pomoći i pravnih sredstva za zaštitu njihovih prava i dr.). U takvim i sličnim slučajevima, gdje je pravobraniteljica zaključila da se ne radi o povredi načela ravnopravnosti spolova, odnosno diskriminaciji na temelju spola, predmete je prosljeđivala pučkom pravobranitelju.

Dio predmeta se odnosio na različite upite građana/građanki i pravnih osoba, te traženja pravnih savjeta iz različitih pravnih područja koja nisu u nadležnosti pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

5.2. ANALIZA KARAKTERISTIČNIH OBRAĆANJA GRAĐANKI I GRAĐANA PUTEM TELEFONA

I tijekom ovog izvještajnog razdoblja pravobraniteljici su se putem telefona obraćali/e brojni/e građani/ke, kao i pravne osobe, tražeći pravni savjet, uputu ili informaciju. U tim razgovorima, kojih je bilo u prosjeku 15 tjedno, davani su pravni savjeti, upute ili tumačenja o nadležnosti pravobraniteljice.

KRATKA ANALIZA NEKIH OBRAĆANJA:

5.2.1. V. R. iz Z., žena, Grad Zagreb, u braku, majka jednog maloljetnog djeteta, zaposlena kao profesorica glazbe u glazbenoj školi, navodi da je ravnatelj želi „eliminirati“ s njezinog radnog mjesta. Navodi dalje da ju je ravnatelj uz pomoć nekih roditelja lažno optužio da je u hodniku škole udarila jednog učenika i podnio prijavu policiji o tom događaju. Sudski spor je pri kraju i ona očekuje povoljan ishod. Stranka je informirana o odredbama o zaštiti dostojanstva radnika/ca.

5.2.2. S. K. iz Z., žena, Grad Zagreb, razvedena, majka troje mlt. djece, smatra da je diskriminirana kao majka jer je nadležni centar za socijalnu skrb donio privremenu odluku o skrbi za mlt. djecu, kojom je određeno da će zajednička maloljetna djeca živjeti s ocem, uz obrazloženje da otac ima bolje stambene uvjete od majke. Stranka je informirana o nadležnostima pravobraniteljice, centra za socijalnu skrb i suda.

5.2.3. T. M. iz S., žena, Splitsko-dalmatinska županija, u braku, majka dvoje mlt. djece, zaposlena, po zanimanju kemijska tehničarka, radi kao poslovna tajnica, navodi da je 8 godina zaposlena kod istog poslodavca temeljem ugovora o radu na neodređeno vrijeme, te da joj uskoro istječe roditeljni dopust koji je koristila 12 mjeseci. Navodi da je pitala svoju direktoricu o mogućnosti korištenja dijela godišnjeg odmora, na što joj je direktorica odgovorila da to ne dolazi u obzir, da nema moralno pravo to tražiti jer je prije roditeljnog dopusta koristila bolovanje radi čuvanje trudnoće, da će vjerojatno radi bolesti i njege djeteta nadalje koristiti bolovanja, pa joj predlaže da potraži novi posao, a na njezino radno mjesto će zaposliti muškarca. Stranka je upoznata s postupkom otkazivanja ugovora o radu i pravnoj zaštiti radi nezakonitog otkaza ugovora o radu.

5.2.4. H. M. iz O., muškarac, Osječko-baranjska županija, u braku, otac dvoje mlt. djece, zaposlen, nazvao je kako bi se informirao o ostvarivanju prava na roditeljsku skrb, svjestan da je u tom dijelu već učinio neke pogreške koje bi njegova supruga mogla iskoristiti u postupku pred nadležnim centrom za socijalnu skrb i u postupku pred sudom. Rješenje o roditeljskoj skrbi koje je donio nadležni centar za socijalnu skrb nije službeno preuzeo, te moli za savjet kako se sada postaviti, budući da vrlo rijetko kontaktira sa svojim djetetom. Stranci su pruženi odgovarajući pravni savjeti.

5.2.5. S. P. iz K., žena, Ličko-senjska županija, u braku, majka jednog mlt. djeteta, zaposlena, moli za pomoć i savjet u vezi nasilja u obitelji od strane supruga. Živi u maloj sredini i boji se bilo kome obratiti i tražiti pomoć, napustila bi supruga i sa sobom bi povela svoje dijete, no navodi da bi je suprug mogao tražiti pa tako nije sigurna ni kod svoje rodbine, a ni na svom radnom mjestu. Stranka je upoznata sa sljedećim mogućnostima: prijaviti nasilničko ponašanje supruga policiji i zatražiti zaštitu od nasilja, obratiti se nadležnom centru za socijalnu skrb radi mogućeg razvoda braka i zaštite od nasilja u obitelji, te kao žrtva nasilja u obitelji u slučaju potrebe kontaktirati postojeća skloništa za žrtve nasilja u obitelji.

5.2.6. M. Š. iz K., žena, Karlovačka županija, u braku, majka jednog mlt. djeteta, navodi da je kao računovodstvena referentica zaposlena po ugovoru o radu na neodređeno kod privatnog poslodavca, te da se još uvijek nalazi na roditeljskom dopustu, a prije toga je koristila bolovanje radi čuvanja trudnoće. Budući da joj uskoro ističe roditeljski dopust, uznemirena je činjenicom da joj je njezin poslodavac usmeno najavio da će joj nakon isteka tog dopusta otkazati ugovor o radu, ali nije rekao iz kojeg razloga. Moli za pravni savjet i pita kako postupiti ako joj poslodavac otkáže ugovor o radu. Stranci su pruženi odgovarajući pravni savjeti u vezi otkazivanja ugovora o radu i pravne zaštite, te pravni savjeti o zaštiti majčinstva.

5.2.7. B. K. iz Z., žena, Grad Zagreb, u braku, majka dvoje mlt. djece, navodi da je zaposlena kao servirka-spremačica po ugovoru o radu na neodređeno vrijeme u jednoj osnovnoj školi, te tvrdi da je za vrijeme obavljanja posla uznemiravana na radu od više osoba, te da radi prekovremeno i da joj se to ne plaća. Stranka je u nekoliko navrata istaknula da neće podnijeti pritužbu pravobraniteljici jer se boji posljedica ako bi poslodavac saznao da se ona kome obratila. Stranci su pruženi odgovarajući pravni savjeti.

5.2.8. S. V. iz R., žena, Primorsko-goranska županija, majka jednog mlt. djeteta, po zanimanju službenica, nezaposlena, u braku 15 godina, s dvoje zajedničke maloljetne djece u dobi od 10-12 godina, traži pravnu i drugu stručnu pomoć. Navodi da nadležni centar za socijalnu skrb i policija nisu ništa poduzeli kako bi nju i njihovu zajedničku djecu zaštitili od nasilničkog ponašanja njezinog supruga i oca djece, koji se nasilnički ponaša od samog sklapanja braka. Stranka je obaviještena da se, temeljem čl. 21. st. 3. Zakona o ravnopravnosti spolova, može obratiti pravobraniteljici za ravnopravnost spolova zbog povreda odredbi istog Zakona, a budući da se stranka nije mogla odmah odlučiti da izravno podnese pritužbu, pruženi su joj određeni pravni savjeti u smislu zaštite od nasilja u obitelji.

5.2.9. M. K. iz D., žena, Dubrovačko-neretvanska županija, u braku, majka jednog mlt. djeteta, postavila je upit vezano za postupak određivanja uzdržavanja za dijete. Postupak se pred nadležnim sudom vodi oko dvije godine, a za to vrijeme obveznik uzdržavanja (bivši izvanbračni suprug) ne plaća uzdržavanje, odnosno navodi da će plaćati uzdržavanje kad to odredi sud. Stranci je pružen pravni savjet.

5.2.10. S. L. iz Z., žena, Grad Zagreb, razvedena, majka troje djece, navodi da je s Gradom sklopila ugovor o najmu stana na određeno vrijeme, kojim je kao najmoprimka ostvarila pravo korištenja stana u Z., s članovima obiteljskog domaćinstva. Kao članovi obiteljskog domaćinstva navedena su poimenično njezina djeca. Navodi da se njezin bivši suprug zbog nasilja u obitelji trenutno nalazi u pritvoru, ali još uvijek stanuje u stanu koji je dan na korištenje njoj i njezinoj djeci. Moli za pomoć u deložaciji bivšeg supruga, koji se više ne nalazi na ugovoru. Navodi da nema dovoljno novca za angažiranje odvjetnika (zaposlena je kao prodavačica). Stranci je predloženo da se obrati Hrvatskoj odvjetničkoj komori i zatraži besplatnu pravnu pomoć, te da u slučaju nastavka nasilja isto prijavi policiji i traži podnošenje zahtjeva za izricanje jedne ili više zaštitnih mjera bivšem suprugu (kao što su zaštitna mjera zabrane približavanja žrtvi nasilja i zaštitna mjera udaljavanja iz stana).

5.2.11. J. K. iz Z., žena, Zadarska županija, udovica u dobi od 60 godina, majka dvoje odrasle djece, navodi da je izložena nasilju u obitelji od strane svoga sina i da policija do sada nije ništa učinila za njezinu zaštitu. Stranci je savjetovano da se u pisanom obliku obrati pravobraniteljici ako joj nije pružena odgovarajuća zaštita od nasilja u obitelji. Osim toga, savjetovano joj je da, bez obzira na izraženu neučinkovitost policije, svaki slučaj nasilja u obitelji obvezno prijavi policiji.

5.2.12. B. M. iz K, žena, Krapinsko-zagorska županija, zaposlena u privatnoj praksi, navodi da je već duže vrijeme spolno uznemiravana putem telefona, slanjem pornografskog materijala i sl. od

nepoznate osobe, što je u više navrata prijavljivala policiji. Policija po njezinom mišljenju nije do sada uložila dovoljno truda kako bi pronašla počinitelja, što dovodi do toga da se ona osjeća nezaštićeno, pa je čak razmišljala da zbog toga napusti privatnu praksu. U policiji se prema njoj ponašaju ljubazno, ali ne shvaćaju i ne pridaju veliki značaj njezinoj situaciji. Stranci je predloženo da se, ako nije zadovoljna radom policije, pritužbom obrati pravobraniteljici.

5.2.13. T. M. iz Z., žena, Grad Zagreb, postavila je upit kako se zaštititi od nasilja koje nad njom provodi muškarac s kojim je održavala izvanbračnu vezu. Navodi da je nekoliko puta tražila zaštitu policije, no da je policija nije izvijestila o poduzetom. Stranka je upoznata s činjenicom da se na njezin slučaj ne primjenjuje Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, ali i s mogućnošću prijave nadležnom državnom odvjetništvu ili policiji svakog ponašanja bivšeg partnera koje ukazuje na počinjenje kaznenog djela ili prekršaja. Na njezin zahtjev policija je dužna dati informaciju o postupanju po dojavi ili prijavi, a u slučaju ako smatra da je diskriminirana postupanjem policijskih službenika, može se u pisanom obliku ili usmeno obratiti pravobraniteljici.

ZAKLJUČNO

U slučajevima telefonskog obraćanja građana/ki ili pravnih osoba, najčešće se ne formiraju spisi, već se, ako je riječ o slučaju iz djelokruga rada pravobraniteljice, spis formira po primitku odgovarajuće dokumentacije, pisanog ili osobnog usmenog obraćanja na zapisnik. U svim slučajevima telefonskog obraćanja pravobraniteljica ili djelatnici Ureda redovito daju pravne savjete, upute i tumačenja, te posebice obavještavaju o nadležnostima i ovlastima pravobraniteljice, odnosno daju upute građanima/kama ili drugim pravnim osobama tko je nadležan u konkretnom slučaju.

Pravne osobe koje su se svakodnevno obraćale pravobraniteljici radi savjeta u vezi s izradom planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova, upućivane su na zakonske obveze i na traženje eventualnih daljnjih uputa od Vladinog ureda za ravnopravnost spolova.

DIO ŠESTI

DONOŠENJE PLANOVA DJELOVANJA ZA PROMICANJE I USPOSTAVLJANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, ZAŠTITA DOSTOJANSTVA RADNIKA/CA

UVOD

Državna tijela, pravne osobe s javnim ovlastima, te pravne osobe u pretežitom vlasništvu države ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, bila su obvezna donijeti planove djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova u roku od godine dana od stupanja na snagu ZORS-a, odnosno do 30. srpnja 2004. godine (čl. 30. ZORS-a).

Planove djelovanja prethodno odobrava Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske te je zakonska obveza planove dostavljati tom uredu. Vrlo su česta bila obraćanja pravobraniteljici u kojima se traži stručna pomoć u izradi potrebnih analiza i traženih planova, te ih je pravobraniteljica upućivala na Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH kao stručnu službu za obavljanje poslova u vezi s ostvarivanjem ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je, s ciljem praćenja primjene tih odredbi ZORS-a, u 2005. godini nastavila rad na obradi nezavršenih predmeta započelih 2004. godine u kojima se pismeno obratila državnim tijelima, pravnim osobama u pretežitom vlasništvu države i pravnim osobama u pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave radi utvrđivanja jesu li donijeli plan djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova sukladno čl. 11. ZORS-a i dostavili ga na odobrenje Vladinom Uredu za ravnopravnost spolova (čl. 18. i čl. 30. ZORS-a).

6.1. Državna tijela

Od 24 državna tijela (središnji državni uredi, državne upravne organizacije i ministarstva), u 2005. planove djelovanja donijela su 3 ministarstva.

Međutim, većina ministarstava i ostalih državnih tijela izvijestilo je pravobraniteljicu da je donošenje Plana djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova u završnoj fazi izrade. Naime, pojedina ministarstva imaju velik broj Uprava, a budući da je izrada planova djelovanja u njihovoj nadležnosti, radi se o složenoj analizi položaja žena i muškaraca, što koordinatori/ce za ravnopravnost spolova u državnim tijelima navode kao najčešći razlog kašnjenja u izradi planova.

6.1.1. OPIS SLUČAJA (PRS 06-01/04-02): Temeljem dobivene analize broja zaposlenih prema spolu i ustrojstvenim jedinicama, državno tijelo u 2005. godine odlučilo je proširiti analizu podacima o broju dužnosnika i službenika, zaposlenih osoba s invaliditetom i službenika/ca koji se upućuju na stručno usavršavanje, sve izraženo prema spolu. Do kraja 2005. godine navedeni podaci nisu u cijelosti bili prikupljeni zbog složenosti analize kao i dislociranosti ustrojstvenih jedinica državnog tijela te su se obvezali o analizi i donošenju plana djelovanja pravobraniteljicu izvijestiti naknadno.

Riječ je o državnom tijelu u kojem ima 7.440 zaposlenih osoba.

6.2. Pravne osobe u pretežitom vlasništvu države i pravne osobe u pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave

6.2.1. Predmeta prenesenih iz 2004. bilo je ukupno 1.634, od čega su se 83 predmeta odnosila na pravne osobe u vlasništvu države, a 1.551 predmet na pravne osobe u vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

U 2005. godini, od naprijed navedenih predmeta, riješeno je ukupno 873 (52 %). Imajući u vidu da pravobraniteljicu pravne osobe u većini slučajeva izvješćuju da su u završnoj fazi izrade planova, kao i činjenicu da planovi djelovanja neprestano stižu, za očekivati je da će u 2006. ti predmeti biti riješeni.

Kad je riječ o trgovačkim društvima Grada Zagreba, kojih ima 24, pravobraniteljica je do sada u 22 slučaja (92%) utvrdila da su navedene pravne osobe donijele plan djelovanja i dostavile ga Vladinom Uredu za ravnopravnost spolova.

6.2.2. Da bi pravobraniteljica utvrdila koje su pravne osobe u većinskom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave donijele planove djelovanja, obraćala se županijama, gradovima i općinama (2004. i 2005.) tražeći podatke o pravnim osobama u njihovom većinskom vlasništvu. Na ukupno 570 poslanih upita do 31. prosinca 2005. godine tražene podatke dostavilo je ukupno 544 (95,44 %) županija, gradova i općina.

Pravobraniteljici nisu odgovorile jedinice lokalne samouprave, i to:

- 4 iz Krapinsko-zagorske županije
- 4 iz Primorsko-goranske županije
- 1 iz Ličko-senjske županije
- 4 iz Zadarske županije
- 2 iz Osječko-baranjske županije
- 11 iz Splitsko-dalmatinske županije.

Za navedene slučajeve pravobraniteljica je krajem 2005. godine zatražila provođenje nadzora od Središnjeg državnog ureda za upravu budući da se ni nakon više ponovljenih traženja nisu nikako očitovali.

6.2.3. Na temelju primljenih odgovora iz 2005. godine, pravobraniteljica je u 2005. godini tražila od **398** pravnih osoba informaciju o donošenju planova djelovanja i zaštiti dostojanstva radnika/ca šaljući brojne pismene požurnice, a u slučaju neudovoljavanja i brojne telefonske upite, te ih je do 31. prosinca 2005. riješeno **198** (50 %).

ZAKLJUČNO

Dio završenih predmeta zaključen je iz razloga što pravna osoba ne zapošljava niti jednu osobu – jer je pravna osoba u stečaju, jer se u pravnoj osobi promijenila vlasnička struktura, odnosno jer je riječ o pravnoj osobi u privatnom vlasništvu i sl.

Navedenim postupanjem od strane pravobraniteljice nisu, u proteklom razdoblju, provjeravana sva tijela i pravne osobe navedena u čl. 11. Zakona jer je to bilo nemoguće bez njihovih osnovnih podataka, a ti se podaci prvo moraju prikupiti (njihov naziv, sjedište i slično).

Pravilnike o radu dostavljene od strane državnih tijela i pravnih osoba u većinskom vlasništvu države i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravobraniteljica je u 2005. godini zasebno analizirala i prikazala u ovogodišnjem Izvješću⁵.

⁵ Vidi Dio PRAVILNICI

DIO SEDMI

JEDINICE LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE - OSNIVANJE RADNIH TIJELA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj od 2001. do 2005. (NN 112/01.), po temeljnom određenju funkcionalna politika za promicanje prava žena, među prioritetne zadaće programa uključivala je uspostavljanje mreže povjerenstava za ravnopravnost spolova i razvijanje njihove međusobne suradnje. Odnosno, Programom provedbe Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj od 2001. do 2005. g., u mjerama za ostvarenje te politike na području 'Institucionalni mehanizmi', posebno se isticalo poticanje osnivanja povjerenstava u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave za ravnopravnost spolova.

U Izvješću o radu za 2004. godinu pravobraniteljica je zaključila da su u svim županijama formirana stalna radna tijela za ravnopravnost spolova osim u Zagrebačkoj županiji, kao i da nisu jednoobrazno formirani, već kao povjerenstva ili odbori, a u Gradu Zagrebu kao koordinacija. Stanje se tijekom 2005. godine nije bitno promijenilo jer se u Zagrebačkoj županiji radno tijelo za ravnopravnost spolova još nije osnovalo. Takva tijela postoje u svim drugim županijama, jedino što u Gradu Zagrebu od listopada mjeseca 2005. to više nije koordinacija, već povjerenstvo za ravnopravnost spolova (Odluka o izmjenama Odluke o osnivanju Koordinacije za ravnopravnost spolova, Službeni glasnik Grada Zagreba, br. 17/05.).

CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje provodio je 2004. - 2005. godine Projekt "Realizacija politike jednakih mogućnosti"⁶ čiji je završni dio bilo održavanje Konferencije "Provođenje politike ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini". Konferencija je održana u travnju 2005. godine u Puli, s ciljem evaluacije rada županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova i NVO-a te Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH. Na konferenciji je osnovana koordinacija županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova s ciljem unapređenja i usklađivanja provođenja politike ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini, te je zaključeno da se u prijedlog Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova uvrste odredbe o ulozi i ciljevima, ovlastima i djelokrugu rada, načinu osnivanja, financiranju kao i drugim propisima od značaja za djelovanje županijskih/lokalnih povjerenstava za ravnopravnost spolova, ali potonje na Konferenciji dalje nije razrađeno.

Donošenje Prijedloga nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova za razdoblje 2006. - 2010. započelo je u 2005. godini⁷, ali do kraja 2005. godine nije završeno.

Pravobraniteljica se pismeno očitovala u postupku donošenja Prijedloga nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova za razdoblje 2006. - 2010., kad je riječ o institucionalnim mehanizmima za promicanje ravnopravnosti spolova u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, prema Radnoj skupini za izradu Nacrta prijedloga 3. Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006. - 2010. (u mjesecu studenome 2005. godine) i predložila da **prijedlog nove Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova (2006. – 2010.):** ulogu i ciljeve, ovlasti i djelokrug rada, način osnivanja i financiranja općinskih, gradskih i županijskih radnih tijela za ravnopravnost spolova jednoobrazno odredi; te je dala prijedlog da to budu **stalna radna tijela (odbori) predstavničkih tijela** osnovana odlukom predstavničkog tijela.

⁶ Na projektu su kao predavačice na seminarima sudjelovale predstavnice Ureda pravobraniteljice.

⁷ Odluka o osnivanju Radne skupine za izradu Nacrta prijedloga 3. Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006. - 2010., Vlada RH, Kl.:022-03/05-02/26, od 4. kolovoza 2005.

Obrazloženje

Uporište navedenom Prijedlogu daju postojeća zakonska rješenja jer odredbe čl. 27. i 38. Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (N.N., br. 33/01, 60/01 i 129/05) uređuju da su općinska i gradska vijeća, kao i županijska skupština, predstavnička tijela građana koja u svrhu pripreme odluka iz svoga djelokruga⁸ **osnivaju stalne odbore i druga radna tijela**, te da se sastav, broj članova, djelokrug i način rada njihovih radnih tijela utvrđuje poslovnikom ili posebnom odlukom o osnivanju radnih tijela, te je pravobraniteljica predložila kako je naprijed navedeno.

Radno tijelo za ravnopravnost spolova osnovano kao stalno radno tijelo općinskog i gradskog vijeća ili županijske skupštine (neovisno je li riječ o nazivu *odbor* ili *povjerenstvo*), ne bi imalo nedoumicu oko **sastava, djelokruga i načina rada**, kao ni u vezi s prostorno-financijskim uvjetima za svoj rad, jer bi **funkcioniralo temeljem ovlasti i načina rada koji proizlaze iz statuta općine, grada ili županije, odnosno imalo bi prava i obveze u okviru lokalnog proračuna** kao i sva druga radna tijela jedinice lokalne ili područne (regionalne) samouprave za koju je ono osnovano.

Istovremeno, kad je riječ o sastavu i broju članova/članica radnog tijela za ravnopravnost spolova kao dijelu institucionalnih mehanizama osnovanih na lokalnoj razini, rješenje bi bilo da nova Nacionalna politika za promicanje spolova odredi da se navedena radna tijela obvezno osnivaju u proširenom sastavu. Naime, iz Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi proizlazi da sastav radnog tijela čine članovi/članice predstavničkog tijela, a odredbama odluke o osnivanju radnog tijela za ravnopravnost spolova moguće je urediti da pored tih članova/članica radno tijelo ima **prošireni sastav kojeg čine stručnjaci/stručnjakinje i javne osobe iz civilnog društva, drugih institucija i medija koji se bave promicanjem i zaštitom ženskih/ljudskih prava na lokalnoj razini**. Radna tijela na županijskoj razini, uz navedeni kriterij za izbor članova/članica proširenog sastava, u istom bi imala za člana/članicu koordinatora/koordinatoricu za ravnopravnost spolova iz Ureda državne uprave.

Predloženi sastav i način osnivanja radnog tijela za ravnopravnost spolova omogućio bi ostvarivanje njegove uloge i ciljeva da se „u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe neke odluke ili akcije“ (čl. 3. ZORS-a) iz samoupravnog djelokruga općine, grada i županije, neposredno „ocjenjuju i vrednuju učinci tih odluka ili akcija na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca“ (čl. 3. ZORS-a) u lokalnoj zajednici, odnosno da o ravnopravnosti spolova neposredno senzibilizira lokalnu zajednicu jer kao radno tijelo predstavničkog tijela može izravno uticati na njegov rad, na rad izvršnih tijela te upravnih odjela i službi određene jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Osim navedenog, pravobraniteljica smatra da u prijedlogu nove Nacionalne politike za ravnopravnost spolova nadležnost lokalnih radnih tijela za ravnopravnost spolova treba urediti na način da prate, podržavaju, potiču i izvješćuju svoja predstavnička i izvršna tijela, kao i širu javnost, o zadaćama i mjerama koja su tijela na razini jedinica lokalne područne (regionalne) samouprave dužna provoditi Zakon o ravnopravnosti spolova i druge propise koji se tiču ravnopravnosti spolova, i izrijeком navesti da se to odnosi na Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji i Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

⁸ Općina, grad i županija samostalne su u odlučivanju u poslovima iz svog samoupravnog djelokruga, a to su poslovi na području: uređenja naselja i stanovanja, prostornog i urbanističkog planiranja, zaštiti i unapređenju prirodnog okoliša, gospodarski razvoj, komunalne djelatnosti, briga o djeci, odgoju i obrazovanju, socijalnoj skrbi, zdravstvo, kultura, tjelesna kultura i šport, zaštita potrošača, protupožarna i civilna zaštita i drugi poslovi.

DIO OSMI

SURADNJA SA ŽUPANIJSKIM POVJERENSTVIMA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je tijekom 2005. neposredno surađivala sa županijskim povjerenstvima za ravnopravnost spolova, i to sljedećim aktivnostima:

Zagreb, 2. veljače 2005. – pravobraniteljica je bila nazočna na 13. sjednici Koordinacije za ravnopravnost spolova Gradske skupštine Grada Zagreba.

Na dnevnom redu 13. sjednice Koordinacije bila je provedba Zakona o ravnopravnosti spolova, kao i izvješće o radu Koordinacije za ravnopravnost spolova u 2004. godini. Iz izvješća o radu proizlazi da su u proteklom razdoblju raspravljane sljedeće teme: suzbijanje trgovanja ljudima, ravnopravnost spolova, projekti socijalno-edukativnih karaktera, seminar "Uloga muškaraca u ostvarivanju ravnopravnosti spolova", provedba Programa preventivne mamografije na području Grada Zagreba, suradnja s predstavnicima Kraljevine Nizozemske vezano za ravnopravnost spolova, te suradnja s nevladinim udrugama koje se bave problematikom nasilja nad ženama. Pravobraniteljica je izlagala o obvezama lokalne samouprave po Zakonu o ravnopravnosti spolova. Kako je najveći broj upita imala u vezi s donošenjem planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova, zaključeno je da će sljedeća sjednica tematski biti posvećena tom pitanju.

Varaždin, 9. rujna 2005. – radni posjet Varaždinskoj županiji

Pravobraniteljica je održala sastanak sa županom, gospodinom Radimirom Čačićem, na kojem se govorilo o samozapošljavanju žena, preventivnoj zdravstvenoj zaštiti žena (posebno od raka dojke) u koje aktivnosti će se uključiti i žene Romkinje, o projektu "Mirna kuća" i o komunalnim problemima u naselju Strmec. Pravobraniteljica je s predstavnicima/ama Odbora za ravnopravnost spolova i županije obišla romsko naselje Strmec i posjetila Varaždinsku bolnicu te je posebno razgovarala sa ženama Romkinjama o njihovom statusu i o obiteljskom nasilju. Žene su izrazile veliku zabrinutost zbog činjenice da naselje nema vodu i struju, da stotine pasa lualica ugrožava zdravlje stanovnika naselja te izrazile povrijeđenost ponašanjem prosvjetnih djelatnika/ca, koji često kritiziraju djecu zbog prljavštine. Žene tvrde da djeca u školu odlaze uredna, ali da zbog brojnih neasfaltiranih površina na putu do škole tamo dođu zaprljana.

Pravobraniteljica je bila nazočna na 11. sjednici Odbora za ravnopravnost spolova Varaždinske županije u čiji su dnevni red bile uvrštene sljedeće točke: Obveze Varaždinske županije na području ravnopravnosti spolova; Nastavak provođenja projekta programa odbora: 1. zapošljavanje žena, 2. preventivna zdravstvena zaštita žena, 3. edukacija i sprječavanje obiteljskog nasilja. Pravobraniteljica je na sjednici govorila o obvezama lokalne samouprave po Zakonu o ravnopravnosti spolova, statusu Romkinja, rezultatima lokalnih izbora i o obiteljskom nasilju. Prisutni su upoznali pravobraniteljicu sa stanjem u tvrtki Varteks koja će uskoro otpuštati radnike/ce, a raspravljalo se i o nasilju u obitelji, nedovoljnoj zaštici žena kao majki na radnom mjestu, o inicijativama da se bolovanje ne isplaćuje na račun poslodavca već države, o prijedlozima da se bolesna djeca na drugi način zbrinjavaju u vrtićima te o potrebi boljeg organiziranja obiteljskih savjetovališta.

Pula, 11. studenoga 2005. – radni posjet Istarskoj županiji

Radni sastanak sa županom, gospodinom Ivanom Jakovčićem, i suradnicima/ama bio je posvećen obvezama jedinica lokalne samouprave u primjeni Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. U Istarskoj županiji postoji razgranata i dobro organizirana mreža udruga za ravnopravnost spolova, ali je još uvijek nerealiziran projekt Sigurne ženske kuće, te su predstavnici županije najavili njegovu skoriju realizaciju.

Pravobraniteljica je bila nazočna okruglom stolu „Obiteljsko nasilje nad ženama“ kojeg je organizirao Centar za građanske inicijative iz Poreča i Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Istarske županije.

Nazočni/e predstavnici/e: organizacija civilnog društva, predstavnici/e: PU Istarske, Općinskog suda Pula, Prekršajnog suda Pula i Poreč, PP Rovinj i Pula, CZSS iz Poreča, Pule, Labina i Rovinja, Grad Pula, Poglavarstva IŽ, povjerenstava za ravnopravnost spolova Istarske županije i gradova – ukupno 38 osoba.

Pravobraniteljica je izlagala o Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. U raspravi je bilo riječi o žrtvama koje ne dobivaju pravnu i sustavnu pomoć zbog sporosti sudova te nesurađivanja institucija koje bi trebale sudjelovati u sprječavanju nasilja, kao što su policija i centri za socijalnu skrb. Najavljeno je da je rasprava početak niza tematskih sastanaka i početnih razgovora oko primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji radi ostvarivanja međusobne suradnje na području Istarske županije. Ocijenjeno je da u nadležnim institucijama na razini županije nema informacija o postojanju Protokola, da nitko ne prijavljuje nasilje osim žrtve, i da osobe koje bi trebale službeno postupati po Protokolu imaju niz predrasuda o žrtvama.

Pravobraniteljica je bila nazočna i na sjednici Povjerenstva za ravnopravnost spolova Istarske županije posvećenju radu tog povjerenstva, na kojoj je govorila o Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, o postojanju predrasuda prema žrtvama i ženama uopće, te je zaključeno da će Povjerenstvo na području Istarske županije u gradovima voditi konkretne aktivnosti i dogovore oko primjene Protokola, te provoditi edukaciju kroz radionice.

Osijek, 25. studenoga 2005. – radni posjet Osječko-baranjskoj županiji

Pravobraniteljica je bila nazočna na 2. sjednici Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova s dnevnim redom: Zakonska regulativa koja se odnosi na ravnopravnost spolova. U uvodnom izlaganju gospodin Mile Horvat, zamjenik župana, izlagao je o županijskoj potpori za otvaranje skloništa za žrtve nasilja i davanju pomoći za provođenje programa namijenjenih zlostavljanim ženama i brizi za žensko zdravlje. Pravobraniteljica je govorila o važnosti vođenja rodno osviještene politike u lokalnoj samoupravi i donošenju planova djelovanja za promicanje ravnopravnosti spolova. Prisutni/e su izlagali/e o: nasilju u obitelji (roditelja alkoholičara), nasilju na radnom mjestu, potrebi za edukacijom žena u malim seoskim sredinama i osnivanju povjerenstava za ravnopravnost spolova pri gradskim i općinskim vijećima kako bi mogli utjecati pri donošenju odluka u lokalnoj zajednici, te o needuciranosti zaposlenika u medijima o pitanjima ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljica je bila nazočna okruglom stolu „Primjena Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji“, kojeg je organizirala Ženska udruga IZVOR i Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Osječko-baranjske županije.

Nazočni/e: predstavnici/e pravosuđa, obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi, policije, skloništa za žrtve nasilja, (ženskih) nevladinih organizacija, medija te članovi/članice gradskog i županijskog Povjerenstva za ravnopravnost spolova.

Sudionici rasprave zaključili su da je odgovornost i obveza države osigurati djelotvornu i trajnu zaštitu žrtava nasilja s naglaskom na prevenciji budući se radi o najekstremnijem obliku diskriminacije i kršenju ženskih ljudskih prava; nužno je provoditi široku edukaciju u cilju promjene odnosa prema žrtvi obiteljskog nasilja, kao i osigurati financijska sredstava za provođenje politike ravnopravnosti spolova.

Krapina, 16. studenoga 2005. – održana je javna tribina „Poštivanje ljudskih prava – siguran put u Europu“, koju je Županijsko povjerenstvo za ravnopravnost spolova Krapinsko-zagorske županije organiziralo u suradnji s Uredom pravobraniteljice za ravnopravnost spolova

Govornici/e su bili: Gordana Lukač Koritnik – pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Gordana Sobol – Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, Ingrid Antičević Marinović – zastupnica u Hrvatskom saboru i Goran Selanac – Pravni fakultet Zagreb.

Na javnoj tribini prezentiran je promidžbeno-edukativni letak "Poštivanje ljudskih prava – siguran put u Europu".

Nakon izlaganja govornika/ca na tribini se raspravljalo o situacijama u kojima ljudi ostaju bez posla, o tome što ih u tim situacijama izravno, a što neizravno diskriminira, kako ih štite sudovi, tko trpi štetne posljedice društvenih promjena, kakve su nam mirovine danas, a kakve nas tek očekuju sutra. U raspravi su sudjelovali svi govornici/e, članovi/ce županijskog povjerenstva i prisutni/e građani/ke.

Slavonski Brod, 17. prosinca 2005. – radni posjet Slavonskom Brodu

Pravobraniteljica se susrela s predstavnicima/ama Povjerenstva za ravnopravnost spolova koje je neposredno upoznala s obvezama jedinica lokalne samouprave u provođenju Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

Pravobraniteljica je bila nazočna na seminaru „Nasilje u obitelji/Nasilje protiv žena“, kojeg je organizirala Udruga Brod – grupa za ženska ljudska prava, a financijski podržala Švedska donatorska organizacija Kvinna till kvinna.

Predavačice su bile: Gordana Lukač Koritnik – pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Dubravka Zvačko – Udruga Brod, grupa za ženska ljudska prava, Bojana Genov – koordinatorka ŽMH-a, Zvezdana Grčević-Čurković – Forum žena SDP-a RH, Nermina Komarić – Centar za prevenciju, istraživanje i suzbijanje seksualnog nasilja i žensku seksualnost Ženska soba, Đurđica Kolarec – Centar za žene Rosa, Suzana Kulović – Centar za mentalno zdravlje i ljudska prava i Boriana Jonsson – Koordinatorica KTK Švedska.

Seminar je bio organiziran za predstavnice vladinih i nevladinih institucija i žene iz političkih stranaka.

DIO DEVETI

PODRUČJE OBRAZOVANJA

UVODNE NAPOMENE

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je tijekom godine 2005. pratila izmjene i promjene postojećih te donošenje novih zakona i drugih propisa, kao i ostala događanja i korake vezane za sustav odgoja, obrazovanja i znanosti, sve s ciljem praćenja promicanja načela ravnopravnosti spolova i ispunjavanja odgovarajućih obveza od strane ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i drugih odgovornih tijela prema Zakonu o ravnopravnosti spolova i drugim propisima relevantnim za ravnopravnost spolova i odgojno-obrazovni sustav u cjelini.

Pritom je bila vođena i zaključnim komentarima UN-ovog Odbora za uklanjanje diskriminacije žena na 2. i 3. periodični izvještaj Republike Hrvatske o primjeni Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena od 28. siječnja 2005. godine, prema kojima se pod područja posebne zabrinutosti preporučuje „intenziviranje u naporima za uklanjanje rodni stereotipa te osnaživanje u uvođenju načela rodne ravnopravnosti u kurikulumu i školskim udžbenicima“, kao i „unapređivanje edukacije nastavničkog osoblja o problematici rodne ravnopravnosti“.

Osim što je primijećeno da je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa prvi put tiskalo službeni dokument u kojem u cijelosti rabi rodno parne imenice (npr. učenici/e), suradnju s Ministarstvom pravobraniteljica ocjenjuje nezadovoljavajućom, ponajviše zbog nepravodobnih ili nepostojećih povratnih informacija na traženo i upozoravano u dopisima. Dodatno nezadovoljstvo iskazuje radi javno najavljenih promjena i pomaka resornoga ministarstva do kojih nije došlo tijekom ove izvještajne godine, a koje bi se mogle odnositi i na promicanje spolne ravnopravnosti.

Najavljivani su zakoni i drugi propisi koji bi jamčili neophodne promjene i europske standarde, između ostaloga opći obrazovni zakon, pedagoški standard, nacionalni kurikulum. Konačni pregled pokazuje da navedeni propisi nisu doneseni, a oni koji jesu doneseni ili predloženi tijekom godine 2005. (primjerice Prijedlog izmjena i dopuna Zakona o udžbenicima za osnovne i srednje škole, Prijedlog izmjena i dopuna Pravilnika o načinu praćenja i ocjenjivanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom školstvu, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o srednjem školstvu, Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. - 2010.), nisu ponudili nikakav pomak gledano u okvirima djelokruga pravobraniteljičinog rada.

Vezano uz predškolski odgoj i obrazovanje, još uvijek je na snazi Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi iz 1997. godine, dok je u Gradu Zagrebu, koji jedini u Hrvatskoj bilježi nedovoljan broj dječjih vrtića s obzirom na potrebe, na snazi i Program racionalizacije u predškolskim ustanovama Grada Zagreba iz 1993. godine. To je zabrinjavajuće jer govori o već desetogodišnjem nepromijenjenom stanju bez odgovarajućih pedagoških standarda sukladnih današnjim potrebama društva, i to ne samo potrebama adekvatnog razvoja djece, već u ovom slučaju i potrebama koje se odnose na usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života roditelja (osobito žena). Sve to bi trebalo biti dio populacijske politike, kao i strategije promicanja načela ravnopravnosti spolova.

Najavljeni novi udžbenici nisu objavljeni te se preimenovani Katalog znanja, odnosno Hrvatski nacionalni obrazovni standard, primjenjuje kao Eksperimentalni nastavni plan i program za osnovne škole za šk. god. 2005./2006. uz stare udžbenike, dakle i uz one koji su u znanstvenim istraživanjima ocijenjeni kao rodno stereotipni i diskriminirajući.

Projekt Uvođenje državne mature u hrvatski školski sustav je pozitivan pomak, ali se i tu zakazalo jer se uvelike kasni s početkom rada Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja koji će nadgledati cijeli projekt i biti ključan za unapređenje kvalitete poučavanja i učenja u našim školama (pa potencijalno i za rodno osvješćivanje).

Što se tiče visokoga školstva, Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2001. - 2005. predviđjela je uvođenje ženskih/rodnih studija na fakultete. To nije ostvareno te tako naš visokoškolski sustav i nakon verificiranja Bolonjskom procesu prilagođenih sveučilišnih studija još uvijek ne nudi niti preddiplomski, niti diplomski, niti poslijediplomski studij o rodnoj i/ili ženskoj tematici, odnosno studij koji bi proučavao rodne i ženske studije, ženska ljudska prava i sve druge sadržaje relevantne za ravnopravnost spolova (koji se, istina, proučavaju pri Centru za ženske studije u Zagrebu, ali izvaninstitucionalno i neverificirano od nadležnoga ministarstva), a koji su posljednjih trideset godina postali akademska disciplina na svim prestižnim sveučilištima u svijetu. To što se trenutno na hrvatskim sveučilištima može slušati nekoliko kolegija koji promiču ravnopravnost spolova na različitim fakultetima/odsjecima, nije dostatno.

Situacija nije bolja ni u području znanosti i istraživanja. Da su ovakvi sadržaji marginalizirani, govori i podatak da isti nisu uvršteni među teme istraživanja unutar prioriteta kratkoročne strategije razvoja znanosti za razdoblje 2005. - 2010., a neposredno niti među prioritete dugoročne strategije za razdoblje od idućih 5 - 10 godina. Taj podatak začuđuje i ukazuje na nedovoljnu upućenost odgovornih pa i samih znanstvenika/ca, budući da recentne nacionalne statistike i istraživanja pokazuju nedovoljnu zastupljenost za ravnopravnost spolova relevantnih znanstvenoistraživačkih i studijskih sadržaja, kao i nezadovoljavajući položaj žena unutar cjelokupne akademske zajednice. Ulaskom u Šesti okvirni program Europske komisije za istraživanje, tehnološki razvoj i demonstracijske aktivnosti 2002. - 2006., tj. punopravnom integracijom u sustav znanosti Europske unije, obvezali smo se i na promicanje uloge žena u istraživanju i znanosti, što je jedna od temeljnih odrednica tog Programa (slijedom rezolucija na temu Žene i znanost od 1999. i 2000. godine) te jedna od zadaća u drugom od četiri područja aktivnosti Programa (područje Ljudski resursi i mobilnost navodi da će, između ostaloga, posebna pozornost biti posvećena participiranju žena te ujednačenijoj i ravnopravnoj zastupljenosti žena i muškaraca u istraživanjima, kao i uvažavanju obiteljskih okolnosti vezano za mobilnost).

Loš je pokazatelj i činjenica da dokumentiranu strategiju razvoja i strategiju usavršavanja učitelja/ica nemaju dvije trećine zagrebačkih fakulteta te da mnogi od njih niti ne razmišljaju o tome (što je pokazalo istraživanje u sklopu projekta Ustroj sustava upravljanja kvalitetom na Sveučilištu u Zagrebu). Pretpostavka je da bi takve strategije trebale obuhvatiti i sadržaje koji se odnose na promicanje ravnopravnosti spolova te su stoga zanimljive pravobraniteljici.

Pozitivan pomak je odluka o osnivanju Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju i najava donošenja pripadajućeg etičkog kodeksa (što do kraja godine 2005. nije ostvareno), koji bi mogli i trebali promicati i vrijednosti ravnopravnosti spolova.

Čini se da se ne prepoznaje važnost ravnopravnosti spolova ni na jednoj obrazovnoj razini te da je ono što se nudi samo rezultat individualnih napora i entuzijazma nezavisnih institucija koje se još uvijek, čak i kad su međunarodno priznate, moraju dokazivati. Jednako tako, zbog nepostojanja sustavne i stalne evaluacije odgojno-obrazovnih institucija i njihovog stručnog kadra, nema uvida u napore i rezultate koje pojedini vrtići, škole i stručnjaci/stručnjakinje ulažu i postižu u rodnom senzibiliziranju.

Nema sustavnog i obvezatnog stručnog usavršavanja odgajateljskog, učiteljskog i profesorskog kadra na teme ravnopravnosti spolova te sve ostaje na individualnim naporima pojedinaca/pojedinki u odgojno-obrazovnom sustavu (odgajatelja/ica, učitelja/ica, profesora/ica i drugih stručnjaka/stručnjakinja kao i pojedinih ravnatelja/ica) i na njihovoj osobnoj volji da nauče više i budu ukorak s odgojno-obrazovnim trendovima. Nažalost, sadržaji koji se odnose na ljudska prava, multikulturalnost, toleranciju, ravnopravnost spolova ili reproduktivno zdravlje i spolni odgoj smatraju se alternativnima i ne pristupa im se dovoljno ozbiljno, baš kao ni organizacijama i stručnjacima/stručnjakinjama koji/e takve rodno osjetljive sadržaje nude (pa rijetko dobiju prostor u Školskim novinama koje su 2005. godine u dva navrata dale veliki prostor oglasima Obiteljskog centra u kojima se promiče seksualnost isključivo radi prokreacije ili neuporabe kondoma). Da je tako, potvrđuje i činjenica da još uvijek nemamo spolni odgoj u školama te da se oko njegova programa donijelo kompromisno rješenje pa će se ovako važni sadržaji obrađivati pod zdravstvenim odgojem i obrazovanjem i to u sklopu sata razredne zajednice. Svima u odgojno-obrazovnoj praksi, pa i roditeljima, ovakvo rješenje ne bi smjelo biti prihvatljivo kad jako dobro znamo da na satovima razredne zajednice nema dovoljno vremena ni za tekuće poslove koje razrednici/e i njihovi/e učenici/e obavljaju na takvim satovima, u što ulaze i vrlo delikatna odgojna pitanja za koja već i sada ostaje premalo vremena.

Sve to ne čudi kad se niti u Planu razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. - 2010. ravnopravnost spolova ne spominje ni kao cilj ni kao prioritet, a statistika koja se navodi (podaci o završetku školovanja, omjer upisa, mladi koji rano napuste školovanje, postignuća, odgajateljski i učiteljski kadar i dr.) uopće nije rodno prikazana pa je upitna valjanost i svrhovitost takvoga navođenja. Napominjemo da se i na drugim mjestima na takav način prikupljaju podaci, bez obzira što je rodna statistika (i na prijedlog pravobraniteljice za ravnopravnost spolova) postala obvezujuća i prema Strategiji razvitka službene statistike 2004. - 2012. (NN, 28/05.).

Valja reći kako su statistički pokazatelji značajni za ravnopravnost spolova i mogu točno pokazati kritična mjesta i potrebe; na primjer, unutar visokog obrazovanja na nižim razinama stručnosti nalazi se više žena, dok se njihov udio smanjuje u rangu redovitih profesora/ica te imamo 45% asistentica, 35% docentica, a svega 19% redovitih profesorica (prema Koludrović, 2003.), što je opet znakovito jer su generalno učiteljska zanimanja feminizirana pa je odnos broja zaposlenih žena u takvim zanimanjima prema broju zaposlenih muškaraca 74%:26% (prema dokumentu Razvoj modela cjeloživotnog obrazovanja učitelja i profesora, IDIZ-CIRO 2004.). U kontekstu statističkih pokazatelja treba naglasiti kako se vrlo rijetko ili nikako ne uspoređuje uspjeh u učenju i školskim/studentским postignućima prema spolu, što bi moglo pokazati kako su učenice/studentice uspješnije, ali da kasnije teže dobivaju posao, manje su plaćene i da ih je znatno manje na rukovodećim i odgovornim pozicijama, odnosno puno teže napreduju. Također možemo govoriti i o neravnopravnom odnosu prema muškoj školskoj populaciji uzmemo li u obzir već spomenuto feminiziranje učiteljskih zanimanja, jer stručnjaci upozoravaju da to može dovesti do socijalizacijskih posljedica radi važnosti muških modela za učenje u dječaka i adolescenata.

Stanje je nezadovoljavajuće i ukazuje na nužnost rodnog senzibiliziranja odgoja i obrazovanja, što znači poštovanja načela ravnopravnosti spolova u svim aspektima djelovanja, od spolne uravnoteženosti, zapošljavanja, uvjeta rada i napredovanja u odgojno-obrazovnim i istraživačko-znanstvenim profesijama preko tema i sadržaja koji se poučavaju i istražuju sve do metoda rada i pristupa primateljima odgojnih i obrazovnih „usluga“ (odnosno onoga što se zove „skriveni kurikulum“). Tek kad se promijene načini rada, pristupi i polazišta, možemo očekivati promjene sadašnjih alarmantnih statistika o nasilju u školama i nasilničkom ponašanju djece i mladih, te statistika o spolnom ponašanju i reproduktivnom zdravlju mladih, što su sve područja izuzetno važna za promicanje ravnopravnosti spolova, a pokazatelji su elementarnog neznanja,

neravnopravnosti i rodne neosviještenosti društva (kakvo je i diskriminatorno obraćanje studenticama riječima: „Žene ste, kuhajte si same!“ od strane dekana jedne sveučilišne institucije).

Stoga je i dalje potrebno: sustavno uklanjati spolne stereotipe iz cjelokupnog sustava obrazovanja; revidirati postojeće te uvoditi nove sadržaje u programima, uvoditi metodičke, didaktičke, pedagoške i organizacijske inovacije sukladne načelima ravnopravnosti spolova; ustrajati na uvođenju zasebnog spolnog odgoja i obrazovanja u odgojno-obrazovni sustav; uvoditi načelo ravnopravnosti spolova kao kriterij pri prosudbi, vrednovanju i donošenju bilo kojeg programa svih obrazovnih razina (pedagoških, nastavnih, studijskih, cjeloživotnih); osmišljavati i odobravati odgovarajuće studijske programe koji bi osposobili akademski kadar za ravnopravnost spolova; organizirati odgovarajuće stručno usavršavanje i osposobljavanje svih u sustavu obrazovanja (osobito odgajateljskog, učiteljskog, profesorskog i predavačkog osoblja) i svih odgovornih za objavljivanje školskih udžbenika; uvoditi jezične standarde sukladne načelima ravnopravnosti spolova za sadržaje svjedodžbi, certifikata, diploma i sl., osobito u navođenju muškog i ženskog roda imenica za status, zanimanje, struku i stručnu spremu, naziv radnog mjesta i srodno nazivlje; posebnu brigu voditi o obrazovanju ženske djece i žena pripadnica marginaliziranih skupina društva (djevojčice s posebnim potrebama, žene s invaliditetom, žene pripadnice nacionalnih manjina, žene u socijalno depriviranim područjima); voditi rodnu statistiku vezanu za odgoj i obrazovanje (prikupljati i obrađivati podatke o uključenosti u bilo koji stupanj obrazovanja te obrazovna postignuća, profesionalna postignuća i status žena u sustavu obrazovanja); raditi na verificiranju i licenciranju odgovarajućih neformalnih programa obrazovanja za potrebe usavršavanja i osposobljavanja iz područja ravnopravnosti spolova; uvoditi programe cjeloživotnog obrazovanja i stručnog usavršavanja i osposobljavanja iz područja ravnopravnosti spolova za sve državne i javne službe.⁹

9.1. ANALIZA POJEDINAČNIH SLUČAJEVA

9.1.1. Program cjelovitog spolnog odgoja Teen STAR (PRS 02-02/04-03)

Opis slučaja: 26. listopada 2004. godine zaprimljena je pritužba Pravnog tima udruga Iskorak i Kontra na Program cjelovitog spolnog odgoja Teen STAR, koji se kao fakultativni predmet provodi u osnovnim i srednjim školama. U pritužbi se navodi da su u navedenom Programu diskriminirani alternativni oblici obitelji, odnosno izvanbračne i istospolne zajednice te samohrani roditelji, ali i sama homoseksualnost. Pritužba također donosi nekoliko kritika profesionalnosti Programa, ukazujući na „poticanje negativnih emocija prema seksualnosti, kroz zastrašivanje, između ostalog, posljedicama narkomanije i nasilja“, na stručnost edukatora/ica Programa, na stajališta o nedjelotvornosti kontracepcijskih sredstava, na ideološki (katolički) pristup seksualnosti, na tvrdnje o braku „kao okosnici zrelog života“ i tvrdnje o nezaposlenosti majke „kao važnog čimbenika u prevenciji rizičnih seksualnih ponašanja“. Podnositelji/ce pritužbe stoga navode kako je Program cjelovitog spolnog odgoja Teen STAR neusklađen sa Zakonom o ravnopravnosti spolova čl. 6, st. 2 i čl. 14 st. 1-4, Zakonom o istospolnim zajednicama čl. 21 st. 1, Ustavom RH čl. 22 i čl. 35 te čl. 12 Univerzalne deklaracije UN-a o ljudskim pravima.

2. svibnja 2005. godine pravobraniteljica je poslala *upozorenje* resornome ministru uz obrazloženje da:

⁹ Sve navedeno bi zajednički trebali/e odraditi: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa; Zavod za školstvo RH; Rektorski zbor visokih učilišta; Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje; Nacionalno vijeće za znanost; Agencija za znanost i visoko obrazovanje; Centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja; Centar za istraživanje, izobrazbu i dokumentaciju u obrazovanju za ljudska prava i demokratsko građanstvo; nevladine organizacije i druge odgovarajuće nezavisne institucije i stručnjaci/stručnjakinje; Ured za ravnopravnost spolova; Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova; Središnji državni ured za upravu.

- Zakon o ravnopravnosti spolova prema čl. 6. zabranjuje diskriminaciju „na temelju bračnog ili obiteljskog statusa i spolne orijentacije.“ (st. 2.), kao i neizravnu diskriminaciju, koja prema čl. 7. st. 2. „postoji kad neutralna pravna norma, kriterij ili praksa u jednakim ili sličnim okolnostima stavljaju osobe jednoga spola u nepovoljniji položaj u odnosu na osobu suprotnog spola“ (podvukla pravobraniteljica);
- Prema čl. 14. Zakona koji se odnosi na obrazovanje „(1) Obrazovanje o pitanjima ravnopravnosti spolova predstavlja integralni dio sustava osnovnog, srednjoškolskog i visokog obrazovanja, kao i cjeloživotnog učenja koji uključuje i pripremu oba spola za aktivno i ravnopravno sudjelovanje na svim područjima života“, a prema st. 2. valja promicati nediskriminacijska znanja o ženama i muškarcima, uklanjati spolne/rodne nejednakosti i rodne stereotipe u obrazovanju na svim razinama, uvažavati rodne aspekte u svim odgojno-obrazovnim područjima te donositi mjere za osiguravanje ujednačene zastupljenosti po spolu kako u školskoj/studentskoj populaciji, tako i unutar predavačkih struktura. „(3) Sustavno obrazovanje i osvješćivanje o ravnopravnosti spolova obvezujuće je za sva državna tijela, pravne osobe s javnim ovlastima, osobito obrazovne ustanove, te druge pravne osobe koje sudjeluju u provedbi promicanja i uspostavljanja ravnopravnosti spolova“, dok prema st. 4. nadležna državna tijela za obrazovanje i institucije na području obrazovanja trebaju provoditi posebne mjere glede pristupa obrazovanju, pripreme, usvajanja i provedbe programa obrazovanja, odobrenja udžbenika, te organizacijskih i pedagoških/andragoških inovacija;
- Zakonom o istospolnim zajednicama (NN, 116/03.) zabranjuje se "svaka diskriminacija, izravna i neizravna, na osnovi istospolne zajednice kao i činjenice homoseksualne orijentacije" (čl. 21. st. 1.) i ističe kako neizravna diskriminacija "... postoji kada određena naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa osobu koja je član istospolne zajednice na temelju te činjenice stavlja ili bi stavila u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe" (čl. 21. st. 4., podvukla pravobraniteljica);
- U zaključnim komentarima UN-ovog Odbora za uklanjanje diskriminacije žena na 2. i 3. periodični izvještaj Republike Hrvatske o primjeni Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena od 28. siječnja 2005. godine, pod područja posebne zabrinutosti preporučuje se „intenziviranje u naporima za uklanjanje rodnih stereotipa te osnaživanje u uvođenju načela rodne ravnopravnosti u kurikulumu i školskim udžbenicima“, kao i „unapređivanje edukacije učiteljskog osoblja o problematici rodne ravnopravnosti“.

Pravobraniteljica je upozorila da Program u dijelu u kojem se govori o važnosti obiteljskih interakcija zapravo kao jedinu kvalitetu (jer se druga nigdje ne spominje) sugerira „život u obitelji s oba biološka roditelja“. U današnje vrijeme, osobito imajući u vidu trenutnu harmonizaciju hrvatskoga pravnog sustava s onim Europske unije, nedopustivo je „život u obitelji s oba biološka roditelja“ okarakterizirati kao jedini pozitivan jer je legitiman i našoj svakodnevnoj životnoj i društvenoj praksi poznat i život s jednim roditeljem, kao i život bez bioloških roditelja. Jednako tako je nedopustivo, osobito sa stajališta ravnopravnosti spolova i poticanja žena na ekonomsko i osobno osamostaljivanje, na istome mjestu govoriti o nezaposlenosti majke kao poželjnom životnom kontekstu (u navodu: „nije toliko važna komunikacija o seksualnosti, već neke druge kvalitete obiteljskih interakcija: povezanost, život u obitelji s oba biološka roditelja, nezaposlenost majke“). Budući da se program s takvim kriterijima već nekoliko godina provodi u više od pedeset škola, znači da se provodi i takva praksa, kojom se krše odredbe čl. 6. Zakona o ravnopravnosti spolova i odredbe čl. 21. Zakona o istospolnim zajednicama. Kriterijima i praksom koje ovaj Program zastupa podržava se netolerancija i perpetuiraju se predrasude i stereotipi o obiteljskim vrijednostima i odnosima među spolovima.

Upozoreno je da se, suprotno stajalištima Programa, u Nacionalnoj obiteljskoj politici RH od 2002. godine zagovaraju i netradicionalne obiteljske vrijednosti i navodi kako „Duboke promjene koje su zahvatile obitelj, prije svega smanjenje broja članova, zapošljavanje žena, pluralizacija obiteljskih

oblika, individualizacija, porast broja samačkih kućanstava, nisu ugrozile temeljne vrijednosti obitelji. Kod pripadnika novih naraštaja promijenile su se percepcija i očekivanja od obitelji. Stoga nije uputno, iz smanjenja broja članova i pluralizacije oblika obitelji, izvlačiti brzoplete zaključke o krizi obiteljskih vrijednosti. Novi tip obiteljskih veza, oslonjen na sve veću autonomiju pojedinaca i njihovo moderno međusobno komuniciranje, omogućava obiteljsku 'privrženost na distancu'. Drugim riječima, nesigurni svijet u kojem živimo raslojava tradicionalnu strukturu obitelji, ali istovremeno održava, a u određenom smislu i revitalizira vrijednost obitelji kao središta individualnog i društvenog života.“ (str. 6,7)

Također je upozoreno da je, ukoliko se makar i pojedini dijelovi Programa izvode segregirano prema spolu, takvo izvođenje nastave prema stručnoj literaturi pokazatelj rodne neravnopravnosti i podržavanja stereotipa u obrazovanju. Dopušta se mogućnost da se samo pojedini dijelovi programa, iz objektivnih razloga ukoliko postoje, izvode spolno segregirano, ali ne i veći dio ovakve edukacije jer se tako implicira nejednaka i drukčija odgovornost svakog od spolova spram seksualnosti, što je u suprotnosti s načelima ravnopravnosti spolova.

Budući da u materijalima o Programu nema podatka o provedenoj evaluaciji ili bilo kakvom stručnom i/ili vanjskom vrednovanju i procjenjivanju Programa, iako se pod aktivnosti vodstva udruge navodi „evaluacija i predstavljanje rezultata programa“, pravobraniteljica je zaključila da primjena Programa nije nadgledana te da nije procijenjena njegova učinkovitost. Ne navode se ni rezultati interne evaluacije, odnosno analize anketa i upitnika koje prema navodima polaznici/e programa ispunjavaju tijekom tečaja, što ne bi bilo primjetno kad se u materijalima ne bi nalazili svi drugi nerelevantni podaci. Stoga je, za sada, nemoguće procijeniti posljedice osmogodišnjeg provođenja Teen STAR programa vezane za stereotipe na koje je ukazano.

U konačnici je upozoreno da nije razvidno prema kojim se kriterijima i zakonskim odredbama u školu uvode fakultativni programi te postoje li ugovori između nositelja programa i institucija u kojima se izvode. Ukoliko to nije slučaj, takve bi elemente trebalo zakonski urediti, čime bi se izbjegle moguće pritužbe na Program.

Poduzete mjere: Od nadležnog ministarstva u dva navrata tražena je potrebna dokumentacija (tekst Programa); 2. svibnja 2005. godine poslano je pravobraniteljično upozorenje resornome ministru i o istome obaviješteni/e podnositelji/ce pritužbe; 6. prosinca zatraženi su podaci o trenutnom statusu Programa u školama te podaci o objavljenome u tisku, a što se odnosilo na uvođenje zdravstvenog odgoja u škole, na najavljeno formiranje novog stručnog povjerenstva i objavljivanje natječaja.

Ishod slučaja: Razvoj slučaja praćen je na temelju podataka dostupnih javnosti. To su, naime, i jedini podaci dostupni pravobraniteljici budući da je komunikacija s nadležnim ministarstvom nedostatna. Do kraja godine nije zaprimljen nikakav pisani dopis, odnosno odgovor na upozorenja i traženje podataka te se pravobraniteljica morala oslanjati isključivo na informacije objavljivane na internetskim stranicama MZOŠ-a i/ili u medijima. Prema tim podacima učinjeni su, uzmu li se u obzir pravobraniteljičina upozorenja i preporuke, neznatni pomaci. Sporni Program se i u šk. god. 2005./2006. provodi u školama (kao jedini cjeloviti program spolnog odgoja), a promjene statusa Programa najavljene su za šk. god. 2006./2007.

Napomene: Preispitivanje navoda iz pritužbe koju je pravobraniteljica zaprimila godine 2004. finalizirano je tijekom godine 2005. iz razloga što su prvi materijali od resornoga ministarstva potrebni za preispitivanje zaprimljeni dana 31. prosinca 2004. godine, zbog čega je slučaj prenesen u sljedeću kalendarsku godinu. Nakon više urgiranja, dana 15. ožujka 2005. godine primljena je od ministarstva dodatna dokumentacija o navedenom Programu, zajedno s podatkom da je tako u potpunosti dostavljen odgovarajući tekst Programa. Pravobraniteljica je vezano za navedene

materijale i nemogućnost dobivanja odgovarajućeg teksta Programa 26. siječnja 2005. godine sudjelovala na konferenciji za novinare/ke Pravnog tima udruga Iskorak i Kontra te Ženske mreže Hrvatske, te nakon toga o istome nekoliko puta govorila u tisku, uvijek naglašavajući potrebu uvođenja spolnog odgoja u škole.

9.1.2. Povjerenstvo za zdravstveni odgoj i obrazovanje (PRS 02-02/05-01)

Opis slučaja: Povjerenstvo za zdravstveni odgoj i obrazovanje u osnovnim i srednjim školama imenovano je 19. prosinca 2005. godine, nakon što je u travnju iste godine s radom završilo Povjerenstvo za prosudbu svih programa o spolnom odgoju koji se provode u osnovnim i srednjim školama (osnovano pri MZOŠ-u 21. siječnja 2005.) koje je donijelo zaključak o osmišljavanju novog programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja koji bi se provodio na satovima razredne zajednice te o imenovanju novog povjerenstva i raspisivanju natječaja za takav program. Povjerenstvo za prosudbu tada je zaključilo da je situacija spolnog zdravlja mladih u Republici Hrvatskoj alarmantna te da su postojeći osnovnoškolski i srednjoškolski nastavni sadržaji necjeloviti, manjkavi i nedostatni te da ne zadovoljavaju potrebe cjelovitog i suvremenog pristupa spolnom odgoju i obrazovanju. Pritom je istaknuto da bi takav spolni odgoj trebao unapređivati zdravlje djece i mladih; povećati informiranost i znanja djece i mladih o spolnosti i zdravlju te o ponašanjima koja štete zdravlju; promijeniti ponašanja djece i mladih u vezi sa spolnošću i zdravljem u cjelini, osobito prema smanjenju preranog stupanja u spolne odnose i odgovornog spolnog ponašanja, uključujući razvijanje samopoštovanja, ovladavanje komunikacijskim vještinama, promicanje razumijevanja i prihvaćanja različitosti; unapređivati i promicati ravnopravnost među spolovima; promicati pozitivne životne vrijednosti vezane uz spolnost. Zaključeno je da ne postoji niti jedan cjelovit program spolnog odgoja u našim školama. Program cjelovitog spolnog odgoja Teen STAR, kao ni tada predloženi program Ljudska seksualnost i kvaliteta življenja, ne zadovoljavaju.

Poduzete mjere: Vezano uz sastav Povjerenstva za zdravstveni odgoj i obrazovanje u osnovnoj i srednjim školama od 19. prosinca 2005. godine, pravobraniteljica je nadležnome ministru uputila upozorenje i preporuku dana 21. prosinca 2005. godine. Upozorila je da u sastav Povjerenstva nisu uvrštene/i predstavnici/e institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova ni nevladine organizacije i njihove/i stručnjaci/stručnjakinje iz područja ravnopravnosti spolova na čijoj ulozi i odgovornosti za unapređivanje položaja žena inzistira Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2001. - 2005. Zbog toga Povjerenstvo gubi na doprinosu gore navedenih predstavnica/ka te se ostavlja prostor za vrlo vjerojatno nezadovoljstvo onog dijela struke i javnosti kojem je stalo do rodno osjetljivog spolnog odgoja i obrazovanja. Pravobraniteljica je također preporučila da se ponovno razmotri mogućnost uvođenja zasebnog sata spolnog odgoja i obrazovanja u školama.

Ishod slučaja / Napomene: Do kraja izvještajne godine nije dobivena nikakva povratna informacija, a prema dostupnim podacima nije došlo do promjena u sastavu Povjerenstva. Natječaj za zdravstveni odgoj i obrazovanje nije objavljen do kraja izvještajne godine 2005.

9.1.3. Prijedlog zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu (PRS 02-06/05-03, 12-03/05-99)

Opis slučaja: Vlada RH je 30. rujna 2005. godine predsjedniku Hrvatskoga sabora dostavila Prijedlog zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu, P. Z. br. 363. Pravobraniteljica je uočila da je iz teksta navedenog Prijedloga izuzet tekst iz članka 3. dosadašnjeg Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu iz 2001. godine (NN, 117/01., Izmjene NN, 59/03.), a koji glasi: „Neće se odobriti udžbenik čiji je sadržaj protivan Ustavu Republike Hrvatske a neprimjeren osobito u pogledu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i odnosa među spolovima, te odgoju za demokratsko društvo.“ Pravobraniteljica smatra da do izbacivanja gore navedenog teksta

nije došlo slučajno te je izrazila svoju bojazan da, ukoliko tekst izostane iz novog Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu, navedena načela neće biti uvrštena, odnosno poštovana niti u najavljenim podzakonskim aktima: Udžbeničkom standardu i Pravilniku o radu stručnih povjerenstava, čije je donošenje zakonski predviđeno 60 dana od dana stupanja na snagu Zakona o udžbenicima, a koji trenutno nisu dostupni javnom uvidu. Važeći Udžbenički standard iz 2003. godine (NN, 63/03.) vrlo korektno propisuje protudiskriminacijske odredbe. Ako se takve odredbe brišu iz nove verzije Zakona o udžbenicima, postoji opravdana bojazan da će se one brisati i iz Udžbeničkog standarda, što bi bio regresivan i neopravdan korak, osobito u današnjem eurointegracijskom kontekstu.

Pravobraniteljica je ukazala da Konvencija UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, koje je Republika Hrvatska stranka, zahtijeva „uklanjanje stereotipnog shvaćanja uloga muškaraca i žena na svim stupnjevima i u svim oblicima obrazovanja kroz poticanje zajedničkog obrazovanja i drugih vrsta obrazovanja koje pomažu postizanju tog cilja, a posebice revizijom udžbenika i školskih programa te prilagođavanjem nastavnih metoda“ (čl. 10.). Ukazano je i na odredbe iz čl. 14. Zakona o ravnopravnosti spolova koji se odnosi na obrazovanje.

Poduzete mjere: Ministru znanosti, obrazovanja i športa 8. studenoga 2005. godine poslano je upozorenje zbog brisanja protudiskriminacijskih odredbi iz nove verzije Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu i prijedlog da izostavljene odredbe budu uvrštene u Konačni prijedlog zakona. Isto je dano na znanje Odboru za ravnopravnost spolova Hrvatskoga sabora.

Ishod slučaja: Spomenuti saborski odbor je prihvatio Prijedlog zakona, ali je pritom podržao pravobraniteljičino mišljenje da je potrebno zadržati izostavljenu odredbu iz važećeg Zakona o udžbenicima. O ovome je raspravljao i Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina te zaključio isto. Do kraja izvještajne godine Prijedlog Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu nije bio na dnevnom redu niti je razmatran na sjednici Hrvatskoga sabora.

Napomene: Pravobraniteljica će i u sljedećoj izvještajnoj godini pratiti donošenje ovoga zakona.

9.1.4. Oblikovanje dokumenta „Strategija razvoja znanosti RH“ (PRS 02-04/05-02)

Opis slučaja: Prigodom oblikovanja dokumenta Strategija razvoja znanosti Republike Hrvatske najavljenog iz Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, pravobraniteljica je željela podsjetiti na odgovarajuće zakonske odredbe o ravnopravnosti spolova i smjernice kojih bi se pri oblikovanju Strategije trebalo pridržavati. U kontekstu ulaska RH u Šesti okvirni program Europske komisije i punopravne integracije hrvatske znanstvene i akademske zajednice u sustav znanosti Europske unije, podsjetila je kako je jedna od temeljnih odrednica tog programa promaknuće uloge žena u istraživanju i znanosti. Isto je detaljno razrađeno u dokumentu *Women and Science: Excellence and Innovation – Gender Equality in Science (SEC (2005) 370, Commission of the European Communities, Brussels, 11.3.2005.)* koji, između ostaloga, ističe osnaživanje žena na pozicijama odlučivanja u istraživanjima i tehnologiji, usklađivanje profesionalnog i privatnog života žena, rod i znanstvenu izvrsnost, osnaživanje rodnih istraživanja i rodne dimenzije u istraživanjima, povećanje sudjelovanja žena u znanosti, tehnologiji i inoviranju, promicanje ravnopravnosti spolova u znanosti, osnaživanje uloge znanstvenica, unapređivanje znanstvene izvrsnosti kroz promicanje rodnog osvješćivanja i pravednosti, te rodno praćenje i rodnu statistiku. Također, prijašnji dokumenti Europske unije koji se zalažu za promicanje statusa žena u znanosti te ženskih i rodnih studijskih sadržaja (*European Commission, Women and Science: Mobilizing women to enrich European research, COM (1999) 76, Brussels, 1999.* i kasniji dokumenti) ističu kako govoriti ozbiljno o pitanjima roda i znanosti znači puno više od postavljanja većeg broja žena na pozicije u visokom obrazovanju, što i dalje jest neophodno, te kako će stvarna integracija roda u aktivnosti europskog istraživanja imati snažne učinke na načine proizvodnje znanja, na metodologije koje se rabe i na teorijska razmišljanja kojima takav novi model znanja teži. Ističu također unapređivanje istraživanja od strane žena, za žene i na temu žena. Prema Nacionalnom

izvješću Vlade RH o provedbi Milenijske deklaracije Ujedinjenih naroda od 4. kolovoza 2004. godine, kao treći milenijski cilj navodi se promicanje ravnopravnosti spolova i osnaživanje žena te „podržavanje rodni istraživanja i ženskih studija (mjereno brojem sufinanciranih istraživanja)“. Nacionalne statistike i istraživanja pokazuju nedovoljnu zastupljenost za ravnopravnost spolova relevantnih znanstvenoistraživačkih i studijskih sadržaja, kao i nezadovoljavajući položaj žena unutar cjelokupne nacionalne akademske zajednice. Primjerice, unutar visokog obrazovanja na nižim razinama stručnosti nalazi se više žena, dok se njihov udio smanjuje u rangu redovitih profesora/ica: brojnost žena na položaju asistentice je 45%, docentice 35%, a redovite profesorice svega 19% od ukupnog broja redovitih profesora/ica (Koludrović, 2003.).

Poduzete mjere: Resornom ministru, Nacionalnom vijeću za znanost i Nacionalnom vijeću za visoko obrazovanje 26. rujna 2005. preporučeno je da tijela odgovorna za oblikovanje i donošenje buduće Strategije razvoja znanosti Republike Hrvatske i nacionalnih znanstvenoistraživačkih prioriteta uzmu u obzir gore navedene smjernice za promicanje ravnopravnosti spolova i promicanje žena u znanosti.

Ishod slučaja: Dokument na koji se preporuka odnosi nije pod tim nazivom objavljen do kraja izvještajne godine. Na 13. sjednici Nacionalnog vijeća za znanost u listopadu 2005. usvojena je lista prioriteta kratkoročne strategije razvoja znanosti i tehnologije za razdoblje 2005. - 2010.: okoliš, zdravlje, energija i materijali te hrvatski identitet, dok su kao dugoročni prioriteti za idućih 5 - 10 godina prihvaćeni: temeljna istraživanja potaknuta stjecanjem novih znanja; zaštita okoliša i gospodarenje okolišem, razvoj krškog područja, Jadransko more, obala i otoci; poljoprivreda, biotehnologija, hrana; zdravlje; informacijsko-komunikacijske tehnologije; nanoznanost, novi materijali, konstrukcije i proizvodni procesi; energija, alternativni i obnovljivi izvori energije, transport, sigurnost; društvene i humanističke znanosti i hrvatski identitet; socijalna integracija, odgoj i obrazovanje, cjeloživotno obrazovanje.

Napomene: U dosadašnjoj fazi oblikovanja Strategije razvoja znanosti RH nije vidljivo jesu li pravobraniteljičine preporuke uzete u obzir te će se isto i dalje pratiti.

9.1.5. Prijedlozi studijskih programa/aktivnosti na provedbi Bolonjskog procesa (PRS 02-02/04-06)

Opis slučaja: Pravobraniteljica je, vezano uz najavljene aktivnosti na provedbi Bolonjskog procesa u akademskoj godini 2004./2005. unutar kojih je trebalo obaviti prosudbu/postupak evaluacije predloženih studijskih programa, podsjetila na odgovarajuće zakonske odredbe o ravnopravnosti spolova kojih se pritom valja pridržavati. Pozvala se na Nacionalno izvješće Vlade RH o provedbi Milenijske deklaracije Ujedinjenih naroda od 4. kolovoza 2004. godine i treći milenijski cilj (promicanje ravnopravnosti spolova i osnaživanje žena, te nacionalni prioritet u području obrazovanja, odnosno potreba uvođenja rodno osjetljivog obrazovanja u nastavne planove i programe s ciljem otklanjanja spolnih stereotipa i edukacija odgajatelja i nastavnog osoblja u smjeru promicanja ravnopravnosti spolova, kao i podržavanje rodni istraživanja i ženskih studija) te na dokumente Europske unije koji se zalažu za promicanje statusa žena u znanosti te ženskih i rodni studijskih sadržaja (opisano u slučaju br. 4.). Podsjetila je da prema Zakonu o ravnopravnosti spolova (NN, 116/03.), odnosno članku 14. koji se odnosi na obrazovanje, obrazovanje o pitanjima ravnopravnosti spolova „predstavlja integralni dio sustava osnovnog, srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja, kao i cjeloživotnog učenja koji uključuju i pripremu oba spola za aktivno i ravnopravno sudjelovanje na svim područjima života“. Nadalje, treba promicati nediskriminacijska znanja o ženama i muškarcima, uklanjati spolne/rodne nejednakosti i rodne stereotipe u obrazovanju na svim razinama, uvažavati rodne aspekte u svim obrazovno-nastavnim područjima te donositi mjere za osiguravanje ujednačene zastupljenosti po spolu, kako u studentskoj populaciji tako i unutar predavačkih struktura, a nadležna državna tijela za obrazovanje i institucije na području obrazovanja trebaju provoditi posebne mjere glede pristupa obrazovanju,

pripreme, usvajanja i provedbe programa obrazovanja, odobrenja udžbenika, kao i organizacijskih i pedagoških inovacija.

Poduzete mjere: 14. ožujka 2005. resornom ministru, Rektorskom zboru visokih učilišta, Nacionalnom vijeću za visoko obrazovanje i Agenciji za znanost i visoko obrazovanje poslan je dopis s prijedlozima i preporukom da tijela odgovorna za prosudbu i vrednovanje prema Bolonjskom procesu reformiranih studijskih programa kao kriterij obuhvate i načela ravnopravnosti spolova te rodnu senzibiliziranost predloženih sadržaja, osobito onih studijskih programa vezanih za odgoj i obrazovanje.

Ishod slučaja: Nije primljena nikakva pisana povratna informacija. Provedeno interno istraživanje podataka o studijima i kolegijima na hrvatskim sveučilištima pokazuje da i dalje nema samostalnih studija, odnosno odsjeka za ženske i/ili rodne studije, već samo pojedinih kolegija. Neki od njih su: *Sociologija roda* i *Sociologija spolnosti* na Odsjeku za sociologiju, *Filozofija roda* na Odsjeku za filozofiju, *Feministička metodologija u etnologiji i kulturnoj antropologiji*, *Uvod u feminističku antropologiju* i *Ženska povijest* na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju te *Virginia Woolf i feministička kritika* na Odsjeku za komparativnu književnost, te eksperimentalni *Sveučilišni program za ljudska prava i demokratsko građanstvo* pri Istraživačko-obrazovnom centru za ljudska prava i demokratsko građanstvo na Filozofskom fakultetu u Zagrebu; *Uvod u studije roda* i *Sociologija spolnosti, braka i obitelji* na Hrvatskim studijima u Zagrebu; *Feminističke teorije* i *Sociologija obitelji* na Odjelu za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zadru; *Spolni i rodni identiteti* na Odsjeku za kulturalne studije Filozofskog fakulteta u Rijeci.

Napomene: I nadalje treba ustrajati na uvođenju samostalnih ženskih i rodni studija kao akademske discipline na hrvatska sveučilišta te novih kolegija s takvim sadržajima.

9.1.6. Pisanje stečenih akademskih naziva (stručnih zvanja, stručnih naziva, akademskih stupnjeva) u muškom i ženskom rodu (PRS 02-04/05-01)

Opis slučaja: Zbog učestalih upita o praksi upisivanja stečenih akademskih naziva u muškom rodu, te za potrebe istraživanja rodne perspektive u javnoj i službenoj komunikaciji, pravobraniteljica se obratila nadležnome ministarstvu zatraživši službeno stajalište. Zatražila je odgovor na upit postoji li jedinstvena uputa za visoka učilišta glede primjene Pravilnika o sadržaju diploma i dopunskih isprava o studiju (NN, 9/05.) i Pravilnika o sadržaju i obliku diploma koje izdaju visoka učilišta (NN, 53/01.), vezano za upisivanje stečenih akademskih naziva u diplome i druge isprave o studiju, te kakva je praksa. Pravobraniteljicu je zanimalo rabi li se i muški i ženski rod u nazivima, sukladno stvarnom spolu osobe koja dobiva dokument, na što Pravilnici jasno upućuju, te je li Agencija za znanost i visoko obrazovanje dobila upute od nadležnog ministarstva kako pri priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija prevoditi kvalifikacije u originalnom dokumentu navedene u ženskom rodu.

Poduzete mjere: Potrebni podaci zatraženi su prvi put 16. rujna 2005. godine, ali do konca izvještajne godine nije dobiven nikakav odgovor.

9.1.7. Nacionalna klasifikacija zanimanja (PRS 09-01/04-07)

Opis slučaja: Ženska mreža Hrvatske je od pravobraniteljice za ravnopravnost spolova zatražila pokretanje ispitivanja ustavnosti i zakonitosti Nacionalne klasifikacije zanimanja iz 1999. god. Pravobraniteljica smatra kako su nedosljednost i spolno diskriminacijska metodologija u izradi Nacionalne klasifikacije zanimanja i sličnih dokumenata (Nacionalna klasifikacija djelatnosti, Zakon o državnim službenicima i namještenicima, Zakon o državnom odvjetništvu, Mjerila za određivanje broja službenika i namještenika u državnom odvjetništvu, Uredba o nazivima radnih mjesta i koeficijenata složenosti u državnoj službi i dr.) evidentni. Smatra da je takva uporaba jezika diskriminacijska i u suprotnosti s ustavnim načelima o ravnopravnosti spolova, s duhom

Zakona o ravnopravnosti spolova, kao i s međunarodnim konvencijama i standardima koje je Republika Hrvatska usvojila (Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i dr.), te da takva uporaba jezika odudara od uvriježenih jezičnih standarda onih europskih jezika koji također poznaju gramatičku kategoriju roda (primjerice njemački), ali je vrlo upitno bi li takvo stajalište zauzeo i Ustavni sud. Notorno jest da hrvatski jezik poznaje gramatičku rodnu razliku (upotrebu muškog i ženskog roda) te da uporaba samo jednog od tih rodova u zakonima i drugim propisima kao generičkog roda predstavlja gramatičku rodnu diskriminaciju, jer je temeljena na tradicionalnoj jezičnoj uporabi u kojoj se muški rod koristi i predstavlja kao norma. Takva uporaba jezika u zakonima i drugim propisima perpetuira u našem društvu duboko ukorijenjene patrijarhalne kodove na simboličnoj razini (jezični seksizam), ali i diskriminaciju žena u društvenoj stvarnosti. Naposljetku, time se otvara prostor za moguću izravnu diskriminaciju određenu stavkom 1. članak 7. Zakona o ravnopravnosti spolova. Ukoliko želimo da pravila međunarodnog prava, temeljne vrednote ustavnog poretka o zaštiti i promicanju ravnopravnosti spolova i Zakon o ravnopravnosti spolova zažive normativno i u stvarnosti, te u konačnici dovedu do ukidanja svih oblika diskriminacije žena, potrebno je sve nacionalne dokumente uskladiti s navedenim, a ne samo ovu Nacionalnu klasifikaciju zanimanja. Tim više što su se mediji i šira javnost senzibilizirali na jezičnu uporabu imenica ženskoga roda za nositeljice određenih zanimanja te nam više nisu strane školske pedagoginje niti časnice vojske. Stoga, ako je nešto ušlo u svakodnevnu jezičnu uporabu i postalo svojevrsni zakonski neverificirani standard, nema razloga da ista norma ne bude zakonski utemeljena. Na potrebu uvođenja gramatički rodno ravnopravnog, odnosno dvostrukog nazivlja, pravobraniteljica je ukazivala svaki put kad je davala primjedbe na neki novi zakonski prijedlog. Dosadašnje iskustvo je pokazalo da ustavnopravni stručnjaci i zakonodavac imaju zadržku prema uvođenju ženskoga roda uz muški za nositelja/nositeljicu određenog zanimanja i stajalište o pravno gledano spolno neutralnim terminima.

Poduzete mjere: Pravobraniteljica je vezano za spolnu diskriminaciju u jeziku pokrenula projekt Rodna perspektiva u javnom i službenom komuniciranju te je održan i okrugli stol na kojem je vođena stručna interdisciplinarna rasprava koja je obuhvatila upravo problematiku iz pritužbe. Ženskoj mreži Hrvatske je dana 16. kolovoza 2005. poslana obavijest s pravobraniteljičinim stajalištem o sadržaju problematiziranom u njihovoj pritužbi, uz poziv na participiranje u projektu. Koordinatorica Ženske mreže je izlagala na spomenutom okruglom stolu te joj je dana prilika iznijeti problematiku obrazloženu u dopisu o Nacionalnoj klasifikaciji zanimanja.

Ishod slučaja/Napomene: Na predmetu će se raditi i tijekom sljedeće izvještajne godine, sve dok se ne okonča projekt Rodna perspektiva u javnom i službenom komuniciranju i dok pravobraniteljica ne krene s konkretnim prijedlozima prema zakonodavcu.

9.1.8. Program katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi (PRS 02-02/04-01)

Opis slučaja: Slučaj je detaljno opisan u pravobraniteljičinom izvješću iz 2004. godine, kad je pravobraniteljica Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa uputila upozorenje i preporuku vezano uz Program katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi (NN, 156/03.), odnosno njegov dio pod nazivom *Vjeronaučni program za osmi razred (I. nastavna cjelina – Upoznajmo i izgrađujemo svoj život)* i pripadajuću metodičku uputu koja glasi: „Razgovor o cjelovitom značenju i odnosu pojmova 'ljubav' i 'seks' i prosudba pogrešnih oblika seksualnosti (homoseksualnost, prostitucija, incest, transvestiti...).“ Kao reakcija na pravobraniteljičino upozorenje i preporuku, u Narodnim novinama broj 14/05. objavljen je ispravak spornog dijela teksta Programa te je termin „pogrešan“ zamijenjen terminom „grešan“.

Poduzete mjere: Pravobraniteljica je dopisom od 15. ožujka 2005. upućenim ministru znanosti, obrazovanja i športa ponovno ukazala na neusklađenost spornog dijela Programa s pozitivnim zakonodavstvom, kao i na diskriminaciju osoba istospolnog usmjerenja i poistovjećivanje homoseksualnosti s drugim oblicima ponašanja koji ne predstavljaju oblike seksualnosti i nakon

izmjene termina „pogrešan“ u vrijednosno-religijski „grešan“ jer bi posljedice uporabe bilo prvog, bilo drugog pojma bile iste. Stoga je predložila da resorno ministarstvo u dijalogu s Hrvatskom biskupskom konferencijom preformulira, odnosno izmijeni i dalje sporni dio teksta Programa. O istome su obaviješteni/e podnositelji/ce pritužbe.

Ishod slučaja / Napomene: Nema saznanja o prihvaćenom prijedlogu jer nije dobivena nikakva povratna informacija.

9.1.9. Nastavak suradnje s Institutom otvoreno društvo Hrvatska na projektu obrazovanja Roma (PRS 12-03/05-59)

Pravobraniteljica s Institutom Otvoreno društvo Hrvatska surađuje na projektu *Pilot-projekt obrazovanje Roma* koji se provodi u Belom Manastiru od 2004. godine, te je za potrebe istoga stručna suradnica pravobraniteljice za područje obrazovanja uključena u eksterni evaluatorski tim, s ciljem davanja stručne pomoći te poticanja rodne ravnopravnosti i boljeg statusa ženske djece romske populacije. Rezultati formativne evaluacije na kraju prve godine provedbe Projekta 2004./05. ukazuju na uspješnu provedbu predškolskog programa i dobru startnu poziciju romske djece pri polasku u školu, ali i na potrebu za sljedećim: uključivanje u integrirane/miješane grupe, posebna briga za starosnu skupinu koja je sklona napuštanju školovanja, uključivanje djece koja su napustila školovanje u obrazovanje odraslih, uključivanje romske djece u izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, organiziranje edukacije protiv predrasuda, programi produženog boravka, mentorska pomoć, te suradnja između učiteljskog osoblja i roditelja i njihova uključenost u aktivnosti vrtića/škole.

9.1.10. Suradnja s televizijskom emisijom „DORICA“ - Z1 TV (PRS 12-03/05-29)

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je tijekom izvještajne godine 2005. surađivala s udrugom „Dorica“ u zajedničkoj realizaciji obiteljske edukativno-zabavne emisije „Dorica“ s temom odgoja djece u toleranciji i poštovanju različitosti, prikazivane u razdoblju od 1. svibnja do 18. prosinca 2005. godine na lokalnoj Televiziji Z1, nedjeljom od 9 do 10 sati (uz ljetnu stanku tijekom kolovoza i rujna, tijekom koje se u rujnu surađivalo na svakodnevnim polusatnim emisijama ljetne sheme „Ringe, ringe raja“), a s ciljem promicanja ravnopravnosti spolova, odnosno senzibiliziranja gledateljstva za pitanja važna za ravnopravnost spolova (spolni stereotipi i predrasude u odgoju i obrazovanju: stereotipi u dječjoj igri, u odabiru igračaka i slobodnih aktivnosti; uloga očeva u odgoju i životu djeteta; različiti obiteljski statusi; nenasilna komunikacija; multikulturalnost; osobe s posebnim potrebama; spolnost i spolni odgoj, utjecaj medija). Suradnja se sastojala u osmišljavanju tema i sadržaja za emisije, gostovanjima pravobraniteljice i njezinih suradnica/savjetnica u emisijama, pronalaženju drugih stručnjakinja za gostovanje u emisijama te u medijskoj promociji institucije pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

9.1.11. Suradnja s Centrom za ženske studije na projektu rodna jednakost: od koncepta do provedbe (PRS 12-03/04-01)

Projekt je imao za cilj osvijestiti pojam ravnopravnosti spolova, razmotriti teorijska pitanja vezana uz navedenu problematiku i naznačiti smjernice za provedbu ravnopravnosti spolova unutar svih područja društva. Suradnja se sastojala od tri gostovanja (izlaganja) i sudjelovanja na seminarima za javne djelatnike/ce koji/e se u svom radu susreću s različitim aspektima pitanja ravnopravnosti spolova (sveučilišni/e profesori/ce i asistenti/ce, predstavnici/e znanstvenih instituta, javne uprave, sindikata, lokalnih povjerenstava za ravnopravnost spolova). Sudionike/se se upućivalo u djelokrug rada i ovlasti pravobraniteljice i relevantne propise te u rodnu (ne)osjetljivost zakona i drugih propisa koji se odnose na obrazovanje, uz navođenje primjera i odgovaranje na upite. Rezultati rada na Projektu sažeti su u objavljenom brošuri *Vodič prema politici rodne jednakosti: izazovi i mogućnosti*.

9.2. ROMI/ROMKINJE I OBRAZOVANJE

Sukladno međunarodnim i nacionalnim preporukama za osiguravanje jednakih obrazovnih mogućnosti za djevojčice i dječake, eliminaciji spolnog dispariteta u osnovnom i srednjem obrazovanju, posvećivanju ženama pripadnicama nacionalnih manjina i onima iz socijalno ugroženih sredina, njihovoj zaštiti i obrazovanju te podizanju njihove svijesti o ravnopravnosti spolova, a što je dodatno dobilo na značaju donošenjem Vladinog akcijskog plana *Desetljeće za uključivanje Roma 2005. - 2015.*, dio aktivnosti pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u 2005. godini odnosio se na navedeno.

Prema Zaključnim preporukama Odbora za uklanjanje diskriminacije žena o primjeni Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena – CEDAW (koje se odnose na podneseno drugo i treće periodično izvješće Republike Hrvatske CEDAW/C/CRO/2-3 od 18. siječnja 2005. g.), Odbor u 29. i 30. točki pod 'Najvažnijim područjima zabrinutosti' naglašava svoju zabrinutost radi marginaliziranog i osjetljivog položaja Romkinja, osobito glede obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja i sudjelovanja u javnom životu i odlučivanju, kao i pri stjecanju prava na državljanstvo, sukladno čl. 9 Konvencije. **Odbor stoga zahtijeva od države da poduzme učinkovite mjere za uklanjanje diskriminacije prema Romkinjama, i u društvu u cjelini i unutar njihovih zajednica**, te da unaprijedi poštovanje njihovih ljudskih prava kroz učinkovite i proaktivne mjere. Također, Odbor je zatražio da sljedeće periodično izvješće obuhvati i „cjelovit prikaz situacije romskih žena i djevojčica, uključujući statistiku prikazanu po spolu, a vezano za njihove mogućnosti obrazovanja i postignuća, pristup zapošljavanju i zdravstvenim i socijalnim uslugama, sudjelovanje u javnom životu i odlučivanju, napose s obzirom na propise koji se izravno odnose na njih“.

Sukladno navedenom, a nastavno na prošlogodišnje bavljenje problematikom ravnopravnosti spolova kod pripadnika/ca osjetljivih skupina društva, pravobraniteljica je i tijekom izvještajne godine 2005. pokušavala dobiti uvid u uključenost romske populacije, s naglaskom na žensku populaciju, u obrazovni sustav te u razloge zabrinjavajuće ranog napuštanja tog sustava, budući da ima indicija kako do navedenog dolazi zbog diskriminacije (počevši od obiteljskog odgoja preko ranih/maloljetničkih brakova, što rezultira zabrinjavajućim položajem na tržištu rada), kako bi mogla upozoravati na kritična mjesta i preporučiti potrebne mjere. Radi potraživanja relevantnih podataka i saznanja, vođena je prepiska s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi te Državnim zavodom za statistiku.

Stanje obrazovanja (uključenost u sustav, uspješnost, napuštanje i dr.) romske populacije teško je pratiti jer se takvi podaci statistički ne prikupljaju. Državni zavod za statistiku ne prikuplja podatke prema narodnosti učenika za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, a budući da su Romi premala skupina za procjenu iz uzorka, ne mogu se dati ni podaci o neformalnom obrazovanju odraslih. Podaci o dječjim vrtićima i školama na jezicima i pismu nacionalnih manjina govore o dva dječja vrtića u kojima se program izvodi na hrvatskom i romskom jeziku (ukupno 86 djece, od toga 42 djevojčice). Svega jedan student i jedna studentica romske nacionalnosti evidentirani su kao upisani u ak. god. 2005./2006. (na Fakultetu političkih znanosti, odnosno Učiteljskoj akademiji).

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa dostavilo je podatke o školovanju Romkinja u Međimurskoj i Varaždinskoj županiji, u kojima se školuje najviše romske djece, kao ogledni primjer, uz napomenu da se djeca u drugim krajevima Hrvatske školuju integrirano pa je teško dati potpune podatke, dok se djeca u gradovima ne deklariraju tako. Imaju uvid i u podatke o srednjoškolicima/kama koji se upisuju posredstvom Ministarstva (oko 30 učenica stipendistica, pretpostavljaju da ih je i više uključeno u obrazovanje; najčešće biraju ekonomska zanimanja, trgovački smjer, frizerstvo i ugostiteljstvo), kao i o studentima/cama koje stipendiraju jer se oni

zbog stipendije deklariraju kao pripadnici romske manjine (među njima je 20 studentica i uglavnom su upisane na učiteljske akademije za zanimanje odgajateljice; ni jedna još nije završila studij u ove četiri godine od kada ih se stipendira). Ministarstvo navodi i podatke o 19 romskih pomagača, od kojih su 4 žene, 3 sa srednjom stručnom spremom, a jedna se školuje za odgajateljicu, kao i podatke o 4 Romkinje predsjednice udruga žena Romkinja, od kojih su 3 sa srednjom stručnom spremom.

MZOŠ napominje kako je najveći problem školovanje u prva četiri razreda osnovne škole, kad romska djeca najčešće ponavljaju po dva razreda. Učenice uglavnom napuštaju školu nakon petog razreda. Uspjeh je u prosjeku dovoljan i vrlo mali broj učenica završi osnovnu školu s dobrim ili vrlo dobrim uspjehom (u srednje škole i na fakultete se upisuju slijedom preferencijalnih kvota, u skladu s odgovarajućim nacionalnim programima). Na primjeru OŠ Mala Subotica vidi se da je u predškolu uključena 21 učenica, od 1. do 4. razreda školu pohađa 48, a od 5. do 8. razreda ni jedna učenica. Slično je i u OŠ Petrijanec gdje od 1. do 4. razreda ima 58, a od 5. do 8. razreda 15 učenica, od čega su samo 3 u 8. razredu. Također, podaci o Međimurskoj i Varaždinskoj županiji govore o 87 djece uključene u predškolski odgoj, o 344 učenice od 1. do 4. razreda i 89 učenica od 5. do 8. razreda, sa samo 11 učenica u 8. razredu.

Polazište prema kojem je riječ o spolnoj diskriminaciji ženske djece romske pripadnosti jer su prerano suočene s preuzimanjem tradicionalnih uloga supruga, majki, domaćica, čuvarica mlađe braće/sestara ili zarađivanjem prošnjom, potvrđuju i podaci koji govore o broju maloljetničkih brakova i o starosti roditelja. Tako podaci iz Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi ukazuju na broj maloljetničkih brakova, što se može pratiti iz broja izdanih mišljenja o opravdanosti zahtjeva za prijevremeno sklapanje braka osobama romske nacionalnosti (na područjima gdje živi najviše romskog stanovništva: Zagreb, Donji Miholjac, Kutina, Sisak, Beli Manastir, Vukovar, Slavonski Brod, Varaždin, Crikvenica, Đurđevac), te je tako u razdoblju od cijele 2004. godine do polovice 2005. godine izdano 31 mišljenje, što je puno usporedivo li to s podatkom o ukupno izdanim mišljenjima za cjelokupno stanovništvo – 2004. godine 203 (9 negativnih) mišljenja.

Prema podacima iz Zavoda za statistiku (koji su za potrebe analize ove problematike traženi isključivo za romsku populaciju i nisu uspoređivani s nacionalnim prosjekom), broj živorođene djece rođene od majki Romkinja prema starosti majki pokazuje podjednak trend maloljetničkih trudnoća u razdoblju od 2001. do 2004. godine. Tako je broj majki starih između 14 i 17 godina: 62 maloljetne majke 2001., 57 maloljetnih majki 2002., 71 maloljetna majka 2003. i 56 maloljetnih majki 2004. godine. Primjetno je da je podjednako i najviše onih sa 17 i 16 godina, upola manje od tog broja je onih koje rađaju u 15. godini života, dok je najmanje onih s 14 godina (primjerice, 2004. godine je evidentirano 6 četrnaestogodišnjih majki, 5 petnaestogodišnjih, 20 šesnaestogodišnjih, 25 sedamnaestogodišnjih; za usporedbu, najviše, njih 133, je starosti 20-24 godine). Pritom je pozitivan pokazatelj taj što se skoro 100% poroda obavlja u zdravstvenim ustanovama i svega otprilike 0,3% bez stručne pomoći, što ukazuje na visoku zdravstvenu i socijalnu osviještenost i standard koji u ovom segmentu romska populacija ima.

Navedeno potvrđuje tvrdnje o nepovoljnom statusu romskih djevojčica i o njihovom ranom napuštanju redovnog školovanja, s naznakama preranog odrastanja i, pretpostavka je, zamjenom školskih s obiteljskim dužnostima, odnosno preranim zasnivanjem vlastite obitelji. Sve to ukazuje na potrebu aktivnijeg angažiranja odgovornih za odgoj i obrazovanje, ali i same romske zajednice i društva u cjelini glede osvješćivanja ravnopravnosti spolova i važnosti obrazovanja u životu pripadnika ove manjine.

DIO DESETI

PROJEKT: RODNA PERSPEKTIVA U JAVNOJ I SLUŽBENOJ KOMUNIKACIJI

Projektom *Rodna perspektiva u javnoj i službenoj komunikaciji* željela se otvoriti javna rasprava o postojećoj jezičnoj normi iz perspektive ustavnosti i zakonitosti, a zamišljen je kao komparativna analiza pravne i sociolingvističke prakse te opravdanosti uvođenja rodno osjetljivog jezika kao norme. Dosadašnje pravobraniteljičino iskustvo s uvođenjem rodno osviještene perspektive u jezični standard ukazuje na nepostojanje jasnih standarda i politika primjene jezika u službenim nacionalnim dokumentima, a slijedom toga i u javnom komuniciranju. Namjera je projekta istražiti je li navedena uporaba jezika diskriminatorna i u suprotnosti s ustavnim načelima o ravnopravnosti spolova, s duhom Zakona o ravnopravnosti spolova, kao i s međunarodnim konvencijama i standardima koje je Republika Hrvatska usvojila (Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i dr.). Također se želi našu jezičnu praksu u javnoj i službenoj komunikaciji usporediti s jezičnim standardima onih europskih jezika koji također poznaju gramatičku kategoriju roda (primjerice njemački), za što je honorarno angažirana stručnjakinja.

Zauzeto je stajalište iz perspektive ravnopravnosti spolova prema kojemu rodno neosviještena upotreba jezika u zakonima i drugim propisima perpetuirala patrijarhalne kodove u društvu na simboličnoj razini (jezični seksizam), ali i diskriminaciju žena u društvenoj stvarnosti. Konačno, time se otvara prostor za moguću izravnu diskriminaciju određenu stavkom 1. članka 7. Zakona o ravnopravnosti spolova.

Primijećeno je da su se mediji i šira javnost senzibilizirali na uporabu imenica ženskog roda za nositeljice određenih zanimanja te nam više nisu strane školske pedagoginje niti časnice vojske, ženska prezimena se ne rabe u patronimičkom obliku, a u novoobjavljenim školskim udžbenicima postavljaju se pitanja: „Kako se zove tvoja učiteljica/učitelj?“ ili „Što si tada učinio/učinila?“. Stoga, ako je nešto ušlo u svakodnevnu jezičnu uporabu i postalo neverificirani standard, postavlja se pitanje je li opravdano uvođenje takve prakse u zakonske standarde.

Okrugli stol „Rodna perspektiva u javnoj i službenoj komunikaciji“

S namjerom da se ovoj problematici pristupi multidisciplinarno i sa što više relevantnih podataka i stručnih mišljenja, u okviru projekta je u studenome održan istoimeni cjelodnevni okrugli stol na kojem su izlagali/e jezikoslovac Stjepan Babić, književni kritičar i novinar Boris Beck, anglistkinja i romanistkinja Marija Bratanić, germanistkinja Zrinjka Glovacki Bernardi, prevoditeljica Iva Grgić, psiholingvistkinja Melita Kovačević, filozof Nenad Mišćević, stručnjaci s Pravnog fakulteta u Zagrebu Siniša Rodin i Goran Selanec, predsjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskoga sabora Gordana Sobol, predstojnica Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH Helena Štimac Radin, predstavnica Ženske mreže Hrvatske Bojana Genov te pravobraniteljica za ravnopravnost spolova. Među prisutnima su bili/bile predstavnici/ce relevantnih državnih institucija: MZOŠ-a, Vladinog Ureda za ljudska prava, Ministarstva kulture, Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija i Instituta za društvena istraživanja; velik broj osoba (i profesora/ica i studenata/ica) s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, brojne predstavnice ženskih udruga, predstavnici/e županijskih tijela za ravnopravnost spolova, te HNS-a, Pravnog fakulteta u Zagrebu, MAP Savjetovanja, KIC-a i predstavnice medija. Događanje je popraćeno kratkim prikazima u dnevnom tisku (Slobodnoj Dalmaciji, Vjesniku i Večernjem listu), u Poslovnom dnevniku objavljen je razgovor sa Zrinjkom Glovacki Bernardi, a u Novom Listu temu je u svojoj kolumni obradio Nenad Mišćević.

U prvom dijelu okruglog stola govorilo se o sociolingvističkim i psiholingvističkim mogućnostima uvođenja rodno senzibilnog jezika. Okrugli stol je započeo uvodnim izlaganjem prof. dr. sc. Zrinjke Glovacki Bernardi, redovite profesorice na Katedri za njemački jezik Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koja je ilustrirala rodnu ravnopravnost u njemačkom jeziku koji je pritom uspio biti i jezično ekonomičan te tako danas poznaje nekoliko načina za izbjegavanje jezične diskriminacije: paralelno navođenje obaju oblika za imenicu, dakle i u muškom i u ženskom rodu; dvostruku množinu, kad se u jednoj riječi navodi oblik i za muški i za ženski rod, uz pisanje velikog slova u dijelu riječi gdje počinje nastavak za drugi rod; te uvođenje neutralne riječi „osoba“ (što, usput, ne bi bilo dobro rješenje u hrvatskom jeziku zbog negativnih konotacija koje ta riječ ima u našem jeziku). Spomenula je i provođenje jezičnih eksperimenata feminističkih lingvistkinja u Njemačkoj; rezultati su pokazali da jezični oblik izravno utječe na predodžbu kod slušatelja/ice, odnosno da muški gramatički oblik izaziva asocijaciju, sasvim konkretnu, muške osobe. Stoga, jezična formulacija može izravno uvjetovati stvarnu diskriminaciju, što je slučaj s oglašavanjem za radna mjesta ili primjerom „studenta koji ima pravo mirovanja obveza studenta za vrijeme trudnoće“ u našem Zakonu o visokom obrazovanju. Naglasila je također kako je dosljedno korištenje odgovarajućih naziva za žene u hrvatskom jeziku važno radi promjene strukture svijesti u nas, odnosno da bi se izbjeglo nanošenje nepravde prema ženama.

Prof. dr. sc. Nenad Mišćević, filozof, redoviti profesor na sveučilištima u Rijeci i Mariboru koji se bavi i filozofijom jezika, govorio je o kodiranosti spola u jeziku, odnosno o tome da gramatički rod nije neutralan, te da obilježava rodne uloge spola. Utoliko jezik pokazuje diskriminaciju u realnosti, iskrivljuje sliku realnosti i podržava stereotipe. Riječ je o konvencionalnoj implikaturi koja je dio značenja i prema kojoj „jezik doista kao dio semantike riječi kodira spol“ i „onda imamo situaciju u kojoj sama semantika, bilo gramatikalizirana, bilo pragmatizirana, sugerira krive, loše, grozne stvari koje ne možeš tek tako pobrisati“. Napomenuo je kako je to teško objasniti onima koji nisu jezični stručnjaci i zaključio kako „nešto bitno treba promijeniti“.

Prof. dr. sc. Melita Kovačević, voditeljica Laboratorija za psiholingvistička istraživanja, predavačica na Odsjeku za logopediju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta i voditeljica poslijediplomskog studija Jezična komunikacija i kognitivna neuroznanost zagrebačkog Sveučilišta, izlagala je na temu *Uporaba generičkog roda u javnoj komunikaciji iz psiholingvističke perspektive*. Počela je od teze da „sve što jezično realiziramo, bez obzira je li riječ o pisanoj ili govorenoj riječi, na neki je način povezano s našim kognitivnim procesima, odnosno s time kako mi stvarnost doživljavamo i kako se prema toj stvarnosti postavljamo“. Pozvavši se na prekretničku knjigu Robin Lakoff iz 1975., govorila je o načinu usvajanja govora kod djece i razlikama koje nastaju u govoru dječaka i djevojčica zbog različito konstruiranog konteksta i stoga što im se odrasli različito i obraćaju. Objašnjava je učinak tog procesa na usvajanje rodnih uloga u stvarnom životu, kao i o utjecaju kulturnih i odgojnih sredstava, slikovnica i bajki na ravnopravnost, ilustriravši žensku ulogu ironično riječima „od Pepeljuge do čistačice“.

O tvorbenom, odnosno jezičnom aspektu ove problematike prvo je govorio akademik Stjepan Babić, umirovljeni redoviti profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu koji se bavi prvenstveno problematikom suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika, osobito tvorbom riječi. U svom se izlaganju, naslovljenom *Hrvatski jezik, zakonodavstvo i ravnopravnost spolova*, držao tradicionalne jezikoslovne teze da gramatički rod nema veze sa stvarnim spolom, te naglasio da on kao jezikoslovac podržava mocijsku tvorbu, odnosno uporabu parnih imenica (*nomina motta*), što tvorba hrvatskoga jezika omogućuje. Naglasio je kako jezik teži sustavu pa tako i naš jezik teži da se ženske osobe označe parnom imenicom koja označuje ženske osobe, te da je to u jeziku prevladalo pa imamo situaciju u kojoj više nije sporno hoće li se oblikovati ženski oblik nego kakav će biti taj ženski oblik riječi. Pritom je spomenuo da je prevladala tvorba ženskim imenicama na

–inja pa se primjerice govori *pedagoginja* i vrlo rijetko *pedagogica*. Napomenuo da je odluka Ustavnog suda o nepriznavanju uporabe oba roda na kandidacijskim listama (za *kandidat - kandidatkinja*) bila kriva, te podržava usustavljanje parnih imenica (uporabu oba roda) jer jezik tome teži i to zahtijeva, vodeći istodobno brigu i o prirodi jezika i o ravnopravnosti.

Prof. dr. sc. Marija Maja Bratanić, anglistkinja i romanistkinja, urednica hrvatskog izdanja EUROLOC-a, pojmovnika Ureda za službene publikacije Europske unije, složila se da je primjerice generička upotreba zamjenice *on* ili imenice *čovjek* za oba spola samo uvjetno seksizam jer je to pitanje duboko u jezičnom sustavu, ali je, navodeći primjere iz rječnika (osobito ukazujući na jezični opis, dakle pristup leksikografa), pokazala kako jezična diskriminacija dovedena do krajnosti dovodi i do diskriminacije i u uporabnom jeziku i konceptima (primjerice, riječ *profesionalac* ne postoji u ženskoj inačici, ali se značenje u rječniku objašnjava isključivo kao *prostitutka*; nijedan hrvatski rječnik zamjenicu *ona* ne donosi kao zasebnu natuknicu; *žena* se u rječnicima definira primarno u opreci prema muškarcu i dr.). Navodila je i neke rezultate istraživanja o mišljenju javnosti glede navođenja roda u oglasima za zapošljavanje, prema kojima se svega 12% muškaraca i samo 2% žena složilo s tvrdnjom da treba navoditi samo oblik za muški rod, te se 70% ispitanika/ca, od toga 77% žena, složilo da se u nomenklaturi zanimanja treba navesti i muški i ženski rod, što je vrlo ilustrativno.

Na to se u raspravi, između ostalih, nadovezala sveučilišna profesorica Jasenka Kodrnja rekavši kako je došlo do pomaka u politici osvješćivanja i rodne senzibilizacije te kako je izgovaranje zanimanja vezano uz povijesnu praksu pa se u ženskom rodu neizostavno izgovaraju ona zanimanja u kojima su se žene afirmirale (npr. glumica, što čak stoji i u diplomu), dok je drukčije sa zanimanjima u kojima se žene nisu afirmirale (kao snimatelj, skladatelj, slikar) i u kojima su žene tijekom povijesti bile potisnute.

Slijedila su izlaganja o rodnoj problematici u književnoj, prevoditeljskoj i medijskoj jezičnoj praksi. Talijanistkinja i anglistkinja dr. sc. Iva Grgić, lektorica na Odsjeku za talijanistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, predavačica na Filozofskom fakultetu u Zadru, prevoditeljica i predsjednica Društva hrvatskih književnih prevoditelja i predavačica na Ženskim studijima, govorila je o *Rodnim stereotipima u procesu (prijevodne) komunikacije*. Slikovito je prezentirala neke primjere „prevoditeljskih muka“ kad je riječ o rodu i spolu, dala neke komparativne jezične analize, te ukazala na težinu koju stereotipi koji se kodiraju u jeziku dobivaju, to jest kako se i same žene ponekad odupiru navođenju svojih funkcija i uloga u ženskom rodu, „manje vrijednom“. Spomenula je europsku tendenciju ukidanja diskriminirajuće opozicije *gospođa – gospođica* (njemački i angloamerički primjer) i nesnalaženje naših prevoditelja/ica koji će englesko *Ms* prevesti s *gospođica*, ne shvaćajući da je takvim jezičnim praksama cilj bio upravo izbjeći to „manje vrijedno“ etiketiranje. Pri spominjanju afirmiranih žena u Hrvatskoj koje svjesno svoje zanimanje ne žele staviti u ženski rod, izlagateljica je predložila da se omogući izbor te da se svatko prilikom izdavanja službenih dokumenata izjasni kako želi imati upisano svoje zanimanje, funkciju, položaj, a da bi zakon između ekonomičnosti i preciznosti trebao ipak izabrati preciznost, ako već ne može zadovoljiti oba načela. Spomenula je i postojanje takozvanih *guidelines*, preporuka za neseksističku uporabu jezika koje zakonski ne obvezuju, „ali podižu svijest pa ljudi ipak reaguju“.

Boris Beck, novinar i književni kritičar, urednik u Nacionalu, dugogodišnji urednik i suradnik Zareza i drugih časopisa, svoje je izlaganje naslovio *Cognomen est omen – muškarci imaju prezimena, a žene samo imena*, a govorio je o jezičnim teškoćama i mogućnostima uspostave ravnopravnosti spolova, napose pri imenovanju i obraćanju, s primjerima iz pisanih medija (gdje žena rijetko kad ima puno ime i prezime). Tako će u ženskim časopisima žene biti predstavljene

samo imenima, a puno ime i prezime „zavrijedit“ će eventualno visokopozicionirane žene dok ih se spominje u poslovnom kontekstu dnevnih novina. U pravilu, što su časopis ili dnevna novina profesionalniji, to je rodno osvješteniji njihov jezik, iako će i u Vjesniku zanemariti prezime žene ako je ona „samo“ gospođa Zdenka koja prodaje vrhnje na tržnici. Primijetio je također da žene koje se prikazuju bez odjeće uvijek imaju samo imena, a da žene koje se iznenada pojave na nekoj slici u pratnji „poznatih“ osoba postaju bezimene (primjerice: „Dario Kutle i Tvrtko Močibob s djevojkom“).

Izlagatelja posebno zabrinjavaju ženska prezimena koja se ne sklanjaju te pisana bez imena gube svoj stvarni rod; kao nesklonjiva imenica, ženska prezimena su jezična anomalija te je prirodno što se u slučaju kosog pada radije poseže za imenom. Tako ženska prezimena ne mogu u tekst ići sama jer nisu sklonjiva, osim ako ne završavaju na –a (Večerina, Zagorka, Orleanska), a dodatni problemi nastaju pri tvorbi posvojnih pridjeva (primjerice, rabi se Butleričin, što uopće nije tvorba od Butler već od Butlerica). Naglasio je da bi trebalo iskoristiti potencije jezika kako bi se ispunila „društvena želja za ravnopravnošću spolova kojoj jezik trenutno ne može posve udovoljiti“.

Sljedeći blok odnosio se na legitimnost uvođenja rodne perspektive u javnu i službenu komunikaciju. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je govorila o primjerima iz prakse svog rada i slučajevima pokušaja uspostavljanja gramatičke ravnopravnosti kao dijela stvarne ravnopravnosti (oglasila, zakoni) te reakcijama na koje je pri tome nailazila. Naglasila je da, bez obzira što kod utvrđivanja slučajeva diskriminacije može dati upozorenje, preporuku ili prijedlog, nije koristila ovlast da se zapravo inicira promjena zakona iz razloga što, s jedne strane, jedna institucija ima male šanse potaknuti izmjenu bilo kojeg zakona, a s druge što je za to potrebna jaka politička volja i pridobivanje političkih stranaka.

Prof. dr.sc. Siniša Rodin s Katedre europskog javnog prava i Poslijediplomskog studija iz europskog prava Pravnog fakulteta u Zagrebu izlagao je na temu *Sudska politika i rodna jednakost u Hrvatskoj – što nam poručuju sudovi?*. Govorio je o porukama koje sudovi šalju presudama i svojim načinom komuniciranja s javnošću (neobjavljivanje i neobrazlaganje presuda) s obzirom na ravnopravnost spolova, te kakve slike takva sudska praksa stvara o muškarcima i ženama, osvrnuvši se na različito tretiranje muškaraca i žena u osudama.

Slijedilo je izlaganje mr. sc. Gorana Selanca, također s Katedre za europsko javno pravo, pod naslovom *Spolna jednakost i rodna određenost hrvatskog zakonodavstva*. Govorio je o rodnim pravima kao pravima pojedinaca/pojedinki, odgovornosti pojedinaca/pojedinki za zaštitu istih te institucionalnim preprekama zaštiti tih prava, kao i o rodnoj određenosti zakonodavstva jezikom te perpetuiranju stereotipa o spolovima. Naglasio je da jezik zakona nedvojbeno šalje određene poruke i da one nisu neutralne već su vrijednosne i rodno obojene. Ukazao je na nedosljednosti i naveo primjer iz Zakona o radu koji dosljedno rabi riječ *radnik*, a „mi bismo sad trebali pretpostaviti da je to neutralna riječ koja obuhvaća muškarce jednako kao i žene“. No, istodobno, na nekim mjestima u istom zakonu, za specifične se poslove rabi isključivo ženski rod; dakle, kad piše *spremačica*, trebao bi i ovaj izraz biti neutralan i obuhvaćati i muškarce i žene. Glede čvrstih osnova na temelju kojih bi zakonodavac imao obvezu brinuti o rodnoj ravnopravnosti kad piše zakone, Selanec je spomenuo da nema nikakve čvrste osnove za to u Zakonu o ravnopravnosti spolova i naglasio ustavnu utemeljenost za to. Pritom je, s obzirom na dosadašnje odluke našeg Ustavnog suda (primjerice povodom žalbe Z.J. iz Rijeke protiv rješenja nadležnog izbornog povjerenstva da ne bude navedena kao *nositeljica liste*), izrazio svoj pesimizam i zaključak da ćemo podršku morati tražiti u eurointegracijskim obvezama na „gender mainstreaming“ ili osviještenu rodnu politiku.

U popratnoj raspravi je profesorica Vera Jelčić, pročelnica Katedre radnog i socijalnog prava Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, rekla kako je pravno, *de iure* često diskriminiran muškarac iako je jezično gledajući diskriminirana žena. Naglasila je da do jezične diskriminacije u radnom zakonodavstvu dolazi „ne zbog nedostatnog poznavanja značaja hrvatskog jezika, nego i zbog mnemotehničkih problema, odnosno nedostatnog poznavanja tehnike pisanja zakonskih tekstova“, te ukazala na potrebu izmjene zakona u dijelovima kad se spominju prava koja su zakonom utvrđena a koja ostvaruje majka (priznaju se majci), da se ista priznaju i ocu.

Okrugli stol je završio blokom izlaganja u kojem se govorilo o dosadašnjoj praksi, iskustvima i strategijama za budućnost iz perspektive predstavnica državnih tijela i predstavnica ženskih udruga. Saborska zastupnica i predsjednica saborskog Odbora za ravnopravnost spolova Gordana Sobol je, između ostaloga, iznijela svoje mišljenje da „na kraju odluku o svemu ovome o čemu smo danas govorili donosi politika, odnosno politička opcija na vlasti, kao i koja će biti sutra na vlasti, a donosi je politika u zakonodavnoj instituciji, a to je parlament“. Iznosila je svoja negativna iskustva kod traženja uvođenja rodno osviještenog nazivlja tumačeći ih neznanjem u državnoj upravi i društvu u cjelini, ilustriravši to i primjerima seksističkog govora u Saboru. Naglasila je kako bi „jedna jedina rečenica koja bi trebala stajati u Poslovniku Sabora vjerojatno riješila čitav problem, a to je rečenica u kojoj bi pisalo da se svi doneseni podzakonski akti, uredbe, naputci itd., trebaju prilagoditi muškom/ženskom rodu.“

Mr. sc. Helena Štimac Radin, predstojnica Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, je u početku ilustrirala ovu problematiku svojim osobnim iskustvom kad je kao glavna tajnica stranke često krivo citirana kao *tajnica*. Zahvalivši na pozivu, rekla je kako je riječ o izuzetno zanimljivoj i aktualnoj temi te je u tom kontekstu spomenula svoju dobru suradnju sa zamjenikom državnog tajnika Središnjeg državnog ureda za upravu Zoranom Pičuljanom i najavila značajnu novost da će vlada donijeti Uredbu o klasifikaciji radnih mjesta državnih službenika i namještenika i po prvi put regulirati da se u nazivlju državnih službenika upotrebljava i ženski i muški rod. Sve to je dio reforme državne uprave, ali je dogovoreno da će nakon usvajanja spomenute uredbe isto preuzeti i sva druga tijela javne vlasti. U nastavku je govorila o svojim iskustvima u Uredu za ravnopravnost spolova koji također zaprima pritužbe za diskriminaciju u jeziku, odnosno u navođenju zanimanja i titula.

Bojana Genov, koordinatorica Ženske mreže Hrvatske, stavila je naglasak na Nacionalnu klasifikaciju zanimanja kao „jedan krajnje diskriminirajući dokument u kojem, suprotno očekivanju, sva zanimanja nisu pobrojana u tom neutralnom muškom rodu“, odnosno, u ženskom se rodu navode samo zanimanja skupina „medicinske sestre“, „primalje“, „tajnice“, „zrakoplovne domaćice“, „brodski poslužitelji“, „domaćice i srodna zanimanja“, „šivači“, „vezilje i srodna zanimanja“, „kućne pomoćnice“, „pralje“ i „glačarice“. Bojana Genov smatra da je riječ o društvenoj predrasudi prema kojoj su neka zanimanja predodređena za ženu, rezervirana za nju, da je ona biološki za njih spremnija. Zaključila je kako bi ovaj dokument trebalo hitno izmijeniti („pa makar sve pisalo u muškom rodu“), a inicijativu za to bi trebali poduzeti pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i Ured za ravnopravnost spolova uz punu podršku jezične znanosti i pravnih stručnjaka.

U završnoj raspravi čuli smo Damira Kaloderu, lingvistica s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koji je naglasio kako je notorno da su jezične promjene pod utjecajem društvenih, ali da isto tako „jezik utječe na društvo, društvenu svijest, na društveni boljitak (u ovom slučaju žena), a logično je da su tu uključene i ostale manjinske grupe: seksualne, invalidne itd.“. Naglasio je važnost osvješćivanja, jer da „promjenama u jeziku osvješćujemo ljude za neke nepravde, da tako kažemo, koje su ukotvljene u jezik milenijima“. Dugogodišnja ženska aktivistkinja, lingvistkinja po struci, Aida

Bagić, uključila se u raspravu primjedbom kako treba paziti da se pri propisivanju nazivlja zanimanja u muškom i ženskom rodu ne pogube neka tradicionalna ženska zanimanja, odnosno njihovi nazivi (primjerice da se *medicinske sestre* i pojam sestrinstva ne pogubi u *tehničarima* i *tehničarkama*). Prof. dr. sc. Zrinjka Glovacki Bernardi je dodala kako promjene u jeziku o kojima govorimo nisu promjene u sustavu, nego promjene u uporabi. Rekla je kako smo prije jednog desetljeća bez problema prešli s „drugarica“ na „gospođa“ te to nisu stvari koje su neizvedive, ali da je važno svakome zajamčiti mogućnost izbora koja sada ne postoji.

Rad i aktivnosti na projektu *Rodna perspektiva u javnoj i službenoj komunikaciji* nastavit će se i tijekom 2006. godine.

DIO JEDANAESTI

IZBORI ZA ČLANOVE PREDSTAVNIČKIH TIJELA JEDINICA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE (15. svibnja 2005.)

Izbori¹⁰ za članove/članice predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave održani su 15. svibnja 2005. godine. Pravobraniteljica je pratila izbore vezano za promicanje načela ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, i to zbog sljedećih zakonskih odredbi:

- Prema čl. 15. st. 3. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave¹¹, prilikom sastavljanja liste predlagatelj je dužan voditi računa o načelu ravnopravnosti spolova;
- Prema čl. 15. ZORS-a političke stranke koje su upisane u registar političkih stranaka usvajaju svake četiri godine plan djelovanja o pitanju uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca i, u skladu s njim, određuju metode za promicanje uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca u tijelima stranke, na popisima kandidata/kandidatkinja za izbore u Hrvatski sabor i u tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave;
- Prema Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova i Programu provedbe Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova od 2001. do 2005. godine¹², trebalo bi promicati povećanje broja žena na svim razinama političkog odlučivanja (područje o ženskim ljudskim pravima i ženama na položajima moći i odlučivanja).

Prema obavijesti¹³ Središnjeg državnog ureda, Državno izborno povjerenstvo je, zajedno s drugim tijelima za provedbu izbora, provelo izbore u 570 izbornih jedinica za izbor 8.456 članova/članica njihovih predstavničkih tijela.

Tablica 9.

	<i>Lokalna i područna (regionalna) samouprava</i>	<i>Ukupan broj jedinica samouprave / izbornih jedinica</i>	<i>Broj članova/članica koji se birao za predstavnička tijela</i>
<i>I.</i>	<i>Županijske skupštine</i>	<i>20</i>	<i>872</i>
<i>II.</i>	<i>Gradska vijeća</i>	<i>123</i>	<i>2.142</i>
<i>III.</i>	<i>Općinska vijeća</i>	<i>426</i>	<i>5.391</i>
<i>IV.</i>	<i>Gradska skupština Grada Zagreba</i>	<i>1</i>	<i>51</i>
<i>I.-IV.</i>	<i>Ukupno:</i>	<i>570</i>	<i>8.456</i>

¹⁰ Dana 7. travnja 2005. godine Vlada Republike Hrvatske donijela je Odluku o raspisivanju izbora za članove/članice predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (Narodne novine 46/05.)

¹¹ Narodne novine 44/05. – pročišćen tekst

¹² Narodne novine 112/01.

¹³ Državno izborno povjerenstvo www.izbori.hr

Izbori su praćeni¹⁴ u vremenu od raspisivanja izbora do konstituiranja predstavničkih tijela:

- prikupljanjem i analizom kandidacijskih listi prema spolu,
- prikupljanjem i analizom izbornih rezultata prema spolu,
- prikupljanjem podataka i analizom sastava predstavničkih tijela nakon konstituiranja prema spolu.

11.1. KANDIDIRANJE

Pravobraniteljica je analizirala sve pravovaljane predložene kandidacijske liste (dalje: liste) za izbor članova/članica predstavničkih tijela.

Prijedlozi lista zaprimljeni su u nadležnim izbornim povjerenstvima jedinica za čije se predstavničko tijelo izbori provode¹⁵.

Pravobraniteljica se pojedinačno obratila svakom izbornom povjerenstvu i zatražila liste za izbor članova/članica predstavničkih tijela koje su objavljene temeljem pravovaljanih prijedloga političkih stranaka i birača. Riječ je o 20 Županijskih izbornih povjerenstava, 123 gradska izborna povjerenstva, 426 općinskih izbornih povjerenstava i gradskom izbornom povjerenstvu Grada Zagreba.

Prikupljanje podataka u ovoj fazi praćenja izbora moralo je teći u rokovima u kojima se temeljem zakona provode izbori te je uloženi veliki napor od strane Ureda pravobraniteljice, kao i od članova/članica nadležnih izbornih povjerenstava.

Naime, Državno izborna povjerenstvo je dana 8. travnja 2005. godine propisalo *Obvezatne upute broj LS-II o redoslijedu izbornih radnji i tijeku rokova po Zakonu o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave* temeljem kojih su rokovi počeli teći od dana 10. travnja 2005. godine od 00:00 sati do 16. svibnja 2005. godine do 19:00 sati. U tom roku svako je nadležno izborna povjerenstvo moralo utvrditi rezultate glasovanja i odmah objaviti rezultate izbora sukladno zapisniku o radu izbornog povjerenstva. Nakon objave navedenih rezultata predstavnici/e izbornih povjerenstava ne nalaze se više u sjedištima jedinica za koje su izbore provodili, **te je nakon isteka navedenih rokova tehnički neizvedivo tražiti i dobiti prijedloge lista koje su oni zaprimili** (uz to je rok njihovog zaprimanja bio najkasnije 12 dana od dana raspisivanja izbora) od političkih stranaka i birača (nezavisne liste).

Državno izborna povjerenstvo¹⁶ (dalje DIP) propisuje obvezatne upute i obrasce za postupak kandidiranja kandidata/kandidatkinja i rad izbornih povjerenstava. Pravobraniteljica smatra kako se

¹⁴ Vidi stranice pravobraniteljice za ravnopravnost spolova www.prs.hr Izbori 2005. (Prikazuju se pojedinačno svi podaci za županije po grupama: I. Županijska skupština, II. Gradska vijeća, III. Općinska vijeća, sve 3 faze pojedinačno, kao i zbirno u tablicama i grafikonima.)

¹⁵ Vidi čl. 18. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, Narodne novine 44/05. – pročišćen tekst.

¹⁶ Vidi čl. 30. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, Narodne novine 44/05. – pročišćen tekst.

pri tome u jezičnoj uporabi nazivlja funkcija i imenovanja osoba trebao rabiti i muški i ženski rod, a ne samo muški.

Iako odredba članka 19. st. 1. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, glasi: „U prijedlogu liste obvezno se navode imena i prezimena svakog od kandidata na listi, nacionalnost, adresa prijavljenog prebivališta, broj važeće osobne iskaznice i mjesto njezina izdavanja“, **podatke o kandidatima/kandidatkinjama s obzirom na spol predlagatelj ipak popunjava** (prikupljaju se na propisanim obrascima za provođenje izbora: OLS-1-Prijedlog liste kandidata za članove predstavničkog tijela i OLS-2-Prijedlog nezavisne liste kandidata za članove predstavničkih tijela).

Međutim, veliki je problem što se ti isti podaci tijekom provođenja i utvrđivanja rezultata izbora nigdje *ne evidentiraju i obrađuju, niti iskazuju po spolu* od strane tijela¹⁷ koja provode izbore, a što je suprotno odredbi čl. 17. st. 1. ZORS-a o obvezi i načinu prikupljanja statističkih podataka.

Stoga je pravobraniteljica u ovoj fazi prikupljanja i obrade podatka prvo tražila podatke od svakog izbornog povjerenstva, kojih je ukupno bilo 570, da bi mogla analizirati sve liste kandidata/kandidatkinja prema spolu, jer takve podatke kasnije nije moguće dobiti.

11.1.1. ANALIZA KANDIDACIJSKIH LISTI PREMA SPOLU

Pravobraniteljica je prikupila i analizirala sve pravovaljano predložene liste za izbor 8.456 članova/članica predstavničkih tijela, a bilo ih je 3.831.

Kandidata/kandidatkinja na listama bilo je ukupno 60.949, od toga 11.594 žena (19,0 %) i 49.355 muškaraca (81 %) i to:

- 2.043 žena (21,7 %) i 7.372 muškaraca (78,3 %) za skupštine u županijama i Gradu Zagrebu;
- 4.374 žena (22,6 %) i 14.958 muškaraca (77,4 %) za gradska vijeća;
- 5.177 žena (16,1 %) i 27.025 muškaraca (83,9 %) za općinska vijeća.

Prema popisu stanovništva objavljenom 2001. godine¹⁸ bilo je 2.135.900 muškaraca (48,13 %) i 2.301.560 žena (51,87 %).

Prema podacima s gore navedenih lista za izbor članova/članica predstavničkih tijela, između 60.949 kandidata/kandidatkinja bilo je predloženo svega 19 % žena, što je neproporcionalno njihovom broju na popisu stanovništva.

Trend je silazan, i u postocima još niži, u predlaganju žena na listama za općine gdje ih je bilo predloženo tek 16,1 %.

¹⁷ Tijela za provedbu izbora su Državno izborno povjerenstvo, izborna povjerenstva u jedinicama i birački odbori. (Čl. 29. st. 1. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, Narodne novine. 44/05. – pročišćen tekst).

¹⁸ Vidi www.dsz.hr Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.

U nastavku prikazujemo tablicu s prosječnim, maksimalnim i minimalnim pokazateljima iz analize kandidacijskih listi prema spolu¹⁹:

Tablica 10.

<i>PODACI PO ŽUPANIJAMA - ŽUPANIJSKE SKUPŠTINE I GRADSKA SKUPŠTINA GRADA ZAGREBA</i>	<i>ŽENE NA LISTAMA %</i>
<i>UKUPNO: PROSJEK RH</i>	<i>21,7</i>
<i>NAJVIŠE: ISTARSKA ŽUPANIJA</i>	<i>26,4</i>
<i>NAJMANJE: DUBROVAČKO- NERETVANSKA ŽUPANIJA GRAD ZAGREB</i>	<i>13,0</i>
	<i>36,1</i>

<i>PODACI PO ŽUPANIJAMA - GRADSKA VIJEĆA</i>	<i>ŽENE NA LISTAMA %</i>
<i>UKUPNO: PROSJEK RH</i>	<i>22,6</i>
<i>NAJVIŠE: ISTARSKA ŽUPANIJA</i>	<i>26,4</i>
<i>NAJMANJE: KRAPINSKO- ZAGORSKA ŽUPANIJA</i>	<i>16,9</i>

<i>PODACI PO ŽUPANIJAMA - OPĆINSKA VIJEĆA</i>	<i>ŽENE NA LISTAMA %</i>
<i>UKUPNO: PROSJEK RH</i>	<i>16,1</i>
<i>NAJVIŠE: PRIMORSKO- GORANSKA ŽUPANIJA</i>	<i>24,2</i>
<i>NAJMANJE: POŽEŠKO- SLAVONSKA ŽUPANIJA</i>	<i>13,1</i>

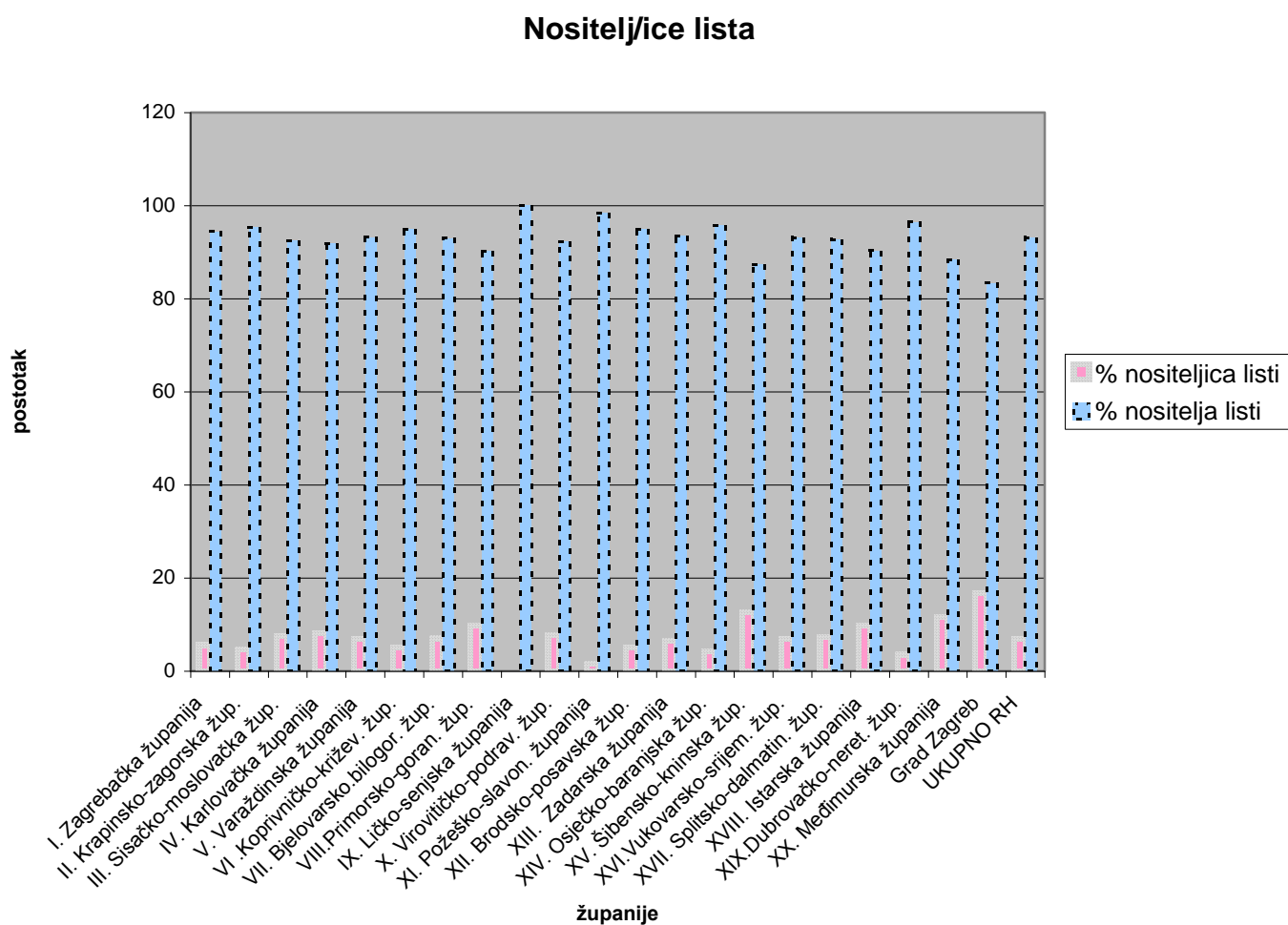
¹⁹ Na str.* nalazi se usporedni grafički prikaz ovih, i svih drugih analiziranih pokazatelja za žene i muškarce.

11.1.2. ANALIZA KANDIDACIJSKIH LISTI PREMA SPOLU NOSITELJA/NOSITELJICA

Svega su 262 žene (6,8 %) nosile liste, naspram 3.569 muškaraca (93,2 %), i to:

- 15 žena (7,1 %) i 196 muškaraca (92,9 %) za skupštine u županijama i Gradu Zagrebu;
- 87 žena (8,2 %) i 978 muškaraca (91,8 %) za gradska vijeća;
- 160 žena (6,3 %) i 2.395 muškaraca (93,7 %) za općinska vijeća.

Grafikon 10.

U nastavku prikazujemo tablicu s prosječnim, maksimalnim i minimalnim pokazateljima iz analize kandidata/kandidatkinja u funkciji nositelja/nositeljica listi s obzirom na spol²⁰:

Tablica 11.

PODACI PO ŽUPANIJAMA - ŽUPANIJSKE SKUPŠTINE I GRADSKA SKUPŠTINA GRADA ZAGREBA	ŽENE NOSITELJICE LISTI %
UKUPNO: PROSJEK RH NAJVIŠE: KRAPINSKO- ZAGORSKA ŽUPANIJA NAJMANJE: U 12 ŽUPANIJA NEMA LISTI²¹ KOJE NOSE KANDIDATKINJE GRAD ZAGREB	7,1 % (15 listi) 30,0 % (3 liste) - 16,7 % (4 liste)

PODACI PO ŽUPANIJAMA - GRADSKA VIJEĆA	ŽENE NOSITELJICE LISTI % (n listi)
UKUPNO: PROSJEK RH NAJVIŠE: KOPRIVNIČKO KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA NAJMANJE: U LIČKO- SENJSKOJ ŽUPANIJI NEMA LISTI KOJE NOSE KANDIDATKINJE	8,2 % (87 listi) 16,0 % (4 liste) -

PODACI PO ŽUPANIJAMA - OPĆINSKA VIJEĆA	ŽENE NOSITELJICE LISTI % (n listi)
UKUPNO: PROSJEK RH NAJVIŠE: MEĐIMURSKA ŽUPANIJA NAJMANJE: U LIČKO- SENJSKOJ ŽUPANIJI NEMA LISTI KOJE NOSE KANDIDATKINJE	6,3 % (160 listi) 11,7 % (19 listi) -

²⁰ Na str.* nalazi se usporedni grafički prikaz ovih, i svih drugih analiziranih pokazatelja za žene i muškarce.

²¹ Karlovačka županija, Koprivničko-križevačka županija, Primorsko-goranska županija, Ličko-senjska županija, Virovitičko-podravska županija, Požeško-slavonska županija, Brodsko-posavska županija, Zadarska županija, Osječko-baranjska županija, Vukovarsko-srijemska županija, Dubrovačko-neretvanska županija i Međimurska županija.

11.1.3. ANALIZA KANDIDACIJSKIH LISTI PREMA PRVIH DESET KANDIDATA/KANDIDATKINJA PO SPOLU

Među prvih deset osoba na listama bilo je 6.278 žena (16,4 %) i 32.033 muškaraca (83,6 %):

- 240 žena (11,4 %) i 1.870 muškaraca (88,6 %) za skupštine u županijama i Gradu Zagrebu;
- 2.164 žena (20,3 %) i 8.487 muškaraca (79,7 %) za gradska vijeća;
- 3.874 žena (15,2 %) i 21.676 muškaraca (84,8 %) za općinska vijeća.

ZAKLJUČNO

Svi navedeni podaci ukazuju da prilikom sastavljanja listi predlagatelji nisu vodili računa o načelu ravnopravnosti spolova, odnosno o ravnomjernoj zastupljenosti žena i muškaraca na listama.

11.2. IZBORNI REZULTATI

Pravobraniteljica je u ovoj fazi prikupljanja i obrade podataka tražila podatke od svakog izbornog povjerenstva, od kojih je većinu podataka i dobila, ali prema potrebi i od župana, gradonačelnika i načelnika pojedinih jedinica jer joj u slučajevima slanja požurnica predstavnicima/e izbornih povjerenstava više nisu bili dostupni u sjedištima jedinica, jedni zbog isteka rokova za provođenje izbora, drugi zbog dugotrajnosti postupka ponavljanja izbora za koje su bili nadležni. Za potrebe analize koristila se i *Informacijom o rezultatima izbora članova županijskih skupština i gradskih/općinskih vijeća*²².

Pravobraniteljica je prikupila i analizirala sve objavljene rezultate izbora po kojima je utvrđeno 2.590 izabranih listi.

Rezultati pokazuju da na 2.590 kandidacijskih listi, koje su prešle izborni prag, ima 904 žena (10,7 %) i 7.552 muškarca (89,3 %), i to:

- 133 žena (14,4 %) i 790 muškaraca (85,6 %) za skupštine u županijama i gradu Zagrebu;
- 310 žena (14,5 %) i 1.832 muškaraca (85,5 %) za gradska vijeća;
- 461 žena (8,6 %) i 4.930 muškaraca (91,4 %) za općinska vijeća.

²² Vidi www.izbori.hr

Pravobraniteljica ukazuje na *mali broj izabranih žena na lokalnim izborima 2005. godine* (ukupan je prosjek svega 10,7 %) prema popisu stanovništva (ima ih 51,87 %), i na *silazan trend na razini općinskih izbornih rezultata* gdje je izabrano još manje žena (ukupan je prosjek tek 8,6 %) od ionako prosječno niskog postotka izabranih žena.

U nastavku prikazujemo tablicu s prosječnim, maksimalnim i minimalnim izbornim rezultatima²³ :

Tablica 12.

PODACI PO ŽUPANIJAMA - ŽUPANIJSKE SKUPŠTINE I GRADSKA SKUPŠTINA GRADA ZAGREBA	ŽENE NA IZABRANIM LISTAMA %
<i>UKUPNI PROSJEK RH</i>	<i>14,4 % (133 žena)</i>
<i>NAJVIŠE: MEĐIMURSKA ŽUPANIJA</i>	<i>26,8 % (11 žena)</i>
<i>NAJMANJE: ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA</i>	<i>2,4 % (1 žena)</i>
<i>GRAD ZAGREB</i>	<i>27,5 % (14 žena)</i>

PODACI PO ŽUPANIJAMA - GRADSKA VIJEĆA	ŽENE NA IZABRANIM LISTAMA % (n)
<i>UKUPNI PROSJEK RH</i>	<i>14,5 % (310 žena)</i>
<i>NAJVIŠE: KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA</i>	<i>28,8 % (17 žena)</i>
<i>NAJMANJE: KRAPINSKO-ZAGORSKA ŽUPANIJA</i>	<i>7,5 % (8 žena)</i>

PODACI PO ŽUPANIJAMA - OPĆINSKA VIJEĆA	ŽENE NA IZABRANIM LISTAMA % (n)
<i>UKUPNO PROSJEK RH</i>	<i>8,6 % (461 žena)</i>
<i>NAJVIŠE: PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA</i>	<i>19,0 % (48 žena)</i>
<i>NAJMANJE: OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA</i>	<i>4,9 % (22 žene)</i>

²³ Na str.* nalazi se usporedni grafički prikaz ovih, i svih drugih analiziranih pokazatelja za žene i muškarce

11.2.1. ANALIZA BROJA IZABRANIH LISTI PREMA SPOLU NOSITELJA/NOSITELJICE

Izabrano je svega 157 listi koje su nosile *žene* (6,1 %), *naspram* 2.433 izabranih listi koje su nosili *muškarci* (93,9 %), i to:

- 11 listi koje su nosile *žene* (10,6 %) i 93 liste koje su nosili *muškarci* (89,4 %) za izbor za županijske skupštine i skupštinu Grada Zagreba;
- 45 listi koje su nosile *žene* (7,3 %) i 570 listi koje su nosili *muškarci* (92,7 %) za izbor za gradska vijeća;
- 101 lista koju su nosile *žene* (5,4 %) i 1.770 listi koje su nosili *muškarci* (94,6 %) za izbor općinskih vijeća.

U postupku predlaganja kandidacijskih listi ukupan broj žena na funkciji nositeljica listi već je bio neznatan – 262 žena (6,8 %) naspram 3.569 muškaraca (93,2 %), te je malen broj izabranih listi koje nose žene očekivan slijed izbornih rezultata na štetu kandidatkinja.

U nastavku prikazujemo tablicu s prosječnim, maksimalnim i minimalnim pokazateljima iz analize broja izabranih listi prema spolu nositelja/nositeljice²⁴: Tablica 13.

<i>PODACI PO ŽUPANIJAMA: ŽUPANIJSKE SKUPŠTINE I GRADSKA SKUPŠTINA GRADA ZAGREBA</i>	<i>ŽENE NOSITELJICE NA IZABRANIM LISTAMA %</i>
<i>UKUPNI PROSJEK RH NAJVIŠE: KRAPINSKO-ZAGORSKA ŽUPANIJA NAJMANJE: U 14 ŽUPANIJA NEMA IZABRANE LISTE KOJE NOSE KANDIDATKINJE²⁵ GRAD ZAGREB</i>	<i>6,1 (157 listi) 60 % (3 liste) - 50% (3 liste)</i>
<i>PODACI PO ŽUPANIJAMA: GRADSKA VIJEĆA</i>	<i>ŽENE NOSITELJICE NA IZABRANIM LISTAMA %</i>
<i>UKUPNI PROSJEK RH NAJVIŠE: ISTARSKA ŽUPANIJA NAJMANJE: U 3 ŽUPANIJE NEMA IZABRANIH LISTI KOJE NOSE KANDIDATKINJE²⁶</i>	<i>7,3 % (45 listi) 14,3 % (8 listi) -</i>
<i>PODACI PO ŽUPANIJAMA: OPĆINSKA VIJEĆA</i>	<i>ŽENE NOSITELJICE NA IZABRANIM LISTAMA %</i>
<i>UKUPNO PROSJEK RH NAJVIŠE: PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA NAJMANJE: U 2 ŽUPANIJE NEMA IZABRANIH LISTI KOJE NOSE KANDIDATKINJE²⁷</i>	<i>5,4 % (101 lista) 12,5 % (14 listi) -</i>

²⁴ Na str. * nalazi se usporedni grafički prikaz ovih, i svih drugih analiziranih, pokazatelja za žene i muškarce

²⁵ Karlovačka županija, Varaždinska županija, Koprivničko-križevačka županija, Primorsko goranska županija, Ličko-senjska županija, Virovitičko-podravaska županija, Požeško-slavonska županija, Brodsko-posavska županija, Zadarska županija, Osječko-baranjska županija, Šibensko-kninska županija, Vukovarsko-srijemska županija, Splitsko-dalmatinska županija i Istarska županija

²⁶ Požeško-slavonska županija, Vukovarsko-srijemska županija i Splitsko-dalmatinska županija

²⁷ Ličko-senjska županija i Virovitičko-podravaska županija

11.2.2. ANALIZA MANDATA ČLANOVA/ČLANICA PREDSTAVNIČKIH I IZVRŠNIH TIJELA

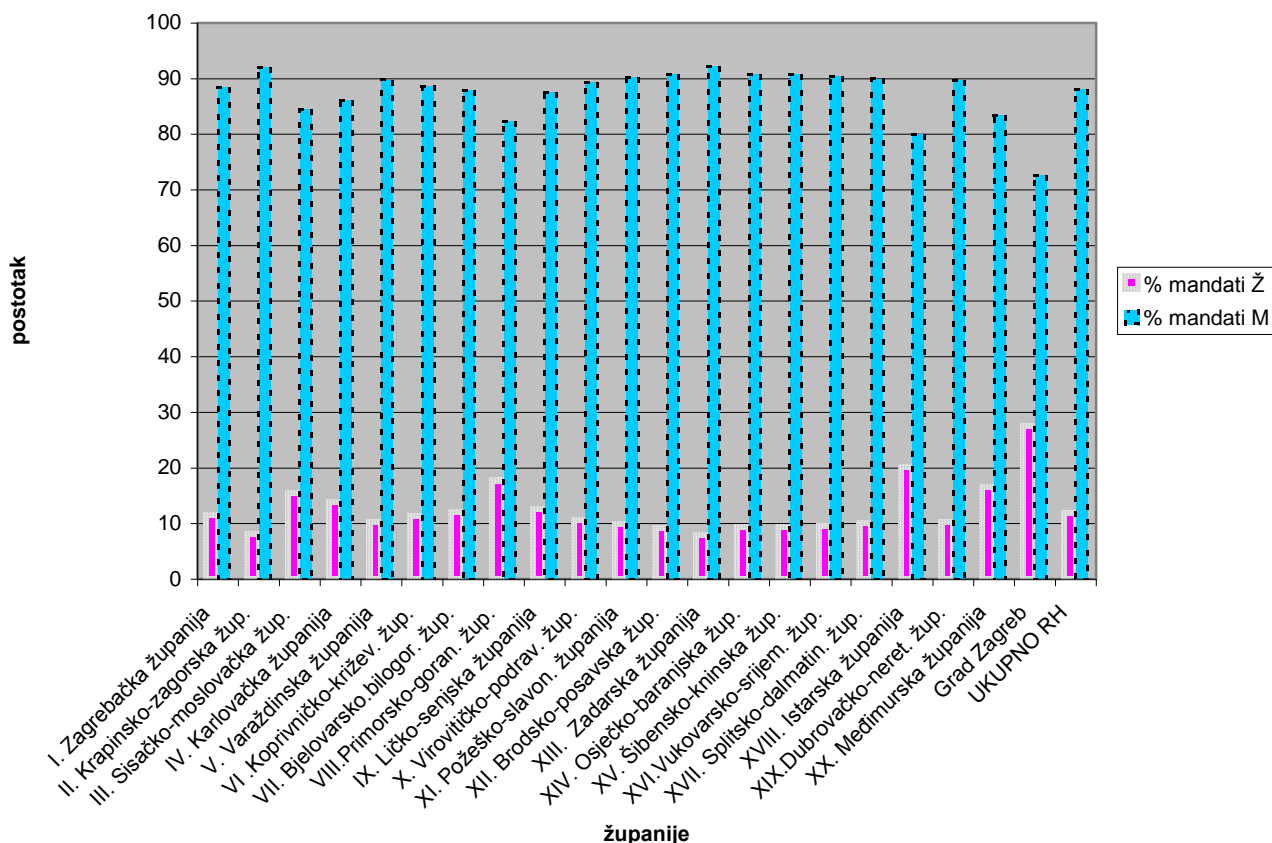
Pravobraniteljica je prikupila i analizirala podatke o sastavu članova/članica predstavničkih tijela jedinica nakon što su konstituirana temeljem provedenih izbora. Za potrebe ovog dijela analize podatke je tražila od nositelja izvršne vlasti u svim jedinicama. Dostava podataka tekla je različitom dinamikom iz razloga ponavljanja izbora i imenovanja predsjednika/predsjednica predstavničkih i izvršnih tijela neujednačenom dinamikom. Veći broj podataka o nositeljima/nositeljicama izvršne vlasti u jedinicama dobiven je iz Središnjeg državnog ureda koji, isto tako, nema jedinstvene i ukupne podatke o sastavu predstavničkih i izvršnih tijela u jedinicama, a tako ni prema spolu.

Od ukupno izabranih 8.456 članova/članica predstavničkih tijela mandate je verificiralo 1.009 žena (11,9 %) i 7.447 muškaraca (88,07 %), i to:

- 156 žena (16,9 %) i 767 muškaraca (83,1 %) u skupštinama županijama i grada Zagreba;
- 357 žena (16,7 %) i 1.785 muškaraca (83,3 %) u gradskim vijećima;
- 496 žena (9,2 %) i 4.895 muškaraca (90,8 %) u općinskim vijećima.

Grafikon 11.

Mandati za sva predstavnička tijela po županijama

Funkciju predsjednika/predsjednice predstavničkog tijela obavlja: 32 žena (5,9 %), i 538 muškaraca (94,9%), i to:.

- u 2 županije *nema niti jedne žene predsjednice* skupštine ili vijeća;
- u 11 županija na toj je funkciji žena *jednom*;
- u 3 županije na toj je funkciji žena *dva puta*;
- u 3 županije na toj je funkciji žena *tri puta*;
- u 1 županiji na toj je funkciji žena *pet puta* (*Zagrebačka županija*);
- u *Gradu Zagrebu* na toj je funkciji *žena*.

Funkciju župana/ice, gradonačelnika/ce i načelnika/ce obavlja 28 žena (5,0 %) i 542 muškaraca (95 %), i to²⁸:

- u 8 županija i *Gradu Zagrebu* *nema žene* nositeljice izvršne vlasti na niti jednoj lokalnoj razini (županija, grad, općina);
- u 5 županija žena je nositeljica izvršne vlasti *jednom*;
- u 3 županije *dva puta*;
- u 3 županije *tri puta*;
- u 2 županije *četiri puta*.

11.3. USPOREDBA REZULTATA LOKALNIH IZBORA 2005. I 2001. ZA ŽUPANIJSKE SKUPŠTINE I SKUPŠTINU GRADA ZAGREBA

Radi usporedbe analizirali smo iste rezultate lokalnih izbora iz 2001. godine.

Analiza rezultata izbora za županije i Grad Zagreb 2001. godine pokazuje da je za članove i članice predstavničkih tijela, od ukupno 923 izabranih bilo: 122 žena (13,22 %), 2005. godine 133 žena (14,4 %), i 801 muškarac (86,78 %), a 2005. godine 790 muškaraca (85,6 %).

Izborni prag tada je prešlo 112 listi na kojima su 4 puta²⁹ nositeljice bile žene, a 108 puta muškarci, 2005. godine 104 liste na kojoj su 11 puta nositeljice žene.

Uspoređeni rezultati pokazuju određeni, iako nedovoljan, napredak u kandidiranju i zastupljenosti žena na razini lokalne vlasti.

ZAKLJUČNO

Svi navedeni podaci ukazuju na nepridržavanje odredbi čl. 15. st. 3, Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave³⁰ prema čijoj je odredbi

²⁸ Podaci se navode prema stanju na dan 31.12.2005. godine koje je utvrđeno dijelom prema postojećoj evidenciji Središnjeg državnog ureda za upravu, a dijelom prema podacima koje je utvrdio Ured pravobraniteljice.

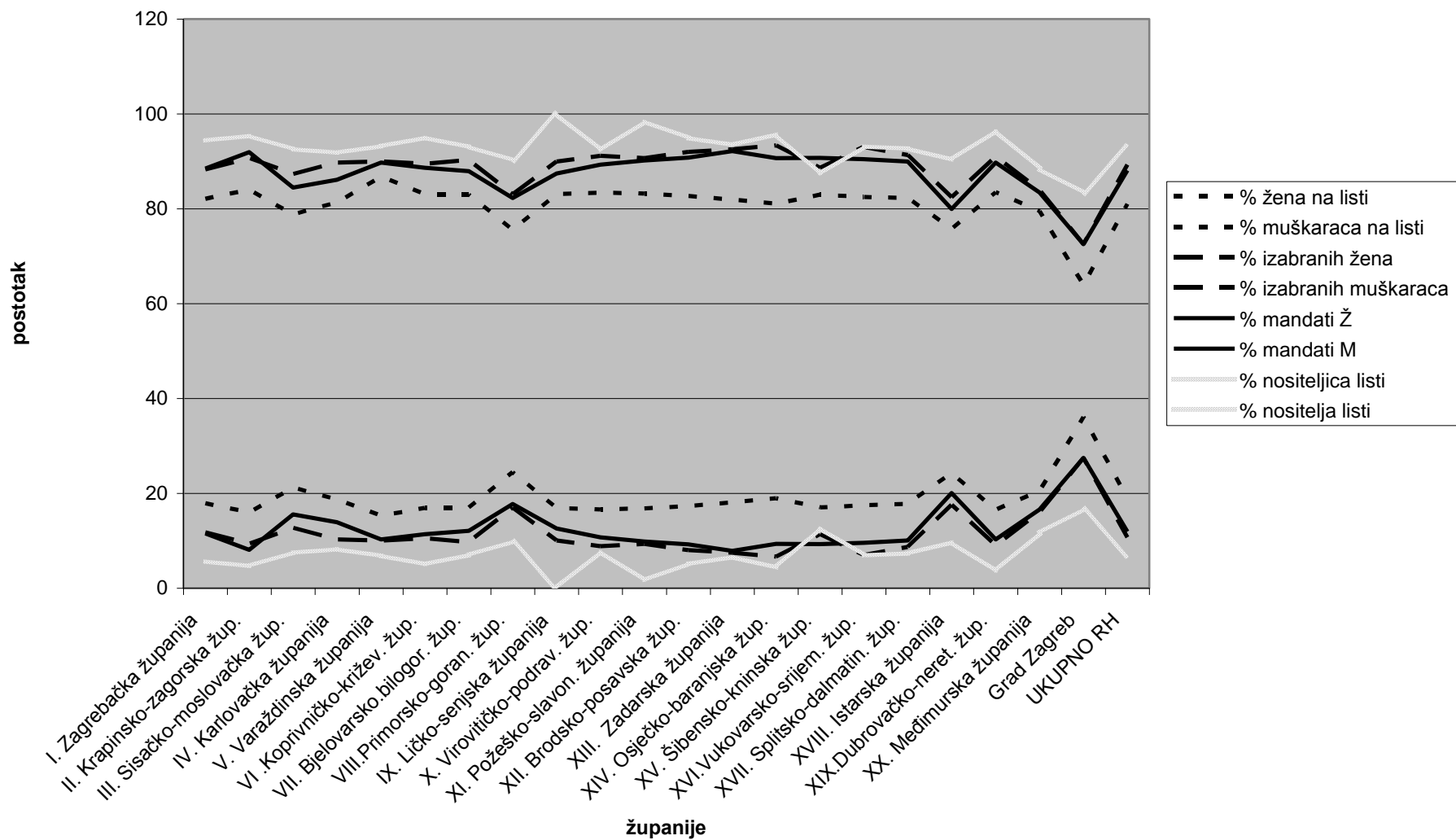
²⁹ Liste na kojima su 2001. godine žene bile nositeljice i koje su prešle izborni prag: u Zagrebačkoj županiji 1, Krapinsko-zagorskoj županiji 1, u Brodsko-posavskoj županiji 1, i u *Gradu Zagrebu* 1.

³⁰ Prema podacima o radu Ustavnog suda RH (U-VIIA/1894/2005, U-VIIA/1895/2005, U-VIIA/1899/2005), na lokalnim izborima 2005. evidentno je da su se rješavale i žalbe kandidata/kandidatkinja u kojima su se pozivali/le na povredu izbornog prava pozivom na načelo ravnopravnosti spolova.

predlagatelj prilikom sastavljanja liste dužan voditi računa o načelu ravnopravnosti spolova, odnosno odredbi čl. 15. Zakona o ravnopravnosti spolova o obvezi političkih stranaka da određuju metode za promicanje uravnoteženije zastupljenosti žena i muškaraca u tijelima stranke, na popisima kandidata za izbore u Hrvatski sabor i tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Grafikon 12.

Republika Hrvatska svi kandidati/kinje i sva tijela

Pravobraniteljica smatra da je nepostupanje u skladu s tim zakonima dovelo do neravnopravne zastupljenosti žena:

- svega 19,0 % žena bilo je na kandidacijskim listama;
- tek 262 žene (6,8 %) nosilo je kandidacijske liste, naspram 3.569 muškaraca/nositelja;
- bilo ih je samo 16,4 % među prvih deset osoba na listama;
- tek 10,7 % žena je izabrano;
- i 11,9 % žena verificiralo je mandate u predstavničkim tijelima lokalne i područne samouprave (sa zanemarivim porastom).

Sve to za posljedicu ima i neprovođenje odredbe čl. 5. Zakona o ravnopravnosti spolova prema kojoj ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata.

Ovakvu praksu i nepridržavanje zakona pravobraniteljica smatra ozbiljnom preprekom pri ostvarivanju ustavnog načela ravnopravnosti spolova u sferi političke zastupljenosti žena.

Stoga, pravobraniteljica i dalje podržava inicijative za izmjenu izbornog zakona kojima se predlaže:

- **da na kandidacijskim listama najmanje 40 % čine osobe istog spola,**
- **da se kandidati i kandidatkinje ravnopravno izmjenjuju na listama od prvog mjesta nadalje.**

Kvota nužno ne znače da bi izabrane žene zastupale ženske interese. Međutim, činjenica je da ukoliko političke stranke same ne poštuju važeće zakone, koji ne predviđaju prisilu, što su pokazali lokalni izbori, kvotom bi se osigurala veća reprezentacija žena u predstavničkim tijelima i ravnopravnost spolova.

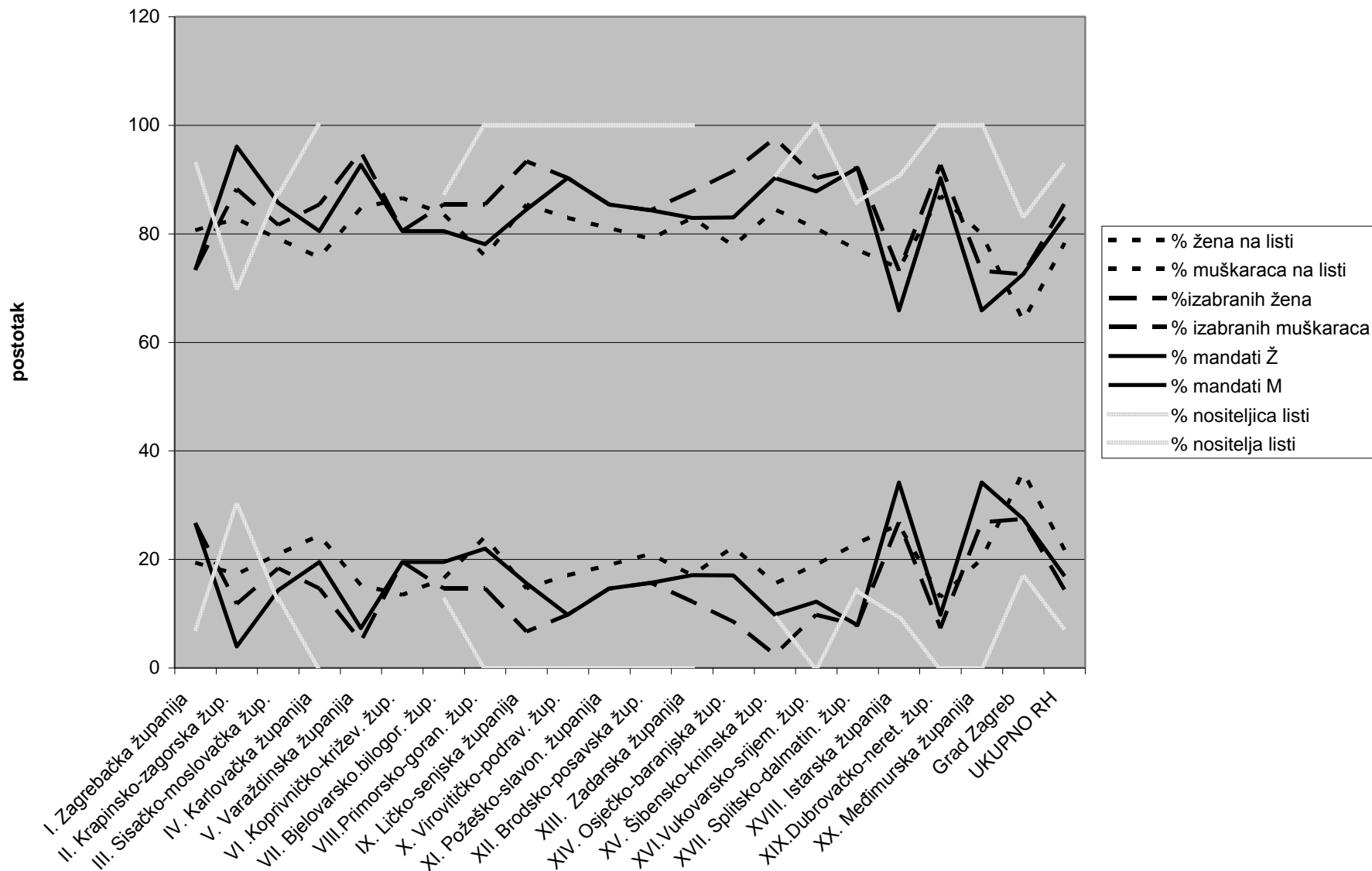
Pravobraniteljica također skreće pozornost na činjenicu da Zakon o ravnopravnosti spolova zahtijeva da svi statistički podaci i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u državnim tijelima, javnim službama i ustanovama, moraju biti iskazani po spolu.

Djelovanje nadležnih izbornih povjerenstava nije u cijelosti usklađeno s navedenom odredbom Zakona o ravnopravnosti spolova, što otežava obradu podataka o izborima po spolu. Nakon ukidanja jedinstvenog matičnog broja građana, podaci o spolu više se ne iskazuju nigdje osim u prijedlozima kandidacijskih lista, čime je onemogućena automatska obrada podataka, kao i daljnje praćenje i interpretacija izbornih podataka po spolu istovremeno s utvrđivanjem izbornih rezultata.

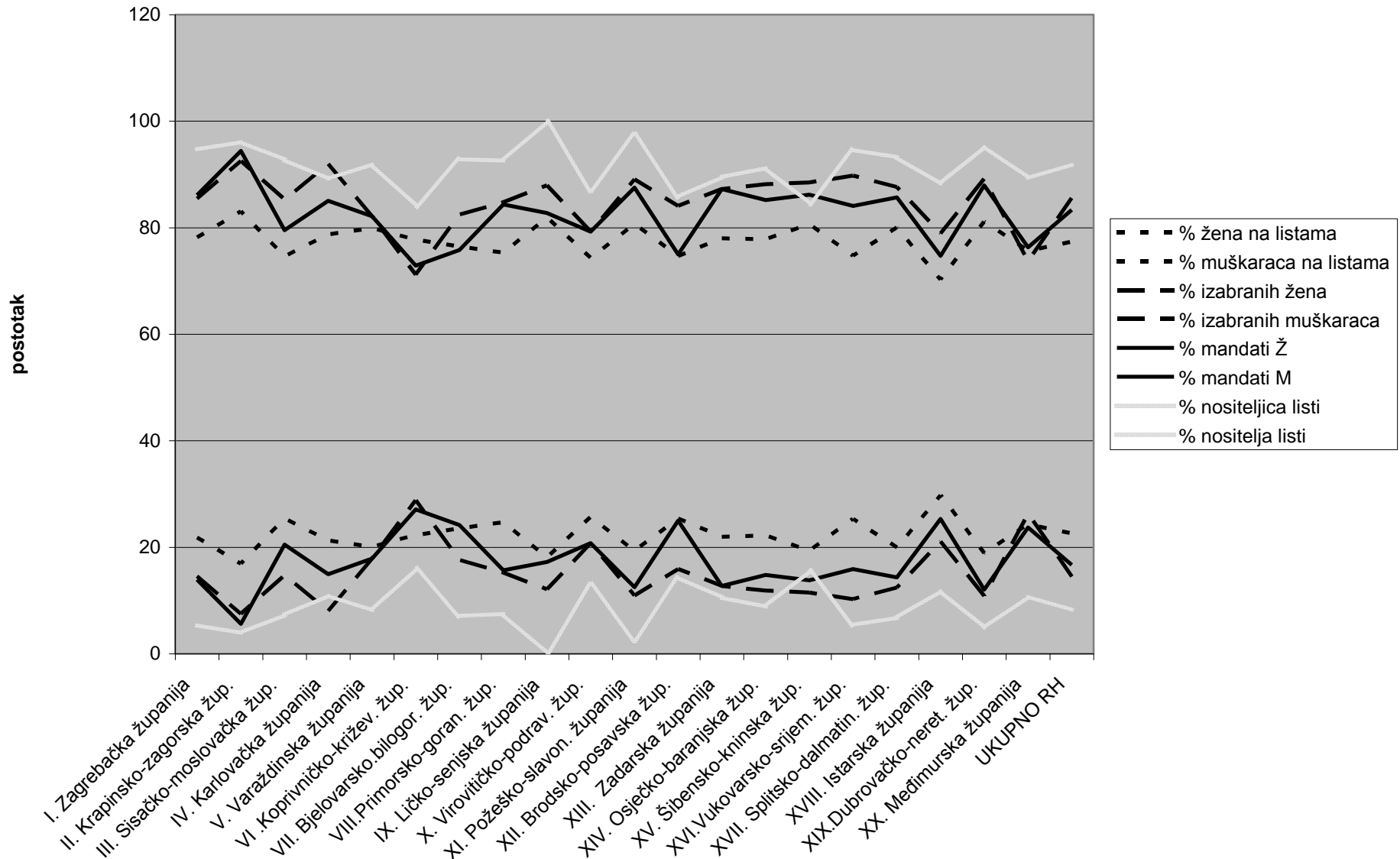
U nastavku se daju grafički prikazi izbornih rezultata prema spolu za županijske skupštine i skupštinu Grada Zagreba te za gradska i za općinska vijeća.

Isto tako, u nastavku se prikazuje Grad Zaprešića kao jedinice lokalne samouprave sukladno ustroju i funkcioniranju nakon održanih lokalnih izbora 2005. godine.

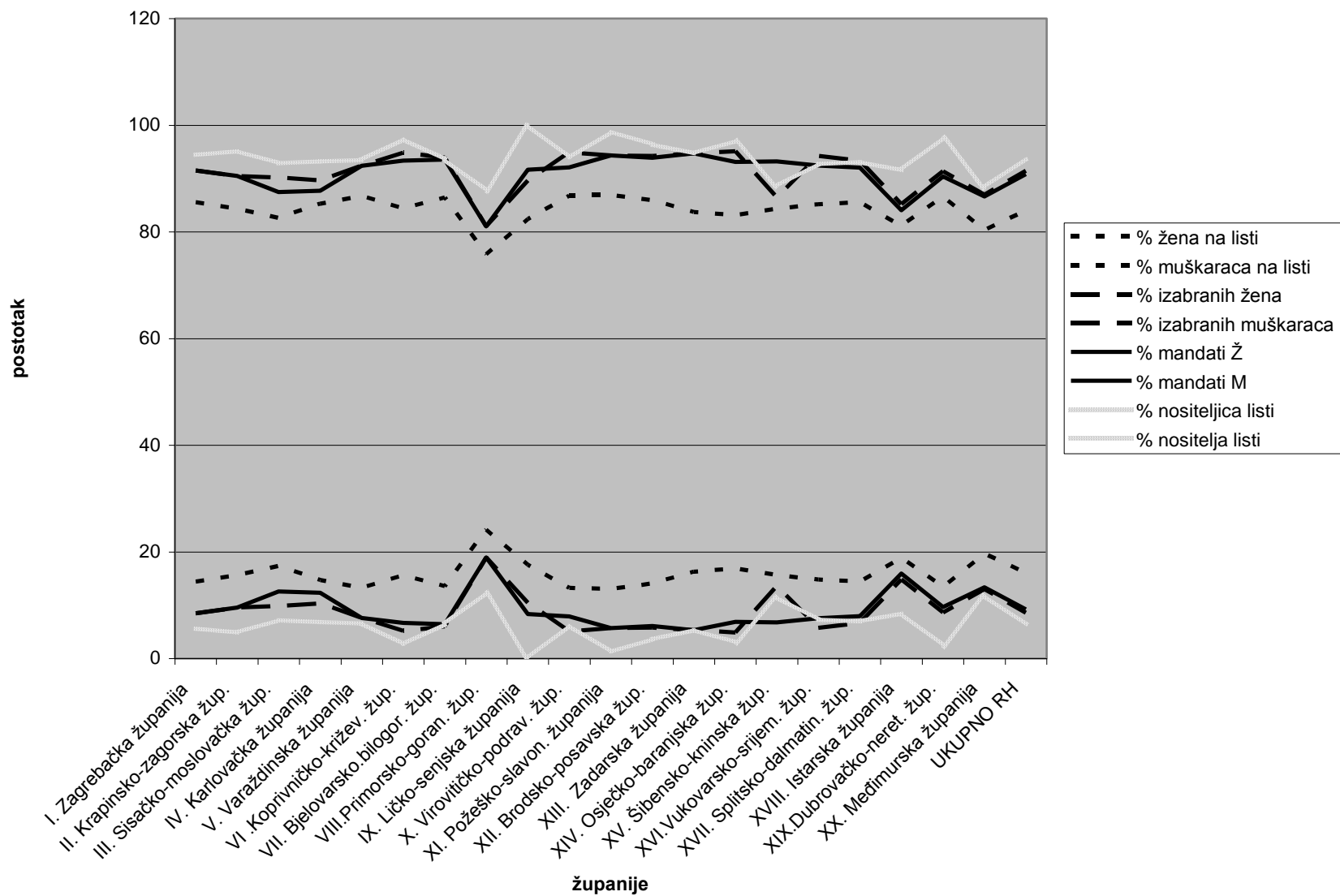
Izbori za županijske skupštine 2005

Izbori za gradska vijeća 2005

Izbori za općinska vijeća 2005

11. 4. GRAD ZAPREŠIĆ - STANOVNIŠTVO PREMA SPOLU

Zaprešićki kraj obuhvaća 251,8 km² na kojem živi 23.125 stanovnika/ca³¹, 11.061 osoba *muškog* (47,83 %) i 12.064 (52,17 %) *ženskog* spola.

Tablica 14.: Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi³²

UKUPNO	UKUPNO	19.127	82,71% STANOVNIŠTVA	
	M	9.015	38,98 % M	
	Ž	10.112	43,72 % Ž	
S POL	UKUPNO	M	Ž	
S R E D N J E ŠKOLE	Bez škole	213	35	178
	1-3 razreda osnovne škole	738	233	505
	4-7 razreda osnovne škole	1.194	348	846
	osnovna škola	3.568	1.364	2.204
	svoga	10.934	5.809	5.125
	škole za zanimanje u trajanju od 1-3 godine i škole za KV i VKV radnike	6.018	3.849	2.169
	škole za zanimanje u trajanju od 4 i više godine	3.797	1.545	2.252
	gimnazija	1.119	415	704
	viša škola I., (VI.) stupanj fakulteta i stručni studij	887	452	435
	fakulteti, umjetničke akademije i sveučilišni studij	1.403	670	733
magisterij	63	31	32	
doktorat	37	28	9	
nepoznato	90	45	45	

Tablica 15.: Podaci o nezaposlenosti i zapošljavanju za 2005. za Područnu službu ZagrebIspostavu Zaprešić³³

2005.	Novoprijavljeni/e			Nezaposleni/e			Zaposleni/e s evidencije			Traženi/e
	MJ.	Ukupno	Žene	Ž	Ukupno	Žene	Ž	Ukupno	Žene	
1.	218	127	58,3	2.430	1.544	63,5	75	55	73,3	60
2.	171	98	57,3	2.482	1.570	63,3	67	47	70,1	51
3.	166	78	47,0	2.472	1.537	62,2	110	74	67,3	88
4.	144	81	56,3	2.430	1.520	62,6	132	75	56,8	47
5.	141	69	48,9	2.388	1.494	62,6	106	61	57,5	75
6.	120	62	51,7	2.332	1.461	62,7	105	61	58,1	60
7.	122	74	60,7	2.278	1.445	63,4	97	56	57,7	45
8.	106	65	61,3	2.260	1.454	64,3	63	34	54,0	51
9.	222	145	65,3	2.304	1.493	64,8	101	63	62,4	59
10.	194	123	63,4	2.344	1.520	64,8	90	57	63,3	38
11.	175	111	63,4	2.334	1.526	65,4	89	52	58,4	39
12.	132	70	53,0	2.308	1.489	64,5	67	50	74,6	25

Osoba starih 15 i više godina u strukturi stanovništva je 82,71 %, od toga 9.015 muškaraca i 10.112 žena. Pri službi Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u Zaprešiću je 2005. godine prosječno bilo prijavljeno 2.363 osobe, od kojih 36 % muškaraca i 64 % žena.

³¹ www.zapresic.hr, Stranice grada Zaprešića, Statistički podaci iz Popisa stanovništva 2001.

³² www.zapresic.hr, Stranice grada Zaprešića, Statistički podaci iz Popisa stanovništva 2001

³³ Podaci su obrađeni iz Mjesečnih statističkih biltena, br.1.–12. godina XVIII./2005., HZZZ.

Grad Zaprešić je jedinica lokalne samouprave.

11.4.1. Tijela Grada³⁴ su: gradsko vijeće, gradonačelnik, gradsko poglavarstvo, te upravni odjeli i službe.

11.4.1.2. Gradsko vijeće³⁵ ima 19 članova/članica: 3 žene (15,79 %) i 16 muškaraca (84,21 %), iako je stopa broja žena u ukupnom stanovništvu 52,17 %³⁶.

Na funkciji predsjednika Gradskog vijeća je muškarac.

Broj članova/članica Gradskog vijeća po stranačkoj pripadnosti s obzirom na *spol*:

- 1 nezavisna lista s 3 vijećnika (50 %) i 3 vijećnice (50 %);
- 1 nezavisna lista s 2 vijećnika (100 %);
- 1 politička stranka s 5 vijećnika (100 %);
- 1 politička stranka s 2 vijećnika (100 %);
- 1 politička stranka s 2 vijećnika (100 %);
- 1 politička stranka s 1 vijećnikom (100 %);
- 1 politička stranka s 1 vijećnikom (100 %).

Političke stranke u Gradskom vijeću sve su i parlamentarne stranke i, bez obzira na broj mandata kojima raspolažu u njemu, kod svih je prisutna *neuravnotežena zastupljenost po spolu* jer sve njihove vijećničke mandate imaju muškarci, što je suprotno odredbi čl. 15. ZORS-a o potrebi promicanja uravnoteženije zastupljenosti žena i muškaraca na popisima kandidata/kandidatkinja za izbore u tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Navedeno promiču nositelji/ce 1 nezavisne liste (s njihove liste mandate su aktivirali/e 3 vijećnika i 3 vijećnice – *ujedno jedine vijećnice ovog saziva Gradskog vijeća*), dok su nositelji/nositeljice druge nezavisne liste isto *neuravnoteženo zastupljeni/e po spolu* jer ih zastupaju 2 muškarca.

Neuravnotežena zastupljenosti muškaraca i žena, nakon provedenih izbora i postupka konstituiranja predstavničkog tijela, vidi se i u sastavu radnih tijela Gradskog vijeća:

- Odbor za zaštitu kulturnih spomenika i baštine: 2 člana (40 %) i 3 članice (60 %);
- Odbor za predstavke i pritužbe građana: 3 člana (60 %) i 2 članice (40 %);
- Mandatna komisija: 4 člana (80 %) i 1 članica (20 %);
- Odbor za statutarno-pravna pitanja: 4 člana (80 %) i 1 članica (20 %);
- Odbor za gospodarski razvoj: 4 člana (80 %) i 1 članica (20 %);
- Odbor za društvene djelatnosti: 4 člana (80 %) i 1 članica (20 %);
- Odbor za prostorno uređenje i zaštitu okoliša 4 člana: (80 %) i 1 članica (20 %);
- Odbor za izbor i imenovanje: 5 članova (100 %);
- Odbor za financije: 5 članova (100 %);
- Odbor za imenovanje naselja, ulica i trgova: 5 članova (100 %);
- Odbor za komunalne djelatnosti: 5 članova (100 %);
- Odbor za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu: 5 članova (100 %);
- Odbor za zaštitu ratnih invalida i stradalnika Domovinskog rata: 5 članova (100 %).

³⁴ Vidi čl. 18. Statuta Grada Zaprešića.

³⁵ U gradskom vijeću u prethodnom sazivu (2001. g.) bila je 1 žena (5,26 %) i 18 muškaraca (94,74%).

³⁶ Podaci iz Popisa stanovništva 2001., Stranice grada Zaprešića, www.zapresic.hr

Žene su predsjednice u Mandatnoj komisiji i Odboru za predstavke i pritužbe građana/građanki, a muškarci u svim ostalim radnim tijelima.

Posebnom odlukom Gradsko vijeće može osnovati i druga stalna radna tijela.³⁷

Gradsko vijeće *nema radno tijelo za ravnopravnost spolova*³⁸.

11.4.1.3. Gradonačelnik je muškarac³⁹.

11.4.1.4. Gradsko poglavarstvo broji 7 članova/članica, i svi su muškarci⁴⁰.

11.4.1.5. Mjesni odbor (dalje: MO) osniva se kao oblik neposrednog sudjelovanja građana u odlučivanju o lokalnim poslovima od neposrednog i svakodnevnog utjecaja na život građana.

Tijela mjesnog odbora su vijeće MO i predsjednik/ca vijeća mjesnog odbora.

Na području Grada ima 10 MO, u kojima su izbrani/e:

Vijeće MO Novi dvori – Kalamirima: 8 muškaraca (88,89 %) i 1 žena (11,11 %);

Vijeće MO Sjever: 6 muškaraca (66,67 %) i 3 žene (33,33 %);

Vijeće MO Hruševac Kupljenski: 6 muškaraca (85,71 %) i 1 žena (14,29 %);

Vijeće MO Jablanovec: 6 muškaraca (85,71 %) i 1 žena (14,29%);

Vijeće MO Stari centar: 9 muškaraca (100 %);

Vijeće MO Kupljenovo: 7 muškaraca (100 %);

Vijeće MO Pojatno: 7 muškaraca (100 %);

Vijeće MO Šibice: 7 muškaraca (100 %);

Vijeće MO Centar: 9 muškaraca (100 %);

Vijeće MO Ivanec: 7 muškaraca (100 %).

Svi predsjednici vijeća MO su muškarci.

U strukturi članova/članica Vijeća MO stopa prisutnih žena je 7,70 % naspram 92,30 % muškaraca, što ponovno ukazuje na *neuravnoteženu zastupljenosti žena i muškaraca* suprotno odredbi čl. 15. ZORS-a o potrebi promicanja uravnoteženije zastupljenosti žena i muškaraca na popisima kandidata/kandidatkinja za izbore u tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

11.4.1.6. Upravni odjeli i službe su: Upravni odjeli i službe su: Služba Grada, Upravni odjel za društvene djelatnosti, Upravni odjel za financije i gospodarski razvitak i Upravni odjel za graditeljstvo, zaštitu okoliša, stambene i komunalne poslove.

U Gradu je zaposlena 21 žena i 17 muškaraca, od kojih su na *rukovodećim mjestima 3 muškarca i 1 žena*.

³⁷ Vidi čl. 32. Statuta Grada Zaprešića

³⁸ Vidi t. 10. 3. Programa provedbe Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj od 2001. do 2005. (Narodne novine 112/01.), područje institucionalnih mehanizama - potiče se osnivanje povjerenstava za ravnopravnost spolova u jedinicama lokalne samouprave.

³⁹ U prethodnom sazivu (2001. g.) na funkciji gradonačelnika bio je muškarac.

⁴⁰ U prethodnom sazivu (2001. g.) funkciju članova/članica Gradskog poglavarstva obavljalo je 7 muškaraca.

Iako je prema zadnjem popisu stanovništva u Gradu evidentirano više od polovice žena (52,17%), podaci koji se odnose na (ne)zaposlenost i njihovu zastupljenost u gradskim strukturama u 2005. godini pokazuju:

- da je 64 % žena bilo nezaposleno;
- da je svega 15,79 % žena bilo u strukturi članova/ica gradskog vijeća;
- da u Gradskom poglavarstvu nije bila ni jedna žena;
- da nisu bile predsjednice niti jednog vijeća MO, u kojima ih ima svega 7,7 %.

Kad je riječ o Proračunu Grada Zaprešića za 2005. godinu, jasna je, u svim fazama donošenja i praćenja provođenja tog akta, značajnija uloga muškaraca u predstavničkom i izvršnim tijelima, jer je:

- prijedlog akta o proračunu utvrđen bez ženskih glasova (u Gradskom poglavarstvu);
- razmatran na radnom tijelu Gradskog vijeća bez ženskih glasova (Odbor za financije) - usvajan na Gradskom vijeću u kojem ima više od 84 % muškaraca;
- te su za njegovo izvršenje odgovarali pročelnici/e od kojih su 3 muškarca i 1 žena.

DIO DVANAESTI

POLITIČKE STRANKE

Prema čl. 15 Zakona o ravnopravnosti spolova političke stranke upisane u registar političkih stranaka **svake četiri godine** usvajaju plan djelovanja o pitanju uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca i, u skladu s njim, određuju metode za promicanje uravnoteženije zastupljenosti žena i muškaraca u tijelima stranke, na popisima kandidata za izbore u Hrvatski sabor i tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

U cilju praćenja provedbe ove zakonske odredbe krajem 2005. poslano je 105 upita političkim strankama, tj. svim političkim strankama registriranim u RH prema registru HIDRA-e na dan 15. prosinca 2005. jer do danas registar političkih stranaka nije dostupan na stranicama Središnjeg državnog ureda za upravu, iako nam je još u prosincu rečeno da će biti dostupan za 30 dana.

Od 105 upita do sada su zaprimljena samo 3 odgovora: Zagorska stranka (ZS), Hrvatska stranka umirovljenika (HSU), Socijalistička partija Hrvatske (SPH).

Zagorska stranka ZS – uredila je uravnoteženu zastupljenost žena u svim tijelima stranke, od Predsjedništva, općinskih i gradskih organizacija, statutarnog povjerenstva i nadzornog odbora člankom 10. Statuta (*ZS posebno uvažava ulogu žene u politici i određuje minimalnu kvotu od 30% žena u vodstvu ZS-a, odnosno u vrhovnim tijelima ZS-a.*); u Predsjedništvu imaju tri žene, žena je i Glavna tajnica, a u članstvu je trenutno više od 40% žena.

Hrvatska stranka umirovljenika HSU – tvrde da vode računa o ravnopravnosti spolova i da su donijeli odluke da pri formiranju kandidacijskih lista za lokalne izbore od 3 kandidata/kandidatkinja jedna treba biti žena, te da su na 5. redovnoj izbornoj skupštini u lipnju 2005. usvojili izmjene i dopune Statuta, prema kojima se, između ostaloga, obvezuju na formiranje Odbora za ravnopravnost spolova kao stalnog radnog tijela (članove/članice i djelokrug rada kojega će odrediti na sljedećoj sjednici Središnjeg odbora stranke).

Socijalistička partija hrvatske SPH – još nije usvojila traženi dokument, ali će to učiniti na sljedećoj sjednici predsjedništva početkom ožujka; u vrhovnim tijelima stranke i u nekim organizacijskim jedinicama na terenu žene su ravnopravno zastupljene, dok u nekima još uvijek imaju problema s odazivom žena u članstvo.

Od **105** poslanih, upit su primile **63** političke stranke, odgovorilo ih je **3**, od toga samo **jedna** od **14** parlamentarnih stranaka. Napominjemo da su se **42** upita vratila (od toga **1** od parlamentarne stranke), što može značiti da je određen broj upita poslan na krivu adresu jer politička stranka nije na adresi navedenoj u registru.

Ipak, treba imati u vidu da političkim strankama nisu prošli rokovi za izradu gore navedenih planova.

DIO TRINAESTI

MEDIJI

U 2005. godini višestruko su povećane aktivnosti pravobraniteljice vezane za medije. Povećana aktivnost odnosi se na izvješćivanje medija o aktivnostima pravobraniteljice, na brojne zahtjeve medija za tumačenjem ZORS-a, drugih zakona i različitih oblika diskriminacije, ali i na broj slučajeva u kojima je pravobraniteljica reagirala na medijske sadržaje koji nisu u skladu sa sljedećim zakonskim odredbama:

Zakon o ravnopravnosti spolova:

članak 16.:

(1) Mediji će kroz programske koncepte promicati razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca.

(2) Zabranjeno je javno prikazivanje i predstavljanje žena i muškaraca na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol i spolnu orijentaciju.

Zakon o medijima (NN, 59/04.):

članak 3.:

(4) Zabranjeno je prenošenjem programskih sadržaja u medijima poticati ili veličati nacionalnu, rasnu, vjersku, *spolnu ili drugu neravnopravnost ili neravnopravnost na temelju spolne orijentacije*, kao i ideološke i državne tvorevine nastale na takvim osnovama, *te izazivati nacionalno, rasno, vjersko, spolno ili drugo neprijateljstvo ili nesnošljivost, neprijateljstvo ili nesnošljivost na temelju spolne orijentacije*, poticati nasilje i rat (kurziv naš).

članak 16.:

(1) Mediji su dužni poštovati privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a osobito djece, mladeži i obitelji *bez obzira na spol i spolno opredjeljenje* (kurziv naš).

članak 20.:

(8) Nije dopušteno oglašavanje u kojem se žene i muškarci prikazuju na uvredljiv ili ponižavajući način, s obzirom na spol ili spolno opredjeljenje.

13.1. MEDIJSKI KONCEPTI

Odredba čl. 16. st. 1. ZORS-a, po tumačenju pravobraniteljice, zahtijeva od medija da svijest o ravnopravnosti žena i muškaraca promiču ne samo kroz medijske sadržaje, nego i uvrštavanjem zakonske odredbe u svoje programske koncepte, odnosno programske osnove⁴¹, temeljem kojih se

⁴¹ Zakon o medijima ne koristi pojam *programski koncepti*, već u čl. 2 govori o *programskim osnovama* medija što ih pri pokretanju medija utvrđuje i objavljuje nakladnik.

Zakon o elektroničkim medijima, u poglavlju Programska načela i obveze, čl. 12. alineja 4., kaže da programski sadržaji nakladnika koji obavlja djelatnost radija i televizije trebaju osobito: *...promicati međunarodno razumijevanje i osjećaj javnosti za pravdu, braniti demokratske slobode, služiti zaštiti okoliša, boriti se za ravnopravnost žena i muškaraca...*

potom proizvode, odnosno usmjeravaju programski sadržaji. Pravobraniteljica je krajem 2004. godine uputila svim medijima u Hrvatskoj, prema popisu Hrvatskog novinarskog društva, zahtjev da joj se dostave podaci u kojima se vidi jesu li pojedini mediji, tiskani i elektronski, u svoje *programske koncepte* odnosno *programske osnove* uvrstili odredbu o potrebi promicanja svijesti o ravnopravnosti spolova. Tim dopisom uredništvima je također skrenuta pozornost na odredbe članka 16. te na čl. 20. st. 8. Zakona o medijima.

Dopis je upućen na 96 medijskih adresa. Na prvi dopis ured pravobraniteljice zaprimio je 24 odgovora, od čega je tek 7 medija dostavilo traženi dokument, tj. programske smjernice, odnosno koncepte. Tijekom 2005. godine pravobraniteljica je poslala više desetaka požurnica ili ponovljenih zahtjeva urednicima i nakladnicima medija tražeći da je izvijeste jesu li udovoljili zakonskim odredbama. Napominjemo da se neki mediji nisu odazvali niti na ponovljeni zahtjev pravobraniteljice. Budući da ne možemo ulaziti u analizu svakog pojedinačnog slučaja, navodimo tek nekoliko tipičnih. U cjelini, provedeno nadgledanje provedbe zakona pokazuje da nakladnici medija uglavnom nisu bili svjesni zakonske odredbe o potrebi promicanja ravnopravnosti spolova kao sastavnom dijelu svojeg programskog usmjerenja i da je nisu poštovali.

13.1.1. Slučaj HRT-a:

HTV i HR kao javni mediji trebali biti prednjačiti u ispunjavanju svih zakonskih obaveza, pa tako i obveze da u svojim programskim usmjerenjima i sadržajima promiču ravnopravnost spolova. No, činjenica je da ni HTV ni HR nisu promicanje ravnopravnosti spolova uvrstili u svoja Programska usmjerenja, niti za 2005., niti za 2006. godinu. Nakon ponovljene intervencije pravobraniteljice, HRT je odredbu o potrebi promicanja ravnopravnosti spolova unijela u „Plan djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova u Hrvatskoj radioteleviziji“ (24. ožujka, 2005). Pravobraniteljica očekuje da će rukovodstvo HRT-a odredbu o potrebi promicanja ravnopravnosti žena i muškaraca u nadolazećem razdoblju uvrstiti i u svoja Programska usmjerenja koja se donose svake godine i na temelju kojih se radi program HTV-a i HR-a. Činjenica je da ni HTV ni HR nemaju niti jednu specijaliziranu emisiju koja bi promicala ravnopravnost, sustavno izvješćivala javnost o tom području, te analizirala tendencije i slučajeve diskriminacije. Posljedica toga je i znakovit propust HTV-a da u vodećim informativnim emisijama ne obilježi ni nacionalni (22. studenoga) ni međunarodni Dan borbe protiv nasilja nad ženama (25. studenoga), zbog čega su svoj javni prosvjed objavile i organizacije civilnog društva.

Pravobraniteljica želi naglasiti da su zakonskim obavezama u potpunosti odgovorili jedino Obiteljski i Narodni radio koji u svojim Smjernicama sadrže etičke, profesionalne i druge upute o vrednotama koje treba zastupati u programima Obiteljskog i Narodnog radija i kako ih treba ostvarivati u pojedinim programima. Naglašene su i smjernice o izbjegavanju seksizama, stereotipnog i uvredljivog prikazivanja žena (kao domaćica, npr.) i homoseksualnih osoba, o potrebi veće zastupljenosti žena u elektroničkim medijima, te o potrebi senzibilnosti za rod u jeziku, tj. uporabu ženskih jezičnih inačica za nositeljice određenih zanimanja (direktorica, zastupnica itd.).

13.1.2. Slučaj RTL-a:

RTL Hrvatska d.o.o. daje u svojim „Programskim smjernicama društva“ vrlo dobar primjer jer u odredbi „Zabrana diskriminacije“ zabranjuje poticanje diskriminacije i netrpeljivosti na temelju spola, bračnog stanja i spolnih sklonosti.

Istodobno, postoje i posebne odrednice o zaštiti djece, etničkih i nacionalnih manjina, ali posebnih odrednica o ženama nema.

13.1.3. Tiskani mediji

Nakladnici tiskanih medija mahom su tvrdili da niti jedan propis ne obvezuje medije da internim aktima uređuju način poštivanja obveza utvrđenih zakonom, međunarodnim konvencijama ili drugim propisima (izdanja EPH-a i Večernji list), dok neki (između ostalih i Vjesnik) nisu dostavili nikakve odgovore niti na bilo koji drugi način reagirali na traženja.

Neki listovi, poput Novog lista, donijeli su interni pravilnik ili smjernice kako će u pojedinim segmentima poštivati zakonske obaveze protiv diskriminacije i za promicanja ravnopravnosti spolova.

Budući da zakonska regulativa, pogotovo kad je riječ o tiskanim medijima, nije jasna i jednoznačna, pravobraniteljica smatra da bi zakonsku obvezu medija da promiču svijest o ravnopravnosti spolova bilo dobro osnažiti preporukom Ministarstva kulture kao nadležnog ministarstva i u tom smjeru će poduzeti korake.

13.2. MEDIJSKI SADRŽAJI

Činjenica je da pravobraniteljica ne zaprima veliki broj pojedinačnih primjedbi, zahtjeva ili pritužbi od strane građana i građanki kad je riječ o medijskim sadržajima. No nekoliko takvih upozorenja pristiglih u ured ukazuju na porast svijesti o važnoj ulozi medija, kako pri kršenju načela ravnopravnosti spolova, tako i njihovih potencijala u promicanju ravnopravnosti žena i muškaraca. Prijedloge za djelovanje i reagiranje pravobraniteljica uglavnom dobiva od strane udruga civilnog društva, napose onih koje se bave ženskim ljudskim pravima i pravima LGBT populacije, primjerice Ženske mreže Hrvatske, Kontre i Iskoraka.

Kad je riječ o obraćanju javnosti u vezi s djelovanjem medija, pravobraniteljica smatra da javni istupi javnih osoba, napose političara i medijskih djelatnika, imaju veću težinu od izjava ili nastupa drugih osoba jer oblikuju javne stavove, pa je u skladu s tim uglavnom i djelovala.

13.2.1. Priopćenja za javnost:

13.2.1.1. OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/05-025): Pravobraniteljica je upozorila uredništvo Obiteljskog radija i obavijestila javnost o neprimjerenom ponašanju novinarka Obiteljskog radija koja je Predsjedniku Vlade, prigodom otvaranja autoceste Zagreb – Split, sugerirala da bi on trebao utjecati na tužiteljicu Haškog suda upotrebom svog izgleda („ljepote“) i „šarma“. „Novinarka je ovim, tek naizgled bezazlenim primjedbama, uvrijedila i Predsjednika Vlade i Haški sud i tužiteljicu, Carlu del Ponte, jer je javnosti sugerirala da bi se pitanja pravde, sudskih postupaka i odnosa Haškog tribunala i Republike Hrvatske, a koja su od ključnog značenja za Republiku Hrvatsku, mogla rješavati 'šarmiranjem' tužiteljice suda“, kaže se u upozorenju. Sličnu izjavu o jednoj europskoj državnici nedavno je izrekao i talijanski premijer Berlusconi, ali je na to oštro reagirala finska vlada, a talijanska i europska javnost prisilile su premijera Berlusconija da se ispriča finskoj predsjednici. Takav način komuniciranja u javnosti predstavlja nepoštivanje Zakona

o ravnopravnosti spolova i Zakona o medijima koji zabranjuju bilo koju diskriminaciju po spolu, tj. u ovom slučaju neželjeno ponašanje uvjetovano spolom koje predstavlja povredu osobnog dostojanstva i stvara neugodno ili uvredljivo okruženje. Pravobraniteljica je također ukazala da ni reakcija Predsjednika Vlade, g. Ive Sanadera, tj. njegovo uzvratanje novinarki („neka glavnu tužiteljicu šarmira ona“) nije bila u skladu s poželjnom kulturom komuniciranja u medijima koji u nas obiluju seksizmima i diskriminirajućim opaskama. Za takvo stanje najodgovornije su upravo javne osobe, poput političara i novinara, te prema njima treba primjenjivati i strože kriterije procjenjivanja.

13.2.1.2. OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/05-27): Prema pisanju Novog lista od 18. srpnja 2005. („Bog i batina“, str. 13.) gradonačelnik Zagreba, g. Milan Bandić, javnosti je svoju odluku o zatvaranju sjednica gradskog Poglavarstva za medije pokušao objasniti time što su „članovi Poglavarstva previše gledali novinarke, što ih je dekoncentriralo“, te je dodao da će ponovno otvoriti sjednice za javnost ako redakcije budu slale samo muške novinare. Pravobraniteljica je upozorila da ovakve izjave podliježu članku 6. st. 3. Zakona o ravnopravnosti spolova jer potiču druge osobe (u ovom slučaju uredništva medija) na diskriminaciju žena u novinarstvu.

Pravobraniteljica je tom prigodom ukazala i na čestu pojavu seksizama i stereotipa u govoru sportskih djelatnika i novinara, na što je prethodno ukazala i jedna saborska zastupnica, prosvjedujući zbog komentara g. Ede Pezzija u kojem je nogometnu loptu uvredljivo usporedio s „ženskim osobinama, zbog čega se nikada ne zna kako će pasti“. Tih dana u Sportskim novostima (18. srpnja 2005. „Skansi: Svaka čast mom prijatelju Piliću“, str. 4.) novinar je, između ostaloga, rekao da su „meč pohodile i 'prve grudi HTV-a“ navodeći pritom ime novinarke koja je prisustvovala sportskom događaju. Prisutne muškarce, međutim, novinar je okarakterizirao isključivo temeljem njihovih profesionalnih funkcija.

Pravobraniteljica je u svojoj izjavi ukazala da Zakon o ravnopravnosti spolova diskriminaciju na temelju spola, između ostaloga, definira i kao svako normativno ili stvarno razlikovanje, isključivanje ili ograničenje temeljeno na spolu kojim se otežava i negira ravnopravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava muškaraca i žena u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, građanskom i svakom drugom području života.

13.2.1.3. OPIS SLUČAJA (05-05/05-04): Pravobraniteljica je upozorila javnost da u tjedniku Globus br. 780 od 18. studenoga 2005. godine, na str. 8-9, u kolumni „Rikverc“ autorice Tanje Torbarine dio teksta: „*Možda zato da bi se spriječili noćni nasrtaji Jadranke Kosor na vrata sobe Ive Sanadera*“ (izdvojen i naglašen u tzv. leadovima) nije u skladu s čl. 16. st. 2. Zakona o ravnopravnosti spolova jer javno prikazuje ženu i muškarca na uvredljiv, omalovažavajući i ponižavajući način s obzirom na njihov spol. Potpredsjednica Vlade prikazuje se na način koji stvara i perpetuira uvriježeni stereotip da žena ne može napredovati do položaja visoke državne dužnosnice temeljem svojih kvalifikacija i sposobnosti, već na način koji sugerira spomenuti tekst. Pravobraniteljica je naglasila da je svjesna važnosti slobode govora, ali da također želi ukazati da ta sloboda nije neograničena i ne može se zloupotrebjavati, što je priznato i čl. 3. st. 4. Zakona o medijima, te da takve vrste „šala“ i ironičnog diskursa proizvode i perpetuiraju seksizme i spolne stereotipe.

Napomena: Tjednik Globus objavio je pravobraniteljičino priopćenje u rubrici Pisma čitatelja, što svakako nije primjereni oblik reakcije.

13.2.1.4. OPIS SLUČAJA (PRS 05-05/05-03): Pravobraniteljica je javno izrazila svoje nezadovoljstvo i zabrinutost radi stajališta i tvrdnji koje je predstojnica Ureda za udruge Vlade RH, gđa. Jadranka Cigelj, iznijela u razgovoru s Vladom Čuturom u Glasu Koncila broj 43, 23.

listopada 2005. godine. „Posebice zabrinjava što se Jadranka Cigelj u svojim izjavama diskriminacijski postavlja prema onim skupinama društva koje institut pravobraniteljice za ravnopravnost spolova neposredno štiti, a to su žene i seksualne manjine, navodeći ih u kontekstu „udruživanja s nezdravim temeljima“ te negirajući postojanje ženskih prava. Takva stajališta su u nesuglasju s retorikom međunarodnih dokumenata o ljudskim i ženskim pravima te su protivna važećim nacionalnim dokumentima poput *Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova, s programom provedbe Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj od 2001. do 2005. godine* koju je na temelju čl. 80. Ustava RH donio Hrvatski sabor 4. prosinca 2001.g.. Navedena Nacionalna politika kao jedno od područja svoga interesa navodi upravo „ženska ljudska prava“, te pod Programom djelovanja kao 1. poglavlje obrađuje „Ljudska prava žena“. Dovođenjem u pitanje postojanje ženskih ljudskih prava, Jadranka Cigelj dovodi u pitanje i navedeni nacionalni dokument.

13.2.2. Upozorenja, preporuke i prijedlozi upućeni prema medijima

13.2.2.1. OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/05-34): Povodom napisa „Prometna pravila“, autora D. T. Š. u rubrici Šajetalook, objavljenog u Novom Listu 22. srpnja 2005., zaprimljena je telefonska primjedba čitatelja da je riječ o tekstu koji je uvredljiv i sadrži seksističke izjave o pripadnicama tzv. bijele patrole, ženama koje reguliraju promet na gradskim ulicama Rijeke. Naknadnim pregledom teksta pravobraniteljica je ustanovila da autor u dijelu teksta doista rabi uvredljive termine („prometne zečice“), raspreda o uniformama i donjem rublju djelatnica regulacije prometa, te sugerira da bi trebalo „izabrati i nagraditi“ ih po kriteriju tjelesnih dijelova („najljepše dupence“). Autor također insinuirao da pripadnice bijele patrole „odvlače pozornost vozača“. U nastavku teksta autor se uvredljivo izražava i o starijim osobama ženskog spola (*baba*). Svjesna da je riječ o napisu humorističnog tipa i karikiranju stvarnosti, pravobraniteljica je, upozorena od građana koji tekst smatraju uvredljivim, temeljem svojih ovlasti iz Zakona o ravnopravnosti spolova čl. 22, st. 1. preporučila uredništvu da ubuduće pri objavljivanju medijskih sadržaja vodi računa o odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova.

13.2.2.2. OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/05-37): Pravobraniteljica je upozorila stručni časopis „Računovodstvo, revizija i financije“ da karikatura objavljena na 121. stranici lista u broju 9 iz rujna 2005. godine na uvredljiv i omalovažavajući način prikazuje žene u području rada i profesionalnosti. Spomenuta karikatura prikazuje dvojicu muškaraca koji „radni efekt“ jedne žene ocjenjuju „isključivo s estetskog stajališta“, to jest na temelju njezinog izgleda. Takvo prikazivanje žena i muškaraca u medijima nije u skladu s odredbama čl. 5. i čl. 6. Zakona o ravnopravnosti spolova, jer u javnosti stvara i podržava uvredljive i omalovažavajuće stereotipe o ženama i muškarcima, te potiče nepoželjno razlikovanje i diskriminaciju i time dovodi u pitanje ravnopravnost žena i muškaraca i uživanje svih prava na svim područjima života. Činjenica da je riječ o karikaturi ne može biti obrazloženje za izuzimanje jer su upravo karikature forma koja se često temelji na stereotipima.

U okviru svojih ovlasti temeljem stavka 1. članka 22. Zakona o ravnopravnosti spolova, preporučila je glavnom uredniku da ubuduće vodi računa o odredbama Zakona i ne objavljuje sadržaje koji na uvredljiv, omalovažavajući i ponižavajući način prikazuju žene i muškaraca s obzirom na spol.

13.2.2.3. OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/05-38): Povodom napisa u zadarskom Narodnom listu „Znate li razliku između sponozoruša i paravanuša“, autora V. M., objavljenog 16. rujna 2005., pravobraniteljica je upozorila glavnog urednika da tekst obiluje stereotipima i terminima uvredljivima za žene i muškarce (*sponzoruša, paravanuša, muškići*). Također, u tekstu se

pojavljaju pseudo-teze i zaključci uvredljivi i ponižavajući za žene, kao i za homoseksualne osobe i profesionalne manekenke. („Onako, općenito, sve žene su više-manje sponzoruje.“ „Naravno, nisu sve žene iste...“ itd.). Temeljem svojih ovlasti iz Zakona o ravnopravnosti spolova, pravobraniteljica je preporučila uredništvu da pri objavljivanju medijskih sadržaja vodi računa o odredbama Zakona koji u čl. 5. i čl. 6. zabranjuje stvaranje i podržavanje uvredljivih i omalovažavajućih stereotipa o ženama i muškarcima jer oni potiču nepoželjno razlikovanje i diskriminaciju temeljem spola, čime se dovodi u pitanje ravnopravnost žena i muškaraca i uživanje svih prava na svim područjima života. Članak nije u skladu i s čl. 3. st. 4. Zakona o medijima jer uvredljivim i omalovažavajućim prikazivanjem žena u javnosti potiče i veliča spolnu neravnopravnost, te izaziva spolno neprijateljstvo i nesnošljivost, a krši i čl. 19. Kodeksa časti hrvatskih novinara jer iznosi pejorativne kvalifikacije o ženama i muškarcima.

13.2.2.4. OPIS SLUČAJA (PRS 05-02/05-04): U redovitoj tjednoj rubrici Jutarnjeg lista Salon, 20. studenoga 2005. na str.16 objavljen je tekst s naslovom *Ivkošić: Žena je ponizno, podložno i inferiorno biće*. Pravobraniteljica je upozorila da naslov prikazuje žene na uvredljiv i omalovažavajući način, te da diskriminira žene proglašavajući ih inferiornim bićima. Takvo prikazivanje žena i muškaraca u medijima nije u skladu s odredbama čl. 5. i čl. 6. Zakona o ravnopravnosti spolovajer u javnosti stvara i podržava uvredljive i omalovažavajuće stereotipove o ženama i muškarcima, te potiče nepoželjno razlikovanje i diskriminaciju i time dovodi u pitanje ravnopravnost žena i muškaraca i uživanje svih prava na svim područjima života. Činjenica da je riječ o stavu kojeg je izrekao jedan od sudionika objavljenog razgovora ne može biti obrazloženje za izuzimanje, jer se ni novinari ni uredništvo ni na koji način nisu ogradili niti suprotstavili takvom stavu sugovornika, već su ga, dapače, naglasili stavljajući ga u naslov teksta. Spomenuti naslov krši i čl. 3. st. 4. Zakona o medijima jer uvredljivim i omalovažavajućim prikazivanjem žena i muškaraca potiče i veliča spolnu neravnopravnost, izaziva spolno neprijateljstvo i nesnošljivost i potiče nasilje prema ženama.

U okviru svojih ovlasti temeljem čl. 22. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova, pravobraniteljica je preporučila uredništvu da ubuduće vodi računa o odredbama Zakona i ne objavljuje sadržaje koji na uvredljiv, omalovažavajući i ponižavajući način prikazuju žene i muškarce s obzirom na spol.

Napomena: Jutarnji list objavio je upozorenje u rubrici Reagiranja 13. prosinca 2005.

13.3. PLAKATI/OGLASI

13.3.1. OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/05-41, PRS 05-01/05-42): Pravobraniteljica je temeljem svojih ovlasti iz Zakona o ravnopravnosti spolova 14. listopada 2005. gradonačelniku g. Milanu Bandiću, te pročelniku Gradskog ureda za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i izgradnju grada, g. Davoru Jelaviću, uputila upozorenje/preporuku zbog toga što se javne površine ustupaju oglašivačima koji svojim oglasnim sadržajima, vizualnim i tekstualnim, prikazuju žene i muškarce na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način s obzirom na spol čime se krši čl. 16. st. 2 Zakona o ravnopravnosti spolova.

Na nekoliko lokacija u gradu Zagrebu tih dana pojavio se *jumbo* plakat tvrtke NEOTION. Plakat je prikazivao ženski lik na pornografski način (kao objekt seksualne pozornosti) s namjerom da se privuče pažnja potencijalnih kupaca proizvoda, u ovom slučaju digitalnih satelitskih prijamnika s ugrađenim pornografskim sadržajem (xxx programima). Pravobraniteljica je upozorila da to vrijeđa i omalovažava žene jer se slika ženskog tijela koristi u svrhu komercijalne promocije, a ženu se prikazuje kao robu dostupnu kupnjom nekog proizvoda. Da je plakat uvredljiv, pokazuje i već nekoliko javnih reakcija (intervencije po plakatu), kao i nekoliko zaprimljenih zahtjeva pravobraniteljici da reagira na plakat.

Spomenuti plakat nije bio jedini slučaj te vrste u gradu, iako je bio najdrastičniji. I *jumbo* plakat tvrtke *Je*s*, na uglu Vodnikove i Savske, cjelokupnim grafizmom i tekстом „Jesi ju? Je*sam“, te

plakat *germanwings* s napisom „Naši letovi imaju najljepše argumente“ postavljen na prilazu aerodromu, sadrže konotacije uvredljive za žene. Plakat tvrtke *Diesel* (uočen u Savskoj cesti preko puta Cibonimog tornja) također je primjer seksističkog i diskriminirajućeg dizajna po nekoliko osnova. Realistički prikazan „westernizirani“ muškarac „sanja“ plastične seks-lutke prikazane kao tradicionalne ruske babuške. U kontekstu rasprostranjene trgovine ženama s istoka i juga na zapad i sjever, uz seksističku diskriminaciju, plakat zadobiva dodatno značenje. Istodobno dok grad, država i ženske organizacije ulažu veliki trud da javnost osvijeste o problemu trgovine ženama, plakat tvrtke Diesel promovira seksualne fantazme zapadnog muškarca o ženama s istoka.

Već je niz puta utvrđeno i dokazano da uvredljivo prikazivanje žena, napose u svrhu financijske dobiti, umanjuje ženama mogućnost da u javnosti nastupaju, djeluju i budu shvaćene kao ravnopravne, te da se poštuje njihov integritet u privatnim i javnim odnosima.

Prema Zakonu o ravnopravnosti spolova, diskriminacija na temelju spola je svako normativno ili stvarno, izravno ili neizravno razlikovanje, isključivanje ili ograničenje temeljeno na spolu kojim se otežava ili negira ravnopravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava muškaraca i žena u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, građanskom i svakom drugom području života.

Pravobraniteljica je gradonačelniku i pročelniku izrekla preporuku da iz javnih gradskih prostora uklone plakate i oglase koji su u suprotnosti sa Zakonom kako bi se građani i građanke Zagreba mogli osjećati ravnopravnima, a što im ovakva politika iznajmljivanja gradskog oglasnog prostora onemogućuje.

Napomena: Ni gradonačelnik ni pročelnik gradskog ureda za planiranje nisu se očitovali na upozorenje, ali je gradonačelnik nekoliko tjedana nakon ovog dopisa poduzeo akciju čišćenja grada od oglasa koje su postavili neovlašteni oglašivači. Plakat tvrtke Neotin je prema našim saznanjima nestao s gradskih ulica, ali ne i drugi plakati koji prikazuju žene na diskriminacijski način.

DIO ČETRNAESTI

POLOŽAJ ŽENA U SEOSKIM PODRUČJIMA HRVATSKE

UVODNE PRIPOMENE

UN-ov Odbor za uklanjanje diskriminacije žena na svojem je 32. zasjedanju u New Yorku, održanom od 10. do 28. siječnja 2005., donio zaključne komentare za Hrvatsku nakon što je 18. siječnja 2005. razmotrio drugo i treće periodično izvješće Hrvatske (CEDAW/C/CRO/2-3) o primjeni Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena koje je Republika Hrvatska stranka. Odbor je izrazio žaljenje što izvješće nije sadržavalo dovoljno statističkih podataka razvrstanih po spolu za sva područja pokrivena Konvencijom.

Prema članku 14. navedene Konvencije:

1. Države stranke uzimaju u obzir posebne probleme s kojima se suočavaju **žene na selu**, kao i značajnu ulogu koju žene imaju u gospodarskom opstanku svoje obitelji, uključujući njihov rad u nenaplatnim područjima gospodarstva, te poduzimaju sve odgovarajuće mjere kako bi osigurale primjenu ove Konvencije na žene na selu.

2. Države stranke poduzimaju sve odgovarajuće mjere radi uklanjanja diskriminacije žena u seoskim područjima kako bi osigurale da one, na osnovi jednakosti muškaraca i žena, sudjeluju u razvoju sela i da od toga imaju koristi, posebice kako bi osigurale njihovo pravo na:

- (a) sudjelovanje u izradi i primjeni planova razvoja na svim razinama;
- (b) pristup odgovarajućim ustanovama zdravstvene zaštite, uključujući informacije, savjete i usluge o planiranju obitelji;
- (c) izravno korištenje programa socijalne sigurnosti;
- (d) stjecanje svih vrsta obuke i obrazovanja, formalnog i neformalnog, uključujući i ono koje se odnosi na funkcionalno opismenjavanje, kao i, *inter alia*, beneficije od svih usluga lokalne zajednice, radi proširenja njihovih tehničkih znanja;
- (e) organiziranje grupa za samopomoć i zadruga kako bi ostvarile jednak pristup gospodarskim mogućnostima kroz zapošljavanje ili samozapošljavanje;
- (f) sudjelovanje u svim aktivnostima lokalne zajednice;
- (g) pristup poljoprivrednim kreditima i zajmovima, tržišnim ustanovama, odgovarajućoj tehnologiji i jednak tretman u zemljišnoj i agrarnoj reformi, kao i u programima za ponovno naseljavanje zemlje;
- (h) uživanje odgovarajućih životnih uvjeta, posebice onih koji se odnose na stanovanje, higijenske uvjete, opskrbu električnom energijom i vodom, prometom i vezama.

Hrvatski sabor je na sjednici 4. prosinca 2001. donio Nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova, s programom provedbe nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj od 2001. do 2005. godine (NN, 112/01.).

U programu provedbe (u poglavlju LJUDSKA PRAVA ŽENA, pododjeljak „Zaštita i promicanje ljudskih prava pojedinih skupina žena“) navedene su sljedeće programske zadaće u odnosu na ŽENE U RURALNIM PODRUČJIMA:

1. Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva, u suradnji s Organizacijom za prehranu i poljoprivredu (FAO) i drugim međunarodnim organizacijama, u cilju uključivanja znanja i iskustava žena u održivom razvitku i povećanja njihova sudjelovanja u razvoju ruralnog prostora, te promicanja obrazovanja i javne svijesti, omogućit će odlazak hrvatskih stručnjakinja/ka na međunarodne tečajeve koji obuhvaćaju metodologiju rada za žene koje žive u ruralnim područjima..
2. Povjerenstvo za ravnopravnost spolova, u suradnji s Ministarstvom poljoprivrede i šumarstva i Hrvatskim zavodom za poljoprivrednu savjetodavnu službu, promicat će obrazovanje žena u ruralnim područjima, radi povećanja njihove uloge u proizvodnji, upravljanju i korištenju prehrambenih i prirodnih izvora.
3. Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva, radi informiranja javnosti i utjecanja na javnu svijest, u suradnji s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i nevladinim udrugama, obilježit će svake godine Svjetski dan seoskih žena (15. listopada) promovirajući kroz medije sve dobre inicijative koje potječu od žena koje žive na ruralnim područjima Republike Hrvatske.
4. Povjerenstvo za ravnopravnost spolova, u suradnji s mjesnim odborima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, poticati će udruživanje seoskih žena u udruge te će promovirati njihov rad.
5. Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva, počevši od 2002. godine, financijski će podupirati projekte kojima se istražuje uloga žena u razvitku ruralnih područja.

Osim obilježavanja Svjetskog dana ruralnih žena, nema podataka da su ove programske zadaće ispunjene, bez obzira što je Povjerenstvo za ravnopravnost spolova u međuvremenu prestalo postojati.

Nacionalni program za poljoprivredu i seoska područja (donesen na sjednici Vlade Republike Hrvatske 10. srpnja 2003.) u poglavlju IV – Program poljoprivredne politike do 2005. godine (sastavnica 'Seoski prostor', podsastavnica 'Obrazovanje i ljudski potencijali', pod „Povećati učinkovitost djelovanja udruženja poljoprivrednika i aktiviranje lokalnog stanovništva“ ističe kao cilj animiranje interesnih skupina – poljoprivrednika i seoskih žena. I to je sve.

Ustavom Republike Hrvatske je, u okviru gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava, zajamčeno poticanje gospodarskog napretka i socijalnog blagostanja građana te briga države za gospodarski razvitak svih njezinih područja.

14.1. SEOSKO STANOVNIŠTVO I RURALNI RAZVITAK

Depopulacija i starenje stanovništva, uz demografske gubitke tijekom Domovinskoga rata, temeljne su odrednice demografskih procesa u Hrvatskoj i determinante njezina budućeg razvitka (Wertheimer-Baletić, 2004.: 631-651). Već nekoliko zadnjih desetljeća seoska područja imaju negativan prirodni priraštaj, s izrazito narušenom starosnom i spolnom strukturom. Demografske projekcije (za 2011., 2021. i 2031. godinu) pokazuju i dalje izrazito smanjenje ukupnog broja stanovnika (Nejašmić; Mišetić, 2004.: 751-776). Iako su te projekcije rađene za ukupno stanovništvo, prema dobi i spolu, o trendovima u dobno-spolnom sastavu seoskog stanovništva može se tek uvjetno govoriti. No za očekivati je da će seoska područja, u okviru postojećih uvjeta, i ubuduće starjeti i sve se više prazniti, odnosno da će sela napuštati radni kontingenti (muškarci u dobi 15-64, žene u dobi 15-59 godina) te ženski fertilni kontingenti (u dobi 15-49 godina).

Ruralni razvitak nije moguće planirati odvojeno od razvitka poljoprivrede i društva u cjelini, te osobito sljedećih čimbenika: starenja stanovništva, opadanja stope prirodnog priraštaja, porasta nezaposlenosti, porasta stope siromaštva stanovništva, napose ostarjelih i samaca te žena, i administrativnih teškoća za razvitak privatne inicijative, osobito malog poduzetništva.

14.2. SEOSKE ŽENE, OBITELJSKA POLJOPRIVREDNA GOSPODARSTVA I RURALNI RAZVITAK

Noviji radovi (Whatmore, 1991.; Haugen, 1998.) koji se bave ženom poljoprivrednika ili pak samom poljoprivrednicom, ne vežu njezine uloge uz obitelj, odnosno uz domaćinstvo, nego prije svega uz gospodarstvo kao proizvođačku jedinicu i uz njegovu održivost, uz poljoprivredno imanje na kojem rade i vode ga žene samostalno bez muškog/ih partnera (usp. Haugen, 1998.: 131). Dakle, žena se ne tretira više kao *pomažući član* niti kao *domaćica*.

Valja posebno navesti da se Europska komisija za poljoprivredu od početka 90-ih godina posebno bavi ulogom poljoprivrednica i seoskih žena u ruralnom razvoju (FAO, 1997.; 1998.) te je inicirala izradu nacionalnih akcijskih planova za uključivanje seoskih žena u razvoj (Verbole; Mele-Petrič, 1998.; Rus; Rupena-Osolnik, 1991.; Verbole, 1997.; Kulcsar, 1997.).

No saznanja o stvarnom položaju poljoprivrednice, kako u obitelji i na poljoprivrednom gospodarstvu tako i u samoj seoskoj zajednici, puni su nepoznanica – posebice kad se uzme u obzir općenito težak život seljaštva gdje ni muškarcu ni ženi nije lako obzirom na uvjete rada na imanju, na nedostatak mnogih infrastrukturnih pretpostavki života u selu u odnosu na život u gradu, ili kad se uzme u obzir općenito neravnopravan položaj žena u odnosu na muškarce, kako u obitelji tako i u društvu uopće.

Jedan od pokazatelja sigurno su i rezultati lokalnih izbora 2005. godine, kad je postalo jasno da je ionako minimalna participacija žena na razini Hrvatske (prosjeck), najmanja baš na razini općina:

- Kandidata/kandidatkinja na listama za općinska vijeća: 5.177 žena (16,1 %) i 27.025 muškaraca (83,9 %);

- Nositelja/nositeljica listi za općinska vijeća: 160 žena (6,3 %) i 2.395 muškaraca (93,7 %);

- Prvih deset kandidata/kandidatkinja po spolu na kandidacijskim listama za općinska vijeća: 3.874 žena (15,2 %) i 21.676 muškaraca (84,8 %).

Sociologijski je posebno značajno povezivanje položaja žene s njezinom radnom ulogom na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu. Uz obavljanje tradicionalnih tzv. ženskih poslova (u domaćinstvu, obitelji, na okućnici), u nuklearnoj seljačkoj obitelji, a osobito u obiteljima seljaka-radnika (gdje je, u pravilu, muškarac zaposlen izvan gospodarstva), žena nužno obavlja i one poslove koje su tradicionalno obavljali sami muškarci. Tada dolazi do tzv. feminizacije poljoprivrede, čime emancipacija seoskih žena koje žive i rade na obiteljskim gospodarstvima dolazi u još jednu paradoksalnu spiralu (Milić, 1997.: 263-267).

14.3. NEDOSTATAK STATISTIČKIH PODATAKA O SEOSKIM ŽENAMA

Prema postojećim statističkim pokazateljima, bilo prema Popisu stanovništva (2001.), bilo prema Popisu poljoprivrednih kućanstava (2003.), danas je nemoguće utvrditi stvarni broj seoskih žena u RH.

Osim toga, seoske žene, a osobito poljoprivrednice kao pojedinke, subsumirane su u zbirnu kategoriju žena čime postaju nevidljivima njihove posebne potrebe kao žena koje žive u seoskim područjima. Uz to, u nacionalnim dokumentima Hrvatske koji uopće spominju *seoske žene*, već uobičajeno ih svrstavaju u istu skupinu sa ženama koje su na neki način različite od većine žena, jer imaju neke posebne potrebe. To je, doduše, točno, ali se službeno ne koristi u afirmativnom smislu nego više retorički. Otuda je, barem zasad, teško očekivati da će se i u novim ili budućim nacionalnim dokumentima, kao što je npr. Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj od 2006. do 2010. godine, politički ili drukčije, provedbeni pristup položaju seoskih žena i njihovu značaju za poljoprivredni i ruralni razvitak Hrvatske bitno izmijeniti.

Jedan od razloga svakako leži i u činjenici da posljednjih godina nema znanstvenih empirijskih istraživanja o seoskim ženama. Uz to, izrazito su rijetke grupe civilnog društva koje djeluju u samim seoskim područjima i koje rade sa ženama iz seoskih sredina. Kao pozitivne iznimke, međutim, treba istaknuti sljedeće radove:

1. *Pregled aktivnosti 100 seoskih domaćinstava Like sa zaključcima i preporukama*

Anketno istraživanje koje je provela i izradila grupa ZOE 2003. godine;

2. *Žensko poduzetništvo u turizmu*

Priručnik koji je 2002. godine pripremila i tiskala udruga DEŠA u okviru svojega projekta pod nazivom „Razvoj seoskog turizma“, a namijenjen je početnicama u poduzetništvu u raznim granama gospodarstva koje zajedno sačinjavaju turizam u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

3. *Ženska inicijativa SDF-a*

Inicijativa koja sustavno radi sa ženama iz seoskih naselja Knina, Korenice, Plaškog i Vojnića kroz edukaciju o politici rodne jednakosti putem radionica voditeljice (trenerice). Na jednoj takvoj radionici održanoj u Zagrebu (u srpnju 2005.) obavljani su razgovori s devet aktivistkinja temeljem polustrukturiranog upitnika.

Nadalje, održan je međunarodni znanstveni skup pod nazivom „Perspektive žena u obiteljskoj poljoprivredi i ruralnom razvoju“ u organizaciji Instituta za poljoprivredu i turizam (Poreč, 2003.) i objavljen zbornik odabranih radova pod istim nazivom. Uz to je moguće naći neke empirijske podatke o seoskim ženama iz širih, prije svega sociologijskih istraživanja.

U brojnim dokumentima Europske unije koji se odnose na ruralni razvitak, izričito se govori o takvom lokalnom razvitku i takvom osnaženju korištenja lokalnih resursa u koje su uključeni sami seoski stanovnici, te se ističe doprinos seoskih žena kao glavnih snaga u realizaciji inicijativa za razvitak seoskih područja (Commission, 1998.a).

U ruralnom razvitku, kako samih seoskih područja tako i poljoprivrede, seoske žene imaju ključnu ulogu.

U realnoj viziji što učiniti sa selom i poljoprivredom, dakle u jednom cjelovitom (koherentnom) projektu države o hrvatskoj modernizaciji, seoske žene valja imati u vidu kao značajni dio ljudskih razvojnih resursa te kao nositeljice inovacija i poduzetništva. Lokalni razvitak teško je izvediv bez punog sudjelovanja seoskih žena.

Pravobraniteljica i na temelju tako sporadično prikupljenih podataka iz empirijskih istraživanja, te vrlo oskudnih statističkih podataka, smatra da treba ukazati na potrebu ciljanog uključivanja problematike seoskih žena, osobito onih s obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, u planove razvoja – osobito u planove akcija za endogeni razvitak konkretnih ruralnih područja.

Zato je potrebno:

- u lokalnim razvojnim planovima obratiti veću pozornost potrebama seoskih žena;
- pokazati više političkog interesa i uložiti više sredstava u kreiranje određenih mjera za ubrzanje rješavanje nezaposlenosti u seoskim područjima, a osobito poticati razvitak novih oblika ekonomskog ponašanja, kao što su npr. ulaganja u poticaje razvijanja poduzetništva seoskih žena i;
- podupirati razvitak nevladinih udruga, klubova i drugih lokalnih oblika organiziranja seoskih žena u okviru civilnog sektora.

ZAKLJUČNE PRIPOMENE

Zaključno valja istaknuti da *seoske žene*, neovisno o tome kako ih statistički (dakle, znanstvenim metodama) definirali, nisu među prioritetima za Vladu RH. To, međutim, ne znači da pojedina državna tijela različitih razina, zatim pravne osobe s javnim ovlastima, te pravne osobe u pretežitom vlasništvu države i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, u određenim fazama ili pak segmentima svojih razvojnih planova nisu spominjale i seoske žene. No bilo je to u pravilu deklarativno.

DIO PETNAESTI

OSTALE AKTIVNOSTI

Nakon što je Hrvatski sabor na sjednici 11. veljače 2005. godine donio: Strategiju razvitka službene statistike Republike Hrvatske 2004.-2014., Program statističkih aktivnosti Republike Hrvatske 2004.-2007. i Godišnji provedbeni plan statističkih aktivnosti Republike Hrvatske u koje je ugrađena većina primjedbi Pravobraniteljice glede primjene odredbi članka 17. ZORS-a (svi statistički podaci i informacije koje se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u državnim tijelima, javnim službama i ustanovama moraju biti iskazani po spolu), u ožujku 2005. godine pravobraniteljica je dala značajne primjedbe i prijedloge na Prijedlog godišnjeg provedbenog plana Programa statističkih aktivnosti Republike Hrvatske za 2005. godinu, koji nije do kraja konzekventno respektiralo odredbe članka 17. ZORS-a kao što su to respektirali dokumenti doneseni u veljači 2005. godine.

Na ovaj način stvorene su objektivne pretpostavke za praćenje statističkih podataka na osnovama članka 17. ZORS-a koje provodi Državni zavod za statistiku, međutim to nije slučaj i s prikupljanjem podataka od drugih tijela, važnih za praćenje i analiziranje rodne problematike, na što između ostaloga ukazuje djelovanje nadležnih izbornih povjerenstava prilikom zadnjih izbora za članove/članice predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave⁴².

Pravobraniteljica je tijekom 2005. godine stavljala primjedbe na različite prijedloge zakona i ostvarila vrlo dobru suradnju sa Odborom za ravnopravnost spolova (Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi, Zakon o udžbenicima za osnovnu i srednju školu, Zakon o registriranom partnerstvu i dr.)

Osim toga, sudjelovala je u brojnim događanjima organiziranim od državnih institucija i nevladinih organizacija vezanih za svoj djelokrug.

⁴² Podaci o izbornim rezultatima ne iskazuju se prema spolu.

DIO ŠESNAESTI

MEĐUNARODNA SURADNJA

21. siječnja 2005. godine pravobraniteljica je imala sastanak s g.đom Lenom Astrom i g.đom Jrsica Persson - predstavnicama Švedskog zavoda za statistiku koju je upoznala s potrebom skupljanja određenih statističkih podataka po spolu da bi planirana publikacija Državnog zavoda za statistiku o ženama i muškarcima dala doista sveobuhvatan statistički prikaz njihovog položaja u Republici Hrvatskoj.

3. veljače 2005. godine pravobraniteljica je održala radni sastanak s gospođom Pierellom Paci, predstavnicom hrvatskog ureda Svjetske banke, i upoznala je s radom Ureda pravobraniteljice.

17. i 18. veljače 2005. godine pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudjelovala je na Tehničkom sastanku Opće uprave za zapošljavanje i socijalna pitanja Europske komisije s predstavnicima tijela državne uprave Republike Hrvatske o zapošljavanju, socijalnim pitanjima i jednakim mogućnostima, održanom u Bruxellesu, u organizaciji TAIEX-a. Vezano za pitanje jednakih mogućnosti, od Republike Hrvatske zatražena je dostava izrađenih usporednih prikaza podudaranja odredbi naputaka EU iz područja jednakih mogućnosti i hrvatskih propisa. Posebno je zatraženo pojašnjenje na temelju kojih propisa djeluju tijela nadležna u području jednakih mogućnosti u Republici Hrvatskoj, u kojem su opsegu te institucije neovisne u odnosu prema Vladi Republike Hrvatske, iz kojih se sredstava financiraju i koliko ima zaposlenih. Razgovaralo se i o programu PHARE za 2006. godinu.

23. veljače 2005. godine pravobraniteljica je u Zagrebu primila predstavnike Europske komisije, Opće uprave za zapošljavanje i socijalna pitanja, koji su posebno istaknuli ulogu Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u izradi dokumenta Europske komisije „Joint Assesment Paper“, koji uključuje zasebno poglavlje o ravnopravnosti spolova.

Od 28. veljače do 11. ožujka 2005. godine pravobraniteljica je prisustvovala 49. zasjedanju Povjerenstva za položaj žena Opće skupštine UN-a održanom u New Yorku.

Zasjedanje je bilo posvećeno provedbi Pekinške platforme djelovanja i Pekinške deklaracije donesene na IV. svjetskoj konferenciji o ženama održanoj u Pekingu 1995. godine, ali i provedbi dokumenata s posebnog zasjedanja Opće skupštine UN-a održane 2000. godine pod nazivom „Žene 2000.: rodna ravnopravnost, razvoj i mir za dvadeset prvo stoljeće“. Ti su dokumenti pozivali vlade na ukinuće diskriminacije žena u politici, obrazovanju, zdravstvenoj skrbi, zapošljavanju i drugim područjima.

Druga velika tema zasjedanja bili su trenutni izazovi i nove strategije za napredak i osnaživanje žena. Donesena je deklaracija kojom se reafirmiraju ciljevi utvrđeni u Pekingu i deset rezolucija.

Na plenarnoj raspravi nazočnima se obratila potpredsjednica Vlade i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti Jadranka Kosor i ukazala na odlučnost Hrvatske u provedbi politike ravnopravnosti spolova. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda **Kofi Annan**

u svom je uvodnom govoru istaknuo da vlade moraju poduzeti sve aktivnosti u cilju jačanja prava djevojčica na obrazovanje, zaštite spolnog i reproduktivnog zdravlja, te ulaganja u društvenu infrastrukturu s višom razinom uključivosti žena.

Pravobraniteljica je izlagala na okruglom stolu prezentirajući institucionalne mehanizme za ravnopravnost spolova u Republici Hrvatskoj.

27.09.2005. godine pravobraniteljica je primila u radni posjet Ombudsmana AP Vojvodine, dr. Petra Teofilovića sa suradnicima/cama, i upoznala ga s djelovanjem i iskustvima Ureda pravobraniteljice.

Od 19. do 20. rujna 2005. pravobraniteljica je sudjelovala u radu seminara "Antidiskriminacijska legislativa i politika Europske Unije", održanog Bukureštu, u organizaciji Ureda Europske komisije za tehničku pomoć i razmjenu informacija (TAIEX).

Pored predstavnika/ca iz Hrvatske, na seminaru su sudjelovali predstavnici/e zemalja članica EU, predstavnici Rumunjske, Bugarske i Turske, te predstavnici međunarodnih organizacija i civilnog društva. Hrvatsku antidiskriminacijsku politiku i legislativu prezentirao je gospodin Luka Mađerić, predstojnik Vladinog ureda za ljudska prava, a najviše se raspravljalo o statusu Roma i Romkinja. Raspravljalo se i o pitanju rodne/spolne diskriminacije, ali ne kao o središnjem pitanju seminara jer Europska komisija odvaja to pitanje, kao pitanje od posebne važnosti, od svih ostalih oblika diskriminacije.

23. 09.2005. pravobraniteljica je imala sastanak s g.đom Kirsten Fredriksson - predstavnicom Švedskog zavoda za statistiku kojoj je pružila pomoći u pripremi publikacije "Žene i muškarci u Hrvatskoj" koju švedski zavod planira publicirati u suradnji sa Državnim zavodom za statistiku RH.

DIO SEDAMNAESTI

MATERIJALNO-FINANCIJSKO POSLOVANJE

Financijsko poslovanje

Zakonom o ravnopravnosti spolova utvrđeno je da se sredstva za rad Ureda pravobraniteljice osiguravaju u proračunu Republike Hrvatske.

U 2005. godini sredstva za rad Ureda pravobraniteljice u cijelosti su se osigurala iz državnog proračuna iako pravobraniteljica za ravnopravnost spolova može imati i druge prihode kao što su donacije i pomoći tuzemnih ili inozemnih subjekata.

Ured Pravobraniteljice nije bio kadrovski u cijelosti popunjen tijekom godine (jedan zaposlenik 8 mjeseci) pa je bilo nužno tijekom godine pristupiti rebalansu osiguranih sredstava za 2005. godinu. Rebalans osiguranih sredstava, osim na dijelu koji se odnosi na plaće zaposlenika, napravljen je i u dijelu sredstava namijenjenih za tekuće izdatke Ureda pravobraniteljice. Na taj je način od 2.922.180,00 kuna osiguranih sredstava iz Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2005. godinu planirano 2.525.405,00 kuna, dok je iskorišteno (povučeno iz Proračuna) 2.308.829 kuna, što je 39,0% više u odnosu na prethodnu 2004. godinu, kad je Ured pravobraniteljice bio značajno nepopunjen.

17.1. PRIHODI

Tablica 16.

Račun	Opis	Ostvareno 2004.g. -utrošeno	Ostvareno u 2005. godini -utrošeno	Indeks Ostvareno 2005/04
311	Plaće	569.865	1.133.907	198,9
312	Ostali rashodi za zaposlene	13.800	20.700	150,0
313	Doprinosi na plaće	96.868	195.962	202,3
321	Naknade troškova zaposlenima	63.259	96.969	153,3
322	Rashodi za materijal i energiju	165.709	118.685	71,6
323	Rashodi za usluge	380.230	444.786	117,0
329	Ostali nespomenuti rashodi poslovanja	36.868	33.980	92,2
343	Ostali financijski rashodi	2.732	3.295	120,6
412	Nematerijalna imovina	8.470	9.993	118,0
422	Postrojenja i oprema	220.035	70.964	32,3
423	Prijevozna sredstva	0	0	0
426	Nematerijalna proizvedena imovina	14.640	8.395	57,3
97	Višak prihoda 31.12.2004.	88.216	171.193	194,1
	Ukupno	1.660.692	2.308.829	139,0

17.2. RASHODI

Tablica 17.

Račun	Opis	Planirana sredstva u 2005. g. po DP	Utrošena sredstva u 2005. g.	Indeks Utrošeno/planirano
311	Plaće	1.249.717	1.133.907	90,7
312	Ostali rashodi za zaposlene	50.000	20.700	41,4
313	Doprinosi na plaće	270.000	195.962	72,6
321	Naknade troškova zaposlenima	133.189	96.969	72,8
322	Rashodi za materijal i energiju	162.026	118.685	73,3
323	Rashodi za usluge	509.437	444.786	87,3
324	Ostali nespomenuti rashodi	37.238	33.980	91,2
343	Ostali financijski rashodi	3.498	3.295	94,2
412	Nematerijalna imovina	10.000	9.993	99,9
422	Postrojenja i oprema	90.300	70.964	78,6
426	Nematerijalna proizvedena imovina	10.000	8.395	83,9
97	Višak prihoda	-	171.193	-
	UKUPNO	2.525.405	2.308.829	91,4

Rashodi su, kako ukupno tako i po pojedinim namjenama, bili u okviru planiranih sredstava, što je vidljivo iz prethodne tablice.

DIO OSAMNAESTI

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Izvešće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2005. godinu pokazuje da se Zakon o ravnopravnosti spolova ne primjenjuje u zadovoljavajućoj mjeri.

Iako su 2005. godine u svim ministarstvima određeni dužnosnici/e koji obavljaju i poslove koordinatora/ica za ravnopravnost spolova i u skladu s nadležnosti tijela državne uprave odgovaraju za provedbu ovog Zakona, većina ministarstava ni nakon isteka roka predviđenog ZORS-om i unatoč višekratnim upozorenjima pravobraniteljice za ravnopravnost spolova nije, ni u ovom izvještajnom razdoblju, donijela planove djelovanja temeljem čl. 11. ZORS-a. Pravobraniteljica smatra da sva ministarstva bitno utječu na kreiranje nacionalnih politika, pa tako i na kreiranje politike u području ravnopravnosti spolova, počevši od Ministarstva financija koje tu politiku određuje pripremom smjernica za izradu državnog proračuna, do Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa koje na tu politiku uvelike utječe odobravanjem školskih udžbenika.

Ne samo ministarstava, nego i sva državna tijela, pravne osobe s javnim ovlastima te pravne osobe u pretežitom vlasništvu države ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, imaju obvezu donositi planove djelovanja na temelju analize položaja žena i muškaraca te utvrđuju razloge za uvođenje posebnih mjera, ciljeva koja treba postići, kao i način provedbe i metode nadziranja istih.

Kako te obveze do danas nisu u cijelosti provedene, nerealno je očekivati da će te pravne osobe poštovati obvezu koja im je utvrđena čl. 3. ZORS-a, a to je provođenje rodno osviještene politike, što uključuje i njihovo djelovanje u svojstvu poslodavca. **Prema toj odredbi ta su tijela dužna u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe neke odluke ili akcije ocjenjivati i vrednovati učinke te odluke ili akcije na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca.** Izvešće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova pokazuje da se ta odredba nije dosljedno provodila ni u ovom izvještajnom razdoblju.

Nastavi li se nedosljedno provođenje i zanemarivanje rodno osviještene politike ocjena UN-ovog Odbora za uklanjanje diskriminacije žena i nadalje će se pokazivati opravdanom i istinitom. Ta ocjena iznesena je u zaključnim komentarima za Hrvatsku nakon što je 18. siječnja 2005. Odbor UN-a razmotrio drugo i treće periodično izvješće o primjeni Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, a glasi: „Odbor izražava zabrinutost zbog ozbiljnih teškoća kojima su žene izložene na tržištu rada, što se vidi po visokoj stopi nezaposlenosti žena, postojanoj, jakoj vertikalnoj i horizontalnoj segregaciji, razlikama u plaći između žena i muškaraca te prevladavanju žena u manje plaćenim sektorima. Odbor izražava posebnu zabrinutost zbog položaja žena starijih od 40 godina, kao i zbog diskriminacijskog odnosa prema trudnicama na tržištu rada. Odbor je također zabrinut zbog nedostatne pažnje koja se posvećuje politikama koje podržavaju podjelu posla i obiteljskih odgovornosti između žena i muškaraca.“

Izvešće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2005. godinu potvrđuje ovu ocjenu.

Rezultati lokalnih izbora u 2005. godini također ne ukazuju na bitne pomake u odnosu na političku participaciju žena, koja je jedan od osnovnih preduvjeta stvarne demokracije.

Bitni pomaci vidljivi su u naporima da se suzbije nasilje u obitelji, najviše zahvaljujući Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Ministarstvu unutarnjih poslova.

Zakonsku odredbu o prikupljanju svih statističkih podataka po spolu ispunjava Državni zavod za statistiku, ali to ne čine ostala državna tijela ni javne službe koje prikupljaju, evidentiraju i obrađuju statističke podatke i informacije.

Povećan broj pritužbi pravobraniteljici za ravnopravnost spolova ukazuje na veću svijest o postojanju te institucije i poznavanje ZORS-a, ali i na kršenje prava građana i građanki na temelju spola u svim područjima života, osobito na području rada i zapošljavanja i zaštite od nasilja u obitelji.

Pravobraniteljica ocjenjuje da je povećanju broja pritužbi u 2005. godini iz područja rada i zapošljavanja pridonijela i suradnja Ureda pravobraniteljice i Ženske sekcije Saveza samostalnih sindikata Hrvatske (SSSH) koja će se nastaviti i u 2006. godini.

Povećan je i broj pritužbi muškaraca, osobito vezano uz roditeljsku skrb.

Pravobraniteljica smatra da je potrebno posebno promicati prava žena pripadnica nacionalnih manjina, seoskih žena i žena s invaliditetom.

Nužno je, također, promicati, uključujući i zakonodavne izmjene, prava pripadnika/ca seksualnih manjina.

Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj od 2006. do 2010. godine nije donesena do kraja izvještajnog razdoblja, što će negativno utjecati na ostvarenje jednakih mogućnosti za žene i muškarce i u 2006. godini.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova predlaže da Hrvatski sabor prihvati Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2005. godinu.

**PRAVOBRANITELJICA ZA
RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

Gordana Lukač Koritnik

PRILOZI

VAŽNIJI DOKUMENTI ZA PRAĆENJE PROVOĐENJA PROPISA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

Ustav RH (NN, 41/01.- pročišćeni tekst)

Ravnopravnost spolova je temeljna vrednota ustavnog poretka RH

ZAKONI

Zakoni vezani uz djelokrug rada pravobraniteljice

Zakon o ravnopravnosti spolova (NN 116/03.)

Zakon o istospolnim zajednicama (NN 116/03.)

Zakon o radu (NN, 137/04. – pročišćeni tekst)

Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (NN 32/02.)

Zakon o socijalnoj skrbi (73/97., Zakon o izmjenama i dopunama zakona o socijalnoj skrbi NN 103/03.)

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN, 116/03.)

Zakon o medijima (NN, 59/04)

Obiteljski zakon (NN, 116/03,17/04.)

Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi (NN, 10/97.)

Zakon o osnovnom školstvu (NN, 69/03.– pročišćeni tekst)

Zakon o srednjem školstvu (NN, 69/03.– pročišćeni tekst)

Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju i kasnije izmjene i dopune istoga (NN 123/03., NN 198/03., NN 105/04.)

Zakon o udžbenicima (NN 117/01., NN 59/03)

Zakon o državnim službenicima NN 92/05.)

NACIONALNI PROGRAMI, POLITIKE, STRATEGIJE

Nacionalni dokumenti vezani uz djelokrug rada pravobraniteljice

Nacionalni program djelovanja za mlade

Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava

Nacionalni program RH za pridruživanje EU – 2004.

Nacionalni program za Rome, 2003.

Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova s programom provedbe nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj od 2001. do 2005. godine (NN, 112/01.)

Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2005. do 2007. godine (NN, 182/04.)

Nacionalna obiteljska politika

Strategija razvitka službene statistike Republike Hrvatske 2004. – 2012.

Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010.

Strategija stručnog usavršavanja državnih službenika

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (usvojen na sjednici Vlade RH dana 15. rujna 2005.)

OSTALI NACIONALNI DOKUMENTI

Ostali nacionalni dokumenti vezani uz djelokrug rada pravobraniteljice

Nacionalna klasifikacija zanimanja (NN 111/98.)
Kodeks časti hrvatskih novinara
Katalog znanja, sposobnosti i vještina/HNOS (17.09.-29.9.2004.)
Udžbenički standard (NN 63/03.)

MEĐUNARODNI DOKUMENTI

Međunarodni dokumenti neposredno i posredno vezani uz problematiku ravnopravnosti spolova

UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (1979.)
UN Declaration on the Elimination of Violence Against Women, 1993.
UNESCO Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju iz 1960. godine
Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima od 1966.
Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima od 1966.
Fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima od 1966.
Konvencija o suzbijanju trgovine osobama i eksploatacije prostitucije drugih od 1950.
Konvencija o političkim pravima žena od 1952.
Konvencija o državljanstvu udate žene od 1957.
Konvencija o pristanku na brak, minimalnoj dobi za zaključivanje braka i registraciji brakova od 1962.
Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena od 1979.
Konvencija Međunarodne organizacije rada (br. 100) o jednakoj naknadi za muškarce i žene za rad jednake vrijednosti od 1951.
Konvencija Međunarodne organizacije rada (br. 111) o diskriminaciji glede zapošljavanja i zanimanja od 1958.
Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda od 1950. (Europska konvencija o ljudskim pravima) s Protokolima
Europska konvencija za sprečavanje torture i neljudskih ili ponižavajućih postupanja ili kazni od 1987.
Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina od 1995.
Pekinška platforma za djelovanje
Konvencija o zaštiti majcinstva (br.3) iz 1919.
Konvencija (br.45) o zapošljavanju žena na poslovima koji se obavljaju pod zemljom iz 1935.
Konvencija (br.100) o jednakim placama za muškarce i žene iz 1951.
Konvencija (br.103) o zaštiti majcinstva iz 1952. (revidirana)
Konvencija (br.111) o zabrani diskriminacije u zvanju i zapošljavanju iz 1958.
Konvencija (br.122) o politici zapošljavanja iz 1964.
Konvencija (br.156) o radnicima s obiteljskim obvezama iz 1981.
Konvencija o političkim pravima žena iz 1952.
Konvencija o državljanstvu udate žene iz 1957.
Konvencija o pristanku na brak, minimalnoj dobi za zaključivanje braka i registraciji

brakova iz 1962.
Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979.
Dodatni protokol uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1999.
UNESCO Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju iz 1960.
Konvencija (br.5) o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950.
Okvirna konvencija (ETS br.157) za zaštitu nacionalnih manjina iz 1995.
Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta iz 2000.
Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebice žena i djece iz 2000.

Europska konvencija o ljudskim pravima iz 1950. godine i njeni Protokoli
Ugovor o Europskoj zajednici (2002.)
Ugovor o Europskoj uniji (2002.)
Povelja temeljnih prava EU (2000.)

Smjernica 75/117/EEC – jednake plaće
Smjernica 76/207/EEC - jednako postupanje, pristup zaposlenju i promaknuću, stručno usavršavanje, radni uvjeti, spolno uznemiravanje na radnom mjestu
Smjernica 2002/76 – uznemiravanje i seksualno uznemiravanje
Smjernice 79/7/EEC; 86/378/EEC; 96/97/EC – socijalna sigurnost
Smjernica 86/613/EEC – jednako postupanje i samostalna djelatnost
Smjernice 92/85/EC; 96/34/EC – trudnoća i rodiljni dopust
Smjernica 97/80/EEC – prebacivanje tereta odgovornosti

Bečka deklaracija i program akcije od 1993.
Završni akt Konferencije i sigurnosti i suradnji u Europi od 1975.
Dokument Kopenhaškog sastanka konferencije o ljudskoj dimenziji KESS-a od 1990.
Pariška povelja za novu Europu KESS-a od 1990.
Instrument Srednjoeuropske inicijative za zaštitu manjinskih prava od 1994.
Women and Science: Excellence and Innovation – Gender Equality in Science, SEC (2005) 370, Commission of the European communities, Brussels, 11.3.2005.
Rezolucija Vijeća Europske unije na temu žene i znanost (1999.)
AVIS – Mišljenje Europske komisije, 2004.
Europska konvencija za sprečavanje torture i neljudskih ili ponižavajućih postupanja ili kazni od 1987.
Europska socijalna povelja iz 1961.
Teheranska proklamacija iz 1968.

